

дорис лесинг

лято то
преди
мрака

*A woman stood on
her back step, arms
folded, waiting...*

Л
Т
Р

с ъ в р е м е н н а к л а с и к а

ДОРИС ЛЕСИНГ ЛЯТОТО ПРЕДИ МРАКА

Превод: Рада Шарланджиева

chitanka.info

Един от най-силните романи на носителката на Нобелова награда за литература за 2007 г.

След като 20 години е била примерна съпруга и майка, Кейт Браун е свободна да прекара едно лято пълно с приключения — децата ѝ отлитат от семейното гнездо, съпругът ѝ заминава да работи за няколко месеца в американска болница. Кейт започва работа в международна организация, впуска се в авантюра с по-млад мъж, пътува с него в чужбина, при завръщането си в Англия среща една изключителна жена, чийто чар и свобода на духа я насърчават да търси собственото си Аз. Пътуването към себе си в превала на лятото е тревожно, опустошително, катарзисно...

„Блестящ и сериозен роман, който още веднъж напомня как въображението може да диктува и обогатява преживяванията.“

„Нашънъл Обзървър“

„Откровена, проникателна, сериозна.“

„Айриш Таймс“

„Прозата на Лесинг притежава изразителната сила и бързата, импресионистична лекота, характерна за някои от късните творби на Д. Х. Лорънс. Увлечени сме в порой от силни чувства.“

Уолтър Клемънс, „Нюзуик“

Дорис Лесинг е родена през 1919 г. в Персия (Иран) в семейство на британски служители. Прекарва младежките си години в Африка, където отрано болезнено се сблъсква с проблемите на расовата дискриминация. През 1949 г. заминава за Лондон с ръкописа на първия си роман и се установява да живее там, до днес. Издала е над 30

творби — романи, разкази, публицистика, пиеси. Творчеството ѝ е подчертано многообразно и включва реалистични романи, дръзки експериментални творби, научна фантастика и др.

У ДОМА

На прага на къщата, скръстила ръце, една жена стоеше и чакаше.

Размишляваше ли? Не, не би казала. По-скоро се мъчеше да улови нещо, което се мяркаше в подсъзнанието ѝ, да го извади наяве, за да може да го огледа и да го определи; напоследък все по-често „изпробваше“ мисли и идеи, сякаш бяха конфекционни дрехи. Оставяше да се въртят на езика ѝ думи и фрази, изтъркани като детски стихчета: защото за повратните мигове в човешкия живот обичаят е наложил съвсем стереотипни изрази. *Е, да, първа любов!... Трудно юношество... Първородното ми дете... Но аз бях влюбена!... Бракът е компромис... Не съм вече тъй млада, както едно време.* Естествено изборът на един или друг от тези увековечени шаблони рядко зависи от личните чувства, по-скоро от социалната среда или от хората наоколо. Истинското отношение зад думите може да се отгатне по усмивката, несъзнателно изписана върху лицето, или по горчивината, присвиваща мускулчетата в ъглите на устата, или по неволната въздишка, след като възкликнем: *Не бих желала отново да съм дете!* Но тези езикови щампи, сякаш пуснати в обращение от умела реклама, са толкова устойчиви, че хората не спират да повтарят: *Младостта е най-хубавият период от живота на човека* или: *Любовта е всичко за жената*, докато случайно не зърнат образа си в огледало, когато произнася мъдрости от този род, или, ако са достатъчно наблюдателни, не уловят изражението върху лицето на приятел.

На прага към вътрешния двор на своя дом, скръстила ръце, една жена чакаше да заври водата в чайника.

Цял ден нямаха ток, защото стачкуваха работниците от електроснабдяването. Тим, най-малкият ѝ син, и Ейлийн, дъщеря ѝ, още рано сутринта излязоха извън града с колата, събраха съчки и дърва от гората Епинг и с голям ентузиазъм стъкмиха на чакълестата пътечка огън, над който поставиха триножник, саморъчно направен от стари желяза, захвърлени в гаража. Огънят, приготвянето на обяда, поддържането на пламъка и шегите около всичко това станаха повод за

забавление на семейството през целия ден. Но всичко дразнеше жената. Тя чакаше от двайсет минути да запее чайникът: не помнеше кога, преди колко години, бе чула за последен път звука на пеещ чайник. Електричеството за миг докарва водата от състояние на покой до кипене и все прескача етапа на пеенето...

А може би просто е нечувствителна към настроението на околните? Може би и Тим, и Ейлийн — напълно зрели личности на деветнайсет и двайсет и две години — не са така увлечени в днешните упражнения по изобретателност, както изглеждаше на пръв поглед; може би се преструват от тактичност към останалите? Дали и те, по правилото на старите стереотипни фрази, не спазват условностите, от които хората не могат да се откажат дори заради истината, каквато и да е тя?

Също като нея.

Истината бе, и тя я осъзнаваше с нарастващо безпокойство, че думите, които изговаряше, както и повечето нейни мисли, сякаш бяха свалени от закачалки за конфекционно облекло и навлечени набързо, а истински почувстваното си оставаше съвсем друго.

Жената отпусна ръце, направи няколко крачки към смешноватото приспособление наред чакълестата пътека, пяхна още няколко съчки под чайника, провесен на крива тел от триножника, и се заслуша: променя ли се мелодията в песента на чайника? Стори ѝ се — да. Ако ще са без електричество и утре, както ги заплашват, май по-разумно е да си набавят газова печка или нещо подобно: тези бойскаутски подвизи са чудесни, но ако завали... говореше се, че стачката няма скоро да приключи. Много често взеха да им спират тока напоследък. Изглежда, енергийните кризи — недостигът на топливо, светлина и горива — ще ги връхлитат все по-често и най-добре е да се погрижат за запаси. Може би Тим и Ейлийн са прави: един товар дърва няма да им дойде излишен.

Жената се върна на прага, облегна се на стената и отново скръсти ръце.

Има събития, които обръщат съдбите на цели народи — войни, стачки, наводнения, земетресения; събития, които ни идват като бич Божии. И заживяваме с чувството, ирационално или не, че бедствията, някога страховити, но редки (а дали наистина ги е имало, дали паметта не ни лъже?), днес стават първостепенни в съществуването на всеки

човек, сякаш вихър, причинил катаклизъм на далечна звезда, се е спуснал да помете планетата ни. Ако се замислим, виждаме как катастрофите поглъщат живота на все повече хора: нашествия, войни, междуособици, епидемии, глад, наводнения, земетресения, отравяне на почвата, храната и въздуха. Езиковите изрази за тях са още по-стереотипни. Свеждат се до няколко: *Трябва да се направи нещо*, или: *Ах, каква съдба!* Не са много начините да кажеш: *Цялото ми семейство загина в концентрационен лагер*, или: *Четири от децата ми умряха от глад*, или: *Войниците убиха сестра ми и детето ѝ*. И все пак изтърканите думи за масовите бедствия са по-искрени от фразите за личните нещастия: *Ах, каква съдба!* Това ли има предвид?

Тя забеляза, че чайникът притихва, протегна ръка назад в кухнята и изнесе оттам голям порцеланов кафеник, в който кафето вече беше сипано. Застана до огъня с кафеника в ръка и зачака напора на парата да разтрака чайника.

Глупаво е да мери живота с върхове и кризи: в края на краищата събитията в личната съдба, както и в общностната, не се случват за един ден. Те се наслагват... Трябва да минат месеци, обикновено години, за да си каже човек: *Господи, колко се е променил животът ми!*, имайки предвид изпепеляваща любов или омраза, или женитба, или просто края на изпитателен срок в службата. *Животът ми е друг, защото аз съм се променил.*

Парата вече силно блъскаше капака на чайника и свистеше през чучура.

Тя хвана дръжката с подплатената готварска ръкавица и заля кафето с врялата съскаща вода. Постави чайника встрани от огъня, но далеч от тревата, за да не вдълбае изгорял жълт кръг върху нея, и отбутна встрани от пламъка няколко тлеещи съчки; дано не забрави да ги покрие заедно с неизгорените клони, ако завали. Не беше тренирала в бойскаутски отряд, та да знае как се пали огън с влажни дърва.

Взе с една ръка чайника, а кафеника с другата и се прибра в кухнята.

Течението ме завлече в мелницата, воденичните камъни ситно ме стриха... Подобни истини се изричат или чувстват не без известно задоволство. Странно, нали? Кое, усещането, че си постигнал нещо? В края на краищата изпитват го както земните жители (сравнително малко на брой), приели за истина, че човешкият живот не е по-ценен

от този на буболечката, така и другите, придържащи се към прастарото схващане, че хората отговарят за постъпките си пред Бога. Или пред боговете. Но защо той или тя ще се стремят да се променят, да научават, да съзряват, да израстват, ако той или тя са просто буболечки? Пък даже и пеперуди? В едно няма никакво съмнение: откакто се помни, човекът носи дълбокото убеждение, че най-важно за него е познанието вследствие на жизнения опит. На кого да припишем тази сляпа вяра? На навика, останка от древни и примитивни епохи? Или на самодостатъчната значимост на буболечката? Безспорно е само, че това разбиране е залегнало в нас, все едно дали сме прогонили „Бога“, дали сме го обявили или не сме го обявили за мъртъв. На кого представя отчета си буболечката?

Ние сме това, което сме научили.

А познанието идва с времето и болката.

За жалост, и това също е безспорно, вложили сме много време и болка, за да научим твърде малко...

Действително ли я измъчва всичко това? Да, измъчва я.

Да не е в депресия? Потисната ли е? Не е изключено. Тя долавяше нещо в себе си, усещаше го доста силно, а не можеше да го напипа...

Жената сложи кафеника върху поднос, на който вече бяха наредени чаши, чинийки, лъжички, захар и цедка; преди да го изнесе навън, тя хвърли поглед към масата, отрупана с мръсните чинии от обяда. Имаше останали и от закуската. Май трябва да помоли Тим отново да напаля огъня, да възври чайника и да я извика, когато приготви всичко, за да измие съдовете? Я по-добре да не го закача в това негово настроение; сама ще свърши всичко по-късно.

Една жена прекрачи прага и мина по обраслата поляна, изпъстрена с весели маргарити, към дървото в своята градина. Тази жена беше Кейт Браун, по-точно Катрин Браун или госпожа Майкъл Браун. Носеше внимателно подноса и мислеше за неизмитите съдове, но вътре в себе си продължаваше личния си преглед, своята равносметка... Искаше ѝ се този етап от нейния житейски път, какъвто и да беше той, да приключи по-бързо, защото ѝ се струваше безкраен. Ако оглежда живота си само като върхове и постижения, то от много дълго време нищо не ѝ се беше „случвало“ и едва ли можеше да очаква друго, освен бавно угасване на пълноценната домакиня в старица.

Понякога, ако човек е с късмет, жизненият процес — или стадий — протича в сгъстено време. За Кейт настъпващото лято щеше да се окаже точно такъв сбит, плътен и наситен етап от живота.

Какво ѝ предстои? Нищо повече от това просто да върви към старостта, тази наследница и заместничка на израстването. Естествено никой не може да я заобиколи... *Господи, как лети времето!... Докато се обърнеш, и животът отминал... Истината е в зрелостта.* И така нататък. В случая с Кейт този процес нямаше да продължи десетилетие-две, нямаше да се прокрадва незабележимо и да проличава само в отчаяните ѝ усилия да възпира бяга на годините, като боядисва редовно косата си, поддържа добра линия и грижливо следва модата, тъй че да е елегантна, без да създава впечатление на младееща се бабичка. За всички хора по земята, ако не са застигнати от бедствие, не са погълнати от земетръс или отнесени от потоп, ако бомба не е убила децата им и скръб не е смразила в сърцата им любовта за живот — за всички хора старостта е само въпрос на години. Отначало човек е млад и изведнъж се вижда на средна възраст, а му е трудно да каже в кой момент е преминал от едното състояние в другото. После разбира, че е остарял и отново не знае кога е станало това. А промени са настъпили — о, да, жизненоважни — в отношението към околните, но той не ги забелязва, защото ледът бавно се е наслявявал по надолнището. За повечето хора става така: *Да, май вече не съм млад,* или нещо подобно. Но Кейт Браун щеше да мине по този път само за няколко месеца. На пръв поглед сякаш всичко бе съвсем лично, засягаше само нея — нейното търпение, нейното настроение, нейното време — а всъщност другият, външният фактор притисна безцветния ѝ живот и я накара да почувства нетърпеливото похлопване на старостта. Във всеки случай каквито и да бяха причините, събитията от това лято нямаше да се подредят нито от личните достойнства, нито от качествата на Кейт.

И когато всичко щеше да е зад гърба ѝ, тя пак не би избрала друго: само дете не би могла да си го поиска, както стана, защото щяха да ѝ липсват и опитът, и въображението, които го определиха. Не, нямаше как да *си пожелае* да изживее онова, което я очакваше, макар, както стоеше под дървото в градината си с поднос в ръце, да си мислеше: „Нещо става! И то не е наред: аз трябва да го виждам, трябва

да го разбирам сега, в *този момент*, за да избира посока за действие...”

Да избира ли? Че кога съм избирала? Избирала ли съм някога?

Една жена с отрупан поднос на ръце стоеше под едно дърво — картина, възможна за кой да е миг от последните няколко века. Тя сложи подноса върху градинската маса от някаква нова материя, станала популярна през последните десетина години. На вид масата приличаше на желязна, а беше тъй лека, че можеше да я повдигнеш с два пръста, и достатъчно устойчива да не я прекатуриш, ако поставиш в края ѝ тежък предмет.

Масата не беше избрана от нея; някой друг я бе харесал, както и пластмасовите чаши, които така сполучливо имитираха порцелан.

Тя се върна в средата на полянката и преди да си поеме дъх, за да извика към прозорците на горния етаж, си представи картината, която щеше да съгледа мъжът ѝ, когато се подадеше, за да ѝ отговори: „Идваме!“

Жена с бяла рокля, бели обувки и розов шал на тревата.

Това вече беше неин избор, съзнателен, премислен: външността ѝ беше нейно дело — изискана и съдържана, за да подхожда на заможното предградие и на социалното ѝ положение като съпруга на мъжа си. И разбира се, като майка на децата си.

Роклята ѝ с етикет „Jolie Madame“ беше дискретна и много ѝ отиваше. В тон с нея носеше чорапи и затворени обувки. Косата ѝ — и тук стигаме до обекта, в който бе вложила най-много енергия и личен вкус — ограждаше на меки едри вълни лице с няколко милостиво оставени лунички по носа и скулите. Мъжът ѝ винаги подчертаваше, че ги харесва. Косата беше червеникава, но не ярко. Жената излъчваше красота, здраве и отзивчивост.

Стъпила на тревата, тя засенчи с ръка очите си и извика нагоре:

— Майкъл! Майкъл! Кафето!

Изад стъклата, които я заслепяваха с отразените лъчи на слънцето, се мярна неясно очертание на лице и мъжът се отзова:

— Идваме!

Една жена в подходящ следобеден тоалет се върна през поляната, като стъпваше внимателно, за да не озелени обувките си. Ако бе следвала вътрешното си желание, щеше да смъкне чорапите, да захвърли обувките и да стъпва боса по тревата, щеше небрежно да е

метнала отгоре си сари, хавайска му-му или саронг — нещо от този род — и свободно да разпусне косата си по раменете.

Но тя не си позволяваше външността ѝ да разцъфтява, защото бе забелязала, че откакто пораснаха, децата ѝ започнаха да се дразнят, когато майка им даваше свобода на природата си. Мери Финчли отсреща се обличаше, сякаш е младо момиче, неомъжена и без деца: синовете и дъщерите ѝ ненавиждаха това и не пропускаха случай да ѝ го покажат.

Макар винаги да се съгласяваше с Мери, когато кажеше: „Защо да се самопренебрегваме, не бива да позволяваме децата ни да се превръщат в тирани“, всъщност Кейт винаги бе заставала на заден план. Но не забелязваше това да прави нейните деца по-добри от децата на Мери Финчли.

Кейт седна под дървото така, че гърбът ѝ да е в сянка, а краката на слънце, сякаш е боса. Оглеждаше голямата квадратна къща сред просторната градина. Очите ѝ бавно ги обхождаха като за сбогом, но това се дължеше само на зачестилите напоследък разговори с мъжа ѝ, че сега, когато децата им скоро ще са самостоятелни, май е време да помислят за по-малък дом. Защо не апартамент? Или да купят къща извън града заедно с някои приятели — може би със съпрузите Финчли?

Кейт често мислеше за тази възможност, но все като за нещо далечно.

А дойде май, зададе се английското хладно и капризно лято, което е само предвестник на есента, и в живота на семейство Браун, този организъм с равномерен пулс от Южен Лондон (Блакхийт поточно), зейна празнина. Всяка година, с израстването на децата още по-неудържимо, тази единица, същество или организъм от предградието се разпукваше и разпиляваше все по-надалеч по земното кълбо. Сякаш в края на всяка пролет съществото издишваше и вдишваше отново чак през септември.

Миналата година през юли Майкъл, известен невролог, замина на конференция в САЩ, след която се възползва от възможност да поработи три месеца в една болница в Бостън и се върна чак през октомври. Кейт придружи мъжа си за конференцията, върна се да нагледа семейството и отново посети Майкъл през септември, като прелитанията ѝ винаги се съобразяваха с пътуванията на децата, както

естествено трябваше да бъде. А те се прибираха и поемаха към разни краища на Европа през цялото лято.

Тази година Майкъл отново щеше да работи в същата болница в Бостън четири месеца на разменни начала със свой колега. Най-големият им син, Стивън, вече на двайсет и три, студент последна година, щеше да пътува с приятели из Мароко и Алжир също за четири месеца. Ейлийн, двайсет и две годишната им дъщеря, се гласеше да придружи баща си, за да види приятели, с които се бе запознала по време на ваканция в Испания по-миналата година. Вторият им син, Джеймс, беше включен в археологическа експедиция в Судан, която щеше да продължи до началото на първата му университетска година. Кейт бе решила да не ходи този път в Щатите. Отчасти за да не развали прекарването на дъщеря си, което със сигурност щеше да стане, ако отиде заедно. А и щеше да излезе ужасно скъпо за трима. Но най-вече не беше сигурна дали няма да развали и прекарването на мъжа си... При тази мисъл по лицето ѝ пробяга лека усмивка, по-скоро гримаса, подходяща навярно за фразата: „Във всеки брак трябва да има взаимни отстъпки“; Кейт със сигурност не желаше да задълбава в темата.

Имаше още една причина: Тим, макар навършил деветнайсет и насърчаван от останалите в самостоятелност, все още нямаше никакви планове за лятото. Той беше и винаги е бил „трудното“, проблемното дете. Затова домът в Южен Лондон трябваше да е отворен, заради него. Тя, майката, щеше да го поддържа готов. За нея настъпващите месеци се проточваха безкрайни, както толкова лета наред. Тя щеше да е база за семейството си, когато пристигат от разните университети или отлитат нанякъде за ден или седмица; щеше да ги посреща — тях, приятелите им, приятелите на техните приятели. Щеше да е в услуга и на разположение на всеки.

Очакваше с нетърпение тези месеци не само заради навалищата вкъщи, но и заради удовлетворението, което щеше да ѝ донесе чувството за нейната организираност и умението да се справя с всичко; радваше се на идващото лято и заради часовете, които щеше да посвети на градината си. Когато двамата с Майкъл напуснат този дом, оттегляйки се от активния живот, не къщата щеше да ѝ липсва, а градината, прекрасна като всяка английска градина след двайсетгодишно всеотдайно отглеждане. Като че ли не бяха я

обработвали човешки ръце, а сама бе разцъфтяла по волята на природата на туфи от лилии, розови храсти и островчета полски цветя по поляната. Птици цвърчаха през цялата година. Вятърът нежно я лъхаше. Нямаше ни една буца пръст, която Кейт да не знаеше и да не бе оформяла — с помощта на червеите и студа, разбира се.

Кейт седеше, вдишваше аромата на розите, лавандулата и мащерката и гледаше мъжа си и неговия гост да излизат от къщата.

Гостът се казваше Алън Поуст и нямаше нищо общо с медицината, беше международен чиновник в една организация към Обединените нации. Бяха се запознали с доктор Майкъл Браун в една чакалня на летището в Лос Анджелис, когато самолетът им се забавил заради паднала мъгла. Играли шах, пили уиски, поканили се един друг да си гостуват. Преди седмица двамата се сблъскали на улица „Гудж“ и отишли да обядват заедно. След което Майкъл доведе Алън да прекара неделата със семейството му.

Ако не бяха спрели тока, семейство Браун щеше да поднесе типичен английски неделен обяд — не защото това бе обичай в дома им, отдавна бяха загърбили старите модели на поведение, а заради госта си: в семейството даже често се шегуваха, че приличат на стопани на крайпътно ресторантче, които привличат туристи със собствени специалитети, защото все угощават безбройните си чуждестранни гости с традиционни ястия. Но днес Ейлийн сготви обяд от екзотична кухня, а Тим ѝ помогна; после двамата отпрашиха нанякъде. Тя направи таратор, шиш кебап и кайсиев сладолед — хладилникът работеше на газ. Изпиха и доста сангрия, рецептата за нея донесе миналата година от Испания вторият ѝ син.

Майкъл и Алън Поуст се настаняха под дървото, без да прекъсват разговора си, подхванат още по време на обяда и продължил след това горе в кабинета. Кейт сипа кафе във веселите пластмасови чаши, които използваше в градината, откакто веднъж съседското куче профуча след друго куче и разби в земята най-красивия ѝ порцеланов сервиз. Поднесе кафето с шоколадови вафли и закачи на лицето си вежлива усмивка — нейният страж, зад който можеше да се отдаде на собствени мисли. Впрочем тя мислеше за мъжа си.

Видеше ли го погълнат, както сега, в разговор с колеги, особено с чужденци, ѝ се струваше, че Майкъл се отдалечава от нея. Не защото той бе от хората, чието поведение се променя според събеседника,

съвсем не; но в разговора с Алън Поуст някаква особена яснота увеличаше мъжа ѝ, той сякаш разтваряше криле за полет... Миналата година, когато ходи с него в Щатите, тя бегло усети подема и въодушевлението му и изпита чувството, че през всичките години на съвместния им живот той е крил дълбок резерв от духовна сила, която не е намерила благодатна почва в семейството, за да се разгърне: двамата съпрузи, разбира се, обсъдиха нейното впечатление. Тя се надяваше Майкъл да сподели, че долавя същото и у нея, но той си замълча. А сега в ума ѝ се въртеше една мисъл — тази година той ще тръгне без жена си и през четирите месеца ще бъде само от дъжд на вятър с дъщеря си. Тогава друга усмивка, суха и иронична, измести първата. Знаеше как стои тази усмивка на лицето ѝ; така де, сама си я беше „изработила“, чувствата зад нея — също. При подходящи обстоятелства — въпрос от по-млада жена например (явно не трябваше да е на нейната възраст, нито да е като Мери Финчли) — Кейт щеше да се облекне небрежно назад, да спусне пред погледа си бронята на иронията и да подхвърли: „Може би на млади години отдаваме прекалено голямо значение на тия работи — нека ви кажа, малките приключения изобщо не влияят на истинския брак!“ Усмивката вървеше със самодоволно изражение, всъщност гримаса, знаеше го; и с облекчението, че успешно е прескочена клопка, избягната е опасност... Седнала под разделеното дърво, тя приветливо даде на мъжете знак, че има много кафе, и чу своя вътрешен глас да ѝ говори: „Залъгваш се по най-ужасен начин! Не ти прилича! Защо го правиш? Съзнателно избягваш да погледнеш нещо в очите! С Мери се доближаваш понякога до истината, но с никой друг, освен с нея. Погледни го най-сетне това нещо, улови го, зарежи позите и изтърканите приказки — престани да сваляш от закачалката едни и същи стари дрехи...“ Както се очакваше от нея, Кейт се заслуша в разговора на мъжете: стори ѝ се, че някак я засяга, че от известно време е бил свързан с нея, но не бе слушала.

Конференцията, за която Алън Поуст бе пристигнал в Лондон, се сблъскала със сериозни трудности. По-точно една от комисиите. Конференцията се провеждала под егидата на Световната организация за изхранване на населението, която проучвала как и с какво се прехранва човечеството. Или не се прехранва. Заради серия злополучни съвпадения — грип, скоропостижна смърт в Лисабон и

счупен крак — когато членовете на комисията се събрали около заседателната маса за начало на дискусиите, се оказало, че няма преводачи. Лесно намерили добри професионалисти от френски, немски и испански, но да открият преводачи, отлично владеещи португалски и английски, при това достатъчно ерудирани за висококвалифицираната работа, се превърнало в истински препъникамък. Португалският бил наложителен като работен език, защото една от подкомисиите разглеждала проблема с кафето, а в Бразилия — най-голямата производителка на кафе в света — се говори португалски. Отложили заседанията до осигуряването на подходящи специалисти. Вече издирили двама, търсели още двама: Алън Поуст и Майкъл гледаха въпросително Кейт в очакване да каже колко ще се радва, ако стане трета в екипа. Преди три години Кейт направи услуга на своя приятелка, която не умееше да пише на машина, и напечата една популярна книга за разрастването и пазарите на търговията с кафе. Така научи много тънкости за производството на тази стока. Освен това Кейт имаше забележителна дарба за езици. Знаеше добре френски и италиански; португалски владееше отлично, защото всъщност беше половин португалка. Навремето, благодарение на високия си коефициент на интелигентност, завърши училище доста по-рано от връстниците си и това ѝ предостави три свободни години, преди да се запише в университет, където така и не постъпи, защото междувременно реши да се омъжи за Майкъл. Едната от трите свободни години прекара в Лоренсу Маркиш при дядо си, учен филолог. Там Кейт говореше само на португалски. Макар и дъщеря на Джон Ферейра, натурализиран англичанин от португалски произход и преподавател по португалска литература в Оксфорд, Кейт не бе осъзнала дотогава, че произходът ѝ може да бъде истинско съкровище за нея: дядото ѝ отвори очите за това богатство, от него тя жадно попи португалската литература и поезия и проникна в „духа на португалския език“.

Какво още научи в града на брега на Индийския океан през онази година, изцяло посветена на духовната наслада? Първо, дядо ѝ беше старомоден и отношението му към жените — строго. На Кейт и през ум не ѝ мина да се съпротивлява на един възрастен човек, когото при това много обичаше. И защо да го прави? Отишла бе за кратко. Но през цялото време не я оставиха нито за миг насаме с мъж, предпазваха я от

всякакви неприятни изживявания, в литературата или живота, и вкуси от една приятна (в малки дози) и толкова чужда атмосфера, че се налагаше да опознава всеки неин елемент поотделно. Дядо ѝ я закриляше, но ѝ нямаше доверие. За него тя беше най-скъпото му същество, но я омаловажаваше. Ласкаеше я, като угаждаше на всички нейни капризи, но не ѝ позволяваше да забравя, че тя, съществото от женски пол, заема грижливо очертано и второстепенно място в неговия живот, както собствената му жена и дъщери. Ето как се помнеше от този период: нежна като камелия, с млечнобяла кожа и гъста тъмночервена коса, с бяла рокля от бродиран лен, едновременно криеща и подчертаваща деколтето и раменете, тя седи на верандата в люлеещ стол, поклаща го леко с крак напред и назад и напълно съзнава колко неустоима е сексуалната ѝ привлекателност, защото присъстващите младежи не могат да откъснат от нея нито очите, нито фантазиите си. С грациозно движение на китката, научено от бавачката ѝ, тя си вее с бродирано копнинено ветрило, а младите мъже, получили специално разрешение от дядо ѝ да разговарят с нея, седят в полукръг в плетени кресла и я обсипват с комплименти. Това беше през 1948 година. В Лоренсу Маркиш тя пожъна изключителен успех отчасти защото все пак беше англичанка и въпреки добрите си намерения не успя съвсем да спази правилата на дядо си; отчасти защото късо подстриганата ѝ червеникава коса и кафявите ѝ очи бяха рядка комбинация в тази страна на смугли сеньорите; и отчасти защото строгостта на дядо ѝ беше прекалена дори за една такава колония и поведението на Кейт най-често се приемаше като своенравна и умишлено предизвикателна игра.

Когато се завърна в Англия и хвърли поглед назад, Кейт видя едно място, похлупено от влажна жега, изпълнено с потайности като собствения ѝ меланхоличен копнеж да прилича във всичко на баба си, останала до края на живота си естествена и скромна португалка (ако паметта на дядо ѝ не подвеждаше) независимо от положението, до което се издигнала. Била красавица, твърдяха всички, любеща майка, възшебна готвачка, прекрасно, възхитително същество, излъчвала топлина и доброта и нямала дори един недостатък — е, дори да е било така, в крайна сметка хвалебствията оказаха неизбежния обратен ефект и Кейт се върна от Португалска Източна Африка, изгаряща от нетърпение да се запише в университета да следва романски езици и

литература. Дори издържа изпитите за Оксфорд и си намери квартира в града. Тогава се запозна с Майкъл, който бе изкарал десетте години военно време в зубрене и вече правеше първи стъпки в кариерата си. Тя се пренесе в неговата квартира и въодушевени, двамата положиха основите на така наречената от тях Първа фаза.

Ако не се бе омъжила, може би щеше да стане виден учен в своята област? Дали не университетски преподавател? Жените май рядко стават професори. Но тези мисли не я навестяваха често: за нея отглеждането на децата не беше бремене. Освен това мъжът ѝ не я държеше встрани от своите интереси и забавните си колеги. От време на време тя превеждаше по нещо за него или за тях. Веднъж дори преведе един роман от португалски, който ѝ донесе малко пари, но много ласкави отзиви. Срещаше се с хора от цял свят, особено откакто децата пораснаха и започнаха да водят къщи многобройните си приятели от всички краища на земята.

Ако не се бе омъжила... боже мой, щеше да е луда, ако вместо да създаде семейство, бе избрала романските езици и литературата... Майкъл и Алън Поуст отпиваха от кафето и чакаха отговора ѝ. Изведнъж я връхлетя паника. А това, че беше наясно какво става в нея, само я засили. Глупаво и неразумно е да се плаши. От какво се бои? Не можеше да признае, дори пред Майкъл, че пред възможността да започне работа, макар съвсем обикновена, напълно по силите ѝ и очевидно за съвсем кратък период, тя се чувства като дългогодишен затворник, който на другата сутрин ще излезе на свобода.

— Просто не зная ще имам ли възможност — отговори. — Тим цяло лято ще пристига и заминава оттук.

Забеляза как мъжът ѝ сви устни: честите спорове около Тим не бяха изгладили разногласията им. Майкъл смяташе, че много глежат най-малкия си син. Кейт признаваше, че може и да е така, но не вярваше, че за да поправят нещата, трябва „да го изхвърлим и да го оставим сам да се блъска с живота“. От къде на къде? Защо? И какво толкова лошо прави момчето, та да налагат подобни крайни мерки: вярно, той се сърди, заплашва, мрази, но по същия път са минали всички деца, всеки по свой начин. Кейт беше убедена, че слабостта ѝ към Тим се дължи на несправедливостта на мъжа ѝ към него: даваше си сметка обаче, че въпросът е твърде болезнен и не могат да подхождат

към него направо; затова си имаше свои пътища, само нейни, отстояваше ги, в семейството и извън него.

— Комисията няма да заседава по-дълго от... колко каза? — обърна се Майкъл към Алън.

Алън вече бе отгатнал, че между съпрузите има дразни; без да се обръща към нито един от двамата, а зареял поглед по посока на къщата, от която в този момент излезе юноша и се запъти към тях, отговори:

— Не по-дълго от месец.

— Ето го и Тим! — възкликна приповдигнато Кейт, което всъщност означаваше: „Не пред детето.“

Когато Тим дойде под дървото, пролича, че е по-голям, отколкото можеше да се предположи отдалеч по крехкото му телосложение и леката походка. Беше кисел. Погледна намусено майка си и каза:

— Съжалявам, мамо, но плановете ми се промениха. Фъргюсънови ме поканиха с тях в Норвегия. На експедиция по катерене. Искам да отида, ако не възразяваш.

— Не, миличък, не възразявам — автоматично отговори Кейт. — Разбира се, че ще отидеш.

Зарадва се, че Тим няма да остане изолиран от летните забавления, зарадва се, като че ли сама щеше да пътува в Норвегия; а момчето успя да размени поглед с баща си, който му кимна одобрително. Едва тогава се усмихна официално на госта и за миг се преобрази в съвършено друг човек — в отговорния мъж, който щеше да стане — за да се превърне обратно в раздразнителното дете, когато каза на майка си:

— Значи, решено. В такъв случай отивам да си стягам багажа. Тръгвам довечера.

И побягна към къщата, сякаш се спасяваше от нещо.

Майка му извика след него:

— Тим, почакай, опитай се пак да запалиш огъня, трябва ми гореща вода за съдовете.

Но той не чу или не поиска да чуе.

— И така, Кейт, кога ще започнеш? — попита Алън. — Кога? Ще можеш ли утре? Моля те!

Кейт не отговори, но се усмихна в знак на съгласие. Едва се съдържаше да не избухне в сълзи. Стори й се, че твърдата земя се

изплъзва под краката ѝ. Усети — ще използваме метафората, която от известно време се оформяше в мислите ѝ — как в лицето я блъсна порив на ледения вятър от бъдещето.

— Съгласна съм естествено. Имате ли нещо против преди това да измия съдовете?

Мъжете се разсмяха, тя също. Алън добави:

— Защо някой друг не се заеме с чиниите, а ти да се обадиш по телефона и да съобщиш, че приемаш?

Даде ѝ име и номер и влезе в къщата с нея за компания и в знак на приятна учтивост, която можеше да се разчете дори като интимност, ако не бе толкова фина и ненатрапчива: в този маниер Кейт долови атмосферата на живота, в който ѝ предстоеше да влезе. С поведението си Алън едновременно я насърчаваше и успокояваше; той стоя до нея през целия разговор и с движения на устните ѝ подсказваше подходящите думи — онези, които не ѝ идваха наум, защото принадлежаха към речника на конференциите и заседанията. Когато затвори телефона, той я разцелува по страните, прегърна я през раменете и я отведе обратно на поляната под дървото. Алън беше красив мъж и приблизително техен връстник — на Кейт и Майкъл — семеен човек с жена и подрастващи или отраснали деца, който печелеше добри пари и прекарваше живота си в пътувания от конференция на конференция, за да обсъжда проблемите на прехраната с представители от най-различни страни. Тя го харесваше. Помисли си колко освежително и разтоварващо може да ѝ подейства, ако подиша известно време непринудения въздух, който витаеше около него. Всичко у Алън ѝ допадаше, стила му на обличане, обноските: напоследък не понасяше нито дрехите, нито прическата на мъжа си. Но няма да мисли за това, то изобщо не бе важно.

Почувства, че пропада в празно пространство, защото след като заминаваше и Тим, поддържането на къщата ставаше безсмислено.

Върнаха се под дървото и докато горещият неделен следобед преваляше в здрач, мъжете навлязоха в някакъв проблем на медицината в Иран.

Въпросът дали да дадат къщата под наем се реши само с няколко думи.

Преди това бурно и дълго бяха разисквали в семейството този вариант и всеки твърдо бе отстоявал мнението си. Спориха дни, даже

седмици.

Кейт направи опит за отпор:

— Досега не сме я давали под наем!

— Какво от това? — възрази Майкъл. — Някое пътуващо семейство с радост ще я наеме, с шкафовете и всичко в тях.

— А къде ще отседат децата, ако им се наложи да престоят ден-два в Лондон на път за някъде?

— Нека веднъж и те погостуват на приятелите си.

— Аз не мисля...

— Ще се обадя в агенцията утре сутринта — каза Майкъл Браун и засрами Кейт, защото той работеше от зори до мрак и щеше да е не по-малко зает от нея със заседанията в комисията.

По-важното обаче беше друго — тя се почувства пренебрегната и излишна, защото излезе, че въпросът за къщата е съвсем незначителен.

А когато комисията приключи работата си? Какво ще прави тя? Подразбираше се, че все ще се устрои някак — нали няма по-добра от нея в приспособяването, особено откакто се появиха децата. Поглеждайки назад през почти четвъртвековния си брак, тя изведнъж прозря, че характерното за нейния живот е било в пасивността, в съобразяването ѝ с другите. Първото ѝ дете се роди, когато беше на двайсет и две. Последното — доста преди да навърши трийсет. Когато споменаваше тези факти пред познатите си, често ѝ завиждаха; за много хора от много страни Браунови бяха завидно щастливо семейство.

Леденият повей, още лек, несъмнено прииждаше: за първи път в живота си Кейт никому не бе необходима. Беше ненужна. Тя отлично знаеше от години, че този момент ще настъпи в живота ѝ. Дори си имаше планове за него: ще учи това, ще пътува там, ще се заеме с една или друга благотворителност. Защото никоя жена с ум в главата няма как да не разбира, че когато навлезе в средната възраст, в пълния разцвет на силите и енергията си, ще се превърне по принуда в онова многократно описвано и добре изучено явление — жената с отгледани деца, останала без задължения, чиято действеност трябва да се пренасочи от въпросните деца към по-безболезнени цели заради тяхно, а и нейно добро. Така че нямаше нищо неочаквано в ставащото. Може би само е трябвало да предусети по-рано приближаването му?

Тя не го бе очаквала това лято. Следващото или по-следващото — навярно, но не *сега*. Всичко, за което се бе подготвила, се намираще някъде в бъдещето. А се сблъсква с него *сега*. Временно, разбира се, защото през септември къщата отново ще стане уютния дом, гостоприемната база за същите тези „деца“, които все по-рядко се застояват под покрива ѝ. Да не забравя и Майкъл, който обича дома им и всичко, свързано с него... Кога за последен път се събра цялото семейство, кога по едно и също време всички се завърнаха от университетите, ваканциите и екскурзиите? Много отдавна, струваше ѝ се.

И ето, сега я разпускат, нея, стожера на семейството, от юни до късен септември. Оставят я дори без стая. Много особено усещане, сякаш са ѝ издърпали топлата завивка, сякаш са ѝ одрали кожата.

Естествено двамата с Майкъл бяха разисквали нейното бъдеще; бяха говорили за нейните чувства, за неговите също. Обсъждането беше основа и стълб на техния брак. Те открай време вярваха дълбоко, че неизказаното загнява, а изваденото най-вече губи силата си. От самото начало тяхната връзка се градеше върху този принцип.

Разумно и прозорливо бяха предвиждали как ще протекат животът и бракът им. И почти в нищо не бяха сбъркали.

В спалнята им например стояха една до друга две книги — „Завоевание на щастието“ от Бертран Ръсел и „Идеалният брак“ от Ван дер Велде: на Майкъл от Кейт — Ръсел, на Кейт от Майкъл — Ван дер Велде. На титулните страници на двете книги имаше един и същи надпис: „За Първата фаза с цялата ми любов“. Книгите означуваха края на един етап от тяхната пламенна връзка, който завърши с женитбата. Дватама знаеха, че с годините нещата неминуемо се променят, че страстта се уталожва и дългите им разговори по въпроса сякаш се събираха в тези дружелюбни книги, на Майкъл от Кейт, на Кейт от Майкъл „За Първата фаза“. Случеше ли се сега някой от тях да вземе книгата и да я разтвори на страницата с посвещението, на лицето му се появяваше ироничната усмивка, бяха се хващали неведнъж един друг и тогава избухваха в откровен и здравословен смях. (Нали смехът по дефиниция е здравословен.) Но откъде идваше ироничната усмивка? Оттам, че излязоха абсолютно прави относно какво приключва и какво започва — солидният, отговорен, удовлетворяващ брак. В който няма място за ирония. Тогава защо се

отнасят с присмех? И отново подхващаха дълги, откровени, прями разговори за промените и повратните моменти в живота си. Нито той, нито тя биха се отказали от тази споделеност. Кейт обаче се бе улавяла да мисли, че психологическите им разбори или даже манифести, които съпровождаха всяка „фаза“ на техния брак, може би не бяха онова, което трябваше да бъдат?

Сблъсъкът им по повод ледения вятър от бъдещето например. Стана преди три години и оттогава се изнизаха толкова събития, без да ги обсъдят или да теглят чертата на равносметката... *За Деветата... Деветнайсетата... фаза.*

Стигнаха дотам, че споменеше ли се името на Тим, Майкъл свиваше устни, както преди малко, когато отсече: „Ще се обадя в агенцията утре сутринта.“ И отдалечи жена си, отстрани я. Поне така го прие Кейт. Това *почувства* тя, независимо че за да опише положението си, прибягваше до известните шаблонни фрази, конфекцията, смъкната от закачалките.

Каквото и да беше положението ѝ, каквото и да бе *наистина*, в края на тази лятна вечер стотици нишки от живота на Кейт сякаш се събраха в едно. Знак за това бяха множеството телефонни номера и адреси, надраскани на късчета хартия, както и съзнателното ѝ усилие да изрови от паметта си образа на дядо си, седнал на верандата на каменната къща в просторната градина сред дървета с алени цветове и лилии.

— Катерина! Има само един начин да научиш нов език — да го вдишаш. Да го попиеш! Да го изживееш!

За да се подготви за предстоящото събеседване, на което щяха да преценят умението ѝ да превежда бързо и точно от английски, френски и италиански на португалски и обратно, тя остана будна цяла нощ. Разбира се, първо изми мръсните съдове от деня и разчисти боклуците от храненето (за щастие пуснаха тока към десет вечерта), а после препрочете преведения от нея роман и потъна в спомени за разходки, разговори и обеда с дядо си. До сутринта потопяването ѝ в другия език бе тъй пълно, че ако се блъснеше в някого на улицата, щеше да се извини на португалски.

СВЕТОВНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ ЗА ИЗХРАНВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО

Но всичко това плюс треската да избере подходяща рокля за събеседването, притеснението за прическата (много демоде, виждаше го), усилията, които положи да излезе от образа на госпожа Майкъл Браун, жената на своя съпруг, всичко това се оказа излишно. Щом стъпи в кабинета на Чарли Купър, той възкликна:

— Вие ли сте госпожа Браун? Слава богу, че се съгласихте. Започвате днес, нали? Чудесно!

Приятелят и посредникът Алън Поуст я бе представил като изключително способна дама, на чиито рамене лежи многочислено семейство, но е била убедена да го остави без надзор, за да избави от затруднението уважаваната международна организация. От самото начало Кейт получи специалния статут на външен сътрудник, чийто труд се приема като услуга.

Оказа се, че от четиримата преводачи, издирени, за да заместят първоначалния екип от опитни специалисти, двама отново са отпаднали по семейни и здравословни причини.

— Не ни върви, сякаш сме урочасани! — гневеше се Чарли Купър. — Но вашето идване, сигурен съм, ще ни върне късмета.

И припряно я преведе през широк, сияен и бляскав коридор, целият в стъкло, вкара я в просторен асансьор с голяма цветна фотография на засмяна тъмнокожа берачка на кафе пред яркозелен храст, после минаха по друг внушителен пасаж покрай комисиите за масло и захар и влязоха в дълга зала, посред която бе разположена лъскава овална маса с такива размери, че веднага се замисляш как някъде работи цяла фабрика само за да произвежда гигантските маси (правоъгълни, кръгли и овални) на международните конференции.

Комисията беше започнала да се труди. Масата бе отрупана с чаши вода, моливи, писалки, изписани и издраскани листове. Но столовете зееха разбутани и празни; всички делегати се освежаваха с напитки — предполага се, кафе — в бюфета и навярно водеха най-

честия от всички съвременни разговори за крайната неефикасност и некомпетентност на обслужващата сфера, разговор, който определено щеше да става все по-актуален и изнервен с нарастването на населението и с още по-резкия спад, ускорен от инерцията, на обслужването заради повишеното търсене. Едва тук Чарли Купър тактично разкри на Кейт, че са я очаквали в десет сутринта, а не в дванайсет, колкото показваше часовникът в момента, за да подхване работата си още с откриването на първата сесия, но разбира се, сигурно са пропуснали да ѝ предадат, вината не е нейна, винаги се случва нещо такова, да, да, той прекрасно си представя как са ѝ казали да мине по някое време през деня, нали? Типично!

Та ще може ли да започне сега, да, веднага, по-точно, когато делегатите се върнат в залата след принудителната почивка за кафе — днес, освен Кейт работел само един добре подготвен симултанен преводач от португалски.

Кейт смяташе, че този ден ще има само събеседване и преди да излезе от къщи, бе обещала да се прибере бързо, да приготви обяд и да занесе прането на пералня. Но ако е възможно да се обади отнякъде по телефона, тогава... Лицето на Чарли Купър се сгърчи: делегатите ще се върнат след минута, били извикани от кафенето още щом Кейт се появила. Дългогодишният навик на Кейт методично да се подчинява на отговорността към домашния свят се откърти с виеща болка от нея. Чарли Купър ще се обади от нейно име да предаде, че госпожа Браун ще бъде заета. По всяка вероятност съобщението щеше да приеме Ейлийн: сподавяйки инстинктивното желание да изпрати на дъщеря си вест за обич и подкрепа, Кейт се остави в ръцете на младата жена, която щеше да я въведе в новите ѝ задължения. Към всяко място около масата имаше апарат, който индивидуално преобразуваше за делегатите чуждата реч в родна: това ставаше по пътя от говорителя до слушателя. Благодарение и на Кейт, редом с много други. Всяко превъртане на ключа бе врата към непознат език. Имаше слушалки. В стъклени кабинни в двата края на залата се виждаха други превключватели, приемници, слушалки. Задачата на Кейт беше да седи в една от кабините, да слуша изказванията на английски, френски и италиански и успоредно да ги изговаря на португалски в микрофона, свързан с ушите на португалски говорещите участници — повечето бразилци, които или не знаеха английски, или разбираха по нещо, но

предпочитаха родния си език. Кейт поемаше ролята на машина: до ушите ѝ щеше да достига един език, а от устата ѝ щеше да се лее друг.

Разбира се, дори при недостига от преводачи нямаше да остане в кабината през целия ден. Често щяха да я сменят, полагаха ѝ се почивки за възстановяване на силите, изразходвани в този толкова изтощителен труд, както непрекъснато подчертаваше Чарли Купър; той се появи отново, след като бе телефонира на семейството ѝ, но понеже смяташе поръката за крайно маловажна, дори не ѝ съобщи, че я е изпълнил. Двата седяха в кабината, тя бе сложила слушалките и въртеше ключа напред-назад под неговите указания. Докато ѝ обясняваше, той нахвърли в бележника си обръщение към делегатите с искрените и смирени извинения на организационния комитет за кризата с преводачите и с молба да запазят търпение. После изхвърча от кабината да търси машинописка, която да отпечата текста. През стъклото на кабината Кейт — оставена да се справя сама — огледа от малката височина на подиума заседателната зала и я намери за много приятна. Прозорците бяха високи. Стените — покрити с фигурална дървена облицовка в цвят на мед. Подът беше застлан с дебел тъмносин мокет.

В тази зала се решаваха съдбите и щастието на милиони дребни хора — какви култури да отглеждат, какво да ядат, какво да обличат и... как да мислят.

Докато Чарли Купър разпределяше листовите с извинението, магически размножено само за няколко минути, завърналите се делегати, усмихнати и оживени от разговорите помежду си, запълниха местата около масата. Каква красива гледка бяха само! Подобно многонационално общество от мъже и жени с всички възможни оттенъци на кожата сигурно е заветната мечта на всеки филмов режисьор, заел се да заснеме идилична картина на обединените нации. Но ще се намерят ли актьори, които достоверно да пресъздадат самочувствието и ненаатрапчивата авторитетност на членовете на комисията? Защото те правеха впечатление тъкмо с тези свои качества. Само по тях се отличаваха от асистентите, секретарите и помощниците си. Тези мъже и жени пристъпваха към столовете си, заемаха местата си, довършваха започнатите разговори и се усмихваха със свършена непринуденост, която недвусмислено изразяваше едно-единствено

нещо: *Сила!* Всеки жест, всеки поглед изразяваше увереност в собствената полезност и тежест.

Някои бяха облечени в национални костюми. Имаше пет-шест мъже и жени от Африка, в сравнение с които останалите изглеждаха като представители на непълноценни раси; стройни, грациозни и величествени в екзотичните си дрехи; дългите им роби, украшенията, осанките — всичко в тях изразяваше отреден смисъл. Каква мощ излъчват даже гънките на един смачкан костюм, ако го носи човек, чиито решения засягат безброй хора, превити под тежки чували с кафе на хиляди мили оттук!

Заседанието започна и Кейт откри, че мозъкът ѝ, нейната машина, работи гладко. Паниката, връхлетяла я за няколко секунди, и мимолетното усещане, че главата ѝ е безнадеждно празна, се разнесоха, щом чу смислено подредените думи, излитащи от собствената ѝ уста, и видя израженията на делегатите, слушащи нейната кабина. Никой не изглеждаше объркан от това, което чуваше; всичко си вървеше гладко.

След невероятно кратко време — после се оказа, че били цели два часа — я отмени колегата ѝ и я пратиха да си почине, като се подкрепи с един добър обяд. Върна се в кабината, уверена в силите си, и до пет часа следобед се почувства също тъй незаменима част от конференцията, както от семейството си. Върна се вкъщи закъсняла за вечеря и установи, че дъщеря ѝ успешно се е справила с готвенето и всичко върви по реда си.

До края на седмицата Кейт бе посветена в цялата сложност на проблемите около горчивото уханно растение, чиито плодове човечеството тъй ненаситно поглъща; и почти не мислеше за друго. Къщата ѝ бе почистена и подготвена за нови обитатели. Дадох я под наем до края на септември и семейството се пръсна в разни посоки без никаква помощ от нейна страна. Само им заяви с глас, който допреди седмица щеше да тежи от тревога, а сега беше безразличен: „Някой трябва да се погрижи за къщата, защото аз нямам време.“ Целуна на довиждане мъжа си, тримата си сина и дъщеря си, но не разполагаше дори с един свободен миг, за да изпита някакво особено чувство.

Настани се в стая на апартамент, нает от колежка, която отначало също превеждаше, но я повишили и сега беше организатор на конференции. Преместването от дома ѝ в стаята под наем с всичкия

багаж за летните месеци ѝ отне половин час и усилието да нахвърля малко дрехи в куфара.

Те и бездруго нямаше да ѝ послужат. В някакъв свободен миг от претрупаната си седмица тя се впусна по магазините и напазарува всичко необходимо за един нов гардероб, който щеше да бъде паспортът ѝ за новия начин на живот. Никой нямаше да каже, че госпожа Майкъл Браун се облича зле; но в Световната организация за изхранване на населението не започна работа госпожа Майкъл Браун.

Преди да тръгне на покупки, тя попита Чарли Купър какво ще е заплащането ѝ. Неговото кръгло, смешновато, вечно загрижено лице — придобило израза си от многобройните конференции, на които е бил бавачка — се сви виновно.

— Скъпа Кейт! — започна да се извинява той. — Прости ми, моля те! Как можах! С това трябваше да започна. Тази седмица ми се струпа истински ад! А ти ни дойде като божи дар!

След което спомена такава сума, че Кейт едва се овладя да не ахне. Произнесе я по онзи непреднамерен, изискан начин, сякаш светът на профсъюзите и надниците, извоювани с тежки битки, на нищетата, страданията и глада не съществуваше, нито имаше нещо общо със заплатите на тези международни чиновници, щастливците, без които не може.

Тя си купи половин дузина рокли и си помисли как след двете седмици ангажимент в Световната организация за изхранване на населението ще разполага с пълен комплект тоалети за луксозна почивка някъде. А планът ѝ беше само да посети стара приятелка в Съсекс и една леля в Шотландия. Всъщност нямаше представа какво ще прави до края на лятото.

Втората седмица не беше толкова напрегната. Справяше се с работата тъй леко, както — невероятно, само допреди няколко дни — и с грижите за дома. Превеждаше автоматично. А паузите между сесиите прекарваше в кафенето и наблюдаваше. Беше чужда в този свят и не смяташе, че е част от привилегированата тълпа. Беше прелетна птица; след седмица всичко щеше да свърши. Но седеше в кафенето с чувството, че има право на всички блага около нея — новите ѝ тоалети я улесняваха в това усещане; пиеше превъзходното кафе и се оглеждаше. Приличаше ѝ на пазар. Или на безкрайно, шумно празненство.

Една жена, служителка в международна организация, облечена подходящо и с подобаващи обноски, седеше в кафенето, почиваше си и наблюдаваше; в същото време в съзнанието ѝ се въртеше лентата на нейния живот, по-точно думите, които изразяваха мислите ѝ за него. Нима за двайсет и петте години, през които е била част от семейния заплетен възел, бе забравила, че обикновеният живот, онзи, който всеки води извън дома си, е толкова приятен и необвързващ? Колко красиво са облечени всички тук! Каква свежест лъха от лицата им! Как леко и свободно ще влезе някой мъж или жена, ще хвърли бърз поглед наоколо, ще срещне отвсякъде усмивки и поздравя, ще махне с ръка и ще се уедини с красноречив жест: „Искам да остана малко сам“, и естествено всички ще се съобразят с желанието му. Или как небрежно, почти дръзко друг ще огледа помещението, за да прецени към коя група да се присъедини. Никъде не се долавяше дори следа от напрежението, с което се сблъскваш пет минути след като напуснеш това закътано убежище. Навън, по улиците, в магазините или у дома, те връхлитат разнопосочни вихри, пресичат се, пораждат нови. Извън тази голяма административна сграда бушуват конфликти. А тук? Случвало ли се е на тези приятни, красиви, излъскани до блясък от парите същества да страдат? Плакали ли са в мрака? Знаят ли какво е да желаеш недостъпното? Сигурно знаят, не е възможно иначе, но видът им не го показваше. Били ли са някога... може би е нетактично да питаме... били ли са някога гладни?

Малко вероятно. Проблемите на всекидневието започват да ти изглеждат дребни и нелепи, като се замислиш какво олицетворява тази сграда и защо денонощно е пълна със заседаващи хора. А Кейт вече се бе гмурнала дълбоко в новия си свят. И всичко се развиваше в движение — тя скоро престана да е „заместничката на разболелите се или претърпели злополука преводачи“. Превърна се в Кейт Браун, съпроводжана из коридорите от усмивки и приветливи лица, все често търсена за съвет и информация. Откъде да си купят този или онзи крем или специален деликатес; как се стига до еди-кой си ресторант, хотел, моден магазин; къде се продава прочутият английски вълнен трикотаж, а уиски?

През първата седмица се строполяваше изтощена вечер в леглото и успяваше само мислено да установи, че се е превърнала във функция, в език за няколко десетки международни чиновници. През

втората седмица лежеше будна до по-късно, понеже не се уморяваше толкова и забеляза, че първоначалната ѝ роля на квалифициран папагал много бързо се сменяше с друга, дълбоко привична за нея. Как някой да направи едно или друго, къде да намери това или онова? — питаха нея, новодошлата! Нищо чудно, в тази сграда, през която хората прелитат за ден-два, тя беше вече стар служител.

Неусетно пое истинското си призвание: да е бавачка и гледачка като Чарли Купър. Майка. Но няма значение, нали след няколко дена ще се отърве от всичко това. Ще престане да е папагалът, който се отнася със съчувствие и разбиране към всякакви дребни капризи; ще бъде свободна... Кейт забеляза, че при тази перспектива я побиха тръпки. Улови се да си казва: „Трябваше да замина с Майкъл за Америка.“ През ума ѝ мина още: „Като отида при Роуз, ще ѝ помагам с гледането на децата.“ Роуз беше приятелката ѝ от Съсекс, която смяташе да посети.

Кейт всъщност не искаше да прекара лятото си в друго семейство, подсъзнателните мисли бяха просто страх. Преди да я унесе сънят, огледа още веднъж стаята си, колко подредена и чужда ѝ изглежда, но знаеше, че така е далеч по-добре, отколкото да се върне в големия си дом или да отиде в къщата на Роуз, пълни догоре, претъпкани и наблъскани с предмети, навяващи асоциации, напомнящи истории, принадлежащи на този или онзи от семейството, означаващи нещо, важни. Тази стая като кутийка с креват, стол, скрин и огледало... това избира тя, ако може да избира... Сънят я понесе. След време, когато сънят от тази нощ зае мястото си в мозайката и стана първа глава от нейната история, първа картина от пътуването ѝ насън, Кейт се опитваше да си го припомни по-точно, в повече подробности. С лекота възстанови атмосферата, усещането, особената смесица от тревога и радост, която не се изживява наяве, но детайлите ѝ се изплъзваха. Сънят я споходи призори (тя се събуди в мрака и се опита да го сграбчи за опашката, но той ѝ избяга и отлетя) прост и ясен като начало на епически разказ.

Спускаше се надолу по северния склон на хълм в непозната местност. Един глас ѝ извика: „Виж, какво е онова странно нещо, погледни, там лежи нещо черно.“ „Охлюв ли е?“ — запита се тя. Не е възможно, няма толкова големи охлюви. Оказа се тюлен, безпомощно прострян върху сухите скали на студеното възвишение. Тюленът

стенеше. Тя го вдигна. Тежеше. Попита го какво му е, как да му помогне. Той нададе вопъл и тя разбра, че трябва да го отнесе до водата. Взе го на ръце и заслиза надолу по склона.

В деня, преди да изтекат двете седмици, Чарли Купър я покани на кафе. Седнаха и той я попита ще има ли възможност да поработи за тях още един месец. Комисията по кафето приключила работата си, но друга започвала.

— Значи, добре съм се представила? — попита Кейт. Знаеше, че е така, поне що се отнася до преводаческите ѝ задължения; но особената мекота в гласа на този постоянен служител на Организацията говореше нещо повече. Очароващото внимание към другите беше втора природа за него. Нали с това бе спечелил поста, който заемаше! Но ако искаше да разбере какво казват думите му, Кейт трябваше да забрави изискания му маниер.

— Скъпа госпожо Браун, без никакво съмнение! Толкова сме доволни, че ви открихме. Извадихме истински късмет! Много мило от ваша страна, че ни посветихте времето си.

Всичко това я омайваше, тази игра, сякаш работи, за да им направи услуга, а не заради солидния хонорар; не очакваше, че ще попадне на старомодни кавалерски обноски тук, в най-новите образувания на съвременния растеж — международната администрация.

— Наистина, Кейт, повярвай ми... — продължи той — нали можем вече да се обръщаме един към друг на малки имена, на Кейт и Чарли? Особено след като така любезно прие да поработиш за нас още малко... ако зависеше от мен, щеше да е за дълго, за много дълго време. Но на този въпрос ще се върнем по-късно, нямаш нищо против, нали? Признавам, че те каним не само заради твоите забележителни способности, те са наистина забележителни, защото се включи на пълни обороти от първия час без никаква подготовка... на някои хора им трябва седмици, за да влязат в крак, а ти изобщо нямаше нужда от подобно нещо... искам да кажа, не е само заради това. Всички са възхитени от твоята отзивчивост да помагаш по всякакъв начин. Не преувеличавам. Госпожа Кингсмийд от американската делегация например сподели тази сутрин, че не си представяла как щяла да се справи без твоите безценни съвети. Предполагам, че тези умения се развиват само в едно голямо семейство! Алън Поуст ми е разказвал за

твоите прекрасни деца и за задружния ви живот... ето, за това става въпрос. Мисля си, че когато човек е добър в една област, не може да е слаб в друга и ако имаш възможност да работиш още месец, но като организатор, за нас ще е голям шанс. Да похабяваш невероятните си дарби като обикновена преводачка е направо престъпление. Ти имаш много таланти. В известен смисъл аз правя сега нещо ужасно — увещавам те да оставиш работата си, която ти е призвание. Ако приемеш, заплатата ти естествено ще е по-висока. Месец, можем ли да разчитаме на един месец?

Разбира се, че ще приеме. От една страна, парите: тя още не можеше да повярва. Не успяваше да пропъди чувството за вина, че възнаграждението за ролята ѝ на интелигентен папагал с бърз и точен език плюс добавката за силния ѝ майчински инстинкт бяха почти равни на онова, което мъжът ѝ — доктор със солидно образование зад гърба си и дългогодишен опит — печелеше като консултант невролог. (В Англия, разбира се, не в Щатите, където получаваше много повече.) А за да стане по-зле, сега ѝ предлагат дори повече, не е ли абсурд! Но трябва да приеме факта, че в този свят не важат обикновените правила, норми, ценности и стандарти. Що се отнася до това да се откаже от работата, с която тъй добре се бе справила — чувствата ѝ бяха смесени. С какво щеше да се занимава на новия пост?

Ами, с нещо много близко до задълженията ѝ вкъщи. Започна да организира, да прекарва голяма част от времето си в телефонни разговори, да съгласува хора, места и време... после изведнъж стана засечка. Плъзна страх от тифозна епидемия. Неизбежният конфликт между потребностите на туризма и опазването на общественото здраве обърка всичко за дни наред; надвисна заплахата всички пътувания към и от страната да бъдат отменени. Властите успяха да ограничат епидемията, но пък служителите от гражданската авиация обявиха стачка. Вестниците разгласиха, че стачката ще продължи дълго. В един момент екипът установи, че заради ред недоглеждания не са резервирани хотелски стаи за четирийсет делегати, които се очакваше да пристигнат всеки момент — още един пример за безнадеждната неефикасност, любим повод за вечни оплаквания. Настана смут, вдигна се шум на най-високо равнище: затрещяха телефони, полетяха телеграми от и до Ню Йорк, Лондон, Австралия, Канада... стигна се до извода, че не е задължително конференцията да се проведе точно в

Лондон. На нея щяха да се обсъждат общи въпроси, как например да се насочат храни от държави с излишък към такива с недостиг. Има толкова много привлекателни градове, подходящи за конференции — Париж? Не, в никакъв случай, юли в Париж е лудница, претъпкано е с туристи... затрудненията в организацията отдалечиха датата на откриването; ето, дойде средата на юни. Обмислях и отхвърлях предложения за разни европейски градове: Рим, Барселона, Цюрих. Като истинска грижовна домакиня Кейт се притесняваше през цялото време за навъртените сметки от безбройните телефонни разговори заради отлаганията, промените и допитванията; само с парите за телефоните можеха да се изхранят седмици наред хиляди гладуващи. Но не й плащаха да разсъждава като домакиня, не искаха това от нея. Какво тогава? Струваше й се, че пилее недопустимо много време в разговори и обсъждания с Чарли Купър и другите служители. Усещаше как затъва в някакво бюрократично блато, където нищо не помръдва, всичко се отлага и протака. Само приказваше. Другите също. Непрекъснато звъняха по телефоните на хора в други страни — така ли работят големите организации? Чудно ли е тогава, че... А защо непременно в Европа? — подхвърли някой. В края на краищата делегатите, тия неуморими пътешественици, прекарващи живота си в заседания около кръгли и овални маси в просторни светли зали с високи прозорци и поглед към възхитителните панорами на разни градове, тези хора едва ли ще имат нещо против, ако открият листовете си, моливите, писалките, чашите с вода и постоянните си секретарки в Бейрут или Найроби, вместо в Рим или Лондон. Северна Африка? Не, ще е прекалено горещо. Тогава да отидат на север — защо не Стокхолм? Този град е най-подходящ за спокойни, безпристрастни обсъждания. Или Осло? Не, Скандинавия е твърде на север. Нека се спрат на някое по-централно място. Средиземноморието — може; но не Ливан, нито Сирия, изобщо да не е арабска държава или поне да не е вземала страна в арабско-израелския конфликт. А Турция? Да, това вече е друга работа — Истанбул! Ами разбира се! Но и там е горещо, също като в Северна Африка и Рим. Така е, обаче градът е приказан и рядко използван за международни конференции, а е направо съкровище от забележителности (археологически, културни, религиозни, социални) за изтощените от заседания делегати. Няма логика — да отхвърлят толкова градове заради туристическия наплив

или горещия климат, а накрая да изберат Истанбул! Вярно. Може би все пак да си останат в Лондон? А стачката? Няма да попречи, гостите ще летят до Франция, а от там ще пристигнат с фериботи, не е трудно. Как са се придвижвали хората, преди да открият самолета? С параходи и влакове. Безспорно, но ще се съгласите, че самолетът и международната конференция вървят ръка за ръка, те просто си прилегнаха.

Страхът от тифозна епидемия отново пламна. Чарли Купър и Кейт Браун отново грабнаха телефоните, за да уредят триседмичната конференция под егидата на Световната организация за изхранване на населението в Истанбул. За баснословни телефонни сметки делегатите, още в своите страни, бяха уведомени, че не Лондон, а Турция ще има честта да ги посрещне.

Празното лято на Кейт се запълни до средата на юли; при още закъснения може би и до по-нататък. Вътрешният глас ѝ говореше, че не трябва да го позволява. Дошъл бе моментът да остане насаме със себе си, да осмисли състоянието си, ледения вятър. Трябваше да разбере какво изразяват резките и невъздържани смени на настроенятията ѝ към Майкъл и децата — особено към Майкъл. Сега разполага с време, както никога, а не прави нищо или съвсем малко; дните ѝ са по-празни от всякога — усеща как емоционалният ѝ механизъм работи във вакуум: обектите на нейните чувства са много далеч и не са в състояние да реагират, като се съгласяват с нея или ѝ се противят. Какъв е смисълът да обича, мрази, желае, негодува, страда, отхвърля (да преживява всичко това понякога в рамките на час), когато е сама и свободна; все едно разговаря със себе си, пълна лудост... добре, че ще е ангажирана. Поне още месец. Излезе по магазините и си купи още рокли. Добави към тях и аксесоари. Не, новите ѝ тоалети не се отличаваха особено от предишните. Работата беше как ги носи. Важен е „духът на дрехата“, както би казал дядо ѝ.

Пред големите огледала на разни магазини заставаха една жена и изпитателно се вглеждаше с недотам приятелско любопитство в жената отсреща — в началото на четирийсетте, запазила непроменена през целия си зрял живот фигурата си от младини, плюс-минус няколко сантиметра, с хубава кестенява коса, боядисана, разбира се, защото сивият цвят напираше отдолу. Хладното ѝ любопитство обаче бързо прерасна в споразумение на четири очи между две жени и много

заприлича на разяждащата иронична гримаса — разяждаща, защото отменяше собствената официална (или дневна) представа за себе си. Да, по-добре да избягва дългото виране очи в очи, винаги има опасност да се разтреесе от смях; да, знае, че след време ще си спомня с циничен кикот цялата история... както волно разпускат с Мери Финчли (дали за удоволствие или профилактика?), когато останат сами, без мъже, семейства и гости.

Стига, трябва да отстъпи крачка назад, да се огледа от глава до пети и да признае, че пред нея стои една приятна елегантна жена пред прага на третата възраст. Все още пред прага — не се е предала на физическото състояние. Преценявайки безпристрастно отражението си, можеше спокойно да каже, че краката, талията, гърдите, устата, косата, шията не бяха по-различни от *формите*, с които преди почти четвърт век бе изкусила доста млади мъже и с които се бе омъжила за Майкъл. Не бяха по-различни, може би дори по-хубави след толкова много козметика, витамини, диети и грижи за косата, зъбите и очите, вложени в сътвореното от природата — как ли щеше да изглежда сега, ако се бе родила в някой бразилски бордей?

Промяна имаше, но неуловима. И отново тя се дължеше на излъчването, на онова невидимо нещо, което Кейт носеше със себе си. Причината същият този комплект от прелести (зъби, очи, крака и така нататък) на младини да бе съблазнявал, а сега не или поне не повече, отколкото при всяка жена на нейна възраст (и от привилегированото женско малцинство в света, което — по редица причини, първа от които е бедността — не се отказва рано от заниманието да привлича), бе именно тази деликатна работа „духът“. Разбира се, неподходяща дума, но коя е точната — състояние? Настроение? Присъствие? Тя не надяна нежното, ефирно като сияние на пламък одеяние, еманацията на съблазънта, с което жената заявява: „На вашите услуги, приближете, помиришете и опитайте.“ Не го облече, защото години наред живя като съпруга и майка и не се интересуваше — поне не често и задълго — как да запленива други мъже, освен собствения.

Разбира се, бяха обсъждали с Майкъл всичко това подробно и откровено. Приемаха го като задължение. Защото още от самото начало си бяха изработили свой семеен правилник за тази сложна страна от брачния живот, осеяна с опасни плитчини и остри подводни скали. Спазваха го до ден-днешен, без нарушения... Кейт обаче

отчиташе, че онова, което двете с Мери Финчли приемаха за естествено в срещите си насаме, които бяха нарекли „злбарските сеанси“, противоречи на всички брачни договорености където и да било. Какво ѝ става, че мисли толкова често за Мери? Забрави ли колко я засегна реакцията на нейната стара приятелка, когато ѝ съобщи, че започва работа? Мери прихна в невъздържан смях, който много обиди Кейт, и заключи:

— Най-после! Отдавна ти беше време!

При всички положения за Кейт бе дошло време да огледа лицето си отблизо в много огледала и да запали пламъка в себе си, да пусне вътрешните си токове. Не, не както в мимолетните случаи от миналото, когато, вече омъжена, бе изпитвала неудържимо влечение към други мъже (случаи, саркастично споменавани от Мери като „падението на света заради сластолюбието“). Не, този път бе съвсем различно. Както девойката изведнъж осъзнава силата на своите прелести, така Кейт рязко превключи вътрешния си термостат от режима: „Хей, ти там, да, ти, ела и ме завоювай!“ на посланието: „Всички сте прекрасни, ако поискам, мога да стана ваша, но трябва доста да се постараете, защото е много по-приятно да се нося по вълните на всеобщата възхита и ще е ужасно скучно да се окова с един човек.“

Никоя омъжена жена не си позволява това. Освен Мери! Но колко препати семейството ѝ заради нейното поведение — не, Мери не е за завиждане, нито пример за подражание; дори не трябва да слуша приказките ѝ, какво остава да се отдава с нея на безсмислено кикотене и клюки. Но да остави Мери. Нито една удовлетворена в брака си жена не настройва вътрешния си термостат на Том, Дик и Хари. (В разговорите с Майкъл на тази тема бяха постигнали пълно единомислие какво представлява *истинският* брак.) Ако жената държи на семейството си. (Или пък е готова да понася брак като Мериния, който през всичките петнайсет години, откакто Кейт я познаваше, напомняше френски фарс — разбира се, в приглушената гама, подходяща за дискретния въздух на Южен Лондон.) Кейт знаеше, беше напълно сигурна, че не всеки брак е истински и че истинските бракове се срещат все по-рядко. Тя сполучи със своя. Ако предпочитате думата „сполука“ вместо „заслуга“ за жена, която е и продължава да бъде (независимо от влиянието на Мери) истинска съпруга на истински

съпруг. Партньорството в такъв съюз означава регулиране на термостата на един-единствен режим. С изключение естествено на ония кратки и неважни увлечения, за които Мери все ѝ се присмиваше, защото носели „максимални терзания за минимално удоволствие“... Ако не може да разсъждава сериозно за брака си, без всеки миг да ѝ се натрапва Мери Финчли, по-добре изобщо да спре да мисли!

Преди да завърши обновлението на външността си, Кейт отиде на много скъп фризьор, той се изправи зад нея, положи внимателно ръце на раменете ѝ и започна да изучава образа ѝ в огледалото, съвсем както правеше самата тя през последните дни. Двамата огледаха суровия материал за неговото изкуство; той я попита дали косата ѝ винаги е имала този лек червен оттенък. Както можеше да се очаква, позна от пръв поглед; но тя се оправда, че нейният наситеночервен по рождение цвят е прекалено крещящ за възрастта ѝ. Той отсече „глупости“ и я изпрати от салона с тъмночервена права прическа, която с всяко движение на главата се полюшваше като тежка коприна около лицето ѝ. Усещане отпреди години, което тя прекрасно помнеше.

Това разбуждане на младостта у нея я объркваше. Реши, че става много емоционална. Ту гореше от желание нейният Майкъл да е до нея, за да ѝ се възхити, ту също толкова разпалено благодареше, че е далеч, в Бостън. Какви са тези скокове в настроенията ѝ, какво ги предизвиква? Само за час мислите ѝ за Майкъл се мятаха от едната крайност в другата, противоречиви, сякаш е в умопомрачение. Коя е причината? Не е възможно да е била луда цял живот и едва сега да го забелязва! Едно е сигурно: радваше се, че децата ѝ не могат да я видят — о, никой млад човек не понася да гледа скъпата си майчица излъскана, бляскава и съблазнителна.

Но те се бяха разпилели по света — в Норвегия, Судан, Мароко и Нова Англия. Съвсем като нейните делегати: за едните се бе грижила допреди дни, а другите, пръснати в този момент из далечни страни, стягаха куфари и се сбогуваха с жените и децата си, в по-редки случаи — с мъжете си.

Оставаха три дена до полета ѝ за Турция — ако стачката приключи в обявения срок, иначе щеше да пътува с влак. Три дни. Нямаше повече задачи до откриването на конференцията. Чувството за вина, че не работи, а ѝ плащат толкова добре, я подтикна да намекне на Чарли Купър да ѝ възложат нещо за това време — може да помогне на

преводачите например. И за първи път видя Чарли Купър подразнен. Той отново я засипа с уверения колко я ценят... и как запълни времето си? Пиеше безброй кафета с Чарли в кабинета му; разговаряха, два пъти на ден се съвещаваха с началника на техния отдел за организацията на предстоящата конференция. Нима това е работа? Ех, да я оставят да обнови отдела... може и цялата служба, подслонена в сградата, тоя кошер, гъмжащ от високоплатени чиновници... спри, не се бъркай! Може би критичното ѝ отношение се дължи на липсата на опит?... *Глупости, всичко тук е нелепо: цялата организация с комитетите, конференциите и безкрайните приказки, приказки, приказки е измама; просто е механизъм, за да бъдат осигурени няколко стотици мъже и жени с огромни доходи.*

Тия мисли са напълно безполезни; щом ѝ плащат да стои в кафенето и да умува, ще стои в кафенето и ще умува. В края на краищата откога не бе разполагала с време да помисли — почти от двайсет и пет години. Май за последен път бе седяла, спокойно вгълбена в себе си и усмихната под погледите на околните, когато гостува на дядо си... В смущаващо неустоимата си бяла рокля, ритмично полюляваща стола с единия си крак и свободно провесила другия встрани като прекършено крило на птица, Кейт и тогава, както днес, разпращаше във всички посоки вълни на физическа съблазън, и тогава разсъждаваше и анализираше, и тогава оставяше думите, формулиращи нейните представи за бъдещия ѝ живот, да текат през съзнанието ѝ като на кинолента... Дали и тогава се бе мятала между полюсите на емоциите? Ако е било така, не помнеше. Може би бялата рокля, която не сложи ни веднъж, без да се почувства лукава, нечестна и превъзбудена, изобразяваше видимото блюдо на везните, а на скритото поставяше мислите си? Мисли не е точната дума. Защото онова, което бе уловила да си пробива път в съзнанието ѝ, бе ярост, да, помнеше съвсем ясно, гняв и нетърпение клокочеха зад меката усмивка, толкова харесвана и тогава, и сега.

Най-напред от Чарли Купър. Кейт внесе в Организацията атмосфера на добросърдечие и отзивчивост, които съставляваха смазката на нейното семейно благополучие. Дали не го бе сторила (подсъзнателно, разбира се) заради повеите на ледения вятър? Ако се е побояла да бъде само добрата преводачка, която пристига на работа в девет и половина и си тръгва в пет следобед, а междуременно

изпълнява стриктно само онова, за което ѝ се плаща? Почувствала е, че това не е достатъчно? Защо тогава то задоволява изцяло останалите преводачи, четирима мъже и една жена? Но те си останаха там, където бяха, практикуваха уменията си на преводаческия пулт, а тя, Кейт, беше повишена: тъкмо защото си бе позволила да излъчва благонамереност и услужливост, което моментално бе „уловено“ от бюрокрацията. Дали онези, които я избраха за бавачка на групата в Турция, осъзнаваха защо са го направили? „Много сърдечна жена — беше основанието им. — Мила.“ *Simpatica*.

Това голямо кафене, изпълнено с маси, но достатъчно просторно и непретъпкано, беше най-подходящото убежище за отдих на спокойствие: странно как в едно така оживено място човек може да се уедини. Доста по-сполучливо, отколкото в стаята си на улица „Бърк“, където нейната колежка постоянно ѝ досаждаше вечер след работа с желанието да си бъбрят, а сутрин ѝ натрапваше чай с препечени филийки. Накратко, една много самотна жена. Тя също намираще Кейт за изключително сърдечна.

Но и в кафенето кръгът на уединение взе да се стеснява, защото и тук започнаха да се появяват и множат стереотипи. Отначало, в първите дни, когато се отбиваше тук, забързана между две преводачески смени, за да се подкрепи със сандвич и да се освежи с кафе, ѝ се струваше, че наоколо цари някакъв пъстър хаос. Който я заслепяваше. Но свикна с обстановката, опозна я и вече само се любуваше на красотата на тази нова класа, служителите в международните организации, до един млади или младолики, или ако са на средна възраст, то в съвременния вариант на средната възраст, за която старостта е враг, умело държан на разстояние. Когато ги гледаш, безразличието бързо отстъпва на възхищението от облеклото, козметиката и ефектния контраст на кафявите, бяло-розовите и мургавожълтите оттенъци на кожата. Каква хармония! Какво успокоение носи тази картина: ето го бъдещето — форуми на цивилизовани същества, доброжелателни, не войнствени, приятелски внимателни едни към други дори ако около заседателните маси са водили битки за националните си интереси.

Както винаги, най-бързо проличаваха сексуалните схеми: случайните свалки и връзки, които вървят с международните конференции и срещи.

Момичетата, които работеха тук, бяха от средната или горната средна класа, викаха им „стажантките“.

— Тук е пълно със стажантки — обясни Чарли. — Всички без изключение са прелестни, какво щяхме да правим, ако не бяха те?

Стажантките не идваха тук, за да си намерят съпрузи — боже опази, когато им дойдеше времето, щяха да се задомят в своята среда — а заради „интересната работа“. Тоест заради компанията на обаятелни мъже — и разбира се, жени — от различни страни и възможността да бъдат поканени на работа в някоя от тях. Или както чистосърдечно се оплака Чарли Купър:

— Знаеш ли, понякога сериозно си мисля, че сме бюро за намиране на първокласни назначения.

Ако не трайни връзки, работата в Организацията със сигурност поднасяше завидни светски възможности. За делегатите, които нахлуваха в сградата на отлично планирани приливи, момичетата представляваха идеална компания за обяд или театър, за флиртове без усложнения, богат избор на секретарки от най-желания тип, които могат да отведат в канторите си (за кратко, докато Ема или Джейн решат, че е време отново да сменят климата) в Ню Йорк, Лагос или Буенос Айрес.

Да седи в кафенето тихо и незабележимо за Кейт бе като театрално представление.

Утре започва да заседава нова комисия — „Синтетични храни за Третия свят“. Много по-скромно събитие от голямата конференция в Турция, но с всеки ферибот пристигаха делегати от континента. И ето, в единайсет сутринта всички секретарки и момичета от отделите за връзки с обществеността са разположени в кафенето, сами или на групички по две-три; те не поглеждат към вратите, през които ще влязат бъдещите им партньори за секс или приятелство през следващия месец-два. Един по един започнаха да прииждат и делегатите — какви ли не по ръст, цвят на кожата, телосложение и красота. Двата отбора (асоциацията със спорта е просто неизбежна — *по местата, готови, старт*) се оглеждаха взаимно. Обигран рефлекс: възраст, физически данни, вкус за облекло и вероятен капацитет за секс, всичко това се преценяваше само с няколко мълниеносни погледа. И се слагаше начало на запознанствата.

— Може ли да седна при вас? Аз съм Фред Уонакър от Ню Йорк.

— Вие сигурно сте госпожица Хановър? Аз съм Хесукиа от Гана. До края на първия ден двойките бяха обособени или поне можеше да се отгатне кой с кого ще се сближи.

Същински театър, не, по-хубаво и от театър, защото тя беше действащо лице.

Въпреки че не искаше... нали заминава за Истанбул, там я чака такава работа, че няма да ѝ остане минута да мисли за себе си; а и не желае точно сега да си раздвоява вниманието... все по-ясно разбираше, вече бе почти сигурна, че трябваше да откаже на Чарли Купър и съблазнителната заплата, да си уреди да остане в Лондон, да наеме стая и да поживее сама. Съвсем сама.

А какво прави — уж термостатът ѝ е включен на най-ниска степен, пък отбива аванси. С честотата, с която мъже с черна, шоколадова, матова или бяла кожа приканващо я питаха „Свободно ли е мястото?“ Кейт смени зрителния ъгъл и се погледна отстрани, през техните очи. И както в играта с огледалата, видя жена с впечатляваща тъмночервена коса, млечнобяла кожа и добродушни като на верен шпаньол очи. (Собствената ѝ необходимост да обича и да се раздава я отвращаваше, затова сама се нарече „куче“ и „робиня“, после ѝ мина през ум, че това е ново за нея, поне така си помисли.) Но тази жена, към която толкова мъже се насочваха, беше двайсет години по-възрастна от момичетата наоколо. Това означаваше, че на пръв поглед (през разстоянието на залата и движението на хора) тя не изглежда на своите четирийсет и малко отгоре години. Кейт се намираше в онова състояние на консервирана младост, на което женското битие посвещава тъй голяма част от времето и силите си (по-точно — тази мисъл напоследък натрапчиво я завладяваше — битието на жените от благоденстващите нации, които не изглеждат възрастни на трийсет години). Ако наблюдаваше внимателно, без да я заслепяват суета и предубеждения, щеше да забележи, че поредният мъж, запътил се към нея, каквато и да бе възрастта му, едва доловимо се разколебаваше за миг, щом установеше, че Кейт не е в свежото начало на трийсетте (за каквато очевидно я вземаха от малко по-далеч). Но след мимолетното двоумение и бърз обигран оглед (като от око на проститутка или фотограф), с каквото се преценяваме едни други на тържищата на секса и професията, мъжът неизбежно сядаше и май оставаше доволен от откритото: приятна събеседница за чаша кафе. Така се оказа, че в

края на краищата нейният вътрешен термостат очевидно се подчиняваше на заповедите ѝ.

Тя не седеше в кафенето заради този вид удоволствие, нищо, че ѝ бе приятно. Искаше просто да се помае, да се отпусне, да помисли... Не беше достатъчно да регулира вътрешния си пламък така, че мъжете на масата ѝ, да намират в нейно лице само приятна събеседница. Какво още трябва да направи? Безсмислено е да спре да се гримира, да навлече бабешки дрехи и да се загрози! (Кейт се намираще пред един от вариантите на женската дилема, чийто краен израз е момичето с поличка до чатала и разкопчана без две копчета блузка, което е прекарало два часа да рисува лицето си, а после се възмуцава: „Какво ме е зяпнал тоя *отвратителен* мъж, как си позволява?“ Или екстравагантната жена с дръзко деколте и разголен гръб, която смразява с леден поглед мъжа, изследващ прелестите ѝ. „Простак“, потрепват миглите ѝ.)

Разбира се, че е нелепо да очакват от нея сама да се състарява заради... Скоро откри, че ако искаше да остане сама, трябваше да седи отпусната, прегърбена, отчуждена, да разкриви крака в неугледна поза. Тогавя мъжете просто не я забелязваха. Готова беше да се закълне, че изобщо не я виждаха. Но седнеше ли стегната, изправена, елегантно кръстосала крака, вече подаваше сигнал. Прегърбена и омърлушена, към масата ѝ пристъпваха само ако в кафенето нямаше ни едно друго празно място. И бе достатъчно да издължи лице, за да я оставят в желаното усамотение без никакъв опит за контакт.

Поразително! Ето я Кейт Браун такава, каквато винаги е била като характер, ум, темперамент, наблюдава света зад съвсем леко променена от шестнайсетте си години фасада. И е достатъчно само да прегърби рамене, отпусне гърди и изпише на лицето си израза „Е, ако чак толкова настояваш...“, за да престанат да я забелязват. Това вся смут в душата ѝ, обърка я, нещо се изплъзваше от реда на нещата. Защото осъзна с болезнена острота като най-важна истина в живота си, че наблюдаващата жена, незабелязвана и отбягвана от мъжете, с нищо не се отличава от жената, която ако пожелае, може отново да ги привлече само като оправи позата и изражението си: като изпъне мускулчетата около устните, заиграе с очи, изправи гръб и рамене. Сигурно това е да си актьор — какво напрежение трябва да е опазването на собствения пламък зад толкова различни маски!

Някъде далеч назад видя Кейт Ферейра в ефирната ѝ бяла рокля от бродиран лен, облежната в стълба на една веранда сред чебъри и лилии. Момичето се усмихваше на младежите около нея. Търсеше погледите им, а те шареха по тялото ѝ — от главата до петите. През прозорците на дневната, които гледаха към верандата, виждаше старата Мария, икономката на дядо си, седнала вътре с плетка в ръце така, че да държи под око Кейт и младежите. В онзи ден Мария я смъмри: „Не бива да запретваш високо полата си, когато седиш.“ Полата на Кейт се бе плъзнала нагоре и едва откриваше коленете ѝ. А само предния ден Кейт бе носила къси яркочервени панталони за тенис и Мария ѝ бе казала, че много ѝ отиват. Миналата зима Кейт наблюдава подобна сцена със собствената си дъщеря: цял ден Ейлийн се мота с минипола едва до средата на бедрата. Вечерта облече дълга рокля. Седнала на пода, тя забеляза погледа на един от гостите върху глезените си: инстинктивно Ейлийн придърпа полата си да ги прикрие и хвърли възмутен поглед на мъжа.

„Съпричастна“ и „мила“ ли беше далечната девойка от верандата?

Навярно не. Тези качества не се ли развиват с постоянната самодисциплина да бъдеш съпруга, майка, домакиня?

Какво ще стане, ако в Турция не само започне да се държи като незабележима, но и регулира вътрешния си термостат на толкова ниска степен, та изключи даже отзивчивостта си, ако откаже да бъде майка на конферентното племе? Още по-интересно е, че (готова е да се хване на бас) хората, които я ангажираха и толкова настояваха да приеме работата, нямаха ни най-малка представа защо искат именно нея. Не го осъзнаваха, въпреки че Чарли Купър, при това мъж, изпълняваше същата функция. Значи и Чарли не знаеше кои негови качества са ценени най-високо в службата му.

Преводачката, чието невявяване предизвика кризата и доведе Кейт на нейно място, била жена на средна възраст и Чарли спомена, че струвала „килограмите си в злато“. Опитвайки се да изясни какви по-точно са тези нейни златни качества, Кейт успя да измъкне от него само: „Улегналите жени са много по-търпеливи от младите.“

В първата комисия, за която превежда Кейт, имаше една тъмнокожа жена от Северна Африка. Тя беше висока, елегантна, остроумна, изискана, сдържана, открояваща се. Понякога се появяваше

в носии на страната си и приличаше на ярка екзотична птица, друг път — в парижки тоалети: беше много различна от Кейт; двете в един глас биха казали, че по нищо не си приличат. Но всички забелязваха, че когато африканката отсъстваше, заседанията не вървяха гладко. Възможно ли е нейният маниер — невъзмутим, категоричен, усмихнато-студен и съвсем неангажиран — да няма нещо общо с този факт? Тя внасяше в сесиите на комисията особеното свойство, което Кейт влагаше в решаването на организационните и страничните въпроси.

Ако тя, Кейт Браун, остане на постоянна длъжност в Организацията, каква ще е същинската ѝ функция? На първо място, разбира се, ще прекарва часове наред в разговори на кафе с Чарли Купър и в съвещания с други мъже как да се подготви едно или друго. И това било работа!

Ако остане, вероятно бързо ще наследи мястото на Чарли, а той — както очевидно беше правилото тук — ще бъде изтеглен по-високо. Тя ще е подходяща за неговия пост; но той може и да се почувства горе в безтегловност, изгубен и не на място, а няма да разбере защо се е получило така.

Чарли имаше една голяма дарба — да излъчва невидими флуиди и да ги разпръсква, както царицата на мравките изпълва с духа си (или биотоковете си) целия мравуняк и обединява в един организъм отделните индивиди, които иначе не биха се свързали.

Това е ролята на жената в семейството, същата, която Кейт бе играла цял живот. И която току-що успешно изпълни още веднъж (заедно с красивата млада африканка) в заниманията си с предната комисия. Щеше да я поеме и в Турция. Вече се бе сляла с тази роля. Започваше да разбира, че е в състояние да приеме постоянно назначение в Организацията само защото е неспособна да излезе от образа на доставчик на невидима манна, съчувствие, топлина и отзивчивост. Не заради финансова принуда, нито за да се осъществи. Просто двайсетгодишното ѝ битие на съпруга и майка я бе настроило като робот.

В един ъгъл на оживеното шумно кафене седеше жена — вгълбена в себе си, разгърнала вестник в добре поддържани, но прекалено сръчни ръце, свела очи и отпуснала рамене: това бе защитна поза срещу връхлитащ студ, какъвто усеща одрания звяр или

новороденото агне, когато тупне от топлата влажна утроба на вкочанена земя във вятър и лапавица.

Разбира се, нямаше да ѝ е трудно да запречи ледения вятър: можеше да го прави неопределено дълго време. Години още. Достатъчно бе само да съобщи на семейството си — и знаеше с какво облекчение щяха да приемат известието — че е решила да започне редовна работа. А после да намери подходящо място. Може би тук, в Организацията, защо не? Къде ще е по-полезна? Тук най-добре ще отгледа в себе си онова същество, изтъкано от топлота и чар, което няма нищо общо със самата нея — жената нащрек, наблюдаващата и запомнящата зад грейналия кафяв поглед, грижливо поддържаното лице и тежките извивки на тъмночервената коса.

Но през близките три-четири седмици ще е твърде заета, за да разсъждава над тези неща: ще се грижи за други хора. И по това време утре — сложи точка Кейт, преди да отлети за Истанбул — днешните чувства и мисли, наболели в тридневното ревниво пазено усамотение, ще ѝ изглеждат безкрайно далечни. В най-добрия случай ще помни, че е стигнала до важни изводи и ги е складира в паметта си. Дори само за да ги извиква за някой кратък миг, откраднат от претрупаната ѝ програма.

Тази нощ сънят за тюлена я споходи отново — по-скоро неговото продължение. С втората му поява тя разбра, че този сън носи дълбок смисъл за нея. Почти бе забравила първата част, трябва да си я спомни... разтревожи се, а втората вече течеше.

Тюленът беше тежък и хлъзгав. Едва го държеше на ръце. Препъваше се в острите камъни. Къде е морето, къде е водата? По правия път ли върви? Обзе я паника да не е тръгнала в грешна посока и свърна надясно през някакво плато, вървеше, не след дълго тюленът неспокойно се размърда и това ѝ подсказа, че е било вярно първото направление. Отново зави на север. Цялото тяло на бедния тюлен бе покрито с рани: беше се мятал и влачил по сушата, за да се добере до морето и бе раздрал кожата си в камънака и скалите. Кейт страдаше, че няма подръка балсам за раните му, някои бяха съвсем пресни и кървяха. Имаше и много белези от стари рани. Може би тия ниски остри хрусталаци, изникнали буквално от камъните, имат някакви целебни свойства. Сложи внимателно тюлена на земята, а той повдигна глава от камъните и я отпусна върху стъпалата ѝ, така че тя

само се наведе, извърна се, без да пристъпва, и откъсна няколко листа. Единственият начин да ги превърне в мехлем беше да ги сдъвче и го стори, после изплю кашата право върху раните. Стори ѝ се, че започнаха да заздравяват, но нямаше за кога да повтаря процедурата, затова вдигна тюлена на ръце и отново пое тежкия си път.

Кейт знаеше, че само за няколко часа експедитивно ще бъде прехвърлена от една любезно безразлична организация на друга, благодарение на услугите на някоя любезно безразлична самолетна компания. Като всеки от нас, тя градеше представите си за работата и живота в международните авиолинии от радиото, телевизията и филмите. Но не стана като на кино. Вечерта преди да тръгне техническият персонал на летищата наистина прекрати стачката си и Кейт не се съмняваше, че ще отлети; но на сутринта осъмнаха с нова стачка — този път на административните служители. Кейт взе влака за Париж, откъдето се надяваше да хване самолет за Рим: в Париж научи, че всички пътища към летището са блокирани от демонстрация на работниците имигранти, главно испанци и италианци, и е невъзможно да се добере до летището същия ден. Тогава се качи на влака за Рим. А в Рим изникна нов проблем — как да се прехвърли от една транспортна мрежа, железопътната, на друга, въздушната. Наложиха се да преодолява задръствания, неразбории и какви ли не заверки, но накрая успя: с доста голямо закъснение все пак. В Турция я посрещнаха точно така, както очакваше: лъскава лимузина, изпратена специално за нея, я преведе през тълпи от хора, които дори не можеха да си мечтаят, че някога в живота си ще седят в подобна кола, освен в качеството на шофьори или автомеханици, и грижливо защитена по всички възможни начини, ако не броим визуалния, от оръжаващата я среда; разговаряше с шофьора на френски. По стил и атмосфера хотелът много напомняше сградата на Световната организация за изхранване на населението. Стаята ѝ беше същински двойник на безличната кутия, която бе напуснала само преди ден. Понеже се забави заради безбройните перипетии, Кейт пристигна едновременно с първите делегати; хиляди дребни неотложни неща не бяха свършени и на всичко отгоре не достигаше един преводач. Захвърли багажа си в стаята и веднага се представи: натрупаното раздразнение се фокусира върху нея; за момент тя олицетворяваше цялата неорганизираност,

възмущаваща делегатите, препълнили грамадния хотел, и самата Кейт вчера и завчера в Лондон, Париж и Рим.

За нуждите на конференцията бяха предоставили един етаж. Заседателната зала беше копие на онази, която бе оставила, и вече имаше за свой дом. Както лондонската, новата бе облицована от горе до долу с бляскава дървена ламперия; само тук подът не бе застлан с дебел мокет, а покрит с декоративни керамични плочи по модел на настилката в прочута джамия. В средата на залата бе разположена огромна маса, този път правоъгълна, отрупана със слушалки и апарати за синхронен превод. Нейното задължение беше да осигури всяко заседателно място с листове (служещи най-вече за драсканици в приливите на досада, когато делегатските речи прекомерно се проточваха), моливи, химикалки и вода. Впрочем работата ѝ не беше лично да извършва огледа. Само трябваше да проследи дали хотелският изпълнител на задачата не е забравил да я свърши. Той се казваше Ахмед, млад мъж, възпълен и блед, винаги готов да услужи, усмихнат, нейно копие от турска страна, неин съюзник и брат. Ахмед говореше френски, немски и английски, зарадва се, когато научи, че тя владее езиците, които му липсваха — италиански и португалски; познаваше в тънкости хотелския живот, но до този ден не бе работил за международни конференции, обслужвал бе само търговски срещи и очакваше, че тази ще е по-различна. С Кейт разговаряха ту на един, ту на друг език. Когато покрай тях мина момче в хотелска униформа с лъскави галони и копчета, Кейт чу разпореждания и отговори на турски. Откакто пристигна в страната, за първи път чуваше турска реч. Докато стояха и говореха с Ахмед, докато седяха и говореха, вървяха и говореха все на тема как да осигурят максимални удобства за делегатите, покрай ушите ѝ пробягваха фрази на турски, но тя ги възприемаше като страничен шум, не повече. А навсякъде извън хотела я обграждаше един свят, на чието въздействие ушите ѝ рано или късно щяха да бъдат изложени и тогава изведнъж щяха да оглушеят, защото нямаше да разбират: непонятният за нея език я обкръжаваше като неизмита стъклена стена, помътняла и тягостна; сякаш смъмрени, ушите ѝ болезнено се напругаха след разменените реплики на камериерките из коридорите — те чувстваха като самостоятелни живи същества, че трябва да разбират и че ако не разбират, вината е в тях... Без Ахмед Кейт беше с вързани ръце и излишна.

Той имаше нужния опит и в нощния живот, ресторантите, заведенията с ориенталски танци, джамиите, църквите и маршрутите за интересни кратки излети извън Истанбул — в това отношение беше незаменим. От високия хотелски прозорец и бегло зърнат, градът омайваше с бляскави покриви, сребристо море и далечни улици, кипящи от живот, които подобно на турския език привличаха Кейт да ги опознае, да ги разбере... Една птица се стрелна пред очите ѝ, както гледаше от прозореца. Птица, каквато не бе виждала преди. Стори ѝ се, че някакъв непознат свят ѝ праща неуловими сигнали; дълго следи с очи полета на птицата над протока, преливащ водите на Черно море, към пиките и кубетата на отсрещния бряг, а Ахмед, застанал зад нея, търпеливо чакаше указания за кулинарните предпочитания на гостите. Докато от небето слезе и последният от тях, двамата подготвиха забавления, екскурзии и културни развлечения от всякакъв характер, без да броим богатия избор от специалитети на поне една дузина национални кухни. Повечето делегати веднага се възползваха от предложенията, защото тези мъже и жени изобщо не бяха уморени от пътя, толкова са свикнали да прекосяват континенти, че слизаха от самолетите изрядно облечени, безгрижни и бърбещи на всички възможни езици. Ясно беше от самото начало, че конференцията ще протече в приятна и непринудена атмосфера. Хората си допаднаха. Всъщност тези бюрократи, тези възпитани противници, тези изкусни проводници на национални интереси, винаги си допадат. Няма значение, че около внушителните маси избухват разногласия, а някои безцеремонно се опитват да налагат интересите на своите страни; не е важно дори, че се набеждават в двойни игри: *„Виновна е страната X, тази година реколтата им се оказа заразена с паразити, провали и нашата!... Нищо подобно, цял свят е наясно защо паразитите нападнаха вашата реколта — ами защото не знаете как да я отглеждате... Вашата страна не пуска никой друг да спечели... прибирате всичките бонуси!... Не е вярно, толкова усилия полагаме да помогнем на братята си от бедните страни“*... Да, съвсем като детска караница; но колкото сериозно и често да се разгаряха подобни пререкания, после, във фоайетата, барчетата, кафенетата и ресторантите, да не говорим за спалните, цареше разбирателство и братство. Съвсем естествено: всички тези хора ги свързваше една и

съща работа, еднакъв начин на живот, те просто имаха много общо помежду си.

Същата вечер Кейт тръгна на разходка с няколко много странствали, но непознаващи Истанбул делегати и щом излезе от хотела, попадна в град на легенди, тайнственост и романтика, точно такъв, какъвто го описваха туристическите справочници на всички познати и непознати на нея езици. Групата се състоеше от мадам Пхири, красива и изискана като францужойка негърка от Сиера Леоне, господата Даниел от Бразилия и Феруджа от Италия. Както се очаква от всеки турист по тия места, вечеряха в турски ресторант, после се отбиха в две нощни заведения, погледаха как танцьорките въртят кючек, а факири гълтат саби, уговориха се да посетят при първа възможност и в същия състав някакво село на седемдесетина километра, където наскоро открили интересни антични находки. Пожелавайки си лека нощ във фоайето, четиримата се увериха един друг колко особено приятна е била вечерта; говореха като добри познавачи. Прибраха се по стаите си рано, тоест преди един часа, за да са бодри на другата сутрин за откриването на конференцията.

Преди да заспи, Кейт успя да помисли за своя Майкъл, който, предполагаше, вече е пристигнал в Чикаго за няколко дни да се види със стар колега, емигрирал в САЩ. Помисли и за четирите си деца. И забеляза, че убождането, което я жилна при спомена за тях, бързо отшумя: знаеше, че навлиза в период на разцвет, че разперва криле, устремява се нагоре — беше търсена, необходима; щеше да е нужна на другите по цял ден и през голяма част от нощта.

В кратките паузи от напрежението на деня Кейт забелязваше как бавно се покачва еуфорията ѝ — наблюдаваше се безпристрастно. И тъй като беше твърде заета, за да размишлява надълго и широко, допускаше в съзнанието ѝ да се промъкват мисли, които, застояха ли се, щяха да са непоносимо болезнени: с каква радост например посрещна семейството ѝ новината, че е заета с конференцията в Лондон и няма време да приготвя кюфари, да организира и урежда пътувания; и какво облекчение долови у Тим, когато му каза: „Тим, миличък, стегна ли се за Норвегия? Съжалявам, че съм толкова натоварена...“

Очевидно представата ѝ за себе си като топлото огнище на семейството, източникът на неуловимото излъчване, термитната

царица, от две-три години не отговаряше на действителността. (А не я ли лъже паметта? В последно време все по-често ѝ се струва, че носи няколко самостоятелни паметни и всяка от тях противоречи на останалите.) Истината бе, че напоследък, откакто пораснаха децата, Кейт изпитваше особен глад и жажда. Дали защото недостигът в нея се разви като процес, настъпи постепенно и изобщо не се появи точка, от която тя да заяви *децата вече са големи и задачата ми е изпълнена*, затова ли я заблуждават тези нейни паметни? Разбира се, не „истинската“ Кейт беше жадна за внимание. Както винаги (или поне както в добрите етапи от живота ѝ), тази Кейт стоеше дискретно встрани от сцената и наблюдаваше оттам — в повечето случаи доброжелателно. Все пак фактът, че я лишиха, беше болезнен; колко често бе оставала сама в стаята си, разяждана от гняв заради крещящата несправедливост. Незаслужена обида и болка я бяха пресрещали на всяка крачка през последните години, но тя *не* си позволи да ги изживява, не задълго. Вместо да остави да я завладеят, ревностно следваше онази представа за семейството (как да я нарече... Десета фаза, Петнайсета?), която двамата с мъжа ѝ бяха оформили в интелектуалните си разбори. Не допусна чувства отвъд ироничната гримаса. Няма да се остави и сега да я нападне старата обида. Но някой ден може да не издържи! За щастие много е заета, така удовлетворяващо заета! Ето, отвсякъде ѝ се усмихват — камериерки, келнери, хотелският управител, етажните администратори, шофьорите и преводачите, и особено Ахмед, който я обожаваше. Както и тя него. Отношенията им бяха като на евнуси в харем. Той я подкрепяше във всичко, разбираше, доставяше: тя пък бе единственият човек, в състояние да разреши проблемите и нуждите на тези трудни, способни, разглезени, свикнали на обгрижване големи деца — служителите от международните организации, новият елит: тя и нейният двойник Ахмед. Докато течаха сесиите, тя седеше в една съседна стая в готовност да се притече на помощ, а при необходимост сядаше на поредното опразнено място в кабините и щом ѝ подадяха знак, започваше да превежда от френски, италиански и английски на португалски. След заседанията делегатите, на които португалският бе роден език, неизменно я поздравяваха за безупречната ѝ вярност към духа на техните речи. В паузите за кафе и освежителни напитки, на обедите и вечерите, навсякъде и във всички часове на деня и нощта тя

бе неизменно на линия, винаги услужливата, винаги разположена и всеобща любимка Кейт Браун.

Миналото лято, докато гостуваше в Щатите, тя наблюдава отстрани състоянието, в което се намираше сега...

Цяла Америка е осеяна с еднотипни здания, приличащи на градове под един покрив, понякога дълги километри; те са разделени на самостоятелни сектори, а всеки от тях обслужва отделна авиокомпания. Това са летищата. Големите компании наемат за работа момичета, чиято външност много напомня мажоретките, без които не минава ни едно американско тържество, карнавал или шествие. Облечени са екстравагантно в ярки цветове, обикалят зоната около гишетата за полети на своята линия. Задачата им е да упътват клиентите и те наистина я изпълняват, но не това е главната им функция. Девойките са там, за да привнесат към образа на компанията идея за достъпен и невинен сексапил. Не, разбира се, предизвикателен, дързък, опитен или потаен секс — Боже опази! Момичетата наистина са привлекателни, но не са вулгарни. Избират ги заради тяхната приветлива, наперена, дневна красота; те сноват напред-назад, сами, по две, по три и се усмихват, усмихват, усмихват; впервате очи в тях, за да минат по-леко досадните часове на чакането, ако, да речем, полетът ви закъснее, а момичетата постепенно се опиват от нагриването на въздуха между тях и пътниците. Те направо и буквално се прехласват от собствената си привлекателност, от положението си и подходящото за него облекло, от погледите, които привличат върху себе си, от чувство за собствената си полезност. Усмихват се, усмихват се, усмихват се и скоро започваш да си мислиш, че момичетата ще се откъснат от земята и ще се издигнат, тласкани от мощното гориво на своята благоразположеност към другите, постоянно презареждано от вниманието, насочено към тях. Да, сякаш ще полетят през остъклените стени и ще останат да се полюшват в небето като ярки метеорологични балони сред излитащите и кацащите самолети. Хубавиците от бордовете на самолетите също живеят в подобно приповдигнато състояние: всяка стюардеса се опиянява от ролята си на благодетелка, на дарителка на любов. Това не се отнася за дългите международни полети, където красивите жени се скъсват да раздават внимание и грижи на клиентите си най-вече във вид на храна, но кратките бързи рейсове из цяла Америка са щедро изпълнени с момичета, които не

вършат някаква особена работа. Предлагат напитки. С нежни и сърдечни усмивки поднасят табли с пакетирани закуски. И огласяват по радиоуредбата ласкави послания, чийто подтекст е: „Обичаме ви, нуждаем се от вас, пътувайте отново с нас, обичайте ни и вие.“ И се суетят напред-назад, напред-назад, усмихнати, засмени, под очарованите погледи на мъже и жени. Работата им се състои в това да бъдат харесвани. Понеже са изложени така на показ, възбудата им расте. В началото на полета стюардесата е свежа и приветлива; но много скоро, под напора на попитото внимание, тя сякаш ще се пръсне. Направо ще гръмне от самодоволство; сигурно и температурата ѝ се покачва, поне придобива вид на човек с висока температура — страните ѝ горят, очите трескаво блестят.

И се усмихва. Усмихва. Усмихва.

Никак не е трудно да си представим как тази млада жена, завърнала се у дома след полета, не се успокоява, не я сдържа на едно място, не може да заспи, не спира да се усмихва, не яде. Тя е толкова наелектризирана, че не е в състояние да изключи. А ако има любим — какво е любовта на един човек пред възторга на десетки мъже всеки ден? Да не говорим каква става картината, когато жертвата се омъжи! Кое то неминуемо се случва, при това много скоро: в тази професия женитбеният индекс е много висок, както и бракоразводният. В течение на година, две или три — във всички случаи не повече от шест — девойката ден и нощ е била център на вниманието, привличала е върху себе си стотици очи; във всяка минута от работния си ден и от всички посоки е събирала като резервоар възхита, обожание и завист, от своя страна е разпръсквала топлина, удобство, грижовност. И изведнъж — брак. Навярно същото усещане изпитва примадонната, когато слезе от ярко осветената сцена сред буря от аплодисменти на хилядна тълпа и прекрачи прага на тясна и тъмна гримьорна. Най-вероятно младата жена изобщо не осъзнава защо се чувства като пумпал, навиван, навиван, а сетне оставен завинаги да се върти нахалост. Сигурно никога не се е вглъбявала и не се е опитвала да анализира себе си; защото, за да пожелае такава работа, момичето трябва да е наивно. Трябва никога през живота си да не е подозирало колко чудовищно е да бъде поставено едно човешко същество — мажоретка, манекенка, стюардеса — месеци и години наред за мишена на обществената любов. Девойката бърза да се омъжи, защото бракът в

ранна младост е един от начините да се докаже пред себе си; после се оказва, че тя сякаш е развила някакъв вътрешен орган, който поглъща по хиляда волта Любов, Внимание и Ласкателство, и той продължава да работи с пълна мощност, а младата съпруга не е в състояние да го изключи. Какво става с нея? Тя няма ни най-малка представа. Защо е толкова раздразнителна, защо не може да се отпусне, да се успокои, да заспи? Чувства се като дете, дълго обсипвано от възрастните с обожание, но в един момент, отегчени от капризите му, те са му обърнали гръб, повели са разговор за свои неща и са забравили момиченцето, нищо, че то танцува, усмихва се, позира и крещи: „Погледнете ме! Погледнете ме!“; те не го забелязват. Най-много някой да го смъмри: „Млъкни. Бягай да си играеш!“

И я наляга главоболие. Става безчувствена, после прави превъзбудена любов с мъжа си, а той започва да подозира, че си има съперник. Скоро идва и разводът. Навярно жената прави постъпки да се върне на работата си, но вече е прехвърлила възрастта. Изгубила е сладката си младежка жизнерадост, а мястото ѝ е заето от момиче, току-що завършило колежа.

Юли скоро щеше да преполови. Конференцията приключваше след ден-два, делегатите щяха да се разотидат по домовете си, а нови щяха да долетят и да заемат техните места: хотелът щеше да подслони симпозиум за холерата.

Кейт се усмихваше, сияеше в светлината на всеобщото одобрение и на свой ред щедро насочваше навън своята доброжелателност, за да огрее всички; мисълта, че скоро ѝ предстои да остане насаме със себе си, пресилваше реакциите ѝ. Познаваше това състояние. Паника. Излъчването ѝ беше твърде силно. Или не? Може би просто предлагаше онова, което има, правеше го и в началото на конференцията, но сега всички мислеха за багажи и завръщане у дома, затова нейната любезност изглеждаше прекалена. Видя се отстрани през очите на Ахмед — една организирана, енергична, усмихната жена продължава да върти на празни обороти, сякаш е машина, която някой е забравил да изключи. Той ѝ предложи хапчета против главоболие и ѝ призна, че сам страдал от същия синдром — в края на прояви като тази губел съня си и жена му недоволствала. Кейт му показа снимки на семейството си; той също — на своето, където видя спретнатата хрисима жена да държи на колене стреснато от обектива момиченце; за майката

и дъщерята снимката очевидно е била много специално събитие, разбра го от един поглед. Разглеждаха снимките в почивката на горната площадка на стълбището, близо до прозореца. Защото Ахмед, за разлика от Кейт, нямаше право да седи с делегатите, нито да ги придружава по обеда, вечери и екскурзии. Затова сега стоеше права до него и слушаше съветите му как, ако си легне рано и вземе неговите хапчета, на сутринта няма да е толкова напрегната и нервна.

Кейт си помисли, че няма да се получи; дадеше ли шанс на онова, което я очакваше, успокоителните нямаше да го изтикат и скрият от погледа ѝ. Трябва да се върне в Лондон, да остане някъде сама два месеца и да премисли живота си. Разбира се, разни мъже и жени, станали нейни приятели, я бяха поканили да им гостува в разните техни страни — в типичния стил на приятелство за този начин на живот, случайно, необвързващо, толерантно, което всъщност беше пълно отрицание на приятелството. Защото *не* осъжда. *Не* изисква. *Не* придава значение на националните и расовите различия, доставящи в тези очарователни среди единствено приятна тръпка. И при абсолютна демокрация по въпросите на секса. Без разбити сърца. Как иначе, кариерите са по-важни от любовта и секса: може би това е сексуалността на бъдещето — романтичната страст, копнежът и любовното страдание във всички техни варианти остават завинаги в неврастеничното минало. Тези двойки, бивши и бъдещи любовници, спокойно могат да се разделят след няколкодневна гореща връзка в Буенос Айрес, да не си разменят дума месеци и години, дори да не помислят един за друг, а после да се срещнат отново в Рейкявик и дискретно, с добре премерено удоволствие да се отдадат на нов порив удобна интимност. Като актьори и актриси в пиеса, които за кратко страдат и се радват на бурна близост, за да се разделят и срещнат десет години по-късно в нови костюми.

Дали да не замине за Сиера Леоне с очарователната мадам Пхири? Защо не? Може да остане и тук; не е разбрала много от Турция, ако изключим отличните ястия в ресторантите и посещението на две джамии и една църква. Но Турция не е страна за сама жена. Ако беше Париж или Рим, тогава евентуално... Тук обаче е немислимо да тръгне из страната сама, поне не в битността си на дългогодишна съпруга, но без съпруг до себе си.

Кейт седеше в хотелското фоайе и чакаше мадам Пхири, която я бе помолила да ѝ запази час при фризьор. Естествено това можеше и дори трябваше да свърши някой от обслужващия персонал; но милата Кейт така добре урежда всичко, с което се захване.

Тя чакаше, а покрай нея минаваха хора, поздравяваха я, усмихваха ѝ се. Скъпа Кейт. Chère Катерин. Сладка Катя, Катинка, Кити. Безценна Кати, моя Катиона. Чаровна Катлин, Катерлайн, Кит, Катерина. Екатерина, моя, любов, ангел наш, Кейти. Карън, не зная какво щях да правя без вас.

Ще ми липсвате, госпожо Браун.

Тя се усмихва, усмихва и беззвучно, наум, си тананика с нотки на хистерия:

*Ще ми липсвате, госпожо Браун!
Тъжно ще ми е без вас!
Хранихте ме, водихте ме,
давахте ми всичко, що си пожелах,
но идва време, друга ще ви замени.
Ах, колко ще ми липсвате, госпожо Браун!...*

Наложи се да чака значително по-дълго, отколкото предполагаше, защото мадам Пхири се сбогуваше с някого много етажи нагоре, и както седеше, видя към нея да се приближава млад мъж със смъртно познато лице: преди да разбере какво става, той вече я канеше на разходка до Коня на другия ден. Наел бил кола с шофьор.

Бяха се забелязали седмица по-рано пред входа на хотела. Той — слаб, тъмнокос младеж със светъл летен костюм — стоеше с гръб към бясното улично движение и оглеждаше хотела от горе до долу, сякаш мереше височината му. По външността му можеше да се заключи, че е гост на хотела, дори можеше да е делегат, тъй като елегантният му костюм рязко го отличаваше от летните тълпи небрежно облечени туристи. След това се засякоха още веднъж в кафенето. Той седеше на съседна маса в компания с връстници и нещо си говореха. Сега беше облечен съвсем като турист и изглеждаше страхотно. Тъмната му лъскава коса, сресана назад, падаше на свободни вълни. Освен това не беше юноша, за каквато Кейт го бе взела отдалеч. Каза ѝ, че е

американец, пътувал из Европа, не за първи път, имал намерение скоро да замине за Испания, където се чувствал като у дома. За последното му повярва: приличаше на испанец и във всяка латинска страна щеше да мине за местен.

Не живеел в хотела, обясни ѝ: възможностите му били далеч по-скромни. Значи поканата му не е импулсивно желание, планирал я е, така ли? Той ѝ обясни, че когато я видял в кафенето, предположил — това съвсем не беше трудно — къде може да е отседнала, разпитал и ето, открил я. Докато ѝ отправяше неочакваната си покана — „Толкова хубаво ще бъде, ако намерите време да дойдете, жалко ще е да пропадне свободното място в колата“ — в очите му, приковали погледа на Кейт, святкаха насмешливи пламъчета (наясно бе с нелепостта на ситуацията и собственото си положение) и не се забелязваше дори следа от настойчивост. Естествено в колата щяха да са само двамата. Задълженията на Кейт към конференцията приключваха същата вечер — формално, разбира се; иначе тя не се съмняваше, че ако позволи да се обръщат към нея за услуги, ще бъде заета до последната минута. Кейт отвърна, че ще ѝ бъде приятно да обиколи някои забележителности с него, а пред очите ѝ изведнъж се мярна образът на Мери Финчли, който ѝ каза, че си е загубила ума. Тъкмо да послуша Мери и да сложи край на познанството си с младия мъж — впрочем не толкова млад, колкото изглеждаше на пръв поглед, както и нейната външност не издаваше годините ѝ — но в този миг мадам Пхири се втурна към тях с грациозни движения на крайниците и невероятно издължените пръсти на ръцете си, отрупани със скъпоценности, и засипа Кейт с пламенни извинения, задето я бе накарала да чака.

Кейт не пропусна как младият мъж огледа с преценяващи очи красивата африканка. Погледът му беше неприкрит, нито извинителен, нито засрамен; не беше и агресивен, изразяваше открито възхищение, което мадам Пхири прие с едва доловимо развеселено кимване и усмивка, преди да отплува от фоайето с думите: „Кейт, скъпа, ужасно закъснявам...“

— Добре — обърна се Кейт към младия мъж. — Все още не зная името ви.

Казваше се Джефри. Уточни, че ще ѝ се обади довечера и така направи още една стъпка към правото си над Кейт, със същата прямота на намеренията или поне на желанията си, ако му дадат възможност да

ги осъществи, заради която преди малко мадам Пхири го удостои с усмивката си.

Изобщо не стигнаха до Коня. Пътешествието (неприятно и дълго заради горещината и защото колата първо се развали два пъти, а накрая съвсем отказа) бързо „сближи“, както е изразът, двамата спътници с това, че споделиха неудобствата, а сетне и двоуменията дали да търсят автобус, за да продължат, или да наемат нова кола. Канейки Кейт, младият мъж сигурно бе разчитал на тези и сродни препятствия и навярно бе очаквал тя също да ги има предвид. Той не се огорчи, че не стигнаха до Коня. На Кейт ѝ стана неприятно, но не много — жегата беше убийствена, прахът — непоносим. Останаха да си приказват на задната седалка, а шофьорът тръгна да им търси друг транспорт.

Говориха за Джефри. Работел в рекламno бюро в Ню Йорк, но бил роден в Бостън. Той не само имаше приятна външност, оказа се интелигентен, забавен и културен събеседник. Привличаше и бунтарското в него: четири години преди това лято решил да напусне работата си, която в изблик на охотна самоирония нарече „златната мина на рекламния бизнес“ и така двойно се присмя на себе си — веднъж, задето се бе набутал в мината, и втори път, задето я бе зарязал само след три, при това изключително успешни години. Именно лекотата на успеха го ужасила повече от всичко. Затова „излязъл от играта“. Не за да я замени с бохемска бедност или хипи комуна, те вече били на изживяване, той — твърде стар за това. А и родителите му били с възможности. Но обърнал завинаги гръб на кариерата и свързания с нея начин на живот. Оттогава прекарвал времето си, пътувайки на автостоп из Европа, живеел предимно на палатка. Беше на трийсет и две години.

За Кейт, заслушана в Джефри, сякаш говореше някой от синовете ѝ, беше ясно, че у него бушуват безпокойства и конфликти. „Излизането от играта“ не било окончателно решение за него. Тепърва му предстояло да търси мястото си. За един двайсет или двайсет и пет годишен човек нямало нищо по-естествено от това „да излезе от играта“. Да изкара с момичето, което харесва или което го харесва, едно лято из планината Шаста — вече го бил правил; или във Върмонт — и това го бил правил. Да си поживее от наследството на баба си: той побърза да подчертае, че парите, с които разполага, не са от

родителите му, а „негови“. Но Джефри е прехвърлил трийсетте. А още не знае как иска да живее: това е същината на неговия случай. Както милиони други младежи по белия свят (може ли да каже някой колко са на брой?... слава богу, нейните деца не са сред тях, поне засега, защото тепърва ще разберат дали Тим няма да се окаже именно такъв), той не знае какво да прави със себе си. Има предвид младото поколение на охолните страни, на богатата третина от света. Младежта на неукия и гладен свят няма избор. За да оцелее, тя трябва да открадне, извоюва и отгладува съществуването си. Незнанието какво да прави с живота си е привилегия на преситената младеж.

Той излагаше тези идеи по своя невъзмутимо ироничен начин първо по пътя към Коня, после докато чакаха отзад в колата и гледаха фучащите потоци от автомобили и накрая край пътя, където излязоха, понеже вътре им стана много душно. Следобедът преваляше, когато техният шофьор ги качи обратно за Истанбул в таксито на приятел — истинска таратайка. Друсаше и тресеше. Движеха се сред облаци жълт прах, които сгъстяваха краските на и без това изумително яркия залез. Джефри не спираше да говори. После влязоха в ресторант. По-евтин, понеже черпеше той, а не разполагаше със заплата на служител от международна организация. Късно вечерта влязоха в нощно заведение, той дори не погледна кючекчийките и певиците, говореше, говореше. Кейт слушаше. От всичко тя най-умееше да слуша. Докато той я заливаше с поток от думи, тя се запита дали ще го пусне в леглото си. Мислено размени нецензурни реплики с Мери. Кейт знаеше, че мъжете, които щяха да ухажват Мери, ако тя бе тук, нямаше ни най-малко да приличат на този младеж. А на Мери дори през ум не би й минало — и щеше да го заяви с брутална откровеност — да погледне Джефри. „Пак започваш, Кейт — представи си как й казва Мери. — Какво се чудиш? Боже мой, щом искаш да те изуча, направи го!“

Ако Мери бе отседнала в хотела, неизбежно някоя вечер в късен час в стаята й щеше да се озове портиер, келнер или пиколо, или може би някой делегат; двамата щяха да са се засекли преди това някъде из коридорите, в асансьора или във фойето; между тях щяха да са припламнали сигнали. И след една нощ, която Мери щеше да определи като задоволителна — инстинктът ѝ в това отношение беше безпогрешен — тя никога повече нямаше да се сети за въпросния човек. Най-много да отбележи между другото: „Помниш ли оня мъж,

който ме спря на плажа в Хейстингс, разказвала съм ти, нали? С него никак не беше скучно!“

В себе си Кейт се съгласяваше с призрака на Мери; вече знаеше, че този любовник, ако позволи отношенията им да вземат подобен обрат, си бе избрал... слушателка.

Ето, дойде моментът да се замисли над нещо, което не я бе занимавало досега... но и това е лъжа, поредната лъжа. Отново измама на паметта. Трябва честно да си спомни какво значение отдаваха на изневяратата в своята успешна и благополучна връзка съпрузите Браун.

Определенията, до които стигаха в разговорите си, отговаряха на действителността... е, донякъде. Леката иронична гримаса не се появяваше заради разминаването на дефинициите им със случващото се. А дали не греши? Кейт усети как една схема в паметта ѝ се опитва да изблъска друга; победи онази, с която беше свикнала. Съжителството ѝ с Майкъл бе щастливо и удовлетворяващо, защото и двамата отрано осъзнаха, че недоволството и незадоволеността, неизбежни във всеки съвременен брак — всъщност неизбежни за всичко в живота и в това е проблемът — не са по вина на когото и да било от двамата партньори. Нито са заложили в самия брак. Те се подхранват и засилват от очакванията за него, внушавани на хората от малки, защото материята на битието (май още една шаблонна фраза? Замества друга, по-стара, нали? Как беше тя... че животът е долина на сълзите?) се оказва протрита и пропусклива. Бракът е обременен с тежест, която не може да издържи. Всички тези въпроси Кейт и Майкъл бяха обсъдили надълго и широко още в първите години на женитбата си. Не, не в Първата фаза, тя бе посветена на захласа им един по друг, не беше и във Втората... Кейт омаловажаваше първите две фази, като се присмиваше на младежката наивност, нейната и на Майкъл; така и не стигнаха до Третата фаза, какво остава до Десета и Петнайсета, защото бързо надраснаха собствената си тържествена сериозност. За чест и на двамата, скоро след като се ожениха, те се разбраха да не се обвиняват един друг за неутоляването на дълбокия глад у партньора. Глад за какво? Сами не знаеха; бяха твърде заети, за да си задават подобни въпроси.

Преживяха и криза, когато Майкъл безумно се влюби в една млада колежка от болницата. Но Браунови вече бяха преодолели множество напрежения и изненади. Имаха семейство от десет години;

всички деца бяха родени. Неговото увлечение така разтреса чувствата на Майкъл и Кейт, макар с разума си и двамата прекрасно да разбираха характера на връзката, че никога повече не се повтори. Или поне не в тази форма. По-късно Кейт научаваше — той сам ѝ даваше да разбере — че от време на време, опазвайки грижливо достойнството ѝ на съпруга, той е имал дискретни и безболезнени връзки с млади жени: от рода на онези, които разцъфват сред делегатите на конференциите на световните организации. Тя се примири с тях и болката ѝ беше напълно поносима. Доколкото я изпитваше, то бе по-скоро заради усещането ѝ, че не трябва безропотно да преглъща подобни обстоятелства. Но въпреки всичко бракът им вървеше доста гладко. За изненада и на двамата, понеже отвсякъде ги заобикаляха двойки в развод и съпружества, издържали на изневярата... на това място схемата, която следваха мислите и спомените на Кейт, се разпадна. В тях имаше истина: двамата с Майкъл бяха прави да не очакват прекалено много един от друг, нито от семейния живот. Но останалото... Кейт изгуби уважение към мъжа си. Защо, нали не правеше нищо по-лошо от „всички“ останали мъже с неговото положение? Тя обаче започна да се отнася към него — при това от доста време насам — като към болен от лакомия за сладкиши човек, който не е в състояние да се спре. Без съмнение падна в очите ѝ. Започна да изпитва майчинска снизходителност към мъжа си; преди никога не се бе случвало подобно нещо. Да се влюби силно, да страда — това можеше да разбере, случвало се беше и на нея. Но съзнателно и умишлено да подреди живота си така, че да е „чист“ пред жена си и в същото време да се хвърля в безразборни необвързващи сексуални контакти едва ли не с всяка срещната млада жена — това го правеше крайно тривиален. Какви грижи само полагаше за облеклото и косата си... Когато веднъж се прибра от поредното си пътуване в чужбина с нова прическа — опит да върне назад календара с петнайсет години — Кейт се разтрепери от гняв и отвращение. Скоро обаче той успя да я убеди — не с аргументи, тях ги избягваше, а с красноречиви намеци, — че я яде най-дребнава женска ревност.

Тогава Кейт проумя, че той е такъв, какъвто е и не може да очаква, че ще го промени преди старостта да направи своето... а ако... също като превъртелите бабички, дето си боядисват косите и носят къси поли, за да се любуват околните на запазените им бедра, и той

продължи, докато не затвори очи... това уязвяваше човешкото ѝ достойнство, най-съкровената ѝ същност. Не можеше да обясни защо, но беше факт. Защо тя, Кейт, се чувства унижена, понеже мъжът ѝ (добър, грижлив съпруг във всяко отношение) е решил да изживее незнано колко авантюри, безотговорни поначало и лишени от съдържание извън секса? Май предпочиташе той да си признае, дори да отстоява правото си на истински чувства и пълноценна връзка с жена, нека да са две и три, на отношения, които са дълбоки, устояващи, изискват лоялност не само от него, но и от нея, Кейт. Едно такова изживяване нямаше да отвори у нея сегашната дълбока рана, от която изтичат всичката ѝ жизненост и сила, когато седи в дома си в Южен Лондон и знае, че Майкъл пак е хукнал да преследва (разбира се, само в почивките от работата си, която е истинският смисъл на живота му) един или друг плътски гъдел. Обратно на всички доводи на разума и на изводите от собствените си внимателно съставени житейски схеми, тя гледаше на мъжа си като на човек, изгубил пътя, изгубил себе си.

Глупаво е да се поддава на такива страсти. Нечестно е, грубо и дребнаво. Не се съмнява какъв ще е коментарът на Мери, ако сподели с нея — че няма абсолютно никакво значение. Но Кейт така усещаше нещата. Няма да се преструва, че изпитва друго. Само допреди няколко дни беше убедена, че каквито и чувства, мисли или нови схеми от истини да стоят зад кулисите и да чакат своя миг за поява на сцената — когато реши, че достатъчно е била бавачка на други хора, достатъчно е говорила и достатъчно се е усмихвала, усмихвала, усмихвала; или когато се отдръпне в подножието на любовно приключение, ето, сега например, и вътрешният глас ѝ казва да го изкачи до върха, сякаш е алпинист, за когото покоряването на височината е повеля — каквито и да са тези нови истини (а толкова се страхуваше от сблъсък с тях, че всякак гледаше да го избегне), те със сигурност нямат нищо общо с факта, че нейният Майкъл се впускаше, без да подбира, в десетки банални любовни връзки. Преживя това разочарование преди години. Но може би тъкмо оттам трябва да започне (когато ѝ остане време да помисли!): от инстинктивното, по детски ирационално, но категорично чувство, че Майкъл я бе превърнал в пълнена кукла, от която стърготините бавно се изсипват.

Такива размишления занимаваха съзнанието на Кейт, докато седеше и гледаше срещу себе си младия мъж, привел тяло напред в отчаяната си нужда да срещне разбиране — от нея, от когото и да било, стига да е в състояние да му го даде — и да говори, говори, без дори да я забелязва; тя вече бе катерила този връх, връзката жена на възраст — млад мъж!

Според житейската мъдрост тази особена любовна връзка е най-парливото, нежно, поетично, деликатно, с една дума най-отбраното блюдо от любовното меню. Може да му съперничи евентуално само обратното съчетание, възрастен мъж — младо момиче. (Ако склони на приключението пред нея, ако приеме блюдото, което ѝ се поднася, щеше ли причината за това да е Майкъл? Нима дължи малодушието и вцепенеността, неспособността си да каже „не“ и нерешителността да последва желанието си на Майкъл, който я е включил на определена мощност като кухненски уред?) Житейската мъдрост никога не греши. Но Кейт вече бе опитвала вкуса. Тогава съставките бяха идеални: тя — на трийсет и пет; той — на двацет. Връзката им беше тайна, ни една жива душа не узна. Беше вълшебно, невъзможно, горчиво и сладко, обречено — всичко.

Гъоте, по-точно Гъоте в тълкуването на неговия алтер его Томас Ман, е казал, че целувката е същината на любовта. Твърди, че много бил „дълбал“ навремето в проблема; и това било, целувката е всичко.

Само една омъжена трийсет и пет годишна жена със зорки над нея съпруг и деца във всеки миг от деня и нощта може да се докара до положение, когато целувката е всичко. Не е така, пресилва, а прелестният уикенд, уреден с цената на какви ли не комбинации, кроежи и лъжи? Все пак, като поглежда назад, ясно вижда, че не сексът е бил същината на връзката им. Защото, освен всичко друго, никоя нормална жена не търси секс при едно момче, на това поле далеч по-важни са зрелостта и опитът: животът ѝ с нейния Майкъл утолява всичко, което пожелава фантазията ѝ. Утоляваше, някога... Какво тогава я привлича сега? Физическата красота естествено. А емоцията? От къде на къде? Мери ще умре от смях само ако подхвърли, че чувствата изобщо може да са от значение. (Когато с Мери живеехте врата срещу врата, не мислеше толкова често за нея.) Факт е — напоследък, откакто разбра, че плътските интереси на Майкъл са изцяло насочени към плътно подредения му график на авантюри с

млади жени, сексът със собствения ѝ мъж... е, не може да каже, че я отегчаваше, не, но неохотата ѝ да го прави растеше. Сякаш ѝ предлагаша тежко ястие, а тя не беше гладна... Сексуалният ѝ апетит не е намалял... така ли е наистина? А ако е намалял, защо се бои да го признае, да не би да смята, че ако го признае, ще приеме поражението? Да, апетитът ѝ е силен, но към миналото, към времето, когато тя и бракът им (той все още ценеше и брака, и брачния секс) бяха за него необходимост и цел, нещо, което държеше да получава от нея, извън децата, извън бремето на домашните задължения и грижи, извън всичко останало. Едно време Кейт знаеше, че нейното гориво и заедността в откриването поддържат живота на мъжа ѝ, а огнището на този пламък бе леглото им.

Задаващата се любовна афера, която я гледаше право в очите, естествено нямаше да ѝ донесе нито нежни наслади, нито силни страдания. Младежът пред нея имаше дух на стар човек. Беше твърде опитен. И прекалено самокритичен.

Но нещо в него я привличаше. Беше забавен, особено когато съзнателно се измъчваше над проблема кой начин на живот от многобройните възможности, предлагани му от съдбата, да избере за себе си и когато се бунтуваше срещу материята на обикновения живот, тази долина на сълзите.

Тази вечер те се разделиха по взаимно съгласие: неговото желание да дойде в стаята ѝ бе отложено за следващата нощ.

Кейт си легна сама с мисълта, че в стаите наоколо делегатите си вземаха довиждане след седмици приятни сексуални и друг вид човешки общувания: без съмнение ласкави сбогувания; тя би правила същото, ако приличаше на Мери... Джефри бе твърде млад за нея; не, твърде стар; във всеки случай не беше в подходящата възраст. Ако бе на двайсет, двайсет и пет години... да, тогава щеше да е „младеж“ за нейните години на залеза. На трийсет и пет щеше да е по-близо до нейната „зряла мъдрост“, както гласи шаблонът. Но на трийсет и две... трябва ли да оценява хората по очакваното поведение от достигнали определена възраст, фаза или стадий млекопитаещи или пък по обществен признак? Е, обикновено хората ги съдят с един аршин; малцина остават извън категорията. И според неписаните закони на обществото на трийсет и две той трябваше да е изцяло отдаден на целта да „уреди живота си“, като създаде задоволителен брак, ако още

не го е сторил, и положи основите на здраво семейство. Не бе направил ни едно от двете, но и не бе отхвърлил изцяло очакванията, възложени на него. А виждаше избора си само в крайностите, или — или: „Или започвам подходяща работа, женя се, създавам семейство и деца, или се оставям да ме носи течението. Половината от моите приятели работят, женени са и имат деца; другите нямат и отказват да поемат отговорности. Аз какво да избира? Свободата или капаните на бизнеса?“ В него и дилемата му имаше нещо старомодно. Защото ако пожелаеше, можеше да си избере всяка работа: не бе принуден да се влива в легионите на безработните. Освен това още разполагаше с личен доход.

Кейт обаче определено го харесваше.

Трябва да се върне право в Англия, да потърси подслон при някой от приятелите им... или да си вземе стая под наем... — ясно е защо иска да отиде при приятели, ами нали там всяка минута от времето ѝ отново ще бъде запълнена, ще помага, ще се грижи за нещо... — където да седи безмълвна и да се остави леденият вятър да я блъска с всичка сила.

Усещаше как я влачи мъртво течение... някак смътно то бе свързано с мъжа ѝ, но защо го обвинява? Не може вечно него да упреква за това, което е и което е станала — не бива да тръгва за Испания с Джефри, не бива да се пъха в леглото му. Вече знаеше, че после, когато Джефри Мъртън щеше да е епизод от миналото ѝ и тя погледнеше назад, щеше да го види скучен и банален. Но по всичко личи, сега не можеше да събере воля да се прибере в Лондон, да си намери стая и да прекара в усамотение останалата част от лятото.

Щом се унесе, сънят отново я навести. Седеше в кино. Пред нея се въртеше филм, беше го гледала и преди, два пъти, не насън, а наяве. Филм за една нещастна костенурка на остров в Тихия океан, върху който е била хвърлена атомна бомба; костенурката е снесла яйцата си, но е изгубила усета си за ориентация и вместо да се насочи към морето, следвайки закона на своята природа, си пробива път навътре в безводната суша, където я очаква гибел. От тъмната зала Кейт наблюдаваше как горката животинка безмълвно пълзи към смъртта си, все по-далеч от морето, и си помисли: „А тюленът, моят беден тюлен, трябва да го спася, мой дълг е, къде е тюленът?“ Още докато тези мисли пробягваха в съзнанието ѝ, тя знаеше, че сънува и в този сън

потърси другия, нейния, за тюлена; костенурката така или иначе щеше да умре и тя не можеше да стори нищо, но трябваше да спаси тюлена; само че както объркваме стая в чужда къща, Кейт бе попаднала в погрешен сън и не можеше да отвори вратата, за да стигне до своя... Къде е тюленът? Ами ако лежи някъде изоставен сред сушави скали и я чака, вира се за нея с тъмните си очи?

На другия ден от сутринта до вечерта тя помага на делегатите да отпътуват при семействата си; това не влизаше в задълженията ѝ, времето на нейния ангажимент бе изтекло, но характерът ѝ я заставяше да подаде ръка. А през нощта, след като всички се пръснаха по посоките на света, тя се присъедини към оная категория гости на хотела, дето се промъкват от своите стаи в чужди и дискретно се връщат, преди да се е показало слънцето, а по коридорите да са се разшавали камериерките.

Кейт прекара нощта с Джефри и се съгласи да отиде с него в Испания за целия август. Лудост бе, разбира се, да ходи в Испания през август; но и да обикаля из Европа в това време също беше безумие. Разумните хора пътуват в месеците преди и след август. Какво пък, не е задължително да се блъскат по крайбрежието, ще влязат навътре в страната. Там ще открият *истинската* Испания, недокосната от туризма според Джефри, който я познавал добре.

ВАКАНЦИЯТА

На трийсет и първи юли тя излезе от високия, бляскав многонационален хотел в Истанбул и само като прекрачи входа, остави света на международното планиране и икономика, на конференциите и големите организации — света на парите, невидими, но тъй обилни, че стават без значение. Кафето и кейкът, с които закуси, преди да си тръгне, струваха две лири, а на нея и през ум не ѝ мина да попита за цената им. Но още на тротоара пред хотела подхвана оживена препирня на три езика с шофьора на таксито, който се опитваше да ѝ вземе няколко пенса повече.

Носеше само един куфар, беше майстор в подреждането на багаж в малки пространства, нали години наред бе приготвяла за път четирите си деца, а те, както и родителите им, принадлежаха към класата граждани на света с възможности да си набавят най-висококачествени стоки от всички краища на земята от преливащите щандове на кварталните си магазини. Даде няколко от новите си елегантни рокли на Ахмед като подарък за жена му, но не преди да се увери, че носят един и същи размер, и по лекото трепване на невярващите ръце, с които Ахмед ги пое, примесено с едва доловимо вътрешно негодувание — не срещу нея, надяваше се, а срещу обстоятелствата — разбра колко такт и сдържаност е влагал Ахмед в работата с нея през изтеклия месец.

Кейт стъпи на борда на самолета, облечена с яркорозова рокля в точно пресметнат дисонанс с тъмночервената ѝ коса и ослепително бялата ѝ кожа, нехващаща слънчев загар и биеща на очи — истинско предизвикателство към това място, където хората са мургави по природа или много бързо се сдобиват с тен. От вестникарския щанд купи за себе си „Пари мач“, „Оджи“, „Гардиан“, „Тайм“ и „Монд“. Джефри си взе „Хералд Трибюн“, „Интърнашънъл Таймс“ и „Крисчън Сайънс Монитор“.

Докато прегледат пресата, всеки своята, а после и на другия, самолетът прелетя над Гибралтар и след няколко часа си пиеха

аперитива в Малага.

Ушите ѝ отново понесоха болезнено наказание — с испанския говор случаят беше по-тежък и от турския, защото знаеше най-близките езици. Навсякъде около нея се лееше разноезична реч, която разбираше с лекота, но извън кръга от консуматори на напитки и келнери царуваше испанският език, само че защо и него долавя като далечно мърморене и страничен шум? Испанците са нежелани пришълци на собственото си крайбрежие.

От първите дни на юни тези обжарени от слънцето плажове се пълнеха с туристи. И вече така натежаваха под тяхното нашествие, че бе съвсем лесно човек да си представи как, ако погледне отвисоко, ще види полуострова да се сляга и водите да го заливат — лазурът на Средиземноморието от единия край и сивотата на Атлантика от другия. Ще види милионните тълпи да потъват с все пъстрите им дрехи, чадъри и слънчеви очила, с хотелите, нощните заведения и ресторантите.

На маса между висок китайски розов храст и декоративна метличина, чиято синевина бе помръкнала до пепеляво в зрака на изкуственото осветление, седяха, пренебрежително извърнали лице от тълпата, мъж и жена и ту бегло докосваха, ту здраво стискаха ръцете си. Един-два пъти даже се целунаха; но леко, почти присмехулно и съвсем благопристойно. Ако ги наблюдаваше известно време, човек щеше да забележи, че не се гледат много в очите, дълго реят взор не към навалищата в заведението, от която бяха част, а по-далеч и надолу към многонационалните орляци от младежи и забавленията им на плажа. Не в морето, не: къпането в морето, уви, вече бе станало съмнително удоволствие; вълните, тъй примамливо бляскащи на лунна светлина, криеха твърде много неизвестности. Плътта се въздържаше да се потопи. Или почти. Няколко плувци наистина демонстрираха безстрашие или безразличие: да повериш тялото си на водите, миещи тези брегове, бе добило смисъл на манифест; внимателният наблюдател можеше да разчете отношението на хората към бъдещето по избора им от менюто и по смелостта да поплуват или да оставят децата си да газят боси в плитчините. В този ресторант например поръчката на ястие от прясна риба се правеше с показност и оглеждане на заведението, сякаш клиентът заявяваше на всеослушание: „Тази вечер ще съм безразсъден“ — същият жест, с който едно време в

заведенията са отваряли шампанско само в много специални случаи. Нагазеше ли някое момиче в морето в топла утрин, всички се вторачваха в него, правеха гримаси, свиваха рамене: „Тая си я бива, не се страхува. Но аз няма да рискувам живота си, в никакъв случай!“ Телата вече страняха от блазнещата вода, в която някога курортистите плуваха, гмуркаха се и играеха до полунощ; сега по стотиците, хилядите километри плажове младежи от десетки страни само танцуваха на пясъка под звуците на китари.

Погледите на двамата към брега определено таяха копнеж: неговият, защото му се искаше да участва във веселието; нейният — защото ѝ липсваха децата. Тя държеше под око и мъжа срещу себе си, следеше желанията му, готова да предложи целителен балсам и утеха, ако разбере, че ще му помогнат.

Мъжът беше слаб, с приятна, но не забележителна външност, кафявите очи, гладката тъмна коса и матовата кожа не го отличаваха от тукашните хора. Докато не проговореше, разбира се.

Затова пък жената, по-възрастна от него, се набиваше още по-силно в очи тъкмо защото той така добре се сливаше с местната среда. Тя бе типична представителка на расата на червенокосите. Кожата ѝ беше бяла като сняг. Очите — кафяви, с цвят на стафиди. Лицето ѝ, приятно и усмихнато, беше оброчено от красиво подстригана, оформена и сресана коса, която падаше на толкова плътни и гъсти, сякаш изваяни чупки, че извикваха спомен за тежест в ръцете на гледация. Всъщност само на евентуалния ухажор; иначе келнерите без грешка преценяваха колко струват прическата и тоалетът ѝ и автоматично завишаваха очакванията си за солиден бакшиш.

Тази двойка веднага се забелязваше... опитни очи наистина ги наблюдаваха отблизо. Огледаха ги внимателно още на летището, докато слизаха по стълбичката, после в малкия автобус, където седяха сред спътниците си от самолета, и отново, когато се записаха в хотела — стаята им беше запазена по телефона още от Турция от името на Световната организация за изхранване на населението. Разни лица, чиято единствена работа през летните месеци е да следят и претеглят възможностите на туристите, ги изучиха, сложиха им цена, определиха категорията им и си отбелязаха всички изводи наум.

Те делеяха туристите на три големи категории. В първата влизаха пакетните летовници, групите, комплектувани в родните им страни —

Англия, Франция, Холандия, Германия, Финландия — които пътуват с автобуси или самолети като неделима единица, прекарват неразделни ваканцията си и пак в пакет се прибират у дома. Те бяха най-предсказуеми, финансово и индивидуално. За пет минути професионално внимание всеки хотелски управител или келнер можеше да прецени и „сортира“ членовете на такава група. След нея идваше категорията *международна младеж*; те се щураха нагоре-надолу по крайбрежията на ята и стада и ревниво пазеха духа си на самодостатъчност и самовъзхита, с който се ограждаха. Винаги живописни, все разпалваха бурни емоции — зависти, омрази, възторзи и така нататък — и общо взето, бяха финансово неблагоприятни; но можеше да се разчита, че с времето ще се присъединят към група Едно или Три. Към третия и най-малоброен клас спадаха пътниците, каквито всички сме били в някакъв момент от нашия живот — единаците, двойките или семействата, неотстъпно следващи свои самостоятелни маршрути. За експертите в туристическия бизнес с философска или комарджийска настройка те бяха най-интересните посетители, понеже можеха да се окажат всякакви: бедни и богати, ексцентрици и престъпници, самотници. Сред тях се срещаха най-често любовните двойки, като изключим младежите, защото те по дефиниция са в състояние на вечна любовна или сексуална треска. Не ще и дума, неженените пътуващи двойки днес са много повече, отколкото доскоро. Допреди пет-десет години появата на обществени места, а дори и по плажове и морски тераси по бикини, с разголени колене и рамене се забраняваше от разпоредби и правилници (*guardia civile* обикаляше навсякъде и строго бдеше за тяхното спазване), а днес, под натиска на Парите, нямаше и следа от ограниченията и табутата, вдигнато бе и мълчаливото „НЕ“, така затрудняващо неофициалните двойки просто да влязат в първия хотел и да си наемат стая. Е, случваше се и тогава, правеше се, но много по-дискретно и често с измама от страна на необвързаните в брак. А сега, в месеците на лятната вакханалия по напечените брегове, докато „децата“ лудуваха и правеха любов по пясъците или ако бяха с по-хазартни темпераменти, се отдаваха един на друг в топлите, коварни и все по-замърсени води, понякога съвсем открито като кучета и котки, бе станало нормално един съдържател на хотел, праведен католик и порядъчен глава на семейство, който в личния си живот не би

проговорил на жена прелюбодейка и би изхвърлил дъщеря си, ако го опозори с любов извън закона, този човек приемаше в чистия си порядъчен хотел, в постелите, бара и трапезарията, си жени и мъже, които не бяха съпрузи, усмихваше им се, кланяше се, разговаряше с тях, пожелаваше им добър ден, добър вечер и добър апетит без нотка на неодобрение или сянка на укор в гласа... добре де, едва доловима сянка може би все пак се прокрадваше, загатване, че го прави от икономическа принуда, но той (съдържателят) поне осъзнава аморалността на деянието, независимо че му дава подслон и храна. Толкова чест и благопристойност все пак му оставаха — всичко това той успяваше да предаде с едва загатнати нюанси в поведението си, та да могат влюбените спокойно да се престорят, че изобщо не са ги забелязали.

Местните експерти по социално положение отнесоха Кейт и Джефри към категорията на аморалните двойки.

Те очевидно спадаха и към друг вечен любовен модел: жената на възраст с млад мъж. Когато разтвори паспортите им, за да впише в регистъра необходимите за полицията данни, хотелският администратор се изненада от голямата разлика в годините им. Не се държаха лекомислено, нито скандално; напротив, поведението им беше изискано и ненатрапчиво. Но любовта също се подчинява на условности и една от тях е, че страстта в тази специфична подгрупа — жената на възраст с младия мъж — трябва да е обречена и романтична. Или поне нежна и изстрадана. Може би — подсказва ни неписаният тираничен канон на емоционалния код — пламенната болка е единственото оправдание за тази връзка, напълно безплодна в обществен план. Допустима ли е тогава в техния почти случаен вариант, видимо развиващ се като на шега, надсмиване над себе си? Безразлични ли са един към друг? Дума да не става! Благоприличието им се гради на нещо много по-дълбоко от само доброто възпитание — така ги прецениха очите на местните познавачи с десетилетен опит, способни с един мълниеносен поглед точно да определят какви са класовата принадлежност, сексуалната температура и финансовите възможности на двойката. Може пък тия двамата да не са любовници? Но не са майка и син, не, в никакъв случай. Брат и сестра? Няма начин, кой ще повярва, че две толкова противоположни същества са излезли от една утроба? Несполучлива брачна двойка? Не, липсва им онази

съгласуваност на настроението и движенията, по които се познават женените двойки, а и документите им тук, на бюрото, доказват обратното. Няма друго, любовници са.

По тази логика ги причислиха към категорията, изискваща най-голяма търпимост от тази страна с все още строги нрави, където мъжете са повелители на женската сексуалност; а в рамките на категорията ги разпределиха в подгрупата на чудаците. Те приличаха на нелюбени любовници, макар да отдаваха дължимото на положението си, като от време на време се държаха за ръце или нежно се целуваха. Точно това предизвикваше лека студенина и неодобрение у келнерите (те естествено не съзнаваха, че издават отношението си) и караше двойката да оставя по-големи бакшиши от необходимото.

Джефри бе посещавал Испания три пъти. Първия път бил на двайсет години и лудувал по бреговете, подобно на „децата“ сега, към които хвърляше толкова жадни погледи, че тя, майката, нагаждала се към настроенията на другите в продължение на четвърт век, почувства копнежа му като свой. Забеляза как не откъсва очи от момичетата, едно от друго по-прекрасни, поне така изглеждаха във вълшебната игра на светлината с наситенозелената растителност и ревящото море, проблясваща шир под бягащите лунни лъчи — лятната вечер спотайваше изострено предчувствие, че този крайбрежен живот, туристическите преселения, култът към слънцето и морето са обречени и скоро ще изчезнат завинаги. Кейт наблюдаваше как Джефри тъгува по безвъзвратно изгубеното — свободата и безгрижието на младостта — и усети, че бремето на неговата дилема се стоварва върху нея. Той не беше вече един от тайфата. Миналото лято пътувал из Холандия като тях. И се почувствал не намясто, чужд. Заради преживяванията тогава не се осмеляваше сега да слезе от терасата и да се присъедини към пеещата и танцуваща група, както правел, „когато бил млад“ — с тези думи назова днешното си положение, разбира се, с нотка на самоирония. А как копнее да хукне към плажа, да се слее с тази приятелска общност, която от никого нищо не иска! Разсъждаваше на глас с присмехулния си, самоязвителен и вече леко болезнен тон, че май е най-добре да остане до края на живота си „един застаряващ хипи“, защо не? И без това, каквото и да направи, все ще е нелеп и неуместен, защо тогава да не избере да бъде неудачник по начин, който поне ще му доставя

удоволствие. Но естествено няма да му доставя удоволствие. Неговото възпитание няма да му позволи. „Заложеното в мен, дявол да го вземе, то ще ме довърши!“

На двайсет и пет завършил колежа и отново пристигнал в Испания; прекарал дългите топли месеци от май до ноември в евтин пансион на северното крайбрежие с момиче на име Стефани. Отначало били омайно щастливи, после не толкова, накрая тя заминала с някакъв млад германец, когото срещнала на плажа, а на Джефри оставила писмо, че е безотговорен, егоист, бездушен и закоравял консерватор. По-късно Стефани се омъжила за служител от адвокатската кантора на баща си в Сидар Рапидс, Айова.

За трети път дошъл в Испания преди две години и прекарал цяло лято в Кордова и Севиля, където само слушал и гледал фламенко, лудо запален бил по танца. В някакъв момент дори си мечтаел професионално да се занимава с фламенко, както други бленуват да станат матадори. Някои даже го постигат. Той имаше фигурата и — напълно беше убеден — темперамента да играе фламенко. Но боязънта да не стане смешен и глупав в очите на другите (или просто възпитанието, което в изблици на лошо настроение определяше като малодушие) го бе възпряла. „Направо виждам родителите ми! Как се появяват някой хубав ден и настояват да ги заведат в най-близкия катун: Къде са циганите — откраднали са ни момчето!“

Ето, сега отново е в Испания, за четвърти път, отново през август и вече се чувства измамен и отчужден. Защото подобно на всеки, живял в страната със скромни средства по-дълго от месец, Джефри се смяташе едва ли не за местен и му бе обидно да пребивава тук в сезон, когато всеки кореняк испанец преглъща мисълта, възпитано, разбира се, че родината му временно не е негова, продадена е на туристите.

Сега страната е развратена, стъпкана и изродена, а преди не била такава.

Разговаряха надълго и широко за всичко това, докато гледаха как лудуват момчетата и момичетата със златен загар на пясъчната ивица край морето с плуващи мазни петна.

Когато Джефри дошъл за пръв път в началото на 60-те години, в Испания имало гордост и достойнство; хората били отзивчиви и безкористни, не искали пари за дребни услуги; дори по туристически развитото крайбрежие испанската им чест не позволявала

търгашество. Имало човещина... висота... дълбочина... в отношенията. Кейт се разсмя, той също, на себе си. В очите му избиха сълзи, със сигурност не от жалост за испанците.

Тя пък бе идвала в Испания с мъжа си и четирите деца; дошли с кола за дълга ваканция на палатка преди — трудно ѝ бе да го признае, но си наложи да го каже — двайсет години. Пристигнаха с първите туристически приливи. По тия брегове, сега презастроени с хотели и къмпинги, тогава нямало нищо, абсолютно нищо. Между носовете на обширните заливи се диплели само голи дюни, прободени тук-там от сухи тръстици; те разпънали палатката си под боровете и с дни не срещали жива душа. Кейт също хранеше спомени за спонтанната топлина на местните — картина, близка до описаната от него, — достойнство, гордост и така нататък.

Разказа му как тогава, в редките случаи, когато в градчетата спирала чуждестранна кола, армия млади мъже и юноши се боричкали кой да пази колата през нощта и да отработи шест пенса; как Браунови сядали в ресторанта, поръчвали си съвсем скромни менюта, а дузина гладни личица мигом се залепвали отвън на витрината и Брауновите деца виждали живи илюстрации на познатите им приказки за бедните момченца, изпиващи с поглед масите с лакомства, и за добрите домакини, дето ги забелязват и канят вътре на богатата трапеза, и за добрата фея, която ще въздаде справедливост, като ги отнесе от бедната им улица право в приказното царство. Кейт разказа за дрипави и боси деца с рани по лицата, накацани от мухи, с издути от недояждане коремчета. Но още докато говореше, си помисли, че до съвсем неотдавна тези неща се приемаха за повърхностни признаци, бързо лечими с прилагане на здрав разум, а не за симптоми на общо заболяване на човечеството, които скоро щяха да се влошат до пълна безнадеждност. Спомни си, че преди години подобен разговор щеше да носи заряда на призив за построяването на един по-добър свят или щеше да е израз на дълбока тревога. А сега кънтеше от равнодушие. Само след миг Кейт и Джефри щяха да се надпреварват в най-разпространената словесна игра на средната класа: да си доказват кой е по-отзивчив към страданията на другите.

Тази мисъл не беше нейна: така разсъждаваше синът ѝ Джеймс. Той изпадаше в ярост всеки път, когато някой споменеше нещо за бедните — особено ако това бяха Ейлийн и Тим, активисти в разни

благотворителни дейности. За Джеймс пътят към решаването на този проблем беше ясен: революция. Всичко друго бе половинчато, обидно за бедните и пилеене на време. Класическа революция — като тази на Кастро.

Четири й деца си изградиха самостоятелни и напълно различни разбираня по въпроса. А понеже неуморно пътуваха из толкова много страни, имаха собствени възгледи и за туризма.

Стивън, най-големият, беше изпреварил всичките — според гледната точка все пак. Позицията му, че всички правителства на земята са еднакво реакционни, му даваше вътрешната свобода да пътува навсякъде така, както пътуват, без да се замислят, егоистите и безразличните, които той не спираше да напада. Ейлийн изобщо не се интересуваше от политика, но също като Стивън обикаляше света без угризения на съвестта. Най-объркан беше Джеймс: той например отказваше да стъпи в Гърция, но миналата година обиколи Испания, защото, каза, това щяло да помогне за политическото му самообразование; смяташе Израел за фашистка държава и се бе зарекъл да не минава границата й, но най-невъзмутимо кръстоса повечето страни с военни диктатури в Близкия и Среден изток. Тим пък вярваше, че настъпва краят на цивилизацията и светът се връща към варварството в нова форма — вездесъщата бюрокрация — така че утре, поглеждайки назад от онова гадно място, настоящето щяло да ни се вижда като изгубен златен век: Тим пътуваше по света като човек, който пие последната бутилка от скъпоценна реколта вино.

А какво прави майка им? Седи на терасата на някакъв ресторант в Испания с млад (да, няма друга дума) любовник, двамата отпиват аперитиви, на другия ден щяха да отидат на борба с бикове, защото той обожавал коридата. По естетически причини.

Преди да се приберат в стаята си, Кейт и Джефри слязоха към морето по пътека, излъхваща тежък мирис на олеандри, козметични масла и урина, поседяха край младежите, нагазиха в разровения пясък. Беше късно, полумесецът се бе изкатерил високо над морето, навсякъде бе пълно с народ, макар тълпите по терасите на кафенетата да бяха оредели, защото мнозина вече бяха в леглата си и разменяха прегръдки в обятията на нощта; тук, навън, едни се бяха приютили сред скалите, други на пясъка върху проснати хавлии, трети в спални чували. Някои още танцуваха на плажа върху нахвърляни тръстикови

рогозки — косите им развени, очите бляскави, унесени. До самата вода една група пееше около момиче с китара, грациозно седнало на скалата като русалка.

Кейт се стараеше да не гледа компаньона си; разбираше, че в неговото състояние на изострена чувствителност това положително щеше да го раздразни: тя вече сравняваше поведението му с реакциите на собствените си деца. В нея нахлуха спомени — не, не от младостта ѝ, толкова далечна и различна от картината пред очите ѝ. В съзнанието ѝ изплува времето преди десет години, когато се влюби в онова момче. Само *онази* болка и *онзи* копнеж по нещо, което стои отвъд бариерата на времето, можеха да се сравняват с чувствата на Джефри в този момент. Тогава тя изпи чашата до дъно — нямаше среден път. Същото предстоеше и на Джефри. Но каквито и да бяха всеобщата представа и собствената ѝ оценка за нежно-горчивата болка на подобни преживявания, тя не обичаше да си спомня тази връзка. Ето, отново пада в измамния капан на паметта, разкрасила е историята в спомена си, за да я направи по-представителна и подходяща за условната схема „жена в залез — млад мъж“. А истината е, че историята беше унизителна. Да, като гледаше тези прекрасни млади създания, техните естествено грациозни движения, спокойните им пози на мечтание и сън, тя си призна, че онова време беше страшно унизително за нея. Причината бе проста. Защо старият Гъоте (или Ман) говори, че много бил „дълбал“ да търси обяснението? Дългогодишният брак, дългогодишният удовлетворяващ секс бяха култивирали първичния физически секс в свободен всекидневен израз на емоциите, в език на чувствата. Момчето обаче почти нямаше сексуален опит и разбираше само играта на въображението, романтичното. Нейната чувственост просто го ужасяваше — по-скоро би го ужасила, ако тя, разбира се, не бе я сподавила, когато откри, че диалозите на плътта са предимство на зрелостта и за пръв път тревожно осъзна колко е зависима от дълголетния съпругески контакт. С момчето тя се чувстваше така, сякаш има срамна тайна или недъг и трябва да ги крие. Когато беше онова момиче в бялата рокля (още една стереотипна представа, старомоден портрет със заглавие: „Девојка в бяла рокля с лилии“), целувката отвори пред нея вход към един нов свят, който впоследствие преобърна наопаки всичките ѝ понятия... докато един ден ѝ се наложи

да го погледне през очите на двадесетгодишен английски студент, невинен поне що се отнася до жените.

Знаеше, че няма право да изостря дивата болка на спътника си, примесена с толкова много животински срам (нейният с момчето беше същият), като му даде да разбере колко ѝ е лесно да сподели чувствата му.

Стояха на десетина крачки, но напълно отделени от младежите; едно момиче мина покрай тях, влачеше боси крака през пясъка и се усмихваше на удоволствието от усещането. То хвърли поглед на Джефри, усмивката изчезна, обърна безизразно лице към него, после продължи и отново се засмя. Кейт познаваше това изражение: хората го надяват пред чужди за ятото, стадото или групата му натрапници. Опита се да се постави на мястото на момичето — седемнайсетгодишно, с тънките си, стройни, загорели крака и ръце и дълга черна коса то беше олицетворение на самоувереността — и да види Джефри през неговите очи като достатъчно възрастен и зрял мъж, за да бъде отминат с безразличие. Трудно ѝ се удаде. Но на ония години и Кейт гледаше със същите очи мъжете над двайсет и пет. Помнеше само, че кумирите от нейната младост привличаха преди всичко с отговорност и стабилност в света на възрастните. Завръщайки се в настоящето и в своя отрязък действителност, тя видя пред себе си млад мъж, чиято сила се изчерпваше със смелостта да признае собствената си безпомощност и усилието да не рухне под тежестта ѝ.

— Добре, че си тук с мен, иначе можеше да се оставя пак да ме повлекат при тях — обърна се той към нея.

При това безпощадно откровено признание защо е тук с него, сърцето ѝ, разбира се, трепна, сви се от болка, но не пронизващо остра, то и бездруго преливаше от твърде парещи спомени за дребни неща: официалните спомени от всякакъв вид изтъняваха, ставаха прозирни. Ако в края на май, в оня следобед, когато мъжът ѝ неочаквано срещна и доведе своя познат на гости у тях, когато възникна първата брънка от веригата случайности, довели я дотук, ако някой тогава я бе запитал в какъв момент и при какви обстоятелства би предпочела да осъзнае безмилостно ясно и да признае, колкото и да я боли, че е стигнала определен праг в живота, тя навярно щеше да си пожелае това да се случи точно така: на мръсния утъпкан пясък, облян в банална лунна светлина, а тя да пие с очи стотината юноши, някои по-млади от

собствените ѝ деца, до рамото на млад мъж, който — няма смисъл да се преструва — будеше майчински чувства у нея. За малко да каже: „Хайде, хайде, ще ти мине“ и да го гушне за утеха. Улови се, че мисли за него като майка: „Ами, иди при тях, така или иначе ще трябва да го преживееш и дори е по-добре да не съм до теб, но, разбира се, ще съм наблизо, ще направлявам стъпките ти, без да ме виждаш...“

Хотелът, в който отседнаха, не беше в бляскавата ивица на курорта. Намираше се по-назад, в старата част на градчето, където в месеците извън сезона живееха само испанци. Но влязоха в светло фоайе, оживено като посред бял ден — беше върхът на ваканционния сезон и сънят можеше да се отложи. Двойки от всякакви националности седяха на питиета. Трапезарията беше отворена и окъснели гости още вечеряха, а вече минаваше един след полунощ. Администраторът подаде ключа от стаята на господин Джефри Мъртън и госпожа Катрин Браун, без помен от сянка да помрачи вежливата му усмивка, но все пак нещо в жестовете му несъзнателно издаде засегнато чувство за благоприличие.

Качиха се в стаята, не от най-добрите в хотела: Кейт разполагаше с доста средства от високоплатената си работа, но се приравни към неговите финансови възможности, а той не се разпускаше, за да е сигурен, че парите от баба му и в бъдеще ще гарантират неговата независимост — не ги бе инвестирал, вложил ги бе в скъпоценности и картини, които съхраняваше в банка. Хотелът беше скромен и старомоден, такъв, какъвто би наела тя, ако летуваше със семейството си. Стаята имаше балкон към малка градска градина, оттам се носеха весела, игрива музика и гласове. Тя излезе на балкона. Той я последва. Целунаха се, опитни любовници. Той отиде в банята. Долу на улицата, белосана от лунните лъчи, местните бяха насядали пред праговете на домовете си, приказваха си. Децата им, дори невръстните, седяха с тях или играеха наоколо. Нощта бе топла и мека, далечните звуци на музиката подсилваха голямата тишина. Хората бяха прекарвали следобеда в сън и нямаше да се върнат в постелите си, преди небето да изсветлее. Градът беше по-буден, по-жив и по-свеж от който и да било час на деня. В нощите на изгарящото лято в градчетата на Южна Испания разцъфваше друга жизненост, която сплиташе в една мрежа на общуване улици, алеи, градини, детски крясъци, кучешки лай, музика, одумки. Нощта беше времето да поседиш с другите, да

наблюдаваш, разговаряш и живееш. Отвсякъде в притихналия мрак, от кръговете светлина под уличните лампи се разликах гласове.

Джефри се върна в стаята. Тя влезе от балкона, насочи се към леглото и понечи да отгърне завивката, когато той се просна отгоре. В първия миг нейната оскърбена женственост възропта от обида: бяха спали заедно само веднъж, нали са любовници! Но в следващия вече напипваше пулса му, а с другата ръка се опитваше да определи температурата му. Тялото му гореше, но и времето беше душно. Имаше вид на изтощен от умора човек. Доколкото успя да огледа лицето му, видя, че е зачервено и обсипано с капчици пот. Пулсът му беше забавен. Тя вложи всичката си физическа сила, за да го обърне по гръб, да го намести и да придърпа чаршафа, за да го завие. Червенината се отдръпна от лицето му пред очите ѝ, той побледня, прежълтя. Може би нямаше температура, но очевидно не беше добре.

Въпреки че женствеността ѝ продължи да кипи от възмущение, по-точно да имитира недоволство, защото знаеше, че пренебрежението трябваше да я засегне, тя се върна на балкона, общо взето, с облекчение. Изнесе си стол от стаята, спарена и потискащо мрачна в сравнение със светлата прохладна нощ над улицата, още огласяна от шумове и смях, постави го в ъгъла и се настани удобно. Облечена беше с бяла памучна рокля без ръкави и с деколте, така че лекият вятър приятно разхлаждаше ръцете и шията ѝ. И ето, отново се намираще в най-добре познатата ѝ от всички ситуации — бдяща и нащрек, а в кревата на две крачки от нея спи същество, по-младо от нея. Лунното петно на балкона скоро се измести. Тя дръпна стола си, искаше лъчите да огряват само краката и ръцете ѝ, а главата ѝ да остане в сянка — все едно луната беше слънце.

Недалеч на отсрещния тротоар разговаряха двама мъже. Солидни татковци с измачкани летни костюми, които от балкона изглеждаха призрачно бели, като пясъка на плажа в лунната светлина. Гънките на дрехите им чертаеха черни ивици. Зад тях, откъм площада, където музиката бе спряла, помахваха клони на дървета. От време на време профучаваха автомобили и по техния шум се разбираше, че музиката е била по-силна, отколкото бе предполагала. В интервалите между свистенето и клаксоните Кейт ясно чуваше гласовете на мъжете. Испанската реч влизаше в ушите ѝ нечленоразделна, на блокове. И спускаше завеса между нея и Испания, а Кейт не умееше да я вдигне.

Но за разлика от турския, измъчвал слуха ѝ до тази сутрин, завесата тук бе полупрозрачна. На моменти дори напълно се провиждаше през нея. Португалският, който ѝ разтваряше врати към половината от този полуостров и огромни територии от Африка и Южна Америка, от време на време съвпадаше със звуците, долитащи до нея, друг път — не. Езиците, от които нямаше представа, немския например, бяха плътни и непроницаеми. Да слуша испанския говор от улицата беше като да улавя гледки през клони на дървета, докато лети с кола по пътя, край който са израсли. Разговорът на мъжете долу бе заял на прага на нейното разбиране. Затова когато се надвеси през парапета и луната я обля с хладен бял душ, а тя се почувства така крещящо изложена на показ, че не се сдържа и огледа насам и натам фасадата на хотела (слава богу, никъде нямаше хора по балконите), та когато се надвеси над парапета, за да вижда ясно жестовете, позите и израженията на двамата едри испанци, тя започна да схваща по-добре какво си говорят. Помръдването на масивните рамене или махването с ръка допълваха мелодията на думите и тя *почти* разбираше техния испански. Мъжете водеха делови разговор, това беше ясно. Нищо, че Кейт не бе доловила и една дума, която да я насочи към подобно заключение. Просто имаха гласове на мъже, които разговарят за пари, и жестове и пози, които ги свързваха с рискове и печалби. Преминаване на кола погълна за секунда разговора им, после го изплю обратно: почти разгадаваше смисъла, сякаш гледаше през прозорци, които вместо стъкла имаха кварцови плоскости. Гласовете замлъкнаха. Лъхна я миризма на тютюн. Наведе се още малко напред и видя, че палят пури. Димът се разнесе на облачета и изчезна в листата на дърветата. Единият здравеняк си отиде; другият се помая и се огледа, сякаш очакваше нощта да му предложи отсрочка на съня; после и той си тръгна. След минути и двамата щяха да са в пижами на райета. Светлите костюми щяха да са захвърлени на плочките в баните им, за да ги вдигнат жените им на другия ден и да ги пуснат в прането. След малко двамата дебели мъже щяха да се вмъкнат в постелите до двете си дебели бледи жени.

Darling! Cheri! Carissimo! Caro!

От ярко студената светлина навън мракът в стаята ѝ се стори непроницаем. На леглото лежеше проснат любовникът ѝ. Долови дишането му. Не ѝ хареса звукът. Ако беше някой от нейните синове,

щеше вече да мисли как да извика лекар още в началото на деня... *веднага престани да мислиш!*

Наближаваше четири сутринта. Най-после улиците се опразниха, макар на площада по пейките още да седяха хора, отпускаха се, вдишваха нощта, мечтаеха, пушеха. Праговете на къщи наоколо опустяха. Но край хотелската стена две деца продължаваха тихичко да играят под погледа на баща си, седнал близо на столче и опрял гръб ѝ тухлите, които сигурно още излъчваха топлина. Майката излезе и подкани децата да се прибират и да си лягат, а те ревноха, че не искат; на Кейт не ѝ трябваше да знае испански, за да разбере думите на непреклонния татко, ядосаната майка и децата, вкопчили се в живота, който родителите им искаха да засият със сън. После майката изнесе столче и седна до мъжа си; едното дете се сгуши в нейния скут, другото — в бащиния. Децата мигом клюмнаха; родителите си приказваха тихо: може би работят в хотела, в кухнята? Вече и коли не минаваха. Градът притихна колкото можеше в безумните туристически месеци.

Кейт не изпитваше нужда от сън.

Разбира се, изкушаваше се да се мушне в голямото легло и да заспи, но само за да избегне онова, което рано или късно трябваше да направи.

След всички тези години, в които подреждаше живота си според графици и нуждите на семейството, тя не бе изгубила способността да изпитва наслада от свободни мигове като този, без никакви задължения. И още обичаше да си казва: „Много важно, че няма да си легна до сутринта. Ако искам, ще спя до обяд.“

Кейт си върна тази свобода едва преди три години... точно така, там трябва да порови, времето, когато децата тръгнаха по своите пътища. А можеше да потърси правото си на лична свобода години по-рано. Години. Както Мери Финчли например. Ако на Мери ѝ се лежеше до обяд, без никакво колебание оставаше в леглото и крещеше на децата да ѝ носят чай и закуски. Но в интервала между деня, в който момичето Кейт се омъжи за Майкъл, и жената Кейт отпреди три години, осъзнала необходимостта да осмисли редица неща, процесът на гниене беше започнал.

Кулминацията настъпи точно преди три години, когато на вечеря Тим, тогава неуравновесен шестнайсетгодишен хлапак, се разпищя

срещу нея, че го задушавала. Яростта се изтръгна дълбоко от него, видяха го всички. Цялото семейство присъства, стъписаха се — о, да, прекрасно разбраха, че този инцидент беше съвсем различен от всичко, случвало се между тях, беше разрушителен, вещаеше заплаха за тяхната дотогавашна цялост; сплотиха се и тактично замазаха епизода, ужасил и попарил както майката, така и сина. Защото викът наистина се *откъсна* от него и той сам се шокира от излялата се омраза. В това благовъзпитано семейство — за каквото се смятаха и полагаха не малко усилия да поддържат такъв образ — подобни конфликти обикновено се обсъждаха открито и се преодоляваха с шегички. Понякога жестоки. Може да се каже, че духът от Втората фаза на родителите — откровени разговори, за да смекчат болните проблеми от Първата фаза — бе подет години по-късно от децата. Кой започна, как? Май с упрека, който им отправиха децата, че в това семейство нещата се замазват, крият и натискат под повърхността.

Дали изригването на сина ѝ по този начин, сякаш изгърмя от напрежение пред очите на всички възрастни, не разкри, че да поръсваш конфликтите с хумор, да правиш психологически разбори и да хвърляш упреци не е толкова здравословно и терапевтично пречистващо, както си представяха Кейт и домочадието, а някаква форма на самоизмама? Семейна лудост, нещо подобно на помрачението, обсебващо любовниците, когато започнат да се самоунищожават. Щом може да се индуцира психоза между двама, защо да няма обща лудост между... колкото желаете души!

Обърнала поглед назад към обичайната картина от периода, когато растяха четирите ѝ деца, тя видя себе си: седи начело на масата, разнежена и издута до пръсване като угоен гъши дроб под страховития натиск на четири борбени и утвърждаващи се Аза в един или друг стадий на конфликт или разбирателство с нея, техния център, тяхната равновесна точка; насреща е мъжът ѝ, държи се толерантно, шеговито, леко е отегчен. Но не е замесен в живота на семейството, защото работи изключително много и почти не му остава емоционална енергия, за да я раздаде на тях, четирите деца чудовища. Те сами се нарекоха така: ние сме четирите чудовища. Петте — добави наум Кейт: толкова въввлечена бе в тяхното израстване, в непрестанните кризи, в техните сближавания и отдалечавания от нея, във всички бурни вълнения, че ѝ бе трудно да отдели себе си от тях. Все още не беше в

състояние да го стори. А натискът на четирите чудовища над нея и техните безапелационни изисквания приключиха. Е, почти, като изключи Тим, най-малкия.

В оня случай, когато Тим избухна, тя се оттегли от масата, щом прецени, че може да го направи, без да остави впечатление за обидено момиченце, побягващо от стаята да си поплаче и цупи на скришно място. И все пак се почувства като куче или котка, сритана от любимия приятел ей така, без никакъв повод. Още докато напускаше масата, усети с гърба си как пет чифта очи се стараят да *не* гледат след нея. Прибра се в стаята си, а момчето, след като издържа, заболо нос в чинията, докато всички изядат пудинга си, побягна навън, засрамено, че е крещяло.

В стаята си тя седна да помисли, опита се, докато в нея бушуваха чувства. Стори й се, че ще полудее от болка и обида. Не е честно, какво още искат от нея?

Тя ли е виновна, че Тим е тъй строг към себе си, към останалите, към нея? Другите трима преминаха незабелязано от детството в юношеството. Разбира се, и те бяха неудържими, създаваха проблеми, но скокът на Тим в пубертета разтърси цялото семейство. Модерните им деца обсъждаха неговия случай, проявяваха разбиране, показваха колко са умни. Обявиха Тим за най-жестокото чудовище сред тях, а Кейт — за неговата жертва. Но поне *нямаше* — Кейт все се връщаше към тази мисъл — прикритост, наболелите въпроси не се избягваха. През дългите години, в които й се струваше, че е заключена завинаги в една клетка с четири непрестанно избликващи „его“, тя се утешаваше с една мисъл: между нас няма нищо скрито, казваме си всичко в очите. И сравняваше семейството си с други (не с това на Мери Финчли, те бяха извън всяка класация, живееха по свои закони). Навсякъде откриваше същата картина. В центъра е майката, жената, от нея хвърчат искри във всички посоки, а психиките на другите са скупчени в свой лагер като плажни камъчета след буря. Може би рефлексът й да властва и контролира, да ги държи по-малки, отколкото са, е бил прекалено силен? Стига, нали толкова се стараеше да им дава възможно най-голяма свобода, от малки се отнасяше към тях като с равни! А ако тъкмо това е била грешката й, ако Мери, която никога не се замисляше как да се държи с децата си и просто следваше настроенията си, е по-права? Проблемът не беше в доминирането, а в

пълното отдаване на децата. Твърде много се вживя във всичко, свързано с тях, прекалено се обезличи, дотам, че децата престанаха да виждат в нея здравата основа, на която да стъпят. Но не трябва ли мъжът, бащата, да е тази опора? Може би ще излезе, че през цялото време Майкъл е бил прав и тя незаслужено го е упрекувала: неговата степен на намеса в живота на децата да е точната. Защо ѝ е на майката да поема ролята на воденичен камък, който смила всичко, изпречило се на пътя? Взирайки се в миналото, тя видя как не е имало миг, в който да не е била под разпореждането на всяко кимване и махване от тях, винаги на разположение, вечна мишена на критиките им, изцеждана до последна капка кръв, за да задоволи, тях, чудовищата. Сравни собственото си юношество с това на децата си и не откри нищо общо между тях. Разбира се, беше силно, много силно свързана с майка си до деня, в който тя почина — случи се една година преди Кейт да замине за Лоренсу Маркиш; баща ѝ отсъства от къщи почти през цялата война; сами, майката и дъщерята се сближиха още по-здравно; и все пак не мислеше, че отношенията между двете бяха такива, каквито имаше с децата си.

Безсмислено е да седи тук и да прелива от пусто в празно... оправдания ли търси? Тим изпадна в пристъп, крещеше, че го задушават, държи се с него като с бебе и това, че обвиненията му съвсем не бяха в рамките на тяхното семейно „любовно обяснение“ — така наричаха кавгите помежду си — се доказва от реакциите на останалите.

Така, значи, била е прекалено властна спрямо него.

По-интересно обаче беше друго: както в този миг седеше на обления в лунна светлина балкон и виждаше себе си, застанала на скала, над бездна, а северният вятър връхлита право в лицето ѝ и скоро ще отвее от нея плът, хубост и цвят, така тогава предусети от самото начало, че отглеждането на последната издънка в семейството ще я изложи на опасности. Естествено само предчувствието не бе достатъчно, за да *знае* как да се справи, иначе Тим нямаше да кресне в лицето ѝ: „За бога, остави ме на мира, не ми даваш да дишам!“

А тя само бе подсетила сина си да не забрави... какво точно, не помни вече... ако наистина нейната забележка е отприщила бента, вероятно го е раздразнило съдържанието, а не тонът ѝ... не знае, няма спомен. Изтрил се е, защото не е искала да го запази, подредила бе

случката в архива на официалните си спомени, далечните, отпреди десет години, петнайсет, от четвърт век? Но онова момиче е *съществувало*, кипяло е от жизнерадост, откроявало се е, било е надраснало връстниците си по опит (за което много бе допринесла годината в Португалска Африка на съзнателно и даже малко театрално приспособяване към обноските на девойка от изисканото общество); момиче с темперамент, подхождащ на червенкосите (от най-ранно детство я поздравяваха, че проявява характер, *това* го помнеше много ясно); момиче, което винаги е изпъквало от останалите (и си е давало сметка за това), където и да се появеше, и то не само с драматичния цвят на косата си, но и със стил, маниер... измама на паметта ли е всичко това? Нима описаният образ е само плод на нейната фантазия? Не, категорично не. Това момиче, толкова желано от какви ли не обожатели, се омъжи за Майкъл. След като живяха заедно една година (Първата фаза). Очарователната млада двойка бързо се превърна в магнит за другите, притегляха около себе си познати и приятели, кои неженени, кои пред женитба, кои вече сключили брачен съюз, но лишени от техния... какво, чар ли? Или индивидуалност? Бракът им всъщност бе принесен в красива своеобразна жертва на образцовия модел; те продължиха да показват, че живеят в обич, обичани са и обичат. Първото дете промени нещата, но не коренно. Бебето (днес Стивън) зае съответното място в битието на тази привлекателна двойка, която живееше по-интензивно от хората около тях. Водеха бебето със себе си по гости, на пътувания, не им попречи да посещават курса за влиянието на сарацините върху провансалската поезия. Вярно, никак не им беше лесно да продължават да водят живота си, сякаш нищо не се е променило, сякаш не се будят през нощта и не стават рано сутрин, сякаш не подчиняват всяка минута от деня си на режима на детето. Но тогава, за разлика от по-късно, Кейт не смяташе, че рязката промяна на навиците е най-важното нещо, ставащо в живота ѝ. Когато първото им дете навърши една година, тя отново забременя. А в мислите и на двамата все още витаеше представата, че ще карат по стария си начин и с две деца.

Всеки можеше да им каже, че това са глупости.

Истинският прелом в битието им дойде с раждането не на първото, а на второто дете (днес младата жена на име Ейлийн). С едно дете Кейт и Майкъл бяха лъчезарно семейство и по своя воля и

желание още отдаваха дължимото на нелепи условности и обществени ангажименти. С идването на втория малчуган преимуществата им направиха остър завой. А когато видяха колко различен стана животът им, решиха да родят и трето дете, „за да приключат със задълженията“, това вече беше съвсем нова нагласа; докато се огледат, се сдобиха с къща на кредит, малолитражна кола, прислужница и подреден семеен живот — всичко в името на децата. Учудващо е само колко дълго двамата успяваха да се заблуждават, че всички тези, несвойствени придобивки — колата, къщата и прочие — нямат нищо общо с тях и не са за тях, а само за децата.

Що се отнася до Кейт, тя започна да се приучва на трудни навици, на самодисциплина. Като погледна назад към красивата девойка, глезена от майка си, щадена и ласкана от дядо си, обсипвана отвсякъде с леко насмешливата почтителност, полагаща се на момичетата, и като я сравни с младата жена от само пет години по-късно, Кейт едва не изкрещя с пълен глас, че всичко е било гигантска измама, чудовищен цинизъм. Загледана назад, тя се видя просто като угоена бяла гъска. Нито вниманието на дядо ѝ към нежния пол, нито възпитанието, дадено от майка ѝ, нищо не бе я подготвило за онова, което твърде бързо щеше да научи.

С три малки деца, а после и с четвърто, тя трябваше да развие умения, за които дори ѝ липсваха думи. Търпение. Самодисциплина. Самоконтрол. Себеотрицание. Целомъдрие. Приспособимост към другите — това на първо място. И да ги приеме като свои веднъж завинаги. Възпита тези добродетели, необходими за отглеждането на четири деца при ограничен доход, у себе си постепенно. Усвои ги още преди да намери подходящите наименования. Помнеше много ясно как един ден се бе зачела в стар роман и се натъкна на думи, които първо ѝ се сториха старомодни, а после изведнъж ѝ светна в ума: „Но те означават точно *това* — многократно да ставаш нощем месеци наред и никога да не си изпускаш нервите; да не правиш любов с Майкъл, когато някое от децата е болно. А коя е думата за това, че си попивала като гъба години наред безброй дребни искания, докато накрая всичко, което не е дете, се отдалечи отвъд хоризонта за теб?“ Забавляваха я високопарните думи за качествата, които трябва да притежава една майка. Добродетели? Нима? Истински добродетели? Ако е така, в нейния случай те се превърнаха във врагове. Докато се взираше с

очите на зряла жена, съпруга и майка в момичето от миналото, което се омъжи за Майкъл, не успяваше да прогони мисълта, че е развила не добродетели, а особена форма на слабоумие.

На сутринта след избухването на сина си Кейт тръгна на покупки, но някъде на главната улица я спря неголямо улично задръстване. Забеляза млада жена, която буташе количка с малко дете. Тя беше на около деветнайсет — същата възраст, на която Кейт роди първото си дете — носеше минипола, имаше гъста червена коса, зелени очи и излъчваше неизтощима енергия. Но кой знае защо, напомняше по-скоро момиченце, което си играе на майка и деца. С една ръка буташе количката столче с детето, в другата крепеше огромен плик с хранителни продукти. Стъпваше с широка крачка като жена на древен викинг. От нея Кейт насочи вниманието си и към минавачките наоколо. Стори ѝ се, че улицата изведнъж загъмжа от жени, неомъжени момичета и млади майки с бебета и всички вървят — да, долавяше се именно в движенията им — със спокойна, естествена и волна грация, със свобода на тялото. Те внушаваха увереност в себе си. Онова, което Кейт бе изгубила в прекаленото съобразяване с последствията от всяка своя постъпка.

След като съвестно разгада истината за младите жени — много я заболя от сравнението с тях — тя се вгледа в движенията и лицата на своите връстнички. Разликата беше само двайсет години, достатъчни, за да издълбаят печата на предпазливостта и подозрението върху тези някога храбри лица. И още една категория жени — глупаво добричките с простодушието на жертви и ужасна незащитна *приветливост*, като смях насила, на ръба да прелее във водопад от сълзи. Техните движения бяха забавени, сякаш жените живееха в постоянен страх да не попаднат в капан, да не се насадят на нещо; те стъпваха по тротоарите, като че ли ги заобикаляха невидими врагове.

Кейт броди цяла сутрин нагоре-надолу, нагоре-надолу по дългата многолюдна улица, докато приеме истината, че повечето жени на средна възраст имат лица и движения на затворнички и робини.

В началото на дългия и криволичещ житейски път стъпва младо, уверено, смело момиче; към другия край върви застаряваща жена — това е тя, Кейт.

След тази разходка Кейт се прибра у дома и седмици наред внимателно наблюдава всяко свое движение, дума, действие, но вече от

новата си гледна точка, и стигна до извода, че е невменяема. Защото от сутрин до вечер, маниакално мислеше само за едно — за домакинството, за уреждането на това или онова, за контрола на всичко, за последиците, ако постъпи или не постъпи така. От самонаблюдението и вслушването в себе си тя насочи вниманието си към жените на своята възраст от приятелските им семейства. Установи, че всички до една бяха натрупали солидни знания в една-единствена дисциплина, суетенето. (С изключение на Мери Финчли, разбира се. Не и Мери. Кейт ще разнищи докрай какво е Мери за нея, какво олицетворява. Очевидно не може просто да я изключи от всички нормални категории, това няма да реши въпроса.) Докъде само води дългогодишното отглеждане на *добродетели*: тя и нейните съвременнички са се превърнали в автомати за една операция — да въртят домакинството, да уреждат, оправят, предвиждат, поръчват и организират, да се безпокоят и тревожат. Да се суетят.

Едва сега видя, че всички в семейството ѝ прекрасно разбираха това. Тези независими личности — мъжът ѝ и младежите, нейните деца, наскоро освободили се от тиранията на пубертетската емоционалност и затова още по-нетърпими към чуждите слабости — се отнасяха към нея като към необходимото зло. Майка им беше за тях неопределена величина. Като стара бавачка, отдала живота си в служба на семейството, която сега трябва да изтърпят. Добродетелите бяха станали пороци, досадни натяквания и тормоз над другите. Дългото въртене в мелницата, вечната, без миг прекъсване, готовността да е на разположение на другите, неотстъпното задължение да се грижи за техните най-дребни желания, нужди, потребности, събития и кризи бяха превърнали безстрашното младо създание в маниячка. Обсебена от маловажната страна на битието.

Осъзна всичко това преди три години. Продължи по навик да стопанисва огромната задължаваща къща, която, струваше ѝ се, бе станала хотел или почивен дом за семейството ѝ, приятелите и приятелите на приятелите, но направи опит да се отдръпне. Затвори се в себе си, тъй като нямаше как да обяви на всеослушание какво иска, без да раздразни близките си и допълнително да обремени гузното им чувство, че са ѝ задължени, на нея, прислужницата, която върти целия им живот. Болеше я още повече от това, че никой не забелязва усилията ѝ. Мъжът ѝ беше по-зает от всякога и Кейт го разбираше,

задето се товари с работа; на негово място тя също нямаше да пропусне и най-малката възможност да се изяви, да блесне, да отблъсне още малко подкастриящото настъпление на възрастта — та той бе седем години по-голям от нея. Децата естествено се интересуваха от проблемите ѝ не повече, отколкото всички нормални пораснали деца се вълнуват от родителите си. Но Кейт забеляза, че за всяка ситуация, дори най-дребната, те продължават да използват старите си начини да се опълчват срещу нея. Всеки път отново я повличаха в старото русло — превъзможнато от нея, надяваше се — и все така очакваха тя да реагира, както са си свикнали.

Защо все пак тя не обяви пред всички, че ще промени, всъщност вече променя начина си на живот? Защото не посмя. Щяха да го приемат като домогване към тяхното внимание, към съчувствието им. Както би го възприела и тя на тяхно място — същественото беше в това... ето отново се връща към него... че всички техни откровени разговори, определенията им на модели и линии на поведение, бяха пълни глупости. (Хората не се променят по този начин; не става по желание; променяш се, когато ти се наложи да преживееш нещо, тогава, накрая, изведнъж откриваш, че си станал друг.) Ако от всички тези „любовни обяснения“ през годините е имало някаква полза, дори съвсем малка, сега тя би трябвало да намери сили да им заяви: „Стига вече. Години наред ви бях прислуга, изтривалка за краката ви, сега съм саката, инвалид. Помогнете ми. Нуждая се от вашата подкрепа.“ Но езикът ѝ не се обърна.

Скоро след вечерта, когато Тим се разкрещя в лицето ѝ, тя отиде да погостува на стари приятели. Остави къщата на грижите на дъщеря си. Кейт удължи няколко пъти престоя си под различни претексти. Мислеше си, че ако се откъсне достатъчно дълго време от къщи, стереотипът ще се разпадне, вратите на клетката ще се разтворят... После се върна преди предвиденото, защото Ейлийн внезапно реши да отиде на гости на свои приятели.

И макар да пое право от вратата задълженията, от които бягаше, отсъствието даде възможност на Кейт да се погледне с други очи и да види в изтерзаната жена, предизвикала яростта на собствения си син, напълно смахнато същество. Луда.

Скандалът онази вечер и последвалото бягство на Кейт заченаха събитията от това лято, защото без тях тя не би приела предложението

на Алън Поуст дори и с поддръжката на Майкъл — да, неговото раздражение, задето Кейт не подскочи от радост при предложението за работа, си беше направо поддръжка. Когато си в задънена улица, в клопка, винаги е спорно дали виждаш отварящите се навън възможности и дали е полезно да се вслушваш в съвети.

Какво обаче възпря Кейт да им съобщи за намерението си да наеме стая за лятото някъде в Лондон? Само това, че беше немислимо! Щеше да прозвучи като толкова краен каприз, че дори не си помисли да го изговори, а май точно това трябваше да направи.

Нужен ѝ беше трамплин.

И ето я, седи на балкона, напуснат от лунната светлина, вдига очи към светлеещата сивина на небето, където звездите избледняват, после поглежда надолу към улицата, най-сетне наистина опустяла. Ако беше сама, съвсем сама в тази страна и можеше изцяло да разполага със себе си... Да, ето как трябваше да организира лятото си; но тази мисъл изобщо не ѝ бе минала през ум.

Ако беше съвсем сама, можеше да седи на балкона до зори, после да спи цял ден, ако поиска, след това да скита, докато ѝ омръзне, из града, който освен туристически център беше и голямо средиземноморско пристанище. Щеше да се шляе на воля и да се прибере къщи след два месеца, изкарани насаме със себе си като човек, сам избирал действията си.

Вместо да направи това, тя седеше в хладното утро и мислеше, че е крайно време да си легне, защото той ще се събуди свеж точно когато тя ще се отпусне в сън. И ако не бъркаше, веднъж буден, той непременно щеше да се доказва, задето предната нощ се бе строполил и заспал, и не бе правил с нея любов, както изискваха обстоятелствата и условностите. Тя почти се надяваше да е малко болен, само малко.

По улицата се зададе мъж. Рус, северен тип, турист като нея. Къде е бил, на брега с младежите? На пиене? На танци? Или е седял на приказки в някое кафене? Или в прохладен бар? Изравни се с нейния балкон точно когато угаснаха уличните светлини. Нощна птица, застигната от разсъмването, помисли си Кейт; небето порозовяваше на хоризонта, а той спря и тя се загледа в него. Не, не е толкова млад, та да се е застоял с тайфата на плажа. Оказа се понатежал, мъж на средна възраст с набраздено от бръчки лице. Май е още по-стар, отколкото изглежда отдалеч, косата му е съвсем побеляла, а не руса: о, той е

испанец, сигурно се прибира след нощна смяна. Мъжът мина по алеята между редиците олеандри и спря при чешмата, за да напръска с вода лицето и ръцете си. Отпи няколко глътки, като насочи водната струя с края на дланта право в гърлото си. После отмести ръка, тъй че струята да облее наведената му глава. Отдръпна се, тръсна енергично глава, отиде до най-близката пейка и се излегна върху нея с лице към облегалката, изцяло загърбил улицата и случайните зяпачи. Значи е бедняк? Бездомник? Кейт усети прилив на загриженост. Състрадание, което бликна като струята на чешмата. С насмешка над себе си тя се наблюдаваше отстрани — своето спонтанно желание, рефлексът си да слезе долу на площада, да докосне мъжа по рамото, внимателно, разбира се, за да не го стресне, и да го попита нуждае ли се от нещо, да му предложи помощ. А на какъв език щеше да го стори? Трябва да научи испански!

Подобен изблик на слабост изпита и през зимата след драматичната сцена с Тим, когато приюти една бездомна котка. И разви чувства към нея, много силни, докато съществуваха. Кейт нямаше да е жената, формирана от дългогодишните „любовни обяснения“ в семейството, ако, давайки подслон на котката, не си бе помислила: „Това съм аз, котката е с мен. Грижа се за горката животинка, защото чувствам нужда някой да се грижи за мен. Но кой? Семейството ми естествено! Тези, които не се нуждаят вече от мен и смятат, че съм станала непоносима.“

Всички въщи бяха наясно с ролята на котката в живота на Кейт, четяха мислите ѝ по въпроса; отчитаха и своя принос в историята, отношението си към майката. Отнасяха се към случая със закачки и снизхождение:

— Прибрала си тая стара смрадливка само за да ни натякваш, че не сме достатъчно добри към теб?

— О, не му обръщай внимание, мамо, нали го знаеш, смахнат си е. Ти не ни натякваш, само ни показваш.

Седнала на някакъв балкон на стотици километри от тях, две години по-късно, Кейт понечи да скочи и да излее без задръжки гнева и горчивината си към тях. Но тогава тя, разбира се, само се усмихваше и доказваше чувството си за „хумор“. А трябваше да им зашие по една хубава плесница, на своята прекрасна Ейлийн, на очарователния Майкъл и най-вече на Тим.

— Защо не го набих! — усети се да си мърмори. — Как искам да им бях ударила по един и на тримата!

Колко пъти бе чувала Мери Финчли да крещи обиди по мъжа си и децата, а минути след това да се превива от смях. Мери винаги прави каквото желае, щом го пожелае.

Семейството се отнесе към Кейт като към болен и прие котката като лек за болестта ѝ.

— Добра занимавка за критическата — чу веднъж Тим да подхвърля на Ейлийн.

Кейт не беше влязла в критическата възраст, но беше безсмислено да ги разубеждава: очевидно семейната митология изискваше майка в критическа възраст. И тя страдаше като ранена птица, накълвана до смърт от здравите си близки. Или като животно, измъчвано от жестоки деца. И разбира се, живееше с чувството, че си го заслужава, защото се презираше — ужасна пролет след още по-мрачната зима! Състоянията ѝ на гняв и раздразнение бяха толкова продължителни, че се уплаши да не губи разсъдъка си. После двете по-големи деца започнаха да отделят все повече време на университета и приятелите си и Кейт живна. Зарадва се и разбира се, веднага изпита вина заради радостта си. В нашата просветена епоха комплексът за вина е почти определение на майчинството. Глупости, всичко това са глупости, от начало до край... някъде по дългия житейски път бяха тръгнали накриво... Кой? Тя ли? Не децата, в никакъв случай децата! Може би обществото? Но защо в нея се натрупаха толкова напрежение, противоречия и негодувание? Така или иначе, свърши вече. Ейлийн бе заета с мъже; само Тим все още не я изпускаше от очи — поне така усещаше тя. Значи горчивото време е зад гърба ѝ. Вглеждаше се назад... но ако наистина е така, какво дири тук с този млад мъж? Той — Мери Финчли щеше да го забележи от пръв поглед — щеше да ѝ предложи само онова, което тя вече познаваше и изобщо не искаше... Кейт напусна балкона едва когато слънчевият ръб зад хоризонта стрелна с жарещи лъчи първо морето, а после и градските покриви. Едва се държеше от умора. В стаята тъмнината ослепи очите ѝ, нагодили се към светлината на деня. Когато прогледна, видя, че Джефри я наблюдава втренчено. Усмихна се в очакване на неговата реч, но разбра, че не е съвсем буден. Той се надигна, сви се на леглото, вперил в нея очи като хванато животно, тънките му грациозни

крайници още витаеха в съня, а лицето му нащрек и подозрително, само дето не се извърна от нея. Тя произнесе тихо и внимателно името му: „Джефри!“, но той издаде глухо враждебно ръмжене и се втурна към банята. Чу го да повръща. Тя остана на мястото си и се запита дали когато се върне, ще се е събудил. Той се появи, влачеше крака, опря се на вратата, на шкафа. Май си мисли, че е сам, после я видя, политна, улови се за леглото и впери поглед в нея. Тя съобрази, в рамката на заслепяващо осветената балконска врата той я вижда като черна, наблюдаваща го сянка. Най-после устните му се разтегнаха в усмивка: знаеше, че щом е в стаята му, трябва да знае коя е. Една част от него още спеше, но той направи усилие, беше възпитан човек, бяха го научили от малък да е учтив и внимателен към другите. Усмивката му отдаваше дължимото на ситуацията, но не показва топлота или удоволствие. Намести се в леглото и мигом потъна в тежък сън.

Кейт седна до него, бялата ѝ рокля на волани още пазеше в гънките си приятния хлад на нощта, който внесе от балкона, побягвайки от жегата на настъпващия ден. Зарече се, че когато се събуди, няма да го засипе с майчински грижи, няма да настоява да търсят лекар, няма да се тревожи за състоянието му. Легнала до този млад мъж, който очевидно, ако не болен, бе поне неразположен, тя се опита да се държи и мисли като жена, дошла тук за любовно приключение. Да предположи, че е „жена за любов“ (избра си тази фраза), а не грижовна майка с четвъртвековен опит на бавачка... ако е „жена за любов“, как ще постъпи? Не е много трудно да си го представи, достатъчно е само да се сети за Майкъл. Ще събуди Джефри, за да правят любов — с мъжа ѝ обичаха да правят любов, когато единият от двамата, особено той, имаше лека температура. Майкъл лесно вдигаше температура и години наред те използваша неразположенията му като еротичен стимул, поне така смятаха. Но Кейт не си представяше как ще доближи Джефри по еротичен начин. Една от причините бе (можеше да я научи от всяка специализирана книга или експерт по въпросите на брака), че ако една жена е постигнала хубава и истинска настройка с един мъж, трудно влиза в нова връзка. (По тази причина Кейт никога не прие съмнителното удоволствие на размяната между двойки, нито секса между приятели.) В края на краищата целият ѝ чувствен опит беше свързан с Майкъл, а опосредствано — с наученото от Мери.

Разбира се, ако беше безумно влюбена, както изискваше случаят и както налагаха естетиката и благоприличието, нямаше да лежи тук и да се опитва да се види в еротично състояние.

Кейт се надигна на лакът и започна изпитателно да оглежда Джефри, както майка болното си дете. Дори в този момент, когато тялото му гореше, той създаваше усещане за хлад. Челото му беше студено и влажно. От него се носеше неприятният дъх на повръщан човек. Не, дори безумно влюбена жена не би го доближила в този момент. Състоянието му отблъскваше всякакво желание за секс.

Възможно бе и друго — той да не е по секса, поне в настоящата си объркана тревога за своето бъдеще, или с нея... равнодушието, с което прие това заключение, само потвърди безразличието ѝ към него.

Кейт заспа и изведнъж се озова на скалистото възвишение. Да, ето го нейния беден, измъчен тюлен, напредва бавно и мъчително към далечния невидим океан. Тя взема на ръце хлъзгавото създание — как е могла да го остави тук! То е още по-отпаднало; тъмните му очи я укоряват. Кожата му е съвсем засъхнала; трябва бързо да намери вода и да го наплиска. В далечината вижда къща. Залитайки под тежестта, тя тръгва към нея. Къщата е дървена, с остър скосен покрив, за да не се натрупва сняг по него, а той — усеща го във въздуха — скоро ще завали, защото е късна есен. Къщата е празна, но по всичко личи, обитавана от хора, тъй като в неголямото огнище още тлеят въглени от угаснал огън. Кейт полага тюлена пред камината върху каменния под и се опитва да раздуха огъня. Няма много дърва, но накрая успява да го разпали. Тюленът лежи неподвижен, само хълбоците му потръпват тежко. Очите му са затворени. Той загива за вода. Тя го отнася до пристроената баня и го пръска с вода от ведрата, наредени край дървените стени — в съня все по-силно и определено нахлува вятър от стари времена, митове и древни приказки. Животното отваря очи и сякаш започва да се съживява. Тя си мисли колко неща чакат на нея да ги свърши: да почисти къщата, да събере дърва за огъня от близката гора, преди да навее първият сняг, да набави храна, да извади от шкафовете топли дрехи за себе си и за обитателите на къщата, които, тя знае, са нейното семейство, но са приели образите на митични създания, по-могъщи и внушителни, отколкото в обикновения живот. В една от стаите на горния етаж на къщата вижда висок млад мъж с руса коса и сини очи. Познава го. Нейният любовник. Вечният. Правят

любов. Чакали са този миг безкрайно дълго и копнежът прави любовта им съвършена... изведнъж си спомня за тюлена. Той не можеше без нея, лежи изоставен на пода в банята и я чака. Тя напуска русокосия, някакъв благородник, може би дори принц, с думите: „Прости ми, искам да остана с теб, но първо трябва да отнеса тюлена до морето.“

Стресна се, връхлетяна едновременно от заслепяваща слънчева светлина и от Джефри, който напористо проникваше в нея, като пубер, предизвикан от тайфата си да изкатери висока стена или като съветски работник, изпълняващ нормата си във фабриката. Макар опитът ѝ — твърде ограничен, както вече стана дума — да не включваше любов с американец, Кейт имаше познания, от литературата, разбира се, за болезнената чувствителност на американския мъж в това отношение. Освен това Мери Финчли ѝ бе разказвала — в подробности естествено — за една своя двуседмична връзка с американски пилот. (Кейт често се укоряваше, задето не прекъсва словоизлиянията на Мери и я оставя да говори.) Така че разбираше: ситуацията от предната вечер изискваше секс; Джефри не бе изпълнил задължението си; неговата мъжественост беше под въпрос.

Искаше ѝ се да обърне всичко на шега — както сам той често правеше — но от кървясалите му очи и напрегнатото тяло разбра, че в този момент шеги по темата са невъзможни. Беше шест сутринта; нямаше и час, откак бе заспала. Когато атаката на Джефри приключи, стана ясно, че е болен: не трябва ли като разумни хора да се разделят сега и всеки да поеме по своя път?

Излегната върху купчина бели дипли, самото възплъщение на съблазнително разхвърляна жена, Кейт се взираше в свъсения мъж, приличащ на осемнайсетгодишен юноша; ако у него имаше капка здрав разум, трябваше незабавно да се обърне към лекар.

С усилие на волята, което ѝ изхаби енергия, колкото за изстрелване на средно голяма космическа ракета, тя не предложи да потърсят доктор.

Облякоха се и отидоха да закусват на хотелската тераса, вече препълнена от шумна многоезична тълпа; след като притича три пъти до тоалетната, Джефри призна, че стомахът му не е в ред и трябва да потърси аптека.

Тя остана сама на масата и насочи вниманието си към един петдесетинагодишен мъж, седнал насреща ѝ с момиче на около

двайсет. Косата му беше подстригана също като на Майкъл — падаше свободно и без път от върха на темето по челото и врата; същата прическа при жените се наричаше „момчешка“. Кейт също я бе носила, но преди време. По изпитото, красиво и загоряло лице на мъжа, приело иронично изражение, за да поддържа неговото самоуважение, се четеше умоляващо преклонение пред ослепителната свежест на момичето; то беше едновременно поласкано от чувствата му и ужасно отегчено. Мъжът оставяше впечатление за интелигентен човек, но откъслеци от разговора им — този път на английски — които дочу, накараха Кейт да си помисли: „*Моят човек* поне не е толкова глупав.“ Май трябва да се засрами! „*Mon semblable*“, в едно и също положение сме, обърна се мислено тя към мъжа срещу себе си и си припомни, че само преди по-малко от дваайсет и четири часа, когато се сбогуваше с Ахмед, обслужващия международни организации друг неин двойник, го бе нарекла, но само на четири очи, *брат*. Навярно някъде в Щатите нейният Майкъл със същата момчешка прическа, слабо, красиво лице и опит също се отбраняваше с ирония от седналата пред него младост в изкусителна плът, също тъй поласкана и отегчена. Дори да бе така, Кейт никога нямаше да узнае: тя не познаваше светския, ироничен и уязвим Майкъл. Възможно беше жената с него и да не е млада: Кейт всъщност не знаеше какво търси той. Разбира се, Ейлийн бе наоколо, което означаваше, че ръцете му са вързани и той няма как да следва спонтанно желанията си. Защо пък момичето с него да не е дъщеря му, а той да се топи от гордост, както всеки мъж на средна възраст с порасналото си женско отроче... Ако изобщо беше сигурна в нещо, то бе, че при връзката на Мери Финчли с нейния млад мъж не е имало тайнствени неразположения, нито горчиво-сладки равносметки по слънчеви тераси заради възрастни господа с млади любовници. Нито сладкопойни птици. В никакъв случай! Цели четири години Мери се срещаше с един келнер от гръцки ресторант. Когато започнаха, той бил на около дваайсет и три, красив и „страшно мъжествен“, както се изрази Мери. Боготворял я. Бил готов да се ожени за нея, искал да живее при нея и да стане баща на трите ѝ деца. Мери наложи вето на намеренията му и тайната им връзка продължи неочаквано ведро, стоворчиво и любвеобилно, докато той отпътува за родната си Гърция.

Тогава Мери плака. Това бе единственият път, в който Кейт я видя да ридае. Така че дори Мери плати полагаемото за прелестта на тази категория любовна връзка.

Джефри се провря между заетите столове и маси, натоварен с пакетчета лекарства. Обсъждаха известно време няколко възможни плана, но той огледа критично ваканционната врява около тях и заяви, че иска да тръгнат навътре в страната, към „истинската“ Испания.

Този път се сблъскаха с проблема за парите. Той не разполагаше с достатъчно, за да отлетят със самолет или да наемат кола. Можеше да си позволи само автобуси и влакове и съответно се налагаше тя да приеме. Впрочем щяло да ѝ хареса, каза той.

От терасата се виждаше плажът, празен и целият разровен от нощните игри. Двама мъже с големи гребла изравняваха пясъка и го подготвяха за новите нашествия на младите, още по леглата; неколцина спяха направо върху пясъка, там, където той опираше в стената на терасата. Тия хора нямат парични проблеми, помисли си тя; делят си всичко, което притежават. Поне фактът, че Джефри не можеше да приеме пари от други хора, без да се преобърнат червата му — както сам се изрази — коренно го отличаваше от снощната „детска“ компания.

— Нагоре по брега има едно евтино място — обърна се той към Кейт. — Туристите още не го знаят. Там можем да наемем стая за долар на вечер.

Облегнат назад в рехавата сянка на олеандрите, той държеше ръка на гърдите си, сякаш да се предпази от опасност, очите му бяха полупритворени. Под ръката гърдите му се издуваха и отпускаха много бавно, като на спящ човек. Между откъслечните реплики, които едва отронваше, се проточваха дълги мълчания, другата му ръка, отпусната на масата, леко потръпваше, очевидно изпадаше в унес, после отново идваше на себе си. Една оса кацна върху капката конфитюр на пръста му. Отначало той я погледна апатично, после рязко я тръсна от себе си с движение, достатъчно да стресне слон.

— Мисля, че трябва да си легнеш и да не ставаш, докато не се справиш.

Думите просто излетяха от устата ѝ, а той отривисто извърна глава към нея и в погледа му светна неприязън.

— Защо? — попита с леден глас.

Не бяха минали и двацет и четири часа от пристигането им в Испания, а те отново се тресяха в автобус на север, край брега, срещу приливите от туристи, които се стичаха на юг. Пътуваха към девственото село. Дори не било село, каза той, а само няколко къщи на рибари, чиито жени подслонявали случайни пътници, но били толкова гостоприемни, че се налагало дълго да ги убеждават да приемат отплата. Добраха се до мястото късно следобед само за да открият грамаден нов хотел на брега и плаж, гъмжащ като мравуняк.

Като зърна картината, Джефри, който бе спал през цялото пътуване, отпуснал глава на нейното рамо (тя умело прикри от него този факт така, че той дори не се досети), се обърна, без дума да продума, и тръгна назад към автобуса.

— Къде отиваме сега?

— Още нагоре по брега. Там има друго място.

— Да вечеряме преди това? Може би да пренощуваме и да продължим утре?

— Не, съвсем близо е, на трийсет и няколко километра, хайде, качвай се!

Той скочи в раздрънкания автобус, опразнен, защото беше разтоварил работниците и те вече прекосяваха полето на път към къщи.

Така поеха отново. Долу вдясно синята ивица на Средиземно море криволичеше и се виеше покрай кафявия бряг, а цялата безкрайна бяла пясъчна нишка между тях беше гъсто осеяна с тела.

Тук и там по спирките се качваше селянка с препълнена кошница на връщане от гости при роднини или от пазар. В едно градче в автобуса нахлу ято деца; час по-късно те се изсипаха на някакъв хълм, където не се виждаше ни къща, ни светлинка. Изчезнаха в мрака, хванати за ръце, обсъждайки на висок глас свои си детски работи — като екзотични птици испанските думи се разлетяха над морето.

Джефри спеше. В полунощ спряха на последната спирка от маршрута. Бяха минали Алмерия и се озоваха в малък град на около километър-два навътре от брега. Имаше един хотел, съвсем неприспособен за туристи. Човекът на рецепцията ги изчака мълчаливо да попълнят имената си и ги заведе в ресторанта, където още вечеряха местни хора, не туристи. Джефри поръча едно след друго няколко тежки испански блюда, мръщеше се, докато поднасяше

вилацата към устата си и щом усетеше в ноздрите си миризмата на храна, отново отпусна ръка. Държеше се така, сякаш никога в живота си не бе чувал за разболяване и гадене. Изглежда, се тревожеше: защо ръката му, сякаш имаше собствена воля, все връщаше вилицата с храната обратно в чинията? Когато сервираха десерта, той изяде няколко праскови и поръча още. Беше първото им хранене за деня; Кейт, добре похапнала, го наблюдаваше как погълна пета праскова и излетя от ресторанта.

Намери го проснат на кревата в стаята им, светлината от тавана биеше право в лицето му. Засенчваше с ръка очите си, сякаш се пазеше от слънце. Като я видя, той още по-силно се намръщи. Тя си представи как изглежда отстрани, в зелената рокля, подчертаваща белотата на ръцете и краката ѝ, видя извивката на гъстата си червена коса и топлите си кафяви очи. Изпод дланта си той намръщено погледна непознатата, която стоеше до леглото му и се усмихваше.

— Джефри!

— Какво?

— Трябва да те прегледа лекар.

Той рязко извърна глава на една страна, като войник при команда „Надясно!“, и както лежеше, изпъна ръце. Обърна се, дръпна нагоре чаршафа и се покри. Беше напълно облечен, не бе свалил дори обувките си. След будуването предната нощ Кейт заспа в мига, в който сложи глава на възглавницата.

Събуди се рано; той беше вече на крак и гълташе с шепи от лекарствата, които му бе предписал аптекарят. В седем часа сутринта пред нея стоеше енергичен млад мъж, който ѝ заяви:

— Продължаваме навътре към Гранада. Не е далеч оттук.

Тя се съгласи, разбира се.

Но изпи кафето си, изяде сладките кифлички и погледа как се лепят осите по кайсиевия конфитюр, без Джефри да влезе в ресторанта; той я чакаше навън, разговаряше с администратора и пиеше газирана вода. Оттук нямаше директна линия до Гранада. Трябваше да се върнат обратно в Алмерия и там да се прехвърлят на друг автобус. Щяха да пътуват цял ден.

Той се показа на вратата на ресторанта и я повика; тя забеляза, че се пази да не гледа храната и миризмата ѝ да не стига до него. Решил бе да продължат по крайбрежието. По-нататък имало спокойни места, помнел много добре. Беше очевидно, че връщането в Алмерия, висенето да чакат друг автобус и друсането до края на деня по пътищата из провинцията щеше да е пряко силите му. Но нещо го тласкаше към непрестанно движение. Кейт разбра, беше му необходимо.

— Ще отидем в Гранада после — обяви той и занесе нейния и неговия куфар до автобуса за Аликанте, на север, където трябваше да пристигнат около три следобед. Всъщност нямаше да пътуват чак до Аликанте, селцето, което имал предвид, било преди това.

Този автобус беше препълнен с местни, не с туристи, ако не се смятаха няколкото юноши, ползващи евтиния транспорт. Весела, общителна блъсканица; хората си приказваха, обменяха новини — Кейт естествено не разбираше нито дума. Наистина се оказа необикновено преживяване, по-странно дори от абсурдната ситуация, в която бе попаднала с този млад мъж, когото не можеше да остави наред пътя, защото беше болен или изживяваше душевна криза, или нещо подобно, и очевидно твърдо бе решил да продължи на север, без да спира, покрай лустросания летен бряг; само допреди два дена (колко далечни ѝ изглеждаха) тя бе съществувала седмици наред като автомат за превод и бе приемала езиците, говорени около нея, ако не всички, поне повечето, като стъклени врати. Преди да пристигне в Испания, дори си бе въобразила, че компетентността ѝ в света на международните конференции ще я следва и в по-нататъшния ѝ живот, завинаги ще се втъче в нея и тя без усилие ще проговори на испански; а сега се чувстваше като изтръгната от сън, в който е летяла, и не ѝ се вярваше, че в действителността не може просто да подскочи и да полети. Струваше ѝ се, че *почти* разбира испански; че някога го е знаела, а сега е получила временна амнезия. Когато жената през пътеката ѝ се усмихна и преди това, когато шофьорът мина да събере парите за билетите, тя отвори уста да каже подходящите думи, порови в паметта си, но оттам изскачаха само фрази на други езици, а нейната собствена реч беше безполезна и излишна. Наложил се да разтегне мускулчетата на устните си в усмивка, за да изрази желание за общуване и добронамереност. Седеше и слушаше, попиваше тежките

звукосъчетания, които криеха значението си, докато накрая се предаде и започна да търси смисъл по лекия път — в жеста, позата на главата, стойката на раменете. Сякаш бе невидима сред тази бърбреца, смееща се тъпла. Джефри, отново заспал, се хлъзна от мястото си и се отпусна с цялата си тежест върху нея.

По пладне автобусът направи по-дълъг престой, за да се подкрепят пътниците с разхладителни напитки и сандвичи. Кейт остави Джефри проснат на седалката, изпи една лимонада, изпуши цигара и когато се върна, завари шофьора изпитателно да оглежда спящия млад мъж. Шофьорът посочи многозначително болезнения вид на лицето му. Тя кимна, усмихна се, езикът ѝ отново се парализира, въпреки че ушите ѝ *почти* улавяха смисъла на думите. Шофьорът поклати загрижено глава, върна се на мястото си и запали. Затисна ги огнен зной. Слънцето ги ослепяваше, всичко се разтрепка в маранята, а тя и Джефри плувнаха в пот. Неговата обаче издаваше нездрав дъх, а лицето му стана като восък с жълтеникав оттенък. Ами ако е жълтеница? Не, не е, с неговия цвят на кожата той няма как да не прежълтява при всяко заболяване.

Следобедът преваляше, когато пристигнаха в Аликанте и Джефри се събуди. Беше вир-вода от пот и трепереше. Но нищо не можеше да го разколебае да продължи на север. Кейт го сграбчи за раменете и го разтърси:

— Ти си болен. Чуваш ли ме? Болен си. Трябва веднага да си легнеш и да ме оставиш да извикам лекар.

Той я отблъсна от себе си, сякаш се отърси от паяжина, в която се е оплел, или се откачи от чепат клон, закачил го за ръкава. Отиде до най-близкия автобус и се качи в него, без да погледне накъде отива. Тя остана в недоумение — дали да повика помощ? Кого? Полицията ли?

И понеже нищо не измисли, вдигна куфарите, тръснати на тротоара (техният автобус междувременно бе обърнал назад по пътя, по който бяха дошли), и ги понесе към другия автобус. Само фактът, че този свръхучтив американец я бе оставил да мъкне тежките куфари, без дори да забележи, че го прави, беше достатъчно красноречив за състоянието му.

На автобусната табелка беше изписано някакво име, но Кейт нямаше ни най-малка представа нито в коя посока, нито колко далеч е целта на курса му. Имаше ли някакво значение? Купи от кафенето

бутилка сода и я занесе в автобуса. Джефри изпи течността, но с вече познатото ѝ изражение на човек с блокирал мозък, сякаш гладен звяр, разкъсан едновременно от отвращение и страх от храната. Изгарящ от жажда, той припряно вдигаше чашата към устните си и отпиваше, без да се замисля, но после дълго я задържаше в уста, а лицето му се разкривяваше в съмнение. Преглъщаше, сякаш се опитваше да си спомни какви ужасни работи е чувал за водата, след това ръката му отново поднасяше чашата към устните, пак припряно и отчаяно; така глътка по глътка изпи цялата бутилка, без да повърне. Поне няма да припадне от обезводняване, все пак е нещо. Свлече се обратно на седалката. Стана още по-жарко. По улиците не се мяркаше жива душа, беше часът на сиестата; само кафенетата и пейките около прашния площад бяха пълни със сънливи хора. Градът беше като премазан от жегата и когато автобусът потегли, беше почти празен.

Отпуснат, Джефри се друсаше и клюмаше с движението на автобуса. Отначало пътуваха на север, но после свиха на един завой и се понесоха навътре от брега. Джефри, изглежда, не забеляза, че лазурът на Средиземно море вече не ги придружава. По едно време измърмори с доволна усмивка:

— О, да, това е пътят, помня го, води право в селото.

Автобусът прекоси равнина, само тук-там обработвана. После запъпли по невисоки хълмове. Когато се изкачиха по-нагоре, морето изникна зад гърба им, далечна синя шир. След което отново изчезна; скриха го възвишенията. Селският път се виеше към върха на единия склон. В полудрямка Джефри се тресеше и люшкаше. Тя го прегърна през раменете, за да го придържа да не се свлече. Веднъж отвори очи и я погледна — не намръщеният болен мъж, а другият, от началото на запознанството им, който я бе избрал за компания. Усмихна се чаровно и възкликна:

— Кейт! Нали е велико! Нали е прекрасно? Нали е...

Не довърши, отново изпадна в унес.

Слънцето напече предницата на автобуса. Пътниците от първите седалки се изместиха назад, а шофьорът се опитваше да крие главата си, като изопва шия нагоре към сянката на покрива и вири брадичка: в тази поза сякаш се готвеше да пресрещне удар.

После слънцето се спусна зад планинска верига, много по-висока от хълмовете, през които минаваше пътят им. Падна здрач. В някакво

село, което можеше да се намира и в Северна Африка, ако се съди по напуканите къщи и дрипавите селяни, автобусът спря, стовари разкривена телена клетка с подивели от жажда кокошки, каца със сардини в зехтин и щайга портокали. Качи две монахини, тъй изтощени от горещината, че приличаха на болни, и изчака Кейт да донесе от кафенето още сода за Джефри. После отново подкара навътре.

На Кейт вече й беше все едно. Виждаше се скорошният край на кошмарното пътуване. Не защото Джефри искаше да свърши: той изгаряше от нужда да е в движение, да върви нанякъде, да пътува — тя усещаше какво му е, разбираше го. Но Джефри вече не беше съвсем на себе си: ту внезапно се развеселяваше, бръщолевеше, кикотеше се, ту изведнъж оклюмваше в дрямка. Скоро сам щеше да признае, че е болен и да склони да спрат. Или някой шофьор щеше да откаже да ги вземе. В осем вечерта, когато пълнолунието обля всичко наоколо, те спряха на селски площад. Мястото беше съвсем затънтено. Една чешма едва процеждаше струйка вода към корито, на чийто перваз се белееше нацърбена порцеланова чаша. Наблизо няколко прашни дървета стояха на пост. Постройката насреща приличаше на кафене; големият прозорец бе покрит отвътре, за да пази от слънцето; отвън бяха изнесени две маси, около които седяха и пиеха мъже. Една солидна старомодна сграда носеше знак, че е хотел. Кейт откри селото на картата си. Бяха навлезли на осемдесетина километра във вътрешността.

Остави Джефри в автобуса, полузаспал-полубуден, и влезе в хотела. Съдържателят се показа от трапезарията, където вечеряше; смесвайки няколко езика, тя му обясни, че по време на пътешествието им мъжът й заболял. С облекчение чу отговор на френски от сеньор Мартинес, съдържателя, който дойде с нея до автобуса и й помогна да издърпат Джефри навън. Наложиха се да го влачат като сноп пране, токущо извадено от пералнята; беше толкова мокър, че ръцете му се хлъзгаха, а косата му лепнеше от пот. Прикрепяха го, докато се качат по стълбите — нямаше асансьор естествено — и го сложиха на тесен креват в обикновена стая като във всеки европейски хотел. В нея имаше брачно легло за мама и татко и три единични за децата.

Сеньор Мартинес излезе и след минута се върна с бутилка минерална вода: глава на семейство с богат житейски опит, не бе

необходимо да му се обяснява, че младият мъж е на границата на обезводняването. Той повдигна Джефри до седящо положение, а тя поднесе няколко чаши една след друга към устата му. Джефри гълташе жадно, но със свирепо отвращение.

Сеньор Мартинес се запъти към вратата с думите, че ще се опита да повика лекар.

— Но трябва да сте наясно, госпожо, *il faut que vous compreniez, oui?* Тук е малко село, няма условия, ние дори нямаме постоянен лекар, *pas de médecin, oui?* Докторът живее на двайсет мили, може да е на почивка, не зная. Но ще направя всичко, което е по силите ми.

Той отиде в канцеларията си, а тя седна на твърдия стол до прозореца и отново трябваше да съзерцава от някаква нажежена душна стая бездънно звездно небе и облени в лунна светлина покриви и дървета. Джефри отново взе да настоява незабавно да се прекачат на друг автобус, после се ухили при спомена за някаква смешна подробност от пътуването им през деня, но коя точно, не успя да разкаже, тъй като отново го събори сън. Сеньор Мартинес се върна след малко и съобщи какво му е отговорила лелята на доктора: той щял да се върне след три дни; ако положението било спешно, да се обърнат към сестрите в манастира.

— Това е малко селце, нали разбирате? Тук хората са бедни. Викат доктор само при крайно сериозни случаи. Сестрите лекуват дребните болести.

Стояха от двете страни на леглото и гледаха болния с полепнали дрехи и прогизнала коса.

Петдесетинагодишният испанец Мартинес сякаш беше Джефри на старини. Цялата му фигура беше в отпуснати наклонености: наклонено плешиво теме, наклонени тесни рамене, наклонено шкембе. Джефри, американецът, дете на немски имигранти, трябва да носеше някой и друг ген от тези брегове, защото, ако се съди по сходството, сеньор Мартинес можеше да му е баща.

Колко сериозно болен беше Джефри?

Кейт си помисли, че ако пред нея лежеше някой от синовете ѝ, изобщо не би се разтревожила, щеше да определи състоянието му като *спасяване от строя*: невисока температура, лека изстинка или намалена жизненост, за които се полагат посещение от доктор и няколко дена в леглото, но важното са дните в леглото. Нали и тя

съвсем съзнателно е прибягвала до този метод на измъкване, когато ѝ е идвало до гуша. Това състояние е като зимния сън за земята: усещаш как цялата ти топлина се е отдръпнала навътре, огънят едва мъждука под някаква скала, слънцето е много далеч. В такива моменти лягаш свит или проснат, зависи от темперамента ти, отчужден от плътта, косата, очите си, сякаш не са твои, като куче на слънце, което събира топлина от зима.

Сеньор Мартинес, баща на много деца, също не изглеждаше по-притеснен от нея. Но видимо Джефри все пак беше болен: не ги виждаше, гледаше през тях, тялото му се тресеше и гърчеше като че ли малко театрално. Сеньор Мартинес я измери с живите си тъмни очи, изпълнени със съчувствие и разбиране, и каза:

— Утре ще е по-добре, да, госпожо, сигурен съм — сякаш беше лекар, а тя разтревожена майка.

Преди да си тръгне, ѝ каза, че долу може да ѝ сервират вечеря, но, разбира се, неговият хотел не е от онези, с които очевидно са свикнали, и се налагало да се задоволи с каквото има.

Трапезарията не беше голяма, отговаряше на нуждите на едно буржоазно семейство и май някога такава е било предназначението ѝ. С тежки тъмни мебели и тежки бели покривки. Менюто включваше супа с пържени хапки, печено и плодове. Сервира ѝ момиче, което беше още камериерка и помагаше в кухнята. В хотела отсядаха държавни служители, когато минаваха през селцето, полицаи, които имаха работа в районния щаб наблизо, и свещеници при редовните си обиколки да изповядат и причестят монахините.

Кейт си легна успокоена. Тук откри първото тихо място, откакто напусна просторната градина в Блэкхийт. Испанският бряг, Истанбул, Организацията за изхранване на населението в Лондон... я оглушаваха със звън, кънтеж, викове, приказки. А тук към полунощ я събуди початкване на копита (кон ли беше, муле ли?) под прозорците. Джефри също се събуди и сякаш не бе витал часове наред някъде другаде, сякаш не бе отсъствал от случващото се, седна в леглото и с най-естествен глас попита какво да хапне и къде се намират.

Тя му обясни. В притихналия селски хотел, където в този час нищо не помръдваше, Кейт и Джефри отново се насладиха на нормален любовен акт.

— Значи, през цялото това време съм бил болен? — попита той.

Тя потвърди и слезе долу по пенъоар, все едно си беше у дома, да потърси нещо за ядене, тъй като знаеше, че прислужницата и сеньор Мартинес (жена му и децата бяха на гости при роднини в Барселона) отдавна спяха. На големия бюфет откри хляб и масло, покрито заради мухите; отнесе горе няколко филии, малко масло и плодове. Джефри, който бе успял да се измие, облече и среще, я посрещна с настойчивото предложение да излязат и потърсят кафене или ресторант. Преливаше от енергия, подозрително силна. Раздразнението и възбудата му бяха предупреждение. Тя отново обясни, че по това време всяка жива душа в селото спи дълбок сън, че се намират далеч от туристическите маршрути, че могат да продължат едва сутринта. Той погълна храната с отвращение, повдигна му се, докато я убеждаваше да излязат и да се разходят на лунна светлина.

Хвана се за рамката на кревата, олюля се, прежълтя, но продължи да твърди, че се е оправил. После допълзя обратно в леглото, отпусна се и заспа.

Утре сигурно ще му бъде по-добре.

Наистина на другия ден се събуди рано и двамата слязоха в трапезарията, където завариха сеньор Мартинес да пие кафе. Кейт веднага призна за нощната си кражба; той, разбира се, бил забелязал и се сетил каква е работата. Беше подчертано любезен и тя веднага долови промяната в отношението му. Предната нощ бе оставила техните паспорти върху бюрото му: в суматохата около болестта на Джефри сеньор Мартинес не бе успял да впише данните в книгата си. Беше го направил тази сутрин. Снощи тя и сеньор Мартинес бяха като родители около леглото на болното им дете; а сега той не можеше да отпъди мисълта, че гостите му съжителстват в незаконна връзка. Излъчваше укор и огорчение. Но с философско примирение. Благите му изразителни очи гледаха любовниците и сякаш казваха: „Ние тук сме бедни хора. Не си позволяваме подобни неща.“

Все пак даде знак на момичето и тя им поднесе ароматно горещо кафе и филийки, препечени, както ги обичат англичаните — той познава английските обичаи, да, добре ги познава, защото брат му е работил като келнер в един ресторант в Манчестър; и повтори няколко пъти притеснено, че много съжالياва, но автобус от селото щяло да има едва на следващия ден. Неговата нервност, ако беше нервност, издаваше онова, което вежливостта му пречеше да каже — че

предпочита тяхната греховност и нередност да изчезнат от хотела му възможно най-скоро.

Иначе от любезност говореше колко съжалява, че неговото родно място предлага твърде скромни възможности: защото, разбира се, господинът и госпожата са на ваканция и е жалко странствали хора като тях да стоят затворени в село без удобства и развлечения, на каквито са свикнали.

В този дух се лееше монологът на сеньор Мартинес; Кейт седеше мълчалива, съзнаваше, че поставя добрия човек в неудобно положение и се надяваше засенчената стая да прикрие смущението ѝ. Сеньор Мартинес продължаваше да говори на френски и се обръщаше само към нея; той вече знаеше, че Джефри разбира малко испански, но не му обръщаше внимание. Да не би тогава неодобрението му да е насочено само към мъжа? Може би не укорява жената? Джефри не му е приятен, но Кейт му допада въпреки нейната аморалност?

Когато привършиха закуската, двамата излязоха на малкия площад. Беше пусто. Само едно куче дремеше на сянка. Августовското слънце вече прежуряше като по пладне, небето беше побеляло. Чешмата беззвучно процеждаше струйка вода. Отсреща ги привлече голямата, затъмнена отвътре стъклена витрина — вратата зееше отворена, за да влиза въздух. Оказа се кафене, но работеше само вечер: никой в селото нямаше време да седи на сянка в разгара на деня. Вътре нямаше жива душа, даже келнер. Излязоха пак на площада и тръгнаха по една странична уличка, минаха покрай ковачница, после край бакалия — селския магазин. Продаваха лук, евтини колбаси, зехтин от варели, сардини, затрупани с буци сол и почти невидими сред тях, големи зелено-розови домати, още дъхащи на стъблата, от които бяха откъснати, грамадни самуни бял хляб, зелени чушки. В селото живееха стотина семейства и само няколко метра по-нататък започваха нивите, където сред маслинови дървета и камънак стърчаха жълтеещи царевици.

Върнаха се на площада в мълчание. Сеньор Мартинес бе забелязал неуспешния им опит да се възползват от услугите на кафенето и бе изнесъл в сянката на дървото пред главния вход на хотела дървена маса. Махна им с ръка да седнат и им донесе минерална вода с резени лимон. Те се разположиха с пълното съзнание, че са наблюдавани. Всички къщи на селцето имаха прозорци

с капаци, а зад капациите гледаха очи. Един-двама селяни минаха през площада на отиване или връщане от нивите си, поздравиха ги с добър ден. Тези мъже бяха изпълнени с достойнство и сдържаност. Точно както ги помнеше Джефри. Ето, намериха каквото търсеше в дискретното неодобрение на сеньор Мартинес (който въпреки всичко напътстваше в този момент готвачката как да приготви обяд по вкуса на гостите, а не някое от техните селски ястия); в жените, скрити и надзъртащи зад капациите на прозорците; в мъжете, които с напредването на знойния ден идваха да изпият шепа вода от чешмата.

Но да седят изложени така на показ беше истинско наказание.

Наоколо цареше крайна нищета, дори дрехите им, съвсем обикновени според стандартите на техните страни, бяха недостижими за всеки тук; дамската ѝ чанта (до този момент тя я бе носила като най-обикновена вещ, а сега не можеше да откъсне очи от лъскавата елегантна кожа върху ожулената маса) сигурно струваше колкото месечната надница на един сезонен работник. Купи я от луксозния щанд на хотела в Истанбул, за да удовлетвори каприз. Но не това бе важно, не това бе причината да ги наблюдават, Кейт знаеше, че нито минувачите, нито скритите зад капациите очи зловидят за роклята, чантата, обувките. За тях бе непоносимо онова, което представляваха Кейт и Джефри — възможността да пътуваш, когато пожелаеш, удоволствието да безделничиш, лекотата на движението, свободата на интимните отношения.

Намираха се само на осемдесетина километра навътре от морето, а на брега техният начин на живот беше общоприета норма. Там всички, или поне туристите, кръстосваха страна след страна с коли, автобуси, кораби, самолети, влакове, пеш, прекосяваха континенти, за да отидат на музикален фестивал или дори само на ресторант, нищо не ограничаваше приятелствата им, любовта или секса; за обитателите на селото всичко това беше немислимо.

А те седят тук — Кейт Браун, четирийсет и пет годишна майка на четири деца, съпруга на уважаван психиатър, който в този момент вероятно изнасяше лекция за патологиите на нервната система на поредната си конференция, и Джефри, който по същото време догодина със сигурност ще заляга прилежно, макар и не много охотно в адвокатската кантора на чичо си във Вашингтон — и минават за „любовници“, а в отношенията между тях чувствата са почти нищожни

и когато погледнат назад след време историята на своята връзка, ще открият, че „любовта“ е била най-незначителната съставка в нея. В селото нямаше ни една жена или момиче, които да не живеят поне на сто години път от свободата на Кейт. Тук мадам Бовари още беше образец за безнравственост; а ако някои от мъжете последват брата на сеньор Мартинес и тръгнат да работят като келнери в Манчестър, със сигурност няма да пренесат в родното си село нормите и морала на големия разгулен град. Повечето мъже обаче бяха селяни и можеха само да обработват земя. Отглеждаха царевица и произвеждаха от нея брашно. Отглеждаха маслини и продаваха част от тях. Отглеждаха домати. Обработваха земите на богатия аристократ, прекарващ по-голяма част от годината в Мадрид или във вилата си на морето, подобно на баща си и дядо си преди него; надниците на тези мъже държаха селото бедно и посърнало.

Към пладне слънцето изтъни в дантела сянката на дървото, под което седяха Кейт и Джефри; те се оттеглиха в хотела и Джефри припадна в хола. Още веднъж тя и сеньор Мартинес го качиха в стаята и го сложиха в леглото.

И отново Джефри изчезна зад невиждащия поглед на възмущение и почуда.

От къде на къде очаквате толкова много жизнена енергия от мен? — питаха очите му, независимо дали ги вперваше в тавана, стените, ослепителния слънчев квадрат на прозореца или в сеньор Мартинес. И отново плувна в пот. Този път сеньор Мартинес се извини и повдигна клепачите на Джефри: лигавицата отвътре беше жълто-зеленикава. После мълчаливо посочи ръцете на Джефри, които силно жълтееха върху белите завивки. Поклати глава и изтрополи надолу по стълбите към телефона, за да се обади на лелята на доктора.

Тя отговорила, че непременно ще предаде на лекаря, когато се обади за редовната проверка на оставените съобщения, за младия американец в хотела, дето се е разболял, има треска, обилно се поти, а очите и кожата му са пожълтели. Според лелята, осведоми сеньор Мартинес, ставало дума за жълта треска: нейна роднина в Южна Америка била починала от тази болест. Той сви рамене: разбира се, приказките на добрата жена не трябва да се вземат сериозно.

Кейт се качи в стаята и забеляза, че Джефри не дава признаци на живот. Лежеше по гръб, отпуснат и безчувствен; Кейт вдигна и пусна

ръката му, а тя тупна глухо на кревата. Сякаш костите му се бяха стопили и не държаха тялото. Очите му бяха полуотворени. Приличаше на смъртник, а тя продължаваше да си повтаря (наум, разбира се, както обикновено разсъждаваме за децата и възрастните, съзнателно бягащи от света на отговорностите): „В края на краищата той трябва да направи своя избор в живота; щом не вижда трета възможност за себе си, да реши — юрист ли ще е или скитник. Ако го бе направил, нямаше да се търкаля тук с температура и прежълтял... А не е болен, поне не е повален от холера или дребна шарка.“

Все пак Джефри не беше наред, страдаше истински, макар че ако беше испански селянин или полски работник и от дневната му надница зависеше дали ще яде или гладува, изобщо нямаше да е на легло. Не, Кейт не го вини! Няма право да го съди, но дълбоко в себе си съжеляваше, че не бе отишъл да преживява духовната си криза у дома, в Америка. Защото неговата болест беше именно това... А тя се намира тук, измърмори на себе си цинично, щом сеньор Мартинес се отдалечи, по чисто физически причини. За това сключи договор — за тялото, за удоволствието на плътта; искаше ѝ се да има с кого да се пошегува за иронията на ситуацията, но само избърса челото на Джефри и го повдигна да му даде да пие.

В трапезарията срещна възпълен човек в униформа и с кобур на колана. Военна униформа. Той следеше строго момичето, докато му сервираше студена желирана супа, студено печено, салатата и хляб.

Кейт се върна в стаята, Джефри лежеше, проснат в същото положение, в което го бе оставила, накара го да поеме още вода, сетне сама се строполи в леглото и потъна в непробуден сън. Спа, спа, смътно улавяше, че нещо витае в съзнанието ѝ; нейният вътрешен настойник ѝ подаваше сигнали, тя трябваше да ги разбере, но бе изпаднала в притъпено състояние и не възприемаше. Сънуваше тюлена или го бе сънувала, защото още усещаше тежестта на тялото му, още мокро от водата, с която го бе наплискала. Зад нея, слязло на ивицата на хоризонта, враждебното слънце описваше ниска широка дъга. То беше дребно, не топлеше, не грееше и всичко наоколо бавно потъваше в мрак; а тя вървеше нататък в безкрайния мразовит здрач.

На другата сутрин, отдръпвайки се от стаята, слънцето сякаш остави жълтевината си в плътта на Джефри. Тя потърси сеньор Мартинес и го помоли да направи още един опит за връзка с доктора.

Този път и лелята не се обади: оказа се, че сутрините ѝ са ангажирани в църквата на манастира. Докато Кейт и сеньор Мартинес разговаряха край един прозорец, на площада спря камион, разнебитен форд. Шофьорът започна да пълни радиатора с вода от чешмата. Почти едновременно с камиона на площада се появи конска каруца, от онези, дето от столетия карат в Испания. Конят очевидно изгаряше от жажда, защото отиде право на чешмата и започна да пие вода, а шофьорът гребеше с консерва под носа му.

Изведнъж лицето на сеньор Мартинес светна; той излетя навън, поговори нещо с шофьора и когато се върна, съобщи, че този човек — работник по пътищата — ще откара Джефри, ако успеят да го пригответ бързо, в манастира, където за него ще се грижат сестрите.

Кейт и сеньор Мартинес се опитаха да облекат пациента, той не оказваше съпротива, но беше толкова отпуснат и тежък, че само го увиха в одеяла. Гол отдолу, но увит като пашкул, те го изведоха и го настаниха във високата кабина на камиона. Сеньор Мартинес се качи да придружи Джефри, защото сестрите от манастира говорели само испански. Нито Кейт, нито сеньор Мартинес си спомниха как е жълтеница на френски, затова го изпратиха в манастира с любителската диагноза „жълта болест“.

Камионът се разтресе и напусна площада; в кабината, между хотелиера и пътния работник, Джефри се люшкеше като прострелян.

Беше десет сутринта.

Когато се върна, сеньор Мартинес разказа на Кейт, че сестрите с готовност приели да подслонят Джефри и да се грижат за него, а към пет часа телефонира от нейно името и го уведомиха, че Джефри спи; сестрите го смятали за сериозно болен и чакали да дойде лекарят от Аликанте, когото викали за по-тежки случаи.

Кейт не можеше с нищо да помогне, но реши да отиде пеш до манастира. Пътят ѝ минаваше по улица, която не бе забелязала преди: даже не улица, а мизерен проход между два реда едностайни постройки, във всяка от които живееше по едно семейство. Стаите имаха по една врата към прохода, по който вървеше Кейт, и друга към също толкова бедна уличка. Вратите зееха отворени, всяка стая беше пълна с деца на всякакви възрасти, а сред тях по една майка, вероятно на годините на Кейт или по-млада, но с вид на грохнала старица. Имаше и много старци, насядали по столчета, изнесени на улицата,

сред кокошки и кози. Не се виждаше нито един мъж, млад или на средна възраст; очевидно работеха на полето. Кейт вървеше смутено усмихната: изгаряше от срам и никакви разумни доводи не можеха да отпъдят чувството ѝ за вина. На всяка крачка си повтаряше, че само на някакви осемдесет километра оттук, на брега на морето, щеше да се претопи незабелязана в човешката тълпа и с нищо нямаше да се отличава по морал от стотиците, хиляди — в тези месеци и милиони — като нея. Напразно. Усмивките и поздравите на тези бедни жени в протъркани черни рокли и рояците деца сред тази отчайваща грозна немотия бяха крещящи обвинения срещу нея, срещу елегантната ѝ бяла рокля, тъмночервената модна прическа (нищо, че вече проличаваше как отдолу напират сивите корени), луксозната ѝ чанта и бялата ѝ гледана кожа.

Улицата не беше по-дълга от стотина метра и я изведе на каменист склон с маслинови дървета, през който се виеше коларски път — по този път изчезна сутринта тресящият се камион, отнесъл Джефри — и когато се обърна, за да погледне вече отдалеч, уличката преливаше, гъмжеше от жени в черно и босоноги хлапета, сякаш оживели от платната на Мурильо, безмълвно вперили очи в нея.

Кейт продължи с пламнало лице през маслинови горички и царевични ниви, после свърна покрай едно евкалиптово дърво, пръскащо в сухия въздух по-силно ухание даже от маслините. Там беше манастирът. Висока каменна стена тръгваше назад от двете страни на желязната порта, през която попадна в току-що премежен двор с нацъфтели храсти и белосана двуетажна сграда. Прекоси двора и се озова пред друга порта (очевидно главния вход, а онзи, през който влезе, беше нещо като преддверие), а зад нея се показва църквата: извисяваше се над манастира, стената и желязната порта с орнаментите; над маслиновите дървета, полетата и каменистата земя. Куполът ѝ пламтеше в огнения залез. Кейт похлопа на малка врата и едва тогава съобрази, че вероятно е черен вход; посрещна я с усмивка и добре дошла първо една жена в черно расо, после две, три, докато я наобиколиха отвсякъде — всички знаеха коя е и че идва да навести техния пациент. Заведоха я в една малка стая в края на двора, където Джефри лежеше върху монашески железен креват под гланцово изображение на Христовото сърце. На ниска масичка бе поставено разпятие; на белосаната стена висеше кръст от слонова кост.

Под влиянието на някакво упойващо лекарство Джефри се бе отнесъл още по-далеч, отколкото сутринта. Лежеше напълно безжизнен, хладен и влажен при докосване, плътта му беше като боядисана. Идването ѝ беше напълно излишно, но седна на плетеното столче, а сестрите я почерпиха с кафе и бисквити, после и с чаша вино, усмихнати и очаровани, че Кейт им дава възможност да извършат добро дело в името Господне. Тя поседя, благодари им и си тръгна. На излизане се отби в църквата. Беше тихо, миришеше на тамян, прииска ѝ се да седне, да помисли, дори ако успее, да си спомни подходящата молитва, но какъв бе смисълът? Със златото и скъпоценните камъни в този малък, незначителен и невзрачен Божи храм можеха да бъдат нахранени и излекувани хиляди хора. Само че тук, на място, констатацията се обезсилваше, звучеше неуместно и заядливо като изгубена кауза; Кейт спотаи негодуванието в съзнанието си и излезе от църквата, тръгна обратно към селото през топлия, уханен, отмаляващ здрач.

В уличката на бедните семейства мъжете се бяха прибрали от полето и тя благослови дрезгавината, по-гъста тук от контраста с оцъклената светлина от стаите. Отвсякъде се понесе „добър вечер, добър вечер, buenas tardes, buenas tardes“, рояци деца затичаха около нея, съпроводиха я сред облаци прах до прага на хотела и като ято птици, налетели на преграда, изведнъж се отклониха и отлетяха с викове в мрака.

В трапезарията, в компанията на възрастен духовник — оказа се очакваният в манастира лекар — тя вечеря гореща гъста супа, пържени яйца, чушки, домати и компот от дюли. Помоли свещеника да ѝ телефонира, след като прегледа „съпруга ѝ“, издържа студения му поглед, който той положително не смяташе за обвинителен, и се качи в стаята си да чака обаждането му. Свещеникът щеше да отиде пеш до манастира, като нея, там естествено щеше да си поприказва с усмихнатите любезни монахини в черните раса и едва тогава щеше да прегледа Джефри. Минаваше полунощ, когато телефонът пронизително иззвъня и сеньор Мартинес дойде да ѝ съобщи, че според отец Хуан Джефри е болен от жълтеница, но имало и симптоми срещу тази диагноза. Затова по-точно мнение можело да се очаква след три дена, когато местният лекар щял да направи редовната си визита в манастира.

Кейт си легна и се унесе в лека дрямка под ръба на будността, в плитчините на сънищата, където мислите, едва загатнати, се стрелкат леки и хладнокръвни като риби, далеч от земята на мрачния север и мъчителното ѝ пътуване с тюлена. Събуди се рано, сивата свежест на деня още гонеше мрака. Седна до прозореца да погледа разсънването на селото.

Скоро при чешмата дойде мъж, насочи струята с ръка и оплиска лицето си; после се наведе към чучура, наклони глава на една страна и отпи; блед слънчев лъч заигра по загорялата му буза.

От една странична улица се появи черен кон, спря, сведе ниско глава, отпъди мухите от очите си със силно примигване.

Една жена излезе от вратата на дома си и сложи в прахта пред прага дървен стол. Върна се вътре и след малко се показа с нож в ръка, емайлирана чиния, препълнена със зелени чушки, и пластмасова купа. Носеше протритата черна рокля, като всички бедни жени в Европа. Седна внимателно на стола, сякаш се пазеше да не се нарани, и постави купата между коленете си. Притисна със сгънат лакът пълната чиния към тялото си, започна да разрязва чушките и да ги пуска в купата. Жената беше стара, стара и уморена, с прошарена коса, силно опъната назад. И точно когато Кейт си помисли: „Не, сигурно изобщо не е стара, ето, *отново* ще проличи...“ — жената вдигна глава и погледна право в Кейт, седнала в рамката на прозореца сред белите си волани и дантели. Жената ѝ се усмихна и Кейт също отвърна с усмивка, но прекрасно знаеше, че ѝ липсва искреността отсреща: и разбира се, жената не беше по-възрастна от нея, но бе съсипана като товарен кон.

Кейт се дръпна от прозореца, облече се. Донесоха ѝ на поднос кафе, кифлички с глазура и конфитюр. Слънцето нахлу в стаята. Тя спусна капациите, за да се скрие от яркия блясък, и тъй като нямаше нищо за четене, освен списанията и вестниците отпреди почти седмица, които оттук, от това затънтено село изглеждаха точно толкова фалшиви и глупави, колкото очакваше, преди да ги разтвори, изкара цялата сутрин в безделие, до времето за обяд. После пак поспа, след това отиде до манастира. Джефри лежеше в белосаната килия, а подът бе напръскан с благоуханна вода. Монахините поливаха ароматизирана вода няколко пъти на ден, за да овлажнят поне малко горещия сух

въздух и да слегне прахта, покриваща всичко наоколо като бяло платно.

Върна се в хотела пеш и с усилие на волята си наложи да мине през прохода на нищетата, остана в стаята си до десет, вечеря и ѝ се прииска да отиде в кафенето, пълно с народ в този час. Но, разбира се, не можеше, там имаше само мъже. Дори ако Джефри беше с нея, щеше да е невъзможно или поне неловко, защото щяха да притеснят редовните посетители, които се отбиваха всяка вечер тук, хората, за които кафенето беше продължение на семейното им битие.

Трябва да си намери някакво занимание, да прекрати онова, което все си повтаря, че е най-важното за нея: време да осмисли живота си. Защото не мисли, а само чувства. Липсва ѝ домът, животът в него, тоест — миналото. Но, изглежда, гради в мислите си някакво бъдеще, иначе защо непрестанните усилия да се възпира с думите: „Свършено е, всичко е минало“, пораждат толкова бурни емоционални изблици?

Копнееше за мъжа си.

Нейното неуравновесено състояние, преди да напусне дома си през май, на резки смени на настроенията, непрестанното люшкане между острата ѝ необходимост да бъде обичана и ненавистта към себе си заради същата тази необходимост, между порива ѝ към неограничена свобода и малодушната ѝ нужда от попечителство, всичко това бе преляло в страстно желание, което трябваше да отложи за по-нататък, за есента. Изгаряше за тялото на мъжа си, както момичето отпреди много години жадуваше за своя любим, но сега го искаше дори по-силно, натрупаните спомени усилваха жаждата. Цял ден и половината от нощта държа своя брачен живот между палеца и показалеца си, поднася го към светлината, за да огледа по-ясно и анализира малкия обект с чисти очертания, който все още можеше да захвърли завинаги, но ритъмът на нейното тяло и паметта ѝ я отведоха на среща с мъжа ѝ. С онзи човек, когото умът ѝ трезво причисляваше към мъжете, избрали да се наслаждават на плътта до последен дъх — трезво, но и отегчено, сякаш искаше да запази благоприличие, нещо в духа на: *Не съм съгласна с начина му на мислене, но давам живота си, за да защитя правото му да го има*, и прочие. Онзи човек, на когото в себе си се подиграваше, защото го виждаше като дете, угаждащо си със сладкиши.

Разбудената ѝ сексуалност — изпаднала във вакуум, защото не срещаше опора нито в мислите, нито в чувствата, нито в очакванията ѝ от бъдещето — беше истинско предателство спрямо убеждението ѝ, че сега, точно в този момент, тя има едно-единствено задължение: да премисли в какво се е превърнал и какъв трябва да бъде оттук нататък животът ѝ. Копнежът ѝ по Майкъл не беше глад на човек, лишаван дълго време от храна: плътта не я измъчваше, не изпитваше незадоволеност; нейното сексуално желание — ако изключим лекото притреперване и присвиване на устни при надушването на вкусен аромат или гледка на шоколад във витрина — беше само отложено. До есента. До бъдещето, което няма да се сбъдне, поне не в образа от представите на мъжа ѝ, нейните и на децата ѝ преди паметния майски следобед на рязката промяна. Бъдещето нямаше да е продължение на близкото минало и погледнато оттам назад, това лято нямаше да се вижда като маловажна пукнатина. Не, бъдещето щеше да започне от точката, в която го захвърли, от нейното детство. Защото все по-определено осъзнаваше (заради тая нейна изблъскана сексуалност, сякаш беше орган, изваден от тялото ѝ и поставен до нея, за да го разгледа като деформирано дете без функции, бъдеще и цел), че излиза от дългогодишна лудост, започнала в онзи миг на ранната ѝ младост, когато природата ѝ бе изисквала от нея да си намери мъж (разбира се, тогава тя даде романтично определение на биологичната необходимост), и продължила до неотдавна, когато замайването започна да отслабва. Сега всички тези години ѝ се струваха като предателство спрямо нейната същност. През цялото време, докато тялото, желанията, чувствата, цялата ѝ личност се бе въртяла като слънчоглед около един мъж, тя бе държала в ръце нещо друго, безценно, и напразно го бе предлагала на мъжа си, децата, на всеки близък — никой не го взе, дори не го забеляза. А несъзнателно предлаганото, пренебрегнато не само от другите, но и от самата нея, беше истинското в Кейт.

Дори сега, свалила бремето от раменете си, останала насаме със себе си, постигнала състояние, за което дори не можеше да си мечтае през дългите години обезличаване в семейството, тя не бе в състояние да се съсредоточи, да размисли, да вникне, да се вгълби, защото цялото ѝ същество беше устремено към бъдещето, прегръдката на мъжа ѝ и морето на интимността, а то обхващаше и нейното минало. Разумът ѝ

крещеше, че това е лудост. Но тя продължаваше да тъгува по миналото, изцяло завладяна от него. Сама в хотелската стая, трескавото ѝ желание я пренесе в спалнята на нейния дом и в обятията на мъжа ѝ; вън фучеше студен вятър и завихряше мъртви листа, но топлината на тяхното огнище ги приютяваше: миналото.

Кейт седя до прозореца, докато остана последният буден човек в селцето: всички къщи угаснаха. Светещият грозд високо в планината, за който сеньор Мартинес ѝ бе обяснил, че са светлините на друг манастир, замига в далечината, сякаш мощни тласъци на вятър заблъскаха сигнални фенери и те започнаха да разпрацат предупрежденията си. Всъщност от люшкането на листака бе проблясвала единствената лампа над манастирската порта. Тя разбра това едва на другата сутрин, когато се разходи нагоре по планинските пътеки и излезе пред самотна бяла сграда сред портокалова горичка, огласяна от кудкудякане на кокошки. Една монахиня окопаваше дръвчетата, високо запретнатите черни ръкави откриваха ръцете ѝ, полите на черното ѝ расо белееха от прах.

Христовата невяста се усмихна на Кейт; Кейт ѝ отвърна. „Луда — помисли си. — Всички ние, проклетото човешко племе, до един сме побъркани, мъже и жени, ненормални сме, а не го знаем.“ Ето я тази жена пред нея, доброволно избрала затвора си; ето я самата Кейт, арестант на спомените си; ето го и Майкъл, пленен от кутията шоколадови бонбони — не може да ги изяде, но не спира да избира, нахапе един, погълне друг, захвърли трети, без да го е вкусил.

Железният фенер над портата изглеждаше вековен. Май го бяха нагласили да прилича на антика. Вятър в клоните на едно прастаро маслиново дърво бе клатил предната нощ светлината му.

Когато се върна в хотела, сеньор Мартинес я посъветва да не се разхожда сама в жегата; изрази съчувствие, че в селото няма развлечения за нея, но ако ще ѝ бъде приятно, може да ѝ отвори двора, иначе недостъпен за обикновените гости на хотела.

В двора имаше шадраван със златни рибки, които едва се забелязваха през прашния слой отгоре и буйната водна растителност, гъмжаща от въздушни мехурчета. В другия край на двора, в сянката отсреща, седеше възрастна жена, леля на съпругата на сеньор Мартинес. Тя четеше библия и плетеше черна дреха.

Вечерта Кейт посети отново Джефри. Той все още не бе продумал дума, уведомиха я сестрите, но когато тя влезе, отвори очи, изглежда я позна и с най-нормален глас каза:

— Здравей, как е? — И отново изпадна в неговия сън като безпаметство.

По-късно лекарят минал през манастира и сестрите позвъниха на сеньор Мартинес, за да съобщят, че може би Джефри е болен от тиф, но нямало защо да се тревожат.

На другата сутрин възможността да е тиф бе изключена, не се потвърдиха и предположенията за жълтеница. Мина ден, после още един. Тя навестяваше Джефри, оставаше при него, минаваше по уличките на нищетата и вървеше през маслиновите градини към манастира; седеше в двора, бореше се с чувствата си в бяс и ярост срещу себе си; сънят за тюлена отново взе да я спохожда. Духът на съня бе проникнал толкова дълбоко в нея, че атмосферата му, чувствата, които предизвикваше тюленът, я владееха дори и будна. Кейт открай време поддържаше добри отношения със сънищата си, винаги гледаше да научи нещо от тях. Още като малко дете на пет-шест години успя да докосне царството отвъд деня, опипваше познатите предмети там, разхождаше се кротко, без да се учудва и бои. Не се изненадваше и когато сънищата ѝ се разгръщаха като притча или мит: имаше си няколко поредици от сънища и щом някоя от темите ѝ навлезеше в нов етап, лежеше будна, спотайваше се Майкъл да не усети, че не спи и премисляше идеите, оформящи се в съзнанието ѝ, които денем не улавяше, а виждаше само в тези отражения — огнени сенки по стените на нейните сънища.

Но новият ѝ сън за тюлена се различаваше от всичко досега. Не само защото ѝ се струваше съвсем „истински“, и други ѝ въздействаха като наяве. Не, този обаче имаше толкова особен дух, че Кейт можеше да влезе в него дори ако тюленът отсъстваше, зает със своите работи, както сега. Можеше просто да прекрачи вътре и точно да определи, че се намира в „съня за тюлена“. В този етап от живота ѝ зависеше само от нея дали ще заспи и ще отвори вратата към съня, както дали ще остане в хотела на това бедно селце, замряло в августовски прах и пек, дали ще посещава Джефри и ще го чака да оздравее, дали ще се бори със собствената си емоционалност — предателя, пръкнал се в нея. Но сънят, който вече се развиваше самостоятелно, напълно я бе завладял.

В дрямката на един горещ следобед тя изведнъж се озова с тюлена на ръце наред гладиаторска арена, в чийто северен край се издигаше древноримски амфитеатър. Стоеше на земното ниво на арената. Внезапно клетките в стените на арената се отвориха и нахлуха диви зверове. Лъвове, леопарди, вълци, тигри. Тя побягна нагоре, грабнала тюлена, изкачи се възможно най-високо, зверовете я следваха по петите. С отчаяно усилие Кейт се добра до ръба на амфитеатъра, но той се оказа паянтов дървен парапет, който се огъна под тежестта им, нейната и на тюлена. Издърпа се върху него, подви крака горе и се опита да вдигне тюлена на безопасна височина от зъбите и ноктите. Зверовете надаваха страховито ръмжене и рев. Помисли си, че няма да ѝ стигнат силите да издържи, няма да опази жив тюлена дълго. Силата ѝ се топеше, а чудовищата се мятаха и зъбеха в краката ѝ на сантиметри от покритата с белези опашка на тюлена. После бесните им скокове оредяха и скоро тя стоеше с товара си далеч от зверовете, те се смалиха, изтъняха и накрая изчезнаха.

Мина седмица, откак закараха Джефри в манастира. Със сигурност не беше болен от тиф, но манастирът, пък и властите в селцето, изживяха две много тревожни денонощия. Вече не смятаха, че е болен и от жълтеница въпреки жълтия оттенък на кожата му. Той напълно изчезна, но високата температура на Джефри продължи. Несъмнено беше само едно — че е болен и не е в състояние да пътува.

Кейт ходеше всеки ден при него, понякога по два пъти на ден. Той вече я разпознаваше и разговаряха, не дълго, но приятелски, разположени един към друг, както бяха в Истанбул. Треската му ту го хвърляше в огън, ту стихваше. Той каза, че му е добре тук, в спартанската килия, да гледа дървото, лехата с петуниите и жасминовия храст в слънчевия четириъгълник на прозореца, това му стигало, щяло да му е достатъчно още известно време. Джефри не се мислеше за болен: забравил бе дните на полусъзнание и не знаеше за дните на безсъзнание. Приемаше престоя си в манастира като почивка — да полежи кротко в бели постели и бяла стая, да съзерцава зелената корона на дървото и цветята.

Когато не беше в манастира, Кейт прекарваше часовете си в хотелския двор. Нощем заставаше на прозореца — бдителен страж срещу предателството на спомените, желанията, напразните надежди — и впиваше очи в пълнолунието.

Една вечер разходката до манастира не бе по силите ѝ. Жегата беше смазваща, спа прекалено дълго следобед, гадеше ѝ се от тежката, неподходяща за сезона храна; предната нощ се откъсна едва на разсъмване от лунния прозорец, звездите и манастирската светлинка, трепкаща на далечния склон през неспокойната завеса на листата. Помоли сеньор Мартинес да се обади в манастира и да предаде съобщение за Джефри, че няма да мине да го види тази вечер и остана в леглото си. Не слезе за вечеря, върна недокосната закуската на сутринта и когато сеньор Мартинес се появи в стаята ѝ да попита как е, разбра от лицето му, че и тя, както Джефри, е болна.

Значи, такава била работата? Чувстваше се толкова... не знаеше как да опише състоянието си, но ако ѝ кажеха, че може да е болна от жълтеница или от каквото там страдаше Джефри, щеше да ѝ подейства успокояващо. Предната нощ прекара в леглото — нямаше сили да стои на прозореца — наблюдаваше как луната пълзи в звездния правоъгълник, но в същото време продължаваше пътешествието си на север с тюлена. Вярваше, че морето трябва да е някъде пред тях, иначе и двамата щяха да загинат. Тихо заваля сняг и запълни пролуците и отворите между острите черни скали. Потрепера, но се зарадва, че тялото на тюлена е притиснато до нейното като щит. Той склони глава на рамото ѝ, тя усети върху бузата си лекото докосване на четинестата му кожа. Животът на тюлена висеше на косъм, не се заблуждаваше. Разбираше още, че проправяйки си път през настъпващата зима заедно с тюлена, тя носи на ръце и своя живот — сякаш в наплива на ледения вятър протяга разтворена длан, в която държи сухо листо.

Сеньор Мартинес поиска разрешение да се обади на лелята на лекаря, за да поръча на доктора да дойде и да ѝ постави диагноза. Кейт схвана, че състоянието ѝ е начален стадий на процес, който може да я докара до леглото в съседната на Джефри белосана килия. Ако е болна или на път да се разболе, тогава незабавно трябва да се прибере у дома. До този момент не искаше да оставя Джефри сам тук, щеше да е безсърдечно, дори безотговорно, но сама започна да се убеждава, че в края на краищата той е мъж на трийсет, ще живее и ще се оправи независимо дали тя седи и го чака в хотела, за да го навестява за по час веднъж-два пъти дневно, което така или иначе вече не бе в състояние да прави. Май се налагаше да го напусне. По телефонната връзка чрез сеньор Мартинес и монахините му предаде новини за себе си, после

помоли сеньор Мартинес да ѝ донесе няколко листа — в хотела нямаше хартия за писма — и му писа. Кратко, шеговито, тъжно-иронично писмо за положението, в което бяха попаднали, и още преди да свърши, проумя, че наистина е болна, защото ѝ костваше огромни усилия. След време и той щеше да ѝ отговори с подобно писмо. Но дотогава селцето и техните тъй различни преживявания в него щяха да потънат в миналото като два филма, започнали с един и същи кадър — жена и мъж, седят един до друг в раздрънкан междуградски автобус, който спира някъде си. Оглеждат се в светлата лунна нощ. Намират се на селски площад. На ръба на стара чешма блести бяла порцеланова чаша. Мъже прекарват времето си на пиене в открито кафене. Наоколо дърветата сякаш не са в ред. Болни ли са? Не, покрити са с дебел слой прах.

Докато чакаше край чешмата с багажа, след като плати невероятно скромна сметка за престоя си в хотела, сеньор Мартинес дълго държа ръцете ѝ в своите и в очите му блеснаха сълзи. Тя усети, че и нейните овлажняха. И отново се почувства неловко, защото сеньор Мартинес хранеше симпатии към нея, да, наистина я харесваше и разбираше защо онзи нещастен болен млад мъж бе избрал именно нея въпреки разликата в годините им (паспортите издават всичко!), но беше шокиран, до края не свикна и съжаляваше за отношенията им: знаеше, че съвременният свят приема такива връзки, но не смяташе, че те правят света по-добър — всичко това и още куп неизказани неща изрази той с дългото ръкостискане и влагата в топлите си живи очи, но автобусът вече ръмжеше и се тресеше в първите лъчи на слънцето в очакване на двете си пътнички — Кейт и едно момиче, което, обясни ѝ сеньор Мартинес, било дъщеря на градинаря, дето гледал нивата с домати по пътя към манастира; Кейт я знаела, защото минавала край нея. Момичето щяло да работи един месец като камериерка в някакъв скъп хотел край брега, а после щяло да се върне у дома и да помага на майка си в отглеждането на шестте по-малки братчета и сестричета.

Сеньор Мартинес качи куфара ѝ в автобуса и предупреди шофьора, че сеньората не се чувства добре и трябва да се грижи за нея по пътя. Кейт действително се нуждаеше от това: пътуването беше безкрайно гадене и жегата, а от ослепителния блясък на брега, когато пристигнаха, направо ѝ се зави свят. Беше пладне. Главата ѝ се

пръскаше и трябваше незабавно да си легне, но я бе обзела само една мисъл — да се върне в Лондон възможно най-бързо.

Прекачи се на друг автобус и скоро пристигна в достатъчно голям град, за да потърси туристическо бюро; към пет часа вече бе при лекар, а само няколко мили по-навътре от брега затъналите в мизерия хора чакаха с дни лекарска помощ и я получаваха едва след посредничеството на Църквата.

Лекарят изслуша всичко, което имаше да му разкаже за жълтеницата и тифа, прегледа я и заяви, че според него страда от анемия. Посъветва я да се обади на личния си лекар, щом се върне в Лондон, макар че според него скоро щяло да ѝ стане по-добре. Предписа ѝ успокоителни и ѝ взе точно пет лири. Защо не! Беше върхът на сезона, по крайбрежието се лееха златни реки, а сеньората очевидно беше богатичка — колко струват само роклята, чантата, обувките ѝ! — напълно си е справедливо!

Сеньората разпозна в диагнозата на доктора собственото си отношение към Джефри, чието страдание определи — поне в началото — като депресия, заболяване на волята. Въпреки това беше твърде отпаднала, за да се люшка по автобуси, и се върна в охолния свят, като си поръча такси до летището.

Там, докато чакаше заверка на билета, задряма в едно кресло, но тъй като времето минаваше, тя се изпъна на едно канапе, нехаеща за любопитството и неодобрението на останалите пътници. Врълетя я леденото гадене на тази болест, каквато и да беше тя, и когато най-после, но не преди разсъмване, се озова на борда на самолета, осъзна каква голяма грешка бе направила, като бе предприела пътуването: мислеше, че ще умре, надяваше се да умре, и издържа до Лондон само благодарение на мисълта за собственото си легло и своята стая със завесите на цветя, зад които, в разлистените клони на дървото, си играят слънчевите лъчи, опаловата светлина на облаците или лунните искри; едва чакаше да влезе в дома си, може би някое от децата се е завърнало отнякъде и ще ѝ помогне. Беше дала адреса си на шофьора на таксито, когато си спомни, че няма право да се върне вкъщи: там живееха непознати. Помоли шофьора да почака, докато събере мислите си. Той спря колата, броячът продължи да отмерва минутите на безизходното ѝ положение, а тя си помисли, че да разчита на свободна хотелска стая в Лондон през август, е лудост. Но не поиска да се обади

на никой от приятелите си, особено на Мери, нищо, че без съмнение щеше да я приеме с радост. Ако, разбира се, не бе хлътнала в поредната любовна история — *нейните* деца също отсъстваха от града.

В края на краищата Кейт каза на шофьора за затруднението си и намекна, че ще възнагради едно грижовно отношение към нейното положение. Докато караше към Лондон, той погледна няколко пъти назад да прецени в какво състояние е и дали не трябва да я отведе в болница; обиколиха много хотели, тя стоеше в таксито, а той влизаше и обясняваше — на един, двама, трима, четирима хотелски администратори. Най-после някъде в Блумсбъри, в много по-скъп хотел, отколкото можеше да си позволи госпожа Майкъл Браун, шофьорът се върна в колата и каза, че ако има сили да изчака час, ще се освободи стая за двама с баня: цената я ужаси, но нямаше избор.

ХОТЕЛЪТ

Кейт се заплати с шофьора и предплати стаята си; запитаха я има ли сили да изчака малко във фоайето. Въпросът и загрижеността я трогнаха, въпреки че нямаше избор, освен ако не се оставеше да я откарат в болница — възможност, явно отхвърлена от шофьора и хотелския администратор в кратката (и неизбежна) консултация помежду им по въпроса дали има инфекция, зараза или нещо друго. Не, администраторът на хотела, шофьорът и Кейт прецениха, че е по-скоро изтощена, а не болна, затова, останала без капка сила, тя се настани във фоайето и за да не припадне, насочи вниманието си към обстановката наоколо. Ако човек погледне от подходяща географска точка — от върха на Алпите например — със силен бинокъл, сигурно ще му се стори, че през август в Европа започва великото преселение на народите. В това фоайе, богато украсено с цветя — изкуствени, но така великолепно имитиращи природата, че всяка естествената растителност до тях щеше да изглежда невзрачна и не на място — униформите на обслужващия персонал и ваканционната пъстрота на гостите прикриваха на пръв поглед един наистина интересен факт: че Кейт навярно бе единствената англичанка тук. Портиерите и носачите, забързани напред-назад, усмихнатите и приветливи администратори зад щандовете — истински бавачки, обгрижващи клиентите, като самата нея до неотдавна, келнерите, да не говорим за гостите, бяха придошли от всички краища на Европа. Спокойно можеше да е в Истанбул или Малага, или Аликанте, навсякъде, с едно изключение — селцето, което напусна вчера. Ушите ѝ още се напрягаха да разгадаят потоците нечленоразделни звуци, за които нямаше ключ, докато други словесни съчетания проникваха с лекота в съзнанието ѝ. Недалеч от нея млад мъж и жена разговаряха на немски; те се обърнаха и се втренчиха в нея, а тя се почуди защо. Наблюдаваха я приятелски, но настойчиво и внимателно. Бяха красиви и очебийно богати. В душния летен лондонски ден той носеше палто от тънка гладка кожа в дискретен бледоморав цвят, може би от най-фина шведска кожа.

Палтото беше закопчано от горе до долу, оставаше разтворено само около врата, където блестеше бяла коприна. Очите му бяха тъмни и ласкави, косата, подстригана като на паж, падаше на черни меки къдрици. Момичето сякаш му беше двойница. Косата ѝ — тъмна, прическата — като неговата. Очите и усмивката ѝ бяха също толкова чаровни. Беше с дълга бяла рокля от крепдешин, закопчана със стотина миниатюрни облечени копчета отпред и на ръкавите. Дълъг наниз от прозрачни мъниста и бели летни боти допълваха тоалета ѝ. Ръцете им, гъвкави, бързи и вещи, бяха отрупани с пръстени. Дори сред тази сита охолна тълпа младата двойка се открояваше с удовлетворението от чувствената хармония между тях. Самата им поява внушаваше, че храненето, сексът, разговорите и сънят в техния живот са истински празници. Видът им сякаш говореше, че цял живот са били лъскани от невидими медени езици... Не само Кейт изучаваше двойката. Те ѝ отвръщаха със същото: „Да, свикнали сме да ни зяпат, знаем, че това е цената, която плащаме, за това, че сме елегантни и красиви, но всяко нещо си има граници!“ Кейт отмести поглед от тях, вслуша се обаче в разговора им на немски — не, вече бяха минали на френски и обсъждаха дали да поръчат такси, за да отидат на гости у приятели в Уилтшър или първо да обядват — естествено в ресторант навън, не в хотела, където очевидно не могат да очакват прилична кухня... Разговорът им се отдалечаваше и връщаше при Кейт на вълни; фразите облъхваха като ветрило студеното ѝ влажно чело: усмихната млада жена в контрастно черно-бяло облекло се бе навела над Кейт и я канеше на английски с чужд акцент да я последва. Докато Кейт я гледаше с невиждащ поглед, поканата бе повторена.

— Извинявайте — съвзе се Кейт, — не съм съвсем добре. — Опитва се да стане, залитна и момичето я подхвана. Топлина и загриженост обсипаха Кейт: о, да, момичето си знаеше работата, кой би оценил това по-добре от Кейт, нали до неотдавна сама бе изпълнявала същите задължения?

— Прощавайте, казаха ми, че не сте добре и наистина сте преbledняла, нека ви отведе в стаята ви, трябва непременно да си легнете.

Беше се наложило да почака малко за скъпо предплатеното внимание — нали е август и разгарът на туристическия сезон — но веднъж задействано, то бе от най-високо качество.

Отведоха Кейт в стаята ѝ, обградиха я с отзивчивост и сърдечност; момичето Аня от Австрия, пристигнало в Англия, за да усъвършенства очевидно превъзходно овладяната професия на хотелски управител, помогна на Кейт да се съблече и да си легне, спусна завесите, за да затъмни стаята в мек полумрак, обади се да донесат чай, лимон и бисквити, препоръча ѝ пълен покой, тишина и почивка и си отиде, след като повери Кейт на грижите на друго момиче, този път от Италия, също толкова любезно и съвестно и също пристигнало в Англия да усъвършенства езика и хотелиерството. Новото момиче не бе напреднало като Аня в тънкостите на професията, защото обичливостта и всеотдайността на Аня облъчваха всички етажи, а засега Силвия се справяше само с един.

След като обясни, че ще бъде на разположение, щом Кейт пожелае да натисне необходимия бутон, Силвия се оттегли усмихнала.

Кейт лежеше в стая с размерите на най-малката спалня в нейния дом. Пространството беше организирано повече от рационално. Хотелското легло беше точно толкова голямо, колкото ложето им с Майкъл в първите години след сватбата, когато можеха да си позволят само най-скромно обзавеждане. Второто легло, двойник на нейното, беше на една ръка разстояние, покрито със светлосива завивка и две розови възглавници отгоре, вероятно за да създават усещане за уют и удобство: всяка вещь в стаята беше функционална. Завесите, плътни, розови, се перат в машина и не изискват гладене... я, стига, какъв е смисълът да живее на хотел, ако ще разсъждава като домакиня? Но продължи огледа: мокетът беше тъмносив без никакви петна. Виж, стените не са решени практично: белите релефни тапети събират много лесно прах; вероятно ги чистят с прахосмукачка поне два пъти в седмицата. Имаше телевизор, радиоапарат и табло над леглото с множество бутони и копчета за натискане.

Не може да се каже, че стаята бе тиха, не, уличното движение тътнеше и трещеше под прозорците, които в този сезон естествено трябваше да бъдат отворени, а някъде съвсем наблизо вероятно имаше служебна стая, защото оттам не спираха смеховете и тракането. Кейт се радваше на полумрак, спокойствие и почивка, но не и на тишина.

Въпреки всичко трябва да се потопи в забравата на съня, докато болестта ѝ, каквато и да беше тя, премине. Ами ако е жълтеница? Не, не е пожълтяла. Нито трепери от студ; обратно, гори, сякаш палещата

жар на Испания бе останала в тялото ѝ. Май има треска, главата ѝ се пръска от болка. Но от друга страна ѝ се гади, струва ѝ се, че отвътре тялото ѝ е вкочанено, макар отгоре да гори... Едва сега осъзна колко ужасно е било пътуването с друсащите автобуси, самолета и накрая таксито — кошмар от знойно движение и ледени спазми.

Повдигна ѝ се. Повърна. И още веднъж... Хванала се с две ръце за мивката, тя видя в огледалото едно зеленикаво пребледняло лице с яркочервени петна на скулите, върху което падаха провиснали лепкави кичури изсушена коса. Сивото при корените напираше неудържимо. Лицевите кости изпъкваха, кожата беше сбръчкана и отпусната. Ако това лице се бе появило в испанското село, жените щяха да разпознаят в него посестримата; Кейт се върна, залитайки, в леглото и задряма. До съзнанието ѝ стигна дискретно почукване и видя усмихнатото лице на Силвия да се навежда над нея. Но не помръдна; после се проточи дълго забавено време, сякаш под вода; денят се отличаваше от нощта само по това дали стаята е тъмна шумна пещера с болезнено ярки вертикални процепи светлина, от които тя отвръщаше глава, или тъмна пещера с тънка хоризонтална ивица светлина на пода, от която също криеше очи. Силвия я навестяваше редовно с най-полезното според нейния опит лекарство за състоянието на Кейт — изстискан лимон с разбит белтък. Напитката освежаваше, Кейт изпиваше до дъно всяка поднесена чаша, а щом Силвия излезеше, я повръщаше. Знаеше, че по нареждане на управителя Силвия я следи, за да се увери, че Кейт не страда от болест, за която по-високото началство може да им потърси сметка: Силвия долагаше за състоянието на Кейт — и Кейт би правила същото на нейно място. Тя не обвиняваше Силвия; обратно, само внимаваше да прикрива колко чести и раздиращи са пристъпите ѝ и колко болезнено понася шума, по-тежко дори от повръщането. Лежеше в унес, не спеше, но не бе и будна; неспирният шум наоколо пробуждаше тялото ѝ до кокал; писъкът на спирачките от улицата режеше гръбнака ѝ; разноезичният хор в коридора и топуркането на стъпките гърмеше и отекуваше в главата ѝ като буря.

Няколко пъти чу тежко търкаляне и очевидно бе попитала Силвия какъв е този шум, защото помнеше, че били количките — едни разнасяха по стаите пособия за чистене, други ястия, напитки и цигари за гостите и всъщност сновяха нагоре-надолу непрестанно, през целия

ден и голяма част от нощта. Те звънтяха, дрънчаха и тракаха, тънките стени се тресяха, а прозорците вибрираха от грохота на движението.

Навярно бе водила и други разговори с винаги любезната и мила Силвия, защото знаеше, че момичето живее в малко място близо до Венеция, където „баща ми има гостилница и всички му помагаме“! В семейния хотел Силвия упражнявала всички професии на туристическата търговия — келнерка, камериерка, готвачка и дори замествала баща си, когато преди година си взел почивка и завел майка ѝ на летуване в Швеция. Догодина щяла да практикува в Лион на пост, какъвто Аня изпълняваше тук, тоест едно стъпало по-нагоре. А след това? Искаше да се омъжи за годеника си; това лято той изучавал винарския занаят в Цюрих. Щели да потърсят работа на едно място, вероятно в Италия, но можело и другаде — във Франция, Германия, защо не в Англия. „В наше време човек може да се устрои навсякъде, не е ли така?“ Силвия виждаше себе си като управителка, годеника си — също управител на скъп хотел от класата на този, дори по-добър. Тук всичко отговаря на високи изисквания, няма спор, била приятно впечатлена, но дойде ли му времето, иска да си има собствен хотел в провинцията, по-люксозен от бащиния, за най-богатите, те могат да си позволят съвършена простота, съвършена тишина, съвършено всичко и естествено превъзходно обслужване. Тогава Силвия няма да раздава отзивчивостта и благородноположението си, щом потрябват; други хора ще са назначени за тази работа.

Засега обаче изпълняваше задълженията си така всеотдайно и мило, че лицето ѝ, наведено над Кейт в затъмнената стая, стана символ на успокоението и съпричастието — смешно и нелепо, така е, Кейт го разбираше дори в своето болестно състояние и все пак колко приятно! Чудно ли е тогава, че красивият мъж със сакото от копринено мека кожа и жената с бялата крепдешинена рокля със стотиците миниатюрни копчета, облечени в един нюанс по-различна коприна от материята на роклята ѝ, така че да придърпват погледа да проверява какво ги прави по-блестящи от дрехата и да създават илюзията, че са от слонова или друга полирана кост, чудно ли е, че тази двойка излъчваше самочувствие, увереност и естествена невъзмутимост: самоотвержеността на хиляди като Силвия ги бе направила такива. Накъде ли се отнесоха? Към Швейцария? Гърция? А защо да се

ограничават с Европа? Може би вече са в Южна Америка или Исландия?

Кейт изведнъж си даде сметка, че е будна в гробна тишина. Нищо не се търкаляше по коридорите, нямаше движение. Беше гладна. Обади се по телефона и разбра, че е четири сутринта; но реши, че след като е отседнала в такъв скъп хотел, може поне да се възползва от удобствата на цената. Донесоха ѝ в стаята студени закуски и приятно на вкус вино, но очевидно бе избързала. Хапна малко и моментално ѝ прилоша, този път поне главата ѝ остана ясна, Кейт бе готова отново да се включи в живота. Денят започна с обичайния глъч; светлината блисна и проряза до болка очите ѝ. Тя стана и се облече. Дрехите увиснаха на нея като на закачалка; кантарът показа, че е отслабнала със седем килограма. За колко време? Напрегна паметта си да изчисли поне приблизително датата, но стигна само до заключението, че трябва да е началото на септември.

Застана пред огледалото; завесите, дръпнати за първи път, откриваха през прозореца площад, изпълнен с жаркия блясък на автомобили, а над него — натезали от влагата раззеленени корони. От огледалото я погледна същество от кожа и кости, с изпъкнали колене над изтънели глезени, с малки, тъмни, неспокойни очи и бледо, хлътнало лице, оградено от сплъстени, разбъркани, изгубили цвета си кичури. Сивата пътека в косата ѝ бе израснала с три пръста. Нямаше и следа от приятната жена от хубавата къща в Южен Лондон, полагала толкова грижи за външния си вид; никой от така радостно общувалите с милата, усмихната и елегантна Кейт в централата на Организацията за прехрана на населението и в Истанбул нямаше да я познае.

Заради косата, преди всичко заради косата... това поне най-лесно се слага в ред. Обади се да си запази час във фризьорския салон на хотела, разбра, че първият свободен е чак късно следобед и установи, че няма сили за плановете си, заради които се вдигна от леглото и се облече: беше си намислила да извърви пеш разстоянието от хотела до сградата на Организацията, около километър и половина, за да прибере писмата, които сигурно я чакаха там. А всъщност загуби съзнание и се свести на пода с натъртено рамо; върна се в леглото и помоли да изпратят куриер от хотела за пощата ѝ. Донесоха ѝ я; не беше голяма. С най-голямо нетърпение чакаше писмата на мъжа си. Беше му изпратила много картички и едно по-дълго писмо от Истанбул, в което

му съобщаваше, че смята да „отскочи“ до Испания; знаеше какво ще разбере — че си е намерила приятен спътник и е решила да си признае с една дума сега, за да му даде време да свикне с мисълта. От него бяха пристигнали две писма, топли, шеговити, пълни с новини за какво ли не, включително и за приключенията на дъщеря им, гостуваща на приятели във Филадельфия и изглежда, сериозно влюбена. Писмата с един замах изтриха всичките ѝ черни мисли за нейното положение и брака ѝ. Лежеше, отново ѝ се повдигаше, но копнееше за мъжа си, за тяхната интимност, разбиране и близост. Сега изведнъж видя обидата си от неговите любовни истории като напълно детинска: те губеха всякаква стойност в сравнение дори само с един-единствен факт — когато тя протягаше ръка към него или той към нея, жестът съдържаше четвъртвековна заедност. Затова празното легло до нея я обезценяваше; самото ѝ присъствие тук, излизането дори за кратко от модела, който бе приел нейният живот, ѝ се стори грешка на умопомрачена жена. Бурните ѝ реакции, нежеланието ѝ да стане от леглото, пристъпите на плач и подтикът да извика Майкъл с телеграма да си дойде у дома — всичко това ѝ подсказваше, че още е болна и може би е разумно да потърси лекар. Реши, че ще направи точно това, но отново се отпусна в леглото и заряза здравомислещата дневна Кейт — за да се избави от отчаяната си нужда мъжът ѝ да бъде до нея и да забрави всичко останало; засънува, че е застанала в дебел чист сняг сред борове и смърчове. Небето беше стоманеносиво. Приблужи село с дървени къщи, от тях започнаха да излизат хора и да прииждат към нея; най-величествен и по-висок от всички беше младият принц от дървената къща, заради любовта с когото тя бе изоставила тюлена. Той беше рус, с хубаво мъжествено лице и яносини очи. И малко поостарял, откакто го бе видяла за последен път. Наведе се, целуна я властно и я увлече в шеметен танц. Хората от селото, млади и стари, мъже и жени, хванати за ръце или през кръста, буйно скачаха и се въртяха. Той и тя се вихреха на дървен подиум, за да ги виждат всички, защото колкото и да се вдаваха в собственото си веселие, селяните бяха вперили очи в него и в нея, избраницата му, усмихваха се, смееха се с пълно гърло от радост, че тя е с принца им. Музиката беше силна, а тя не разбираше откъде идва. Сетне той я остави и без дори да я погледне, слезе от подиума, хвана за ръцете едно момиче, което потропваше долу с някакво момче, навярно неин брат, издърпа я усмихнат на платформата

и продължи танца си с нея. Дългите ѝ златни плитки, вързани с червени панделки, се разлетяха, когато се понесе в кръг, направлявана от ръката му на кръста ѝ, и цялата грейна пред засмяното лице, наведено над нея за целувка. Кейт побягна безутешна и нещастна. Хората от селото се втурнаха след нея с викове: вече беше враг, защото бе отритната. Настигнаха я и я хванаха; младият принц не искаше да знае нито за селяните, нито за нея; танцуваше с момичето. Бутнаха я в яма, обрамчена с прясно издялани ухаещи дъски, нямаше измъкване оттам. Ръбът на дупката беше на нивото на очите ѝ и тя гледаше вихрушката на принца с момичето на подиума. Изкрещя, че несправедливо е затворена, несправедливо е свалена от подиума, усмивката му мигом се смени с гняв, той прегази през снега, повлякъл партньорката си за ръка, застана до ямата и я нахока: тя не е великодушна, душата ѝ е дребнава и заядлива, не е способна да споделя общата радост и най-вече не разбира законите на живота — дълг на принца е да танцува с различни жени и девойки, една след друга, докато всяка стане избраница и стъпи до него на подиума пред очите на селото. Празникът продължаваше, музиката гърмеше, песни, смях, целувки. Над нея боровете се олюляха, изсвистяха в засилените пориви на ледения вятър, проплакаха и запищяха. Кейт знаеше, че трябва да се измъкне от ямата, на всяка цена. Някъде съвсем наблизко тюленът беше сам; разкъсан от болки, отново се бореше да преодолее сушата и да стигне до морето. Смяташе, че тя го е изоставила.

Събуди се замръзнала. Опита се да стане от леглото, за да се погледне в огледалото и да види дали не е пожълтяла, почервеняла или добила друг някакъв цвят, който ще определи диагнозата ѝ, но се строполи и позвъни за Силвия. Влезе непознато момиче. Пълничко и тъмно, с къса бяла рокля. С кръгло лице и благи черни очи. Усмихваше се, а над горната ѝ устна се очертаваше нежен детски мъх, подсказващ в каква красива и решителна жена ще се превърне детето. Поведението ѝ изразяваше самоувереност и удовлетворение, идващи, както при Силвия и Аня, от съзнанието за отлично изпълнени задължения. Тя се наведе усмихната над Кейт, докосна я със свежата си ръка и я попита как се чувства днес. Седна на леглото, взе ръката на Кейт в своята и каза, че тя също е швейцарка, от френскоезичен кантон, и също изучава хотелиерската професия; също има годеник, който овладявал винарството; замествала Силвия, която заела временно мястото на Аня,

защото Аня поела за две седмици задачите на управителката на хотела, тъй като неочаквано я извикали при болната ѝ майка. Девойката се казваше Мари, усмихна се, засмя се и заяви, че госпожата няма температура, но дали не я тревожи нещо? Думите ѝ развеселиха Кейт, двете се посмяха, но избликът на Кейт изтъня в плачлив скимтеж като молба за незабавна обич. Не страдаше от нищо сериозно; и двете мислеха така. Но в главата ѝ се въртеше, гадеше ѝ се и килограмите ѝ се топяха. Мари ѝ даде супа, Кейт я повърна моментално; момичето още не бе излязло от стаята и помогна на Кейт навреме да се добере до банята. Този път и двете решиха, че е настъпил моментът да се изпълни ритуалът с повикването на лекаря. Той пристигна и както испанския си колега, постави само отрицателни диагнози. Кейт не е болна от жълтеница. Не, нито от тиф. Не, няма и анемия или ако има, то е в много слаба степен. Вероятно е хванала някоя от многобройните разновидности на грипа, трябва да лежи и да взема тези хапчета... Така Кейт се върна в съня си.

Някъде далеч зад нея слънцето се наклони към хоризонта, където страшно чернееха планините на вечния лед, после се килна надолу, почти проби билото, стигна на сантиметри от него и бързо издърпа деня, оставяйки тъмната земя във властта на студените сенки. Тя вървеше в гъстия здрач и едва различаваше сухите камънаци, през които си проправяше път. Тюленът, безжизнено отпуснат, облягаше глава на рамото ѝ. Изплъзваше се от ръцете ѝ, беше в кома, береше душа. Чуваше сухото му, остро и неравномерно дишане. Трябва бързо да го полее с вода. Но всичко наоколо е замръзнало, а освен това пресъхналата кожа на тюлена се нуждае от солена вода. Остави го на снега и се огледа, как да си помогне? Видя една черна скала с кристалчета сол по пукнатините. Във вдлъбнатината до нея съзря ледена коричка и я счупи. Отдолу имаше малко вода, все още незамръзнала. Събра и натроши солни кристали, пусна ги във водата и направи солен разтвор. Домъкна полуживия тюлен до този живителен извор, който въпреки солта вече бе на път да замръзне, започна да облива животното с шепи, бързо, по-бързо, бясно, защото кладенчето замръзна и водата изчезна. Но преди съвсем да се втвърди, тя успя да овлажни цялото тяло на тюлена, засъхналата кожа, главата и очите. Той я погледна и простена благодарно. Тя разбра, тюленът е жив и спасен поне за момента. Трябва да го вдигне и отново да го понесе на север,

още по на север, най на север, далеч от южното слънце и неговия вечен ден. Мракът около нея стана непрогледен. Снегът отново заваля. Тя повдигна тюлена, вече по-лек, защото дишаше и беше жив, и пое своя път на север.

Стана от леглото едва в средата на септември. Беше отслабнала още повече. Косата ѝ стърчеше в безпорядък около изпосталялото лице, сплъстена, мъртва, с оранжеви краища и сиви корени. Дори четка не минаваше през нея. Разбира се, ако има търпение да си запази час при фризьор, ще излезе оттам след няколко часа с тежката лъскава копринена прическа, която беше „нейният“ стил. За някакви три месеца. Иначе, когато се прибере къщи, ще трябва да се върне към „своя“ стил отпреди лятото — приятни ненаатрапчиви вълни без помен от предизвикателност. Но има ли смисъл едното или другото, когато тялото ѝ е живи мощи? Обмислен, въпросът означаваше, че Кейт няма да се подложи на двучасово мъчение под сешоара.

Тя среса косата си назад и я върза на опашка: прическата бе прекалено младежка за нея, но нямаше сили да направи нищо повече. Мина през шумното фоайе, тъй тежко ухаещо на скъпи парфюми, че отново ѝ се повдигна, и излезе на улицата, където май всеки минувач беше турист, тръгнал на лов за атракции. Хората я заглеждаха. Зърна отражението си в една витрина и разбра защо. Видя, че е трябвало да завърже шал около главата си и да пристегне с някакъв колан чувала, който висеше на раменете ѝ. Влезе в първия магазин за аксесоари, купи наслуки широкопола шапка и я нахлупи ниско над лицето си. Почувства се защитена от любопитни и критични погледи.

Намери спирката на автобуса, който ѝ трябваше, качи се с усилие на втория етаж, седна; залиташе от слабост през целия път от хотела на юг към своя дом. Искаше да го наобиколи. Не, не да влезе, само да хвърли едно око. Никога не бе виждала къщата си, заета от чужди хора. Все едно щеше да погледне живота си отстрани.

Слезе от автобуса, прекачи се на друг и той я откара до края на тяхната улица. Широка, с редици дървета от двете страни. Не се мяркаше жива душа. Проснат на тротоара, шпаньолът на господин Джаспър дишаше тежко. Позна я, но не помръдна. Беше му горещо и от езика му се стичаше слюнка. Чак когато видя запъхтяното от жегата куче в пухкавия си кожух, тя осъзна, че е много топло и сама е изпотена.

Без да бърза, тръгна по улицата. Едва сега почувства, че се е завърнала от чужбина в родната Англия. Вече наистина е у дома. Космополис е зад гърба ѝ. Младата госпожа Хач окопаваше в предната градина своя храст с белите рози. Тя погледна Кейт, минаваща край къщата в този момент, погледна втори път и тъкмо когато Кейт щеше да я поздрави, изгуби интерес към странната жена и продължи да копае.

Кейт застана в сянката на чинара пред входа на тяхната градина и надникна вътре. Просторният заможен двор бе замрял под обедното слънце. Градината изглеждаше напечена и клюмнала под ясното небе. Нуждаеше се от поливане. Гълъб гукаше в клоните на дървото, под което седяха в оня паметен следобед. Тревата не бе косена: наемателите сигурно щяха да я подрежат надве-натри в суматохата, преди да се върнат те, собствениците. Насред поляната лежеше преобърнат забравен самотен шезлонг.

Кейт се застоя под дебелия сянка. Може би някой ще излезе? Но нищо не се случи. Може би госпожа Ендърс готви? Или е излязла на пазар? Това не е работа на Кейт. Така ще изглежда нейната къща, нейният дом, когато, много скоро, ще го напуснат с Майкъл и ще отидат да живеят в по-малък апартамент. Човек говори „моята къща“, „моят дом“. Глупости. Хората прелитат през разни домове, а те си остават непроменени от човешкото присъствие, само леко се приспособяват към обитателите си. Кейт не изпита нищо особено при вида на този дом, между чиито стени бе прекарала почти четвърт век от своя живот. Сърцето ѝ не трепна. По-скоро беше малко замаяна и лека, имаше усещането, че понеже е безпътна, въздухът ще я отнесе нанякъде. Така е, направи глупост, като се втурна право от леглото, където прекара последните три седмици, без да сложи зальк в уста, в това пътешествие през половин Лондон. Сега трябва да се върне и да лежи до края на деня. Напусна сянката на дървото и видя на отсрещния тротоар Мери. Мери беше с шапка и ръкавици. А не можеше да понася ни едното, ни другото; и рядко ги слагаше; откъде ли се връща? Кейт разтегна устни в усмивка, готова за мига, в който щеше да срещне очите на Мери. Но физиономията на приятелката ѝ с нищо не се промени. Както Айрис Хач, тя мерна жената на улицата, хвърли втори поглед, заради ексцентричния ѝ вид — как е попаднала тая бездомница на тяхната благопристойна улица! — и отмина.

Този път буря от емоции разтърси Кейт. Ураган от страх и възмущение. Как смее Мери да я погледне и да не я познае! Та те са най-близки приятелки от години! Мери е пияна или не е на себе си! Нали бяха делили скърби, семейни и лични, децата си, може би и мъжете си? Кейт знаеше, че по някое време Мери се увлече по Майкъл — Мери си е Мери, сама бе изтърсила всичко на Кейт. Знаеше също, че и Майкъл намира Мери за привлекателна — е, не беше единствен, Мери се харесваше на мъжете дори когато не си признаваха и не одобряваха поведението ѝ. Какъвто беше случаят с Майкъл. Тогава Кейт дори малко изревнува — по дяволите, пак се поддава на лъжливата памет: малко била изревнувала, та тя се изяде от ревност, поболя се. Неразделната ѝ дружба с Мери всъщност започна от този момент. Меко казано, не се гордееше с този спомен.

Кейт гледаше отдалечаващия се гръб на Мери, изправен и самоуверен под изрядната стилна шапка: в появата на тази жена нямаше нищо от истинската Мери, тази беше предрешена.

Кейт изпита облекчение, че Мери не я позна. Нещо повече: олекна ѝ, сякаш се освободи от бреме. Бързо напусна убежището си под клоните и тръгна през дълбоките сенчести кладенци по заслепяващо огрения тротоар. Видя, че Мери вече е захвърлила шапката, ръкавиците и обувките и стои боса на поляната си, разкращена, с ръце на хълбоците, отпуснала гърди. Смръщила лице от яркото слънце, тя втренчено гледаше насреща към къщата на Кейт.

Присвитите очи придаваха на лицето ѝ озадачено изражение: това беше много характерно за нея. Твърде често Мери посрещаше трудните ситуации в живота с физиономията на човек, който има нужда от преводач.

Например техните така наречени „злобарски сеанси“. Всъщност те бяха само два. Първия си устройоха преди година, след като учителят на десетгодишния син на Мери я посети вкъщи да ѝ обясни, че момчето силно се нуждаело от нещо, което „домашната атмосфера не му дава“, така се изразил учителят.

Стана така, че Майкъл отпътува за края на седмицата, мъжът на Мери беше дежурен, а децата и на двете бяха заети със свои си работи. Известно време Кейт и Мери ахкаха колко било хубаво, че са свободни по едно и също време, после решиха, че случаят е специален и се

уединиха в спалнята на Мери, където първо пиха кафе, а после минаха на уиски.

Мери подробно преразказа на Кейт по своя уж добросъвестен, а всъщност доста объркан начин какви препоръки ѝ дал учителят, за да помогне на детето си „да се интегрира в средата“. Термините валяха един след друг: приспособимост, типичен, нормален, съвместимост, сигурност, норматив; много скоро започнаха да се смеят, все по-силно и невъздържано с покачването на веселието им, дължащо се отчасти на мисълта за предстоящите два дена пълна свобода, отчасти на погълнатото уиски.

От своя страна, Кейт сподели с Мери как преди време училищната възпитателка дошла у тях със същата мисия относно Ейлийн, която по една или друга причина, забравена днес, била „трудна“ в оня период.

— Тя каза — продължи Кейт, — че проблемите на Ейлийн лесно се преодоляват в идеално структурирана семейна единица като нашата.

При тези думи Мери избухна в смях.

— Единица — повтори Кейт. — Точно така каза, че сме единица. И не само това, каза, че сме сплотени като ядрена единица.

Двете се разтресоха от смях. После взеха да врещят, да пискат, да се давят, Мери се запревива на леглото, Кейт в креслото. Сетиха се и за други случаи, които повлякоха неустойимо смешни думи. И всяка дума ги хвърляше в по-неистово търкаляне и крясък. Търсеха изрази, които да отприщват още смях и стигнаха дотам, че не само професионални определения от рода на „конфронтация между родители и деца“, „синдром“ или „стресова ситуация“, а и съвсем обикновени думи като „разумен“, „подреден“, „здрав“ и така нататък подновяваха пристъпите им на забавление. Накрая се кикотеха даже на „семейство“, „дом“, „майка“, „баща“.

В един момент обаче Кейт се почувства неудобно и нейната неловкост бързо се предаде на приятелката ѝ (инстинктите на Мери бяха необикновено остри), чието лице си възвърна познатото изражение на любопитство и готовност да бъде поучавана: защо обаче Кейт реагира сега с неодобрение, а тогава отношението ѝ бе съвсем различно?

Няколко дни след тази случка, докато чакаха в кухнята на Мери яденето да възври, те отново прихнаха само защото Кейт неволно

смени мястото на една дума в изречението си и без да иска, наблегна на нея. Разказваше как влязла в дневната и сварила мъжа си да играе на карти с децата, но думата „мъж“, използвана на необичайно място, ги разсмя. И не можаха да се спрат. Започнаха да импровизират, да си разказват смешки и да описват истински случки, в които се повтаряха определени думи: жена, мъж, съпруга, съпруг... Задъхваха се, примираха от смях. „Бащата на децата ми“, подхвърляше едната; „човекът, който печели хляба ни“, отвърщаше другата и кряскаха злостно, същински харпии.

Случката беше ритуална, като мъжките събирания на съседите от заможните предградия — там всичко, на което мъжете посвещават силите си в нормалния живот, бива оплювано, омаловажавано и обругавано.

Нямаше съмнение, че чувството за вина у Кейт сложи край и на втория „сеанс“; Мери послушно и охотно спря, щом секна смехът на Кейт, запали цигара; седеше и пушеше, тръскаше пепелта по пода и се усмихваше по своя си начин: Добре, спряхме, доволна ли си? Прехвърлихме мярката, така ли? Каква мярка? Кажете, обяснете ми!

Много скоро двата инцидента, неповторени, потънаха в миналото и Мери споменаваше за тях с думите:

— Когато се посмяхме, помниш ли, Кейт? Нашите „злобарски сеанси“.

Изражението на лицето ѝ беше също, както в този миг, докато гледаше къщата отсреща с присвити, заслепени от слънцето очи: Не разбирам, но щом казваш, май трябва да се съглася; полагам всички усилия, за да се нагодя към твоите идеи, знаеш го. Винаги го правя.

Мери стоеше сред шезлонги, отдавна ненужна детска катерушка, велосипеди, градинска маса, птичи кафез, хортензии, пръскачка, две котки, лейка и шарена купчинка на тревата от чантата, ръкавиците, шапката и обувките, които бе захвърлила.

Кейт заобиколи проснатия шпаньол, изплезил розовия си език в прахта, който в знак на поздрав лениво ѝ махна с опашка.

Отново в автобуса тя си повтаряше само едно: „Мери не ме позна. Айрис Хач не ме позна.“

Беше станало обяд, движението беше претоварено, мина час, преди да се добере до центъра на Лондон, но през целия път я

глождеше мисълта: Не ме познаха, гледали са ме всеки ден години наред, а не ме познаха! Само кучето разбра коя съм.

Докато пъплеше по стълбите пред хотела и се стараеше да мине незабелязано през фоайето, докато търсеше опора о стената на асансьора, от който ѝ се виеше свят, докато се добере до кревата си в шумната стая, в ума ѝ се въртеше едно: Погледнаха през мен като през празно пространство и не ме познаха! Това обаче никак не я огорчи, напротив, даже я зарадва, изпита такова облекчение, та чак се замая при мисълта колко повърхностни се оказват приятелствата, връзките, познанствата и колко лесно се оборват.

Прекара в сън целия горещ следобед и когато се събуди, каза на загрижената Силвия — върнала се на своя етаж след краткото бягство във висините на своята професия, — че се чувства много по-добре, да, дори чудесно, сигурно вече ѝ минава. Съзнаваше колко глупаво е да напуска отново леглото — още не успяваше да задържи поеманата храна, — но се обади в администрацията и поръча да ѝ осигурят билет за театър.

Все едно ѝ беше за коя пиеса. Искаше да гледа хора, приели образа на други личности, нищо повече. Най-близката ѝ приятелка не я позна, изгубените килограми, нахлупената шапка, навярно провлечената походка също, убедеността на Мери, че Кейт се намира някъде на Средиземно море — тези дребни подробности бяха напълно достатъчни Мери да не познае жената, с която години наред бе прекарвала всеки божи ден; достатъчно бе Кейт да влезе в роля, малко по-различна от обичайната за нея.

Служителите в хотела бяха горди, че ѝ намериха билет за „Месец на село“; с безпогрешен усет бяха избрали точно онова, от което имаше нужда; затова се гордееха.

В осем часа тя зае мястото си на първия ред на партера. Театърът беше препълнен. Тази пиеса обикновено се играеше в по-малки зали и за по-отбрана публика, но беше септември — златоносен месец, колкото и август. Долари. Публиката се състоеше предимно от американци. Дошли бяха да видят знаменитата актриса в знаменитата роля от знаменитата пиеса. Да разберат какво е първокласно светско и културно преживяване; залата се огъваше под тежестта на благоговението, което ѝ се налагаше да понесе.

„Месец на село“ е особена пиеса, в светски и житейски смисъл; зад всяка вежлива усмивка стои преглътната сълза. За да я гледа с удоволствие, човек трябва да е в подходящо настроение; да е постигнал онази настройка на духа, с която Кейт гледа пиесата за последен път преди четири години, и излезе от залата, помнеше го като вчера, с чувството, че са я угостили с майсторски приготвено блюдо.

Кейт и Майкъл ходеха често на театър. Ако се случеше да пропуснат по-дълго време, струваше им се, че се разплуват, занемаряват себе си. Отиваха най-често двамата или с приятели, защото децата им предпочитаха киното. Гледаха с еднакъв интерес и авангардни пиеси, където се омесват публика и сцена, или актьорите се появяват голи, или аудиторията става прицел на сценични провокации, и стари пиеси, например Шекспирови, преобърнати с главата надолу, за да изразят някое гениално режисьорско виждане, и постановки като настоящата, оставящи чувство за красиви рецитации на познати стихове. Кейт и Майкъл обсъждаха естетическите си преживявания — „Не беше лошо“, „Нямаше равнище“ — но определящо за тяхната преценка беше дали е заситен духовният им глад, дали са си тръгнали задоволени, укрепнали, с по-силен дух или са останали ненахранени, не открили доказателства. Доказателства за какво? За Кейт именно този вид театър носеше най-удовлетворяващи отговори. Ибсен, Чехов, Тургенев — в техните пиеси тя срещаше хора като нея, разпознаваше препятствията пред героите като свои.

— Типично руска история — чуха се реплики около нея и лъсна фактът, че по скалата на културното равнище публиката тази вечер стоеше доста ниско. Иначе ухото ѝ щеше да улови:

— Също като нас, не мислиш ли?

Наистина Кейт смяташе, че животът в дома на Наталия Петровна много напомня на нейния. По-скоро мислеше така, когато гледа пиесата последния път. Май е грешка, че дойде на театър, още неоправила се от дългото боледуване на легло.

На първия ред на партера една жена биеше на очи и всички наоколо поглеждаха към нея. Някои дори ѝ отделяха толкова внимание, колкото и на сценичното действие. С прекалено ексцентричната си розова рокля, увиснала като чувал на нея и затова пристегнатата с жълт шал в кръста, с несресаната си разноцветна коса, изпито, прежълтяло

лице и горящи, сърдити очи мястото на жената съвсем не беше в залата. Тя не спираше да мърмори:

— Глупости! Била типично руска! Тъпотии! — и неспокойно се въртеше и усукваше на мястото си.

Наталия Петровна се провикна:

„И на какво да се надявам? Господи, не позволявай да презра себе си!“

А окаяното същество от първия ред, което все пак трябва да беше богато, щом си позволяваше цената на такъв билет, извиси глас, настойчиво и фамилиарно, право към актьорите:

— Глупости, глупости, защо говорите така?

Кейт усещаше, че очевидно възприема сбъркано нещата. Защото, макар да седеше на крачка от сцената, тя се рееше някъде далеч: опитваше се да се върне, да се пренастрои, да вникне в действието, помнеше как някога бе съпреживявала театъра и разбираше, че сегашното ѝ състояние няма нищо общо с тогавашното. Виждаше героите като през телескоп, толкова отдалечени ѝ се струаха от нея и реалността. А последния път, когато гледа пиесата, беше убедена, че Наталия Петровна е самата тя, Кейт. Нима съществува на света жена, която не разпознава себе си в Наталия Петровна?

Е, не и жените от испанското селце, където поживя с младия си любовник Джефри. В никакъв случай не и те. Само едно нещо свързваше испанките с героинята на Тургенев — това, че Наталия Петровна, поне според автора, беше на двайсет и девет години, а поведението и разсъжденията ѝ (както и актрисата в нейната роля) бяха на петдесетгодишна жена. Жена, която вижда себе си в залез, и се вкопчва със зъби и нокти в младостта. Очевидно деветнайсети век, както и животът в нищета, бързо състаряват жените. Можем ли да си представим днес една двайсет и девет годишна жена да се държи по този начин? Та тя в никакъв случай няма да си помисли, че любовта ѝ със студент е напразно духовно разточителство, напротив!

Тогаво какво търсят всички тия хора в театралната зала? Какво? Глупости, пълни глупости — о, не играта, разбира се, не постановката, те са прекрасни, възхитителни!

— Великолепни сте! — извика тя на актьорите, защото я загриза чувството за вина да не би нейните остро критични мисли да им

навредят, но те продължиха да играят, без да забелязват лудата жена на няколко метра от тях.

Да, бяха блестящи; в залата преди четири години нещо отвътре я стягаше, защото ѝ се струваше, че осъждат нея; беше ѝ неловко заради самозаблудите и суетата на красивата героиня, огледален образ на всяка жена от публиката, която дълго време е била център на вниманието, а в един момент открива, че влиянието се изплъзва от ръцете ѝ.

Но колкото и да викаше „Великолепно!“ (по-точно искаше да извика, но се възпираше заради гневните погледи и шъткането отвсякъде към нея), нямаше съмнение, че е платила баснословно скъп билет на първия ред за една игра или ритуал (това разбиране се дължеше на настроението ѝ, не на нещо друго) на благородни манажи, на които никой не им бе разкрил, че са луди. Пиесата си е фарс, а не изтънчена комедия за живота на висшата класа с прозрения за човешката природа. Истината е, че случващото се в реалния свят, свивът на всичко, придава на събитията в тази пиеса, а и в други, фарсово звучене. Анекдот. Какъвто бе целият живот на Кейт. Фарс!

Но зрителите от залата тази вечер щяха да прекосят хиляди километри по море и въздух до домовете си, да разказват на приятели как са гледали „Месец на село“ и да пазят програмата от представлението в кутия за спомени.

— Престанете най-сетне! — обади се някой. Отнасяше се за нея. Значи продължава да дава воля на чувствата си? Колко невъзпитано от нейна страна. Време е да се измъкне незабелязано оттук, да се прибере и да си легне.

„Застанала съм на ръба на пропаст, спасете ме!“ — извика Наталия Петровна, а публиката тръпнеше с нейните вълнения.

Кейт стисна плътно устни, за да не изпусне нито звук, и си помисли: тя е луда, тази Наталия Петровна. Побъркана. Откачена. Защото ѝ позволяват да бъде такава. Дори я насърчават. Вместо да я заключат. А ние седим тук и я гледаме. Заслужават да ги замеряме с гнили ябълки. Себе си също. Точно така, ех, защо няма сега подръка някоя ябълка или банан, гнили по възможност... дявол да те вземе, не мисли за храна! И не поглеждай към сцената, за твое добро!

Насочи вниманието си към седящите наоколо, разбираше, че косите погледи, които им хвърляше, са нахални и предизвикателни,

сякаш очакваше да ѝ изсъскат: „Не зяпай!“ Но я ги виж само колко спретнати, охранени и издокарани са тия туристи (като нея допреди седмица), колко грижа и усилия са вложили в лицата и прическите си — господи боже, тия глави около нея са скъпо гледани, а като си помислиш, че в някои части на света цели семейства преживяват седмица с някакви стотинки. Със сумите, похарчени за красотата на главите в залата, десетки семейства ще се хранят месеци наред. Тези разсъждения са неуместни, защото не казват нищо ново, хората не са преставали да се занимават с темата от два века насам. От Френската революция. От две хиляди години. От появата на християнството. Може би от хиляди години по-рано, само дето не знаем. Хилядолетия наред хората гледат всякакви глави, увенчани със скъпи прически, и си мислят колко храна и топлина са отишли за тях, мисълта е толкова очевидна, че е изгубила стойност, защо тогава да ѝ обръщаме внимание? Но безполезни или не, този род идеи не спират да тиктакат в човешкото съзнание. До Кейт седеше възрастна дебелана със снежнобяла коса, старателно тупирана и сресана на букли, за да прикрие лъщящото отдолу розово теме. Туловището ѝ с диамантите и скъпите кожи по него можеше да изхранва с години стотици семейства. Това наблюдение никога не се е изтривало от съзнанието на хората. Но тази вечер залата представляваше забележителна гледка — препълнена с народ, по-скоро зверове, те следяха с очи други маскирани животни, издигнати на сцена да играят; животни, прикрити под дрехи и кожи, накичени със скъпоценни камъни, боядисали лица и хищни нокти в ярки цветове. Всяко от тях току-що бе изяло друга твар; в топлата лятна вечер кожата бяха в изобилие, одрани от животни, които са живели и играли на воля, размножавали са се по гори и поля; краката на всички в залата бяха защитени с кожа, но най-ужасно беше положението... не може да спре да мисли за това, то просто се е набило в съзнанието ѝ... с косите: редки и гъсти, перуки и изкуствени кичури, фризирани, къдрени, изправяни, удължавани и скъсявани, боядисани във всички възможни нюанси, парфюмирани, напомадени и напръскани с лак. Залата беше пълна с животни, кучета и котки, вълци и лисици, изправени на задни лапи, надянали си каишки, пригладили козини... Още по-безполезна мисъл от предишната, ако изобщо бе възможно. Едно време някакъв карикатурист бе рисувал хората като

животни, нали? Какво си е заблъскала ума тогава, то и карикатуристът не бе постигнал нищо с изкуството си, светът я караше, както си знае.

С премерено кокетство Наталия Петровна произнесе:

„Обиждате ли се? Престанете, какви са тези глупости! Искан само да кажа, ние с вас сме... зная, не ви харесва думичката «болни»... е, добре, ние с вас сме възрастни, ужасно възрастни.“

„Хайде, де!“ — помисли си Кейт, уви, май го бе изтървала и на глас, защото една жена през няколко места се наведе напред и я измери презрително. Жената приличаше на котка, на стара, затлъстяла, ленива писана... Стига, престани! Щом не можеш да се държиш прилично, не поглеждай към сцената! Насочи вниманието си другаде... наистина, защо никой, освен нея не вижда, защо никой не проумява, че пред очите им се разгръщат отношения между луди хора? Пародия на нещо. Зрителите трябва да се превиват и тресат от смях, а не да съчувстват умно на абсурдните, нелепи, измислени проблеми.

„Ти си влюбена, нещастнице! За първи път в живота си.“

Скоро публиката се блъскаше, ръгаше и протягаше ръце за чашите с напитки във фойето, а Кейт отиде до тоалетната и изобщо не се изненада, когато видя от огледалото да я поглежда маймуна. Чистачката в преддверието беше дебела стара свиня; зрителките, стичащи се, за да се напръскат с вода или по нужда — кучета и котки. Мярна се и една красива лисичка с остър нос и пронизващо святкащи очички. Когато се върна с потока на публиката, тромаво заемаща местата си, Кейт установи, че зрителите са се превърнали точно в онова, което тя подозираше, че са преди малко: беше попаднала в зала, пълна с животни, всяко облечено с по-смешни дрехи от съседа си. Така ли е виждал човечеството старият драматург? Очевидно не от каприз непрестанно бе живял в нейното сегашно състояние. Може би в магазините са го обслужвали прасета и маймуни, може би е обичал жени с муцунки на котки и на малки кучки, може би е заобикалял вълците, взирал се е в огледалата с надеждата, че някой ден насреща ще се появи човешко лице и ще изпъди маската на звяра, непомръдваща от огледалото, колкото и ловко да се е прокрадвал, за да изненада сам себе си, понеже все е чакал светлината на зората, сепването от съня или откъсването от ръкописа и статива да му покажат в отражението човешко лице с човешки поглед?

Може би е чакал деня, в който всички маски ще се разпаднат и той ще види лицата на хората около себе си... и тогава... какво?

Вълкът да се побратими с агнето, разбира се, а тези нелепи мисли — наречете ги както щете, старомодни, „прогресивни“, „либерални“, „интелигентски“, социалистически — да спрат да тревожат умовете, защото се оказаха безполезни и нищо не промениха; ония от сцената са били пометени от революция и какво от това, още са там, всичко си е, както преди, в главите на хората се въртят все едни и същи мисли, стържат в стари улеи и скоро пак ще екнат като надраскани грамофонни плочи, защото безкрайното безсмислено чегъртане става непоносимо за хората. И те ще сложат край. Неизбежно.

В красивата си зелена рокля, трета за вечерта, Наталия Петровна бе на ръба да избухне в плач. Сълзи на съпричастие блеснаха в очите на Кейт.

За да се превъплътят така майсторски в абсурдното и срамно поведение, което публиката просто трябваше да освирка, талантливите и умни актьори бяха посветили години от живота си на къртовски труд, упоритост, всеотдайност и учение, бяха преглъщали унижения и гладували с два и половина пенса на ден из провинциални театри. Бяха предплатили с пот и кръв онзи вдъхновен миг на великото изкуство, когато Наталия Петровна величествено помита с полите си мръсните дъски на сцената и се обръща към момичето, влюбено в същия млад човек:

„Вера, за нашата тайна тук вече знаят двама души, разбира се, по моя вина... вместо да се измъчваме с подозрения и укори, нека помислим как да излезем от невъзможното положение!... Как да се спасим! Смяташ ли, че мога да понасям тия вълнения, тия тревоги? Забравила ли си коя съм в този дом?“

Да, заслужава си да тръгнеш на поклонение, за да чуеш тези думи.

Каквото и да си мислеше Кейт в този момент, всичко щеше да се изличи от съзнанието ѝ; коя е тя, та да охулва едно вдъхновяващо всички изкуство? Нали и нея е възторгвало в миналото, когато го възприемаше за еталон на прекрасното, и сигурно отново щеше да му се прекланя, веднъж само да си възвърне нормалното състояние, старите навици и семейството, да развърти отново поли из цялата къща

и да разтвори изящния дантелен чадър с един уверен замах на снежнобялата си ръка.

„Още едно последно усилие и ще бъда свободна. Свобода и покой, как копнея за вас.“

При тези думи публиката скочи на крака и дълго и гръмко аплодира, както е прието в нашите театри, сякаш нуждата на актьорите да получават възхищение, а на зрителите да го подаряват — то се явява коментар на картечния пукот на овациите друго действие — то се явява коментар на нещо извън случващото се на сцената и не е свързано с това дали представената история е била грозна или благородна, обаятелна или не; по-скоро е ритуална самовъзхвала на зрители и актьори за това, че първите са отишли на театър, а вторите са го изиграли. Чуден ритуал. И общо взето, чуден бизнес.

Кейт ръкопляскаше бурно и крещеше „Браво!“ заедно с публиката от задните редове и галерията, изблеци се на жената котка, която ѝ мятеше унищожителни погледи (сигурно защото Кейт шумно приветстваше сега, а допреди миг — гласно недоволстваше), и се остави тълпата хора, изгубили маските си на животни и отново станали обикновени мъже и жени, да я изтласка на тротоара.

Забеляза, че доста такситата предпочетоха да я отминат, нея, безумното същество на бордюра, но упорито продължи да чака. Найсетне едно спря, но когато съобщи адреса, шофьорът възкликна:

— Това е на две крачки!

— Зная. Дълго боледувах.

Той я откара до хотела и Кейт се шмугна през фойето като престъпница, надявайки се никой да не я забележи. Но, разбира се, всички глави се обърнаха след нея. Тя се добра как да е до стаята си, извади джобното си огледалце — не ѝ бе останала капка сила да се съзерцава права в голямото огледало — тръшна се на кревата и се вгледа в лицето си.

Сухата ѝ, сплъстена във всички оттенъци на червения цвят коса беше още по-окаяна от сутринта, а лицето ѝ се бе съсухрило като бабешко. Наталия Петровна и за миг нямаше да се примири с такова лице. По-лесно си я представяше да седи в тънка бяла утринна роба пред голямо огледало, да разнася краставичен крем (русите имат особена слабост към краставиците) по своята губеща свежест плът под острия, отбраняващ се поглед на зачервените си очи и драматично да

произнася; „Застанала съм на ръба на пропаст, спасете ме!“ Или докато камериерката разкопчава безбройните ситни копчета на гърба на роклята ѝ, да се провикне; „Има ли по-нещастен човек от мен?“

Много отдавна едно момиче бе лежало на някакво легло, приближило бе огледало към лицето си и си бе помислило: „Значи, това ще види той.“

И *той* скоро съзря лице като на самодива, всъщност „съблазнително“, нищо, че очите бяха дълбоки и кафяви и можеше да бъдат сравнени само с очите на шпаньол.

Кейт бе отслужила всичкото полагаемо време пред огледалата, затова години наред знаеше точно какво вижда *той*, когато лицето му е над нейното. О, да, отчайващо е и обидно... нима наистина е посветила толкова много от живота си на огледалата (и с годините сигурно ще увеличава вниманието си към тях)? Като всички жени. Години, изкарани в сън или транс. Жената ли избира *него* или оставя *той* да я избере, защото е харесал лицето, което тя е обгрижвала, докосвала и изучавала — няма да се изненада, ако е така, изобщо няма да се изненада! Защото през целия си живот или поне след като навърши шестнайсет — да, момичето се влюби в лицето си на тази възраст — огледалата ѝ показваха онова, по което другите я възприемаха. А сега този образ се бе свлякъл, навил се беше на руло и сам се бе захвърлил в ъгъла, останала бе само гримасата на болната маймуна.

Актьорите са прави. Те не допускат да бъдат затваряни в един образ, прическа, походка и начин на изразяване, не, те се променят, никога не са едни и същи. А тя, Кейт Браун, жената на Майкъл, бе позволила да съществува цели трийсет години като закръглено стройната домакиня с червена коса и топъл всеотдаен поглед.

Кейт се взираше в огледалцето си и като същинска актриса пробваше разни изражения — откри стотици, които никога не бе помисляла да използва! Сама си бе очертала ужасяващо тесен периметър от няколко роли, показващи я в добра светлина и приятни за останалите, или поне недразнещи; но какво да направи сега, в нея всичко бушува, болна е (кожата ѝ отново пламна, гореща черупка около леденото езеро на болестта ѝ), отвътре ѝ ври и кипи, сякаш мравешка армия лази по труп? Добре де, разполага с още време... Колко по-точно? Потършува за писмата на Майкъл, те прогониха

всичките ѝ вълнения и оставиха само едно: копнежа по него, по спокойствието с него, по семейството и дома ѝ. Едва сега забеляза, че ѝ пише за намерението си да се върне в края на октомври, дори в средата на ноември, ако, разбира се, тя няма нищо против. Ако тя поиска да се върне, той естествено няма да приеме поканата. От нейното писмо разбрал, че прекарва интересно лятото си — е, желае ѝ всичко хубаво, радва се за нея, време било и тя да си почине. Ако не му отговори скоро, ще се видят наесен. Разбира се, не бе отговорила скоро, защото не бе запомнила този пасаж от писмото му: ето, сега трябва да му изпрати телеграма да не бърза с връщането.

Още на разсъмване тя се изкъпа, облече рокля, която се въртеше на нея от слабост, среса косата си първо на една страна, после на друга и като не успя да я овладее, я овърза с шал, поръча си закуска, обичайното обилно космополитно меню, но не хапна нито залък, после напусна хотела, без да знае къде отива.

Сметката за престоя чувствително намали средствата ѝ. Намали ги според навиците на Кейт Браун от света на международните конференции, иначе от гледната точка на всяка обикновена жена ѝ остана доста голяма сума за няколко седмици бездейно очакване семейството ѝ да се върне при нея.

АПАРТАМЕНТЪТ НА МОРИЙН

Качи се на първия срещнат автобус и се вози, докато видя искряща ивица вода — канал — и ослепително бяла табела с алени букви, пламтящи в яркото септемврийско слънце, на която пишеше: *Ristorante*. Като се изключи табелата, улицата беше типично лондонска. Кейт слезе от автобуса и до едно магазинче за цигари забеляза табло за обяви. Докато приближаваше, видя, че собственикът на магазина, дребен старец с работна престилка, и някакъв млад мъж окачват нова обява на дъската. Възрастният мъж вдигна палец с оня жест, означаващ в някои страни „хубава работа, добре направено“, но в случая от вътрешната страна на палеца му се мярна кабарче, а той го заби и натисна точно в горната среда на белия квадрат. Младият мъж беше бос и с дълга христова коса. Имаше мило, детско и открито лице; когато възрастният се прибра в магазина, младежът се зачете в стотината малки бели обяви; сред тях неговата напълно се губеше.

Тя гласеше: Стая в апартамент с ползване на кухня и баня. Дава се под наем до края на октомври. Пет лири на седмица.

Кейт се обърна към младежа:

— Къде се намира апартаментът?

— Зад ъгъла.

— Ваш ли е?

При този въпрос той се усмихна учтиво и малко накриво, „какво друго може да попита една госпожа на години“ изразяваше гримасата му, предназначена да я забележи тя, защото последва възклицание:

— Мой?

С което доизясни, че подобно на цялото свое поколение, Кейт мери всичко с критерия на частната собственост, докато той, истинският представител на младите, е разкрепостен човек; едва след това усмивката му стана естествена и добави:

— Живея там заедно с други.

— Ако наема стаята — започна Кейт с хумора и предразполагащия тон, тъй леснопостижими след дългогодишното

упражняване върху „децата“, — ще разполагам ли изцяло с нея или ще трябва да я деля с други?

Той оцени шегата ѝ, разсмя се и отвърна:

— О, ще бъде изцяло ваша. Аз заминавам за известно време, останалите също се разбягват.

— Тогава ще ми покажете ли стаята?

Той я огледа. Нищо чудно, пред него стоеше възрастна жена. Това, че е болна или е боледувала, влизаше в понятието „възрастна жена“. Завъртя се и застана до нея, така показа, че е приемлива наемателка, и двамата тръгнаха по тротоара край канала. Хвърляше ѝ коси погледи от време на време, а тя си ги превеждаше като нещо от сорта на: „Какво ми става, никога не сме си помисляли да прибираме бабишкери при нас.“

Обърна се към него да го успокои:

— Аз съм чиста, кротка и с опит в домакинството.

Той отново се изсмя по неговия особен начин, който показваше, че първо внимателно е обмислил думите ѝ, и отговори:

— Не съм маниак на чистотата. — После поясни: — На мен лично все ми е едно какво ще правите. Но в апартамента живее един човек, който...

— Трябва да ме одобри, така ли?

Апартаментът се намираще в сутерен, изглеждаше доста мрачен след жълтото септемврийско сияние на улицата. Младият мъж вървеше пред нея, преведе я през просторен хол, обзаведен само с купчини възглавници и афиши. Носеше се сух остър дъх на марихуана. Кейт следваше младежа и си мислеше, че ще ѝ покаже стаята под наем, но се озова в голямо помещение с френски прозорци, разтворени към малък вътрешен двор, гъсто обрасъл с всякаква растителност. На дървен стол до прозореца, окъпана в лъчите на слънцето, седеше девойка. Босите ѝ загорели нозе си почиваха върху рогозка. Водопад от гъсти руси коси се спускаше около лицето ѝ, почти го закриваше и едва когато момичето вдигна глава, Кейт видя загорелия тен, излъхващ здраве, и кръглите откровени яносини очи. Не правеше нищо. Просто седеше и пушеше.

Огледа Кейт, после отмести очи към младия мъж.

Той се обърна към Кейт:

— Не попитах за името ви.

— Кейт Браун.

— Това е Кейт — представи я той на момичето. Със сдържано кимване, едва загатващо поклон, което се овладява само при изключително добро възпитание, каза на Кейт: — Това е Морийн.

Отново се завъртя към момичето с наивната непохватност на човек, усвояващ нов начин на живот, и обясни:

— Тя беше там, когато окачвах обявата, и поиска да види стаята.

— Аха — промълви Морийн. Отметна назад косата си, скочи от стола, сякаш бързаше да свърши нещо, но седна обратно и се отпусна като котка. Носеше много къса кафява пола със синя карирана риза, съвсем като момиче от реклама за мляко и яйца.

Най-после се усмихна и каза:

— Искате да видите стаята, така ли?

— Да — отвърна Кейт.

— Значи, смяташ, че ще ти пасне? — попита младият мъж момичето, навярно негова приятелка. Това веднага издаде, че възпитанието му все пак е по-грубовато, той дори се изчерви, докато обясняваше на Кейт: — Разбирате ли, искам да съм сигурен, преди да замина, че Морийн е устроена добре.

Морийн рязко сведе поглед — два бледи полумесеца се очертах над загорелите страни. На Кейт ѝ се стори, че момичето сподави усмивка.

— Няма защо да се грижиш за мен, Джери — успокой го тя.

— В такъв случай аз просто ще...

— Да, върви.

Джери кимна на Кейт, отправи към Морийн дълъг, настойчив поглед, който трябваше да ѝ внуши нещо, какво точно — Кейт не разбра, и излезе от стаята. Кейт не го видя повече.

Морийн се замисли. Питаше се дали не трябва да поразпита Кейт доколко е платежоспособна. Но само каза:

— Стаята е в края на коридора, вляво. На Джери е, но той заминава за Турция.

Морийн не придружи Кейт, остана си кацнала на стола сред облаците синкав дим, разнасящи мириси от непознати състояния и климати. Синкавите вихри, кръгчета и вълни я обгръщаха отвсякъде, сякаш плуваше в слънчеви лъчи.

Стаята на Кейт се оказа малка, с едно тясно единично легло и шкаф. Беше доста по-студена от предната част на апартамента с южно изложение. Навяваше хлад, който се сливаше с трайния лед, стегнал стомаха на Кейт. Но щеше да свърши работа.

Тя се върна при момичето, каза, че харесва стаята и ще остане в нея до края на октомври — щом се чу да произнася това, разбра, че подсъзнанието ѝ е взело решения без участието на разума ѝ.

Тъй като Морийн не спомена нищо за наема, Кейт остави пет банкноти по една лира на червената възглавница до краката на момичето.

При този жест Морийн пусна една усмивка иззад завесата от руси коси.

— Благодаря — каза. — Можеше и по-късно.

— Ще ми дадете ли ключ? — подсказа ѝ Кейт.

— О, да. Трябва да е тук някъде. Аха, сетих се.

С едно движение скочи и се изпъна като стрела, рязко се наведе, без да присвива колене и взе да обръща безразборно възглавниците. Изпод една от тях се появи ключът. Подаде го на Кейт наведена, сетне кръстоса грациозно крака и седна на възглавницата, под която намери ключа.

— Балерина ли сте? — попита я Кейт.

— Не съм. Но обичам да танцувам. — Смръщи чело в недоумение пред вкостенелите представи на старото поколение.

На излизане Кейт спря пред едно дълго старомодно огледало с подвижни крила. В него съзря кльоцава маймуноподобна жена с „изискана“ жълта рокля и прибрана в кок коса на тила. Смъкна шала от главата си и косата ѝ щръкна на всички посоки, гъста и твърда. Забеляза, че външният ѝ вид крещящо се нуждае от грижа — да отиде на фризьор, да си купи дрехи по мярка; ако не за друго, поне заради момичето с младата стегната плът и свежи модни дрехи. Отбеляза също, че този импулс има много общо с чувствата ѝ към нейната дъщеря: Морийн беше приблизително на годините на Ейлийн. Кейт внезапно осъзна, че завръщането ѝ вкъщи ще е драматично независимо дали ще се е съвзела дотогава (тоест дали отново ще се е сляла с домашния образ, който семейството ѝ вменяваше) или ще е избрала да не влиза в старата си роля... все пак не може да си позволи да остане в това състояние... не може ли? А защо не? Интересна идея!

Но те, както се казва, ще припаднат, ако я видят такава. Тази мисъл приятно я загъделичка, все едно погълна наведнъж препълнена лъжица сладолед и гърлото ѝ се парализира — по същия начин се почувства предния ден, когато Мери Финчли не я позна, и на представлението, докато подигравателно наблюдаваше Наталия Петровна и жалките ѝ опити да се самозалъже.

Това усещане обаче изчезна и остави друго, недотам приятно. Отново попадна в лапите на суетата. Ако в този вид сега се появише в дома си, мъжът ѝ и четирите деца щяха да кажат само, че не прилича на себе си, защото знаеха колко приятна може да е външността ѝ. А Морийн, замечтаното момиче върху червената възглавница сред кълбетата дим с остър мирис, никога не я бе виждало в друг образ, освен предрешена като болна маймуна... да, май полудява. По дяволите, какво значение има за момичето или за самата нея как изглежда? Или как е изглеждала — ако изобщо някой, тя или който и да било друг човек, знае какво е истинското ѝ лице. Тя, Кейт, е наела стая под наем при Морийн, това е всичко. Намира се в точно обратното положение на онова от началото на годината, когато даде стая в къщата си на едно момиче, белгийка, приятелка на най-близкия приятел на Джеймс: дошла бе да учи английски. Тогава Кейт искаше само едно нещо от момичето — да влезе в тон с атмосферата в семейството, още повече че имаше чувство за хумор и добронамерен нрав, макар и малко дребнав и старомомински (възпитанието ѝ беше дребнобуржоазно), както и да не нарушава мира и равновесието в дома. А това можеше да се случи, ако например момичето се влюбеше в Майкъл... Кейт, разбира се, не смяташе, че мъжът ѝ би отвърнал със същото чувство... При тази мисъл тя се обузда и сама си заповяда: „Да не си посмяла отново да започваш, не забравяй домашната помощница Моник, колко скъпо се наложи да платиш за подозрението, че Майкъл е хлътнал по нея.“

Кейт все пак си припомни и други изисквания, които бе предявила към младата белгийка, за да остане всичко в рамките на благоприличието: да не се влюбва прекалено силно в никой от тримата ѝ синове, освен ако въпросният син сам не се влюбеше силно в нея. Да не забременява и още повече да не прехвърля на Кейт отговорността за справянето с проблема, както направи Моник, за чийто аборт платиха Браунови, защото бащата, млад французин, когото срещнала в курса по

английски език, не разполагаше с никакви средства. Да не е наркоманка като Розали, предишната им домашна помощница от Франкфурт, е, можеше да изпусне някоя цигара марихуана, но нищо по-силно. Да не надува стереоуредбата докрай. Да не... В духа на настоящото си настроение Кейт сумира накратко: момичето трябваше да се приспособи към нейния начин на живот без сътресения и дискретно, защото, макар естествено Кейт да не изискваше особени добродетели и начин на живот от домашните си помощнички, тя нямаше никакво желание да променя своите.

Морийн влезе боса като пастирка от детска приказка. Като видя Кейт да стои в полумрака пред огледалото, тя запали лампата, тръгна към нея с пружиниращата си енергична стъпка, застана малко зад Кейт и впи очи в техните две отражения.

Морийн отметна назад жълтите си коси, огледа себе си, после Кейт. Намръщи се. Лицето ѝ изразяваше обърканост или може би желание да разбере положението.

После се усмихна ослепително — блеснаха бели зъби между червени устни — и затанцува. Танцът ѝ беше жив, скоклив, отсечен; през цялото време, докато играеше, следеше движенията си в огледалото, същинско дете, което се наблюдава как върши нещо за пръв път. Прецени, че е доволна от изпълнението си и се ухили. Отметна назад глава, разтвори ръце и се завъртя още по-вихрено, стъпалата ѝ затопуркаха, защото се замая, накрая се свлече до едната стена и се разсмя.

Всичко беше като представление, тя беше изцяло погълната от себе си. Но ето че се отгласна с рамо от стената, изправи се и дойде при Кейт. Кейт се улови, че е извила устни; усмивката на зрелостта, тъжна, иронична, проникателна и търпелива. Може би тъкмо това бе предизвикало наперения, предизвикателен танц?

Морийн се наведе малко напред, изпитателно се вгледа в себе си през рамото на Кейт. Изплезе ѝ език. От яд, от желание да се самоутвърди? Сетне със същата неприязън отново се изплези, този път на себе си. Накрая направи престорено развеселена муцунка на Кейт и бързо се оттегли в своята слънчева стая.

Кейт се засегна. Разумът ѝ говореше, че жестът е приятелски — момичето бе дошло да сподели нейния миг пред огледалото — но Кейт го прие като нападение, просто заради невъзмутимата самоувереност

на младостта. Заради смелостта на Морийн да удовлетворява на мига спонтанните си желания. Да, за това става дума, това е изгубила Кейт.

Но няма никаква полза да стои тук, в този грамаден хол, отрупан с възглавници — нахвърляни в безпорядък, сякаш е спано върху тях предната нощ — само защото се страхува да излезе на улицата, да изложи на показ слабостта си. Трябва да си почива. И трябва отново да започне да яде.

Изкачи циментовите стъпала и излезе на обляната в слънце улица. Застана под гъстите корони на дърветата край канала, намираше се на няколко крачки от *Ristorante*. Реши, че е време да е гладна, най-малко трябва да се храни заради задълженията, които я очакват през идващите седмици... я чакай, тя няма никаква работа и никой нищо не иска от нея, защо тогава продължава да мисли за задължения, предстоящи усилия, за чужди желания и нужди? Ето, сега ще влезе в ресторанта, ще хапне, няма вече да повръща, може би яденето дори ще ѝ достави удоволствие... Кейт се запъти към елегантния ресторант с двете лаврови дръвчета на входа. Преди да влезе, зърна през стъклената витрина как един келнер старателно се навежда към жена на нейната възраст, а тя жадно попива неговото ласкателно внимание и доволно се хили — „дърта глупачка“, помисли си Кейт. Тъкмо се канеше да влезе, и си помисли, че преди пребиваването ѝ в охолния живот на международния елит щеше да избере подобен ресторант само в особен случай; при обикновен повод щеше автоматично да го отмени и да потърси по-евтино заведение, а сега от цялата улица той ѝ се видя единствено подходящ. Мисълта я сепна и я върна от прага, но дълбоко в нея остана чувството, че е несправедливо оцетена. Стотина метра по-нататък влезе в най-обикновена закусвалня, дето се срещат на всяка крачка в Лондон. Беше почти празно. Обедното струпуване не бе започнало. Седна и зачака. Пред нея стоеше листа с типичното британско меню. В другия край на помещението една келнерка говореше с клиент, мъж на средна възраст. Изобщо не бързаше да обслужи Кейт.

Когато най-сетне дойде, не я погледна, надраска поръчката върху някакво тефтерче, върна се да довърши разговора си с мъжа и едва тогава изкряска поръчката на Кейт в прозореца към кухнята. Кейт зачака да ѝ донесат обяда. Седеше очевидно невидима за келнерката и останалите посетители: заведението започна да се пълни. Разтрепери

се от несдържан глад и пристъпи на плач. Чувството, че не я забелязват, я тласкаше да изкрещи: „Погледнете ме, аз съм тук, не ме ли виждате?“ Като раздразнено малко дете Кейт бе на ръба на истеричен припадък. Изригването бе възпряно от появата на чиния с пържен дроб, картофи и воднисто зеле, тикната под носа ѝ от келнерката, без и този път да я погледне... Кейт не вкуси. Наистина се чувстваше като дете, наказано да яде само в ъгъла, защото не е слушало, и забравено там. Беснееше, ярост заглушаваше разума ѝ. Опитваше се да се успокои с мисълта, че всичко се дължи на болестта ѝ и няма вина, но събори чашата с вода. Очакваше келнерката тутакси да се озове до нея и дори да се разсърди, тя не ѝ обърна внимание. Кейт стана, прекоси помещението, доближи келнерката, която разговаряше с друг клиент, и каза:

— Съжалявам, но разлях чашата си с вода.

Гласът ѝ трепереше.

Този път келнерката я погледна и на мига разбра, че се задава кавга. Затова отвърна:

— Идвам след секунда, милинка.

И отиде да подрежда друга маса.

Когато най-после дойде при Кейт, хвърли равнодушен поглед към мокрото петно и каза:

— Ако не ви пречи много, ще сменя покривката, след като свършите.

И изчезна.

Така е най-разумното — обади се домакинята в Кейт; едно мокро петно на покривката няма да ѝ навреди кой знае колко. Тя обаче незабавно извика да ѝ донесат сметката и се улови как на излизане от ресторанта люшна полата си, а можеше да се закълне, че никога в живота си не бе прибегвала до този жест: той е характерен за жените, които имат навика да сумтят презрително, все едно казват: „Пет пари не давам за вас! Не си мислете, че това може да ме засегне!“

Вън, на улица „Еджуеър“, беше пладне. Най-оживеното време, особено през лятото, когато всеки влиза и излиза от кафенета и барчета, за да хапне сандвич за обяд, да изпие чаша чай или просто да поседи. Без да бърза, Кейт мина покрай *Ristorante* и надзърна вътре през тънките муселинени пердета. Ако бе обядвала тук и над нея се бе навеждал онзи внимателен млад мъж, сега нямаше да я избива на плач,

нито щеше да се цупи обидено — нямаше и да е разляла чашата с вода!

Общо взето, дългият ѝ престой в скъпия хотел, обсипващите грижи на Силвия и Мари, не ѝ се бяха отразили добре. Бяха я върнали в детството и тя отново се нуждаеше от постоянно ласкаещо внимание.

Слезе от яркия пъстролистен ден в хладния полумрак на квартирата си. На пода в хола, проснат по корем върху възглавниците, лежеше с разперени ръце млад мъж. Спеше. По всичко личеше, че Морийн не е вкъщи.

Кейт се прибра в стаята си, видя, че леглото ѝ няма чаршафи, откри в един шкаф в хола чисто спално бельо и хавлиени кърпи, взе каквото ѝ трябваше, без да безпокои младия мъж (ако съдеше по дълбокия му сън, той вероятно не бе спал от дълго време), и си легна в чисто застланото легло. Тогава направи нещо, което по правило никога не си позволяваше. Плака съзнателно и дълго. Отвори резервния отдушник, така ли? Да, и това; но по-скоро призна пред себе си, че има за какво да плаче. Отвсякъде я нападаше самотата, отвътре също. Плачеше безутешно като дете, току-що научило, че го пращат в далечен пансион или че родителите му тръгват на дълго пътешествие и го оставят при непознати хора.

Но докато тялото ѝ се тресеше и произвеждаше сълзи, тя разсъждаваше трезво и спокойно: пристигането ѝ тук, в тази стая под наем, където никой не я познава, всъщност е нейният първи самостоятелен живот, първото ѝ излизане от пашкула на удобството и защитеността, от аурата на хорското одобрение за избора ѝ какво да олицетворява. Тук никой нищо не очаква от нея, не знае нищо за източника на нейната сила, за защитната ѝ обвивка. Сега ѝ стана приятно, като си спомни сцената с Морийн пред огледалото в хола: Морийн бе откликнала пряко на Кейт, на истинската Кейт, на онази Кейт пред очите ѝ, която се свеждаше до една суха, крива, предпазлива усмивка.

Изплака се, заспа, събуди се в непозната стая, студена, но пресечена от дълъг слънчев лъч: слънцето се бе прехвърлило от другата страна на апартамента, нейната.

Трябваше да купи нещо за ядене. Този път възглавниците в хола бяха празни; впрочем тя не видя повече младия мъж, който бе спал на тях.

Морийн седеше сама в кухнята и ядеше детска каша с чаена лъжичка направо от бурканчето. Пудинг от праскови и сливи. На една лавица беше строена цяла батарея консервирани детски храни, само десерти.

Морийн носеше яркочервен пенъор с волани и бе пристегнала косата си на конска опашка. Приличаше на десетгодишно момиченце, облякло роклята на майка си.

— Можете да си купите всичко необходимо от магазините наоколо — каза тя, скочи и облиза лъжичката. Запрати бурканчето в кофата за смет, а лъжицата в мивката, където тя остро издрънча. И излезе от кухнята с танцова стъпка.

Кейт потърти една пазарска торба на колелца, грабна с другата ръка голяма кошница и едва на вратата съобрази, че съвсем няма да пазарува за шест или шестнайсет души, а само за себе си. Показа се на грейналата в слънцето улица само с найлонова торбичка. В късния следобед магазините бяха пред затваряне. На всяка крачка срещаше бакалии от категорията на закусвалнята, в която бе обядвала — поточно не бе обядвала. Малки, натъпкани с консервирани и замразени храни. Нямаше ги супермаркетите на квартала Блэкхийт, предпочитани от средната класа. От двете страни на улицата се издигаха евтини блокове, а притиснати между тях, малки стари къщи приютяваха обитатели, никога не напускали четирите им стени. Тия хора бяха клиентите на магазинчетата, от чиято стока при нормални условия на Кейт дори не би хрумнало да вземе нещо. В едно от тях тя купи корав бял хляб, четвърт краве масло, оцветено в жълто, пакет обезмаслено сирене и бурканче от такъв вид ягодов конфитюр, че вкъщи само погледът към него щеше да ѝ се стори престъпен. Забеляза, че вълненията ѝ около покупката на второкачествените храни определено са твърде силни. В нея бушуваха чувства, сякаш ѝ бяха прочели заповед за едногодишен арест: през целия си брачен живот бе изразходвала огромна част от енергията си да избира безупречни храни за семейството. Помисли си още, че хората от испанското селце със сигурност никога не са виждали подобни отвратителни изкуствени продукти, нищо, че са далеч по-бедни от купувачите в тези магазинчета, попадащи под определението „обикновени хора“, тоест британските работещи, ползващи услугите на ужасната долнопробна снабдителна търговия... *И какво от това, какво ѝ става, защо това я*

засяга толкова силно, защо в очите ѝ отново напират сълзи, защо иска да тропва с крака и да крещи от гняв — защо? А милионите хора в бедните страни — те умират, защото няма какво да ядат; а милионите деца, които никога няма да пораснат нормални, защото до тях не достига дори лошокачествената храна, наблъскана в найлоновата ѝ торбичка на оранжеви и розови маргарити... На касата я разтресе негодувание и едва се удържа да не избухне в сълзи. Защо? Касиерът не я погледна и не възкликна усмихнато: „Ах, госпожо Браун, ах, Кейт, ах, Катрин, колко се радвам да ви видя“, затова. Усети хладното му отношение. „Напълно съм полудяла“ — говореше разумът ѝ, докато я разкъсваше яростта на малко дете.

Запъти се към Марбъл Арч. Уличният пазар там вече затваряше. Значи е събота? В нито един миг от живота на Кейт не ѝ се бе случвало да не знае точния час, какво остава за деня от седмицата.

Застана пред сергия, върху която сред повехнали марули се търкаляха няколко домата — жалки останки от свежото обилие на сутринта. Но точно под носа ѝ спуснаха дървен капак. Сякаш хлопнаха в лицето ѝ врата. В паниката, че ще бъде лишена, тя бързо заобиколи тезгяха и почти извика към другата страна, но с принудена усмивка; усети колко отчаяна е гримасата, растягаща устните ѝ:

— Може ли да купя домати, половин килограм?

Продавачът се сопна, без да прикрива раздражението си:

— Затварям. Времето ми изтече.

— Моля ви! — изпъшка тя и чу в гласа си нотка като на живот и смърт.

Този път продавачът бавно я измери от горе до долу. Също тъй бавно се наведе и огледа редицата отворени сергии, по които все още се въргалияха изостанали плодове и зеленчуци. После обърна гръб на Кейт и пусна страничния капак на своята будка. Равнодушно като в съдебна зала изрече в празното пространство присъдата, която тя заслужаваше:

— Потърсете при лелките ей там, все ще намерите нещо.

Тя отиде до най-близката отворена, нареди се на опашката и се заслуша в приказките на жената пред нея — жена домакия като нормалната Кейт, тоест като Кейт от миналото с пазарската чанта на колелца, с торбите и мрежите, пазаруваща седмични запаси за голямото семейство.

Жената си тръгна, приведена, натоварена; робиня, но раменете ѝ изразяваха удовлетворение, че влачи бремето за близки хора. Изцяло погълната да наблюдава жената, Кейт пропусна реда си и отприщи цялата палитра от емоции, неизменно съпровождащи опашките. Жената, изместила Кейт, агресивно уверена в правотата си, непоколебимо обърна гръб на Кейт и подвикна високо на съседката си от другата страна:

— Ако тя може да се помайва тук цял ден, аз нямам време за губене.

Кейт купи от продавача, който не я удостои дори с поглед, два лимона и една зелена чушка, навреме овладявайки рефлексите си да поръча дузина лимони и килограм чушки.

Върна се в квартирата си с ясното съзнание, че още не проумява с какво ѝ предстои да се сблъска. До този ден дори не бе подозирала за него. Ако не беше тъй отпаднала, ако не бе боледувала, нямаше да реагира толкова пресилено, разбира се, че не. Значи трябва да е доволна, че изживява титанични чувства, иначе какво щеше да усети — някое и друго боцване, някое дребнаво излияние. Можеше дори да не разбере какво означават те, да се престори, че не ги е забелязала.

Но какво да прави с изверга в себе си, впримчил я в плен, чудовищното бебе, което, щом поиска, трябва на мига да получава ласки, усмивки и внимание: жената, индиректно заявявала години наред: „Забравила ли си коя съм в този дом?“ Наталия Петровна го казва направо; фактът, че Кейт Браун се срамуваше да го произнесе на глас, говореше за известен напредък.

На ниския парапет пред входа към апартамента седеше отегчена млада жена с огромен рус кок, силен син грим на очите и яркорозови куклени устни. Беше облечена със старомодна вечерна рокля от черна дантела и атлаз.

Когато Кейт приближи, надменното лице на младата жена цъфна в широка усмивка и Морийн попита:

— Защо си толкова кльоцава?

— Защото изведнъж отслабнах много.

— Логично.

— Не и за мен, поне засега — отбеляза Кейт и се спусна надолу към апартамента.

Едва сега, сякаш се опитваше да поправи излязла от строя машина, да смаже мотора ѝ, Кейт се зае със задачата да си приготви храна, която ще успее да изяде. Длъжна бе да хапне нещо. Имаше нужда от енергия. Трябваше да натрупа сили, за да победи чудовището, което я изпиваше отвътре.

От гадния корав хляб направи препечени филийки, намаза ги с масло, намачка отгоре сирене и се настани на кухненската маса да се нахрани. Но всяка хапка се превръщаше в топка, засядаща на гърлото ѝ. Морийн нахълта, полюшвайки дантелени поли около босите си крака.

— Болна ли си била? — попита.

— Малко.

Морийн взе от лавицата бурканче с бебешка каша, този път от сливи с грис, повдигна полата си, седна върху ъгъла на масата и започна да яде. Като видя колко трудно преглъща Кейт, тя махна с ръка към запасите от бебешки храни и ѝ предложи:

— Опитай от тях. Аз ям само бебешки пюрета.

— Ще получиш авитаминоза — отговори машинално Кейт и едва сдържа сълзите си, докато момичето се превиваше в подигравателен смях.

Морийн ѝ подаде бурканче с ябълково пюре и Кейт успя да преглътне няколко лъжички.

— Аз пък обичам да боледувам — каза Морийн. — Много по-приятно, отколкото да се тъпчеш с хашиш.

— Веднъж опитах хашиш, но не ми подейства.

— Сигурно не си продължила — констатира Морийн.

В този момент на вратата се появи млад мъж, подстриган на венец, с джинси и копринена риза с къдрички. Той кимна на Кейт, мина покрай нея, вдигна на ръце Морийн от масата и каза:

— Трябва да тръгваме. Започва след пет минути.

Морийн навлече бели боти с връзки, приличаха на детски обувки, и метна на голите си рамене красив испански шал, целият прояден от молци.

На излизане двамата кимнаха на Кейт, а нея я проряза болка, сякаш за дълго се сбогуваше с любими хора. Почувства се ограбена, задето ѝ отнеха, макар и за една вечер, очарователната, безпардонна, непостоянна компания. Нейните деца се държаха много по-официално,

далеч бяха от подобна спонтанност. Тя ли е виновна, че израснаха такива? Трябва да...

Спря се навреме, замоли чувството си за вина и тъгата да стоят по-далеч от нея, докато натрупа издръжливост, та да може да ги понесе.

Кейт натрупа одеяла на леглото си и се пхна под тях. Заспа. Търсеше съня за тюлена, но не можа да го улови. Повлякоха я други сънища, дребни и неважни; понесена от тях, тя усещаше, че се е приближила на метри от центъра на лабиринта, но както и да завиваше, оттук или там, не успяваше да стигне до него. А там, на няколко крачки от нея, се намираще тюленът. Една част от Кейт носеше тюлена на север, това бе онази Кейт, поела задължението, но тя оставаше скрита от самата нея, защото незначителните сънища, сякаш куп пакети, за които също трябваше да се погрижи, ѝ пречеха да върви към главното.

Събуди се. Отвсякъде се носеше музика. Въздухът беше тежък и влажен, но в него витаеха безгрижие и веселост, движение и бъркотия от много хора; този летен полъх, тази свежа струя в лятната съботна нощ ощипа лицето на Кейт, по което изтънелият мрак отпечатваше сенките на листата в прозореца: отвън на тротоара светеше улична лампа. Едната от няколкото музика, нахлуващи в стаята, идваше от апартамента.

Кейт се чувстваше значително по-добре: душевните бури от деня май бяха отминали. Навярно се дължеше на няколкото хапки, които най-последно бе успяла да задържи — отново ще отиде в кухнята да се подкрепи. Приятно ѝ стана при мисълта, че може да срещне Морийн. Наметна жълт хавлиен халат и излезе в коридора. Беше празен. Видя отражението си в голямото огледало: образът само я разсмя. Все едно, никой, освен Морийн няма да я види. Вратата на кухнята беше затворена. Кейт я отвори усмихната и сцената вътре я смути като незаслужена агресия.

Около кухненската маса, отрупана със закуски и чаши с вино, седяха петима младежи. Мургава девойка свиреше на китара. Кейт осъзна, че усмивката, надяната на лицето ѝ, беше навик от другата къща, от нейния дом: когато влизаше в някоя от стаите с децата и техните приятели, тя се появяваше с тази усмивка и очакваше да я

приветстват, пък било то и в тона на семейната традиция да се дразнят с „любовни обяснения“.

„Охо, кой идва!“

„Сигурно ще ни събщиш, че масата е сервирана.“

„Това е майка ми! Казах ви, че не е толкоз лоша.“

Така я посрещаха преди време, когато децата ѝ още встъпваха в юношеството, с непохватни закачки, изразяващи обич и зависимост от нея, защото се градяха на увереността, че тя, майката, ще е винаги на разположение, неизменно ще влиза усмихната и ще казва: „Благодаря за комплимента. Да, вечерята е готова.“

Сега обаче я посрещнаха пораснали хора и ѝ беше по-трудно да приеме хладната им вежливост.

„Влез, мамче. Това е приятелят ми от Шотландия/Испания/Щатите. Може ли да остане малко при нас? Купил съм нов спален чувал. Обещай ни, че няма да правиш готварски подвизи, моля те!“

Стори ѝ се, че петте лица, сред тях и това на Морийн, се обърнаха към нея с онова забавено движение, което трябваше да изрази безразличие, а прикриваше симпатия, но им бе необходимо за самозащита — от какво ли?

Пет чифта очи се втренчиха в скелета в крещящо жълт халат с измъчено лице, оградено от щръкнала суха коса.

Побягна от враждебните, както ѝ се сториха, погледи, и изломоти:

— Извинявайте...

Опомни се в стаята си и осъзна, че чувството ѝ за отхвърленост е надделяло над рационалното у нея; можеше само да констатира присъствието му, но не и да го овладее. Припряно навлече една от красивите си летни рокли — приличаше на скелет в чувал — опита се да приглади разчорлената си коса, но бързо се отказа и излезе на улицата. Под запалените улични стълбове седяха младежи на групички, надяваха се да се случи нещо интересно, вероятно бирариите вече бяха затворили.

Не мога, не мога да мина покрай тях, помисли си тя, защото виждаше заплаха във всяка група мъже, дори в двете разговарящи момчета. Но си наложи да тръгне, сама си предписа лекарство срещу инстинктивното желание да побегне обратно в апартамента, да се пхне под одеялото, да се завие презглава и да се спотаи. Улицата ѝ се

струваше огромна, безкрайна, всичко вещаеше опасност, а самата Кейт се чувстваше уязвима от всички посоки. Вървеше и гледаше право напред, все едно минаваше по италианска или испанска улица, там жените винаги имат усещането, че са като публична зелена градска площ с предупредителни табелки: „Не стъпвай по тревата!“

Никой не ѝ обърна внимание. Хвърлиха ѝ един-два безразлични погледа и те веднага рикошираха от нея в търсене на нещо повдъхновяващо.

Отново стана невидима.

А цялото ѝ същество, смутените ѝ вперени очи, тялото ѝ, дори краката ѝ в елегантните обувки очакваха внимание, сякаш бе младо момиче, прекарало три часа пред огледалото и заложило цялото си съществуване в момента, когато ще излезе под обстрела на армия изпитателни погледи. Кейт се почувства безплътна, витаеща, без тежест; в главата ѝ бе пълен хаос, чувствата ѝ — вцепенени от объркване; бореше се с някакви подтици, толкова различни от всичко, изживявано досега, и от представите за собствената ѝ природа, че се втрещи, сякаш четеше случка от жълтата преса. Съзнаваше, че ако не внимава какво прави, може да се приближи до някоя група разговарящи мъже, да вдигне полата си и да се покаже: „Ето, тук съм, не ме ли виждате? Защо не ме поглеждате?“

Едно малко кафене, изложило пред входа същото меню, като на обяда, още бе отворено. Но до английските ястия имаше и друг списък, подсказващ за гръцки произход на собствениците. Предлагаше традиционни гръцки ястия: тарاما, шиш кебап и грах. Заведението беше претърпано с младежи от околните високи блокове; не им се прибираше след затварянето на кината и бирариите. Никой не я забеляза, въпреки че се бе вцепенила в очакване на насмешки и подигравки. Вече знаеше, най-после бе разбрала, че цял живот невидими флуиди са я поддържали изправена — вниманието на другите към нея. А сега притокът на флуиди бе пресъхнал. Тя залитна, наложи се бързо да седне на едно свободно място при маса, където вечеряха млада двойка и момиче, очевидно сестра на съпругата. Сестрата нещо се цупеше, но май повече се преструваше и всъщност беше доволна: правеше се на безразлична; младата съпруга мрънкаше да се прибират при детето, защото съседката, на която го оставили,

сигурно искала да си ляга; сравнявайки сегашната си обвързаност с предишната свобода, младият мъж жално оглеждаше ресторанта.

Един грък ѝ донесе поръчания шиш кебап и се опита да накара шестнайсетгодишното момиче да го погледне; така че Кейт не си направи труда да попита защо не са сложили подправки и не се нае да му обяснява как не всички англичани избягват пикантната кухня; нито помоли да ѝ приготвят друга порция по техния вкус. *Специално за мен*, бяха думите на върха на езика ѝ.

Хапна набързо и напусна оживеното приветливо заведение, което с приближаването на часа за затваряне се пълнеше още повече с посетители, сякаш застрашително възвираше и щеше да се изплиска на улицата.

Кейт се поздрави за това, че докато плащаше сметката *не* привлече внимание с някоя подчертано изразителната усмивка, която трябваше да съобщава: *Свикнала съм да ме забелязват*.

Върна се в апартамента, вратата на кухнята беше отворена, а Морийн стоеше в коридора, облегната на стената до млад мъж, когото Кейт не бе виждала до този момент. Държаха се за ръце. Морийн видя Кейт и попита:

— Защо не влезе при нас преди малко? Можеш да идваш в кухнята по всяко време. Не се притеснявай от нас.

Още преди тя да завърши изречението си, Кейт се размекна от благодарност.

— Това е Филип — представи Морийн мъжа, измъкна ръката си от неговата, побутна го към Кейт и добави: — А това е Кейт. Приятелка.

Филип послушно кимна на Кейт, усмихна ѝ се, после прекоси коридора и от вратата напомни:

— Значи, до утре.

В думите му прозвуча предупреждение, почти ултиматум. Морийн отвърна със свиване на рамене и напрегнато изражение на лицето.

— Добре — отвърна тя. — Обещавам. *Наистина* мисля за това. Но много напираш.

— Напирам, защото зная какво искам — отсече Филип и без да поглежда назад, изчезна в нощта.

Морийн въздъхна шумно, май държеше да подчертае, че от гърба ѝ е паднала тежест, и отиде в кухнята. За този половин час в отсъствие на Кейт обстановката напълно се бе променила. Младежите бяха изчезнали, масата — разчистена и вече нямаше никакви чинии, чаши и закуски. Само момичето с китарата все още седеше там и галеше с пръсти и коси струните на инструмента. Не удостои Кейт с вниманието си.

Морийн разглеждаше Кейт с неприкрито неодобрение. Очите ѝ се плъзнаха по сплъстената коса с широката сива ивица около пътя. Внимателно изучи роклята ѝ, като я обиколи от всички страни. Накрая сухо отсече:

— Почакай! — и изчезна.

Върна се след малко, награвила няколко рокли, и взе да ги показва на Кейт една по една. Двете жени се разсмяха, отначало леко, после по-силно и даже гръмко, а момичето с китарата учудено вдигна глава да види какво е толкова смешно. Тясната рокля с волани, опъната по скелета на Кейт, го накара да се усмихне вяло, после отново потъна в музиката си.

Сред купчината дрехи на Морийн имаше една тъмнозелена права рокля и Кейт я пробва.

Морийн много се зарадва, установявайки, че ѝ стои по мярка.

— Вземи я. Носи я, докато понапълнееш. Истина ти казвам, изглеждаш тъжно в твоите ужасно скъпи тоалети, приличаш на кокали в чувал. Изглежда, си богата?

Вълна на самосъжаление заля Кейт: през ум не ѝ бе минавало, че някога някой ще я нарече „кокали в чувал“. Но всъщност очите на Кейт се насълзиха от милото внимание на Морийн. За да се прикрие, тя обърна гръб и се залови да приготвя чай, а когато се върна на масата с чаша в ръка, момичето с китарата се изгуби към друг край на апартамента и после звуците на струните долетяха отдалеч. Морийн бе заела крайно неугледна поза, разтвори на навън петите на белите боти и разпростряла диплите на черната си дантелена рокля; тя внимателно следеше Кейт.

— Носиш халка.

— Да.

— Разведена ли си?

— Не.

Кейт се боеше едносричните ѝ отговори да не отблъснат приятелството на девойката, но след малко Морийн отново попита:

— Съжالياваш ли, че си се омъжила?

Кейт първо се засмя неловко като на нетактичен въпрос, а после, изненадващо дори за себе си, седна и прихна. Неудържимо. Трябва да се спре, смехът ѝ изби на плач. Морийн опря брадичка на ръцете си, отпуснати върху облегалката на стола, иззад който надничаше, сякаш гледаше коне и други животни през порта към широко поле; втренчи се в Кейт с нетрепващи, настойчиви сини очи.

Не помръдна, докато Кейт не се успокои и не ѝ обясни причината за необуздания си смях:

— Смешно е, когато ти задават такива въпроси, разбери! Ами, аз съм женена едва ли не, откакто се помня.

— Не виждам нищо смешно в това — отбеляза Морийн.

— Имам деца. Четири. Най-малкото е на деветнайсет.

Доста време Морийн остана вцепенена, не смени позата си, не отмести поглед. После стана и се отърси от своето разочарование, сви рамене, нави си цигара, внимателно раздробявайки стръкчетата остро ухаеща трева. Изчезна по посока към музиката, без да каже довиждане или лека нощ.

Кейт си легна. Събуди се по обяд. Полежа, загледана през прозореца в бялата стена отсреща, покрай която бяха наредени саксии с растения, и в дървесните корони над тях, окъпани в ярка светлина. От апартамента не долиташе звук. Без да срещне жива душа, Кейт се изкъпа и отиде в кухнята. Никой не бе влизал тук от предната нощ. В хола телефонът зазвъня. Морийн отговори, после се появи на вратата на кухнята. Точно там, откъдето снощи Кейт бе гледала петте лица да се обръщат към нея, Морийн стоеше и я наблюдаваше. Беше с бяла плажна пижама, а косата ѝ бе вързана с бели панделки на две свободни плитки над раменете.

Морийн влезе, отрязва си филия от хляба на Кейт, намаза я с конфитюр и седна да се храни.

— Ще си боядисаш ли пак косата?

— Не съм решила още. Имам още шест седмици да си помисля.

— Какъв е бил естественият цвят на косата ти, когато си била млада?

— Като този. — Кейт показва края на един меденочервен кичур, който висеше над рамото ѝ, но бързо се поправи. — Всъщност беше тъмночервена.

— Сигурно си била красива — каза Морийн.

— Благодаря ти.

— Ако тръгна на път и те оставя сама в апартамента, ще се грижиш ли за него? Разбира се, в такъв случай тук няма да се мъкнат тълпи както сега, ще бъдеш напълно сама.

При този внезапен обрат на начина на живот, който ѝ се предлагаше, Кейт не се сдържа, засмя се.

— Значи, не искаш?

— Не. — С огромно усилие над себе си успя да не добави: „Но ако е необходимо, естествено ще се грижа.“ Вместо това каза: — Разбери, не ми се случва често да бъда напълно свободна, да не трябва да върша или да се грижа за нещо. Не зная кога отново ще ми се удаде подобен шанс.

— Отдавна ли?

— Какво?

— Отдавна ли си се откъснала на свобода?

— Отскоро, за първи път в живота ми.

Кейт долови раздраженото отчаяние в гласа си, което означаваше: „Не е възможно, сама не мога да повярвам.“

Морийн ѝ хвърли неприязнен поглед; после Кейт схвана, че се дължеше на спотаен страх, а не на враждебност. Морийн се изправи, запали цигара — този път обикновена — и взе да обикаля кухнята с едва загатната танцова стъпка.

— И никога преди това? — попита отново.

— Никога.

— Млада ли си се омъжила?

— Да.

Нова дълга и дълбока въздишка на боязън, на предчувствие: момичето прекъсна скокливия си танц — птича игра на брега на море — и разпалено я притисна с въпроса си:

— Не съжالياваш ли? Кажи! Не съжالياваш ли?

— Как да ти отговоря? Не виждаш ли, сама не зная!

— Не виждам. Защо не знаеш?

— А ти смяташ ли да се омъжваш?

— Може би.

И отново се спусна да обикаля с танцова стъпка кухнята, все едно беше малко момиченце, на което винаги са забранявали да танцува, и сега си наваксва, прескачаше невидими бариери, прегради, линии по пода. После изведнъж прозря, че внимателното избягване на видимите само за нея линии изгражда друга схема на танца. Смръщи се, ядоса се, обезкуражи се. В другия край на кухнята слънцето очертаваше жълт квадрат. Морийн започна да обикаля квадрата на пръсти с войнишка отмереност: едно, две; едно, две.

— Ако реша да пътувам, ще отида в Турция при Джери.

— Ще се омъжиш ли за него?

— Не. Той не иска. Но Филип настоява да се оженим.

— Искаш да кажеш, че бягаш при Джери от страх да не се омъжиш за Филип?

Морийн се изсмя, но продължи да марширува около слънчевия квадрат.

— Излиза, че трябва да се чувствам виновна, задето не искам да поема грижата за апартамента, с което ще те принудя да се омъжиш за Филип.

Морийн отново се изсмя и с рязко движение седна до масата.

— Имаш ли дъщери?

— Една.

— Омъжена ли е?

— Не.

— Иска ли?

— Понякога да, понякога — не.

— А ти какво ѝ пожелаваш?

— Не разбираш ли, че не мога да отговоря на този въпрос?

— Не! — крясна Морийн. — Не, не, не, не! Не разбирам. Защо не можеш?

И избяга от кухнята с развени плитки.

Госпожа Браун се разхожда в парка цял следобед. Отначало не осъзнаваше, че отново е станала госпожа Браун; разбра го едва когато забеляза вниманието и погледите на другите към нея; дължеше се на блестящата зелена рокля на Морийн — стоеше ѝ по мярка; на спретнато прибраните и вдигнати нагоре коси — прическата придаваше „пикантно“ изражение на лицето ѝ, защото тя наистина

вече „се съвземаше“, както е изразът; осанката и държанието ѝ хармонизираха с всичко останало.

На пейката, където седна да си почине, дойде някакъв мъж и я покани на обяд.

Прибра се вкъщи в летния неделен здрач, разчела разни шансове в очите на мъжете по пътя.

Кейт застана пред голямото огледало и се вгледа в слабата елегантна жена — измъченият вид бе изчезнал от лицето ѝ, прогонен от общата възстановяваща се привлекателност — съблече роклята, захвърли я и навлече старата, която ѝ стоеше като на закачалка, разпусна косата си и отново излезе на улицата. И отново стана невидима за околните.

Достатъчно бе само да облече друга рокля и да прибере косата си, за да привлече погледи и предложения на всяка крачка.

Казват, че майчините чувства се разбуждат в жената, щом съгледа специфичната извивка на детската главичка: тъй е отредила лукавата природа. Патето, излюпващо се от яйцето, сляпо следва формата или звука, запечатани завинаги в съзнанието му като „майка“, независимо какви ще са формата и звукът в този решителен момент от патешкото му съществуване.

Един прочут африкански ловец е описал как по време на лов запечатва силуета на преследваната антилопа или сърна някъде зад очите си, а после наслаждава този въображаем шаблон върху някоя малка, едва видима частица от звяра, прикрит зад защитното наметало на светлините и сенките, така лесно отгатвал очертанията на преследваното животно.

Една жена с провиснала рокля, тежка походка и старомодна коса (това прави най-силно впечатление) не е „включила бутона“ за привличане на мъжете. Същата жена, облечена в елегантен тоалет, стъпваща уверено, настроила вътрешния си термостат, макар и на най-ниска степен, вече подканва.

Вниманието на мъжете привличат сигнали, не по-сложни от тези, които следва патето и през целия си живот на зряла личност, откакто е осъзнала секса, може би някъде от дванайсетата си годишнина, тя се е приспособявала като кукла на конци към повелите на тези сигнали...

На другия ден Морийн изобщо не се мярна — дали бе заминала за Турция? Кейт отново облече тъмнозелената рокля и през целия ден

беше госпожа Браун: заедно с маската, фасона и първообраза се върна и старият маниер, сърдечната красива Кейт Браун, около която келнерите се въртяха с удоволствие, а продавачите в магазините — с усмивка.

Кладенецът на сълзите в Кейт, застрашаващ да прелее при всяка най-дребна проява на безразличие към нея, сякаш се успокои, свадливите нотки в гласа ѝ затихнаха и тя престана да събаря чашите с вода.

На следващия ден Кейт забеляза пред касата в бакалницата една жена на средна възраст с лошо боядисана червеникавожълта коса, обувки с много високи токове и впита в тялото пола. Жената се бе изпъчила пред касиера, хихикаше и бърбореше, изтъкваше присъствието си, а той едва вмъкваше от време на време по някое „Да?“, „Така ли?“ и „Нима!“.

Тя не спираше, самотницата, очите ѝ блестяха от принудена жизнерадост, гласът ѝ просеше благосклонност, докато накрая човекът се обърна към Кейт и прекрати излиянията ѝ.

Лицето на жената помръкна отчаяно, усмихна се жално, в очите ѝ блеснаха сълзи; издаде брадичка напред и излезе на улицата с лек отсечен жест на презрение.

Кейт я последва; вървеше бавно след своята двойница по улица „Еджуеър“, наблюдаваше я как изпитателно се вглежда в лицата на насрещните минавачи, мъжки и женски, за да отчете дали я забелязват, *дали външността ѝ покрива очакванията на човека пред нея, зададени в него от условностите на времето*. Видя жената да оценява себе си в отраженията на модните витрини, пред които спираше, и заглеждаше рокли, подходящи за Морийн и Ейлийн; проследи как с всяка стъпка умората я притиска, високите токове я наказват, но тя не се предаваше, стягаше се и започваше да хвърля агресивни и умолителни погледи във всички посоки.

Кейт се върна в апартамента и намери Морийн, изтегната на възглавниците в хола, да гледа в една точка в тавана. Беше облечена с дълга свободна рокля от алено трико и обута с червени ботуши; беше разпуснала косата си. Приличаше на кукла.

— Помислих си, че си заминала да се жениш — подхвърли Кейт.

— Не си прави шеги с *това*!

Кейт отиде в стаята си, съблече роклята, която ѝ отиваше, облече другата, която ѝ седеше безобразно, и отново развърза косата си.

Морийн я гледаше от легнало положение, попита я:

— Защо?

— Започвам да осмислям нещо. Трябва да го разбере докрай.

Над Морийн се издигна син дим, обикновен, без острия носталгичен дъх на упойваща трева. Морийн лежеше под димните кълбета като същинска удавница. Безмълвният ѝ въпрос накара Кейт да обясни:

— Коя в мен е била омъжена през всичките тия дълги години в края на краищата.

— Ясно.

— Не, не ти е ясно. Не мисля, че разбираш.

— Много си покровителствена! — възмути се Морийн.

— А как иначе? Задаваш ми едни въпроси... съвсем лековати. Личи си колко ти липсва житейски опит.

— Това ли е най-важното? Зрялост и опит?

— За мен да... какво да ти кажа? Нямам друго за предлагане. Не съм правила подвизи в живота си... не зная и какво е постижение в твоите очи. Не съм търсила злато в Катманду, не съм се занимавала с благотворителност за стари хора, нито съм защитила дисертация. Само съм отгледала семейство... — Кейт млъкна, защото долови горчивина в гласа си. Тръшна се на стола и простена: — Боже мой... какви ги говоря!

Но Морийн скочи на крака, вълните синкав дим се разплискаха из цялата стая и я обгърнаха до кръста, тя се разкрещя:

— Не разбираш, защото не искаш!

— Когато споделям откровено какво чувствам, ти ме обвиняваш, че ти говоря покровителствено.

— Майната ви на всички!

Морийн избяга в кухнята. Кейт се прибра в стаята си. Само след няколко минути Морийн влезе, без да чука, и завари Кейт, седнала на стола, да гледа през горната част на прозореца как по тротоара се мяркат като щракащи ножици краката на минувачи: сякаш две филмови ленти бяха погрешно слепени и долната част на кадъра показваше върховете на обляна в слънце градина, а горната — крака без тела.

— Филип много настоява да се оженим. Предложи ми, моли ме, каза: „Стани моя жена. Обичам те. Ще ти осигурия дом, кола и три деца.“

— А ти какво решаваш?

— Защо не ме питаш обичам ли го?

— Това ли те попита майка ти?

— О, остави майка ми! В интерес на истината, да, точно този въпрос ми зададе. И аз си го задавам.

— С майка ти май не върви?

— Нищо подобно.

— Напротив. Какво не върви?

— Тя е пълна неудачница. Ужасно е...

— Смотана?

— Точно така. Да не съм луда да искам да приличам на нея! Абе, защо всички вие не можете... няма да започвам отново, бъдете каквито си щете, не ме засяга. Искам да зная обаче какъв е твоят съвет?

— Бъди каквато искаш! Не мога да ти помогна.

— И каква е ползата тогава от целия ти опит?

— Сигурно никаква.

— Той ще дойде на вечеря. Искаш ли да се опознаете?

— Много сте официални.

— Той е официален. По принцип.

— Тоест? — Кейт долови нещо недоизказано в думите ѝ.

— Той е от тия, новите... неофашистите, така им викат. Говори ли ти нещо това?

— Още не съм срещала. Но най-малкият ми син веднъж отиде на тяхно сближение и след това каза, че според него ги набеждавали. Изглежда, му бяха допаднали.

— Как няма да му допаднат! Закон и ред. Ценности. И разбира се, държат се с теб като с последна отрепка — как да не те зарибят!

— Добре, ще опозная твоя Филип.

— В осем часа — каза Морийн на излизане.

Масата в кухнята беше застлана с покривка. На нея — поставени три чинии. И бутилка вино, вече отворена.

Кейт се бе постарала да изглежда угледно. Морийн, обратно, в жаждата си за самоутвърждение бе сложила просташки шарена рокля от различни тъкани във всички възможни цветове, форми, райета и

карета. Непостижим шедьовър на дизайнерството, от който очите просто не се откъсваха, защото все се мъчеха да разгадаят как са съчетани частите. Предницата с дълбоко деколте беше от бежова дантела до кръста, през която прозираха голите ѝ гърди с очертани зърна като ококорени очи. Лицето на Морийн беше непроницаемо зад маската от грим.

Очевидно Филип се бе издокарал с новата униформа, осъвременен вариант на стария стил; бяха изменени не толкова дрехите, колкото начинът им на носене. Джинси, но тъмносини, неизбелвани, нови и идеално чисти. Тъмносинята памучна риза много му отиваше. Сакото му бе с войнишка кройка, също тъмносиньо, с метални копчета. Сложил бе тънка черна вратовръзка. Косата му не бе остригана до голо над ушите, но почти. Отгоре падаше свободно от средата на темето без път и покриваше главата като кепе. Прическата сякаш го освобождаваше от всякаква сериозност; който го погледнеше, изпитваше желание да разроши косата му; приличаше съвсем на момче. Виждаше се обаче, че този стил скоро щеше да бъде заменен от нещо по-сковано. Като цяло внушаваше чистота, стегнатост и готовност за поемане на отговорности. Но те сякаш не му бяха дадени от природата, а по-скоро изградени с воля, с усилие на колективна воля. При поглед отблизо гладко избръснатото лице на младия мъж, розовите възпълни бузи на провинциалист и желанието за налагане, святкащо в очите му, изведнъж издаваха, че неговата собствена истинска природа е друга. Все пак той излъчваше преди всичко крещяща увереност, и това бе главното, че е носител на новото, надигащата се вълна; осъзнаваше, че в негово присъствие всички Джери, Том, Дик и Харис изглеждат като пълни смотаняци; сравнени с него, дългокосите рошльовци, пъстрите хипита, анархистите и бунтарите, които до неотдавна гордо носеха одобрителния печат на *epochata*, неочаквано ставаха бледи, хилави и безкръвни; като призрачни сенки те щяха да се стопят, достатъчно бе само Филип да се покаже.

Също както преди известен брой години младежкото поколение (не нейните деца, те бяха още малки и се приспособяваха към духа на времето по-късно и поотделно, докато растяха) се роди буквално за една нощ със специфичния си жаргон, поведение, облекло, политически и социални възгледи, появиха се отведнъж милиони

млади хора еднакви като капки вода, сега очевидно бе настъпило време за нова метаморфоза. Филип ли я олицетворяваше? Не, вероятно той щеше да се окаже междинен тип; щяха да го изместят. Но засега привличаше много силно, с абсолютната си самоувереност. Не беше необходимо да обяснява с много думи, че предлага нещо хиляди пъти по-добро от анархията и лигавенето на другите млади мъже — точно такива изглеждаха те в сравнение с Филип — които лазеха, пъплеха и кретаха през живота на Морийн.

Морийн поднесе пастет на препечени филийки. Съвсем по правилата. Заради Филип и тримата се държаха като благовъзпитана средна класа.

А Филип не беше средна класа. Баща му бил печатарски работник; по едно време Филип дори бил „изоставил“ училището, но после се върнал и взел всички изпити; сега имаше, общо взето, сигурна работа — общински служител; решаваше проблеми с безпризорните деца. Носеше му се слава на бунтар, отказал да се примири със „системата“. Филип влагаше в думата „система“ същия смисъл като поколението преди него, но смяташе, че тя трябва да се реформира, втвърди и направи по-властова, а не да се отхвърля. С две думи той олицетворяваше новия модел авторитарна фигура, благодетеля, социалния служител, чиято сила идва не от принципа: „Подчинявай се на закона, той е общ за всички, нали сме демокрация?“, нито от: „Прави това, твоята партия го изисква“, а от максимата: „Ще постъпиш така, защото си беден, гладен, необразован, отчаян и нямаш друг избор.“

Филип беше член на някаква организация, наречена „Младежки фронт“, тя пък била свързана с друга, по-нова — „Британска лига за действие“.

Какво защитават всички тия организации? — поинтересува се Кейт. Морийн си играеше със зальци препечен хляб и следеше разговора на Кейт и Филип, докато се опитваше да установи какво е собственото ѝ отношение към всичко това или поне какво трябва да бъде. Как би реагирала в подобна ситуация майка ѝ например? Морийн остави Кейт да води разговора и отстъпи в заден план. А Кейт се върна в старата си същност на жената с отговорности, започна да се съобразява, иначе нямаше да е Кейт.

— На вас поне не е нужно да се обяснява, госпожо Браун, всички виждаме докъде са докарани нещата.

— Така е.

— Ние ще трябва да сложим ред.

— Добре. Но как?

— Искаме всеки да носи своята отговорност пред нацията. Дошло ни е до гуша от критикарство, злословене, ровене в мръсно бельо и бездействие. Ние сме хора на действието. Ще оправим нещата. Не се плашим, че ще си оцапаме ръцете. — Ядеше бързо, докато излагаше кредото си, ядеше и говореше, поглеждаше към Кейт и към любимата си, която бавно и лениво отхапваше от препечения хляб с пастет, а силно гримираните ѝ очи се рееха някъде далеч от Филии; погълната бе изцяло от себе си. — Да, не се срамувам да го кажа — продължи, — искаме порядъчност, стига сме се въргаляли в мръсотията, днес се нуждаем от морални норми.

— И с какво ще ни помогнат те? — намеси се неочаквано Морийн. Гласът ѝ трепереше. Под грима, дантелите и воланите я разкъсваха противоречия. Кейт веднага усети. Е, да, Филип наистина беше привлекателен. На мястото на Морийн, пред избора между Джери и подобните му и Филип, тя знаеше на чие ухажване щеше да отвърне и дори щеше да се бои от силата на чувствата си.

— Погледни се, Морийн — започна той с подчертано любезен, но неестествен тон; в обсега на нейната хубост той правеше отчаяни опити да бъде овладян и спокоен. Не можеше да я погледне, толкова силна беше любовта му към нея и презрението към собствената слабост. Трепна, когато очите му се плъзнаха по полуголите ѝ гърди и ядно избухна: — Колко харчиш за външния си вид всяка седмица, ще признаеш ли? За дрехи, лице и коса?

— По-малко, отколкото си мислиш — тросна се Морийн и скочи да раздига чиниите с маслото и останалото от пастета. — Купувам си дрехи главно от разпродажби. И сама ги поправам. Съобразителна съм, не харча много.

— Но не се занимаваш с нищо друго, цялото си време прахосваш за такива работи.

— А милиони хора гладуват, така ли? И милиони умират, докато ние тук седим и вечеряме, така ли? — Искаше да бъде саркастична (не

към факта, а към Филип и претенциите му да отговаря за съдбата на човечеството), но в гласа ѝ прозвуча безпокойство.

— Да — отвърна той меко, опитвайки се да устои на нейните прелести и да улови погледа ѝ.

Тя наистина го погледна, въздъхна и бързо се обърна с отрупания поднос към мивката.

— Да — повтори той, — по цял ден само си сменяш роклите и гримираш лицето си.

Хвърли още един изтерзан поглед към гърдите ѝ и посегна да вземе ябълка от фруктиерата. Но се сети, че още не е дошъл редът на плодовете и сви ръце в юмруци на покривката.

— Не — отговори тя след дълга пауза. — Не е вярно. Не правя само това. Не прекарвам цялото си време по този начин. Така изглежда само отстрани.

— Ти и твоята тайфа! — упорстваше той, ядосан и затруднен от това, че тя решително и категорично отхвърли твърдението му.

— Моята тайфа ли? — изсмя се тя.

— Да — отсече той, с което се разграничи от цялото предишно поколение.

Морийн вдигна от печката тенджерата и величествено се приближи към масата.

— Ти си безобразно самонадеян! — възмути се тя.

— Донякъде, да. Но все пак не твърдя, че имаме лек за всички болки.

— Това „ние“... — намеси се Кейт.

— Подкрепят ни много хора.

— Това не е довод.

Той не долови смисъла на думите ѝ.

— Кейт има предвид — поясни Морийн и за себе си, — че не предлагате нищо ново. Меко казано.

— Съвсем меко — потвърди Кейт.

Филип местеше поглед от едната към другата, мигаше. Подобно на предишното поколение, излязло на сцената като един човек с един глас и една представа за света и себе си, те не смятаха, че повтарят някакви предшественици — нито по външен вид и убеждения, нито по съгласие помежду си. Така и Филип, възприемаше се като новост, току-що изкована от историята.

— Наричат ни фашисти — неочаквано каза Филип. С ожесточение, обида и без капка самонадеяност. — Разбира се, с камъни и тояги могат да ни строят костите, но с думи няма да ни пречупят.

— Добре, обясни ми обаче какво ще *направите* на практика? — попита Кейт. — Не казваш нищо конкретно.

— Никога не е казал — оплака се Морийн.

— Първо, ще се обединим, после ще се разберем какво ще правим.

— Говориш, сякаш е много лесно, а няма да е така.

— Напротив, дори ще е съвсем лесно — отсече той надменно и изтръгна от Морийн нова въздишка. — Първо трябва да сме единодушни в простия извод, че положението е докарано до невъобразима каша и отдавна е изтървано. След това ще се захванем да въведем ред. Няма да си губим времето в спорове какви са причините за неразборията, те са очевидни — от години нямаме морални норми. Трябва да съживим старите. Това е всичко. И да премахнем гнилото.

— Мен например — изпъшка Морийн, докато сипваше в дълбоките чинии супа. Подпря с ръка брадичката си и дългите ѝ морави мигли затрепкаха над силно начервените ѝ бузи. Започваше да се проваля в ролята си на изрядна домакиня, рухваше под тежестта на невъзможната сложност.

— Да — потвърди Филип. — Ако останеш такава, каквато си сега.

— Тогава защо искаш да се ожениш за мен?

Той се изчерви, не можа да се овладее, стрелна злобен и страстен поглед към Морийн, обърна се умолително към Кейт: в нея виждаше *in loco parentis*. Окопоти се с усилие и заяви храбро, макар да личеше колко му е трудно:

— Не искам да се женя за това, което представляваш в момента. Но виждам истинската ти същност. Прозирам в теб. Ти не си такава, на каквато се правиш. Не си изпортена и празноглава...

Нервно разбърка с лъжицата супата си, забравил добрите обноски. И тримата бяха зарязали маниерите от началото на вечерта. И тримата бяха дълбоко смутени.

— Тая работа с премахването на всичко гнило... — започна Кейт.

— Да — присъедини се Морийн.

Той отвърна твърдо, сякаш думите щяха да отекнат за първи път в историята:

— Няма как да се направи омлет, без да се счупят яйцата.

Привършиха вареното в гробно мълчание.

Морийн все така подпираше с една ръка брадичката си, докато ядеше. Дразнеше и Кейт, и Филип. Нарочно се държеше отчуждено, все едно ставащото не я засягаше. А Кейт се почувства като домакиня, задължена да поддържа разговора, да предразполага Филип, да ги насочва да спазват добрия тон: едва сдържа рефлексите си да влезе в своята обичайна роля и продължи да вечеря в мълчание.

Най-сетне Филип пресече тишината.

— Всичко е въпрос на организация, на правилна организация.

Жените мълчаха.

— Нещата трябва да се вземат в здрави ръце, а не да се оставят да вървят от лошо към по-лошо.

Въздишката на Морийн излетя неволно, но накара Филип да млъкне.

Кейт си помисли, че поне едно от нейните деца, ако не всичките, с готовност ще се присъедини към въпросния „Младежки фронт“ или друга подобна организация. Кой, Тим ли? Не, той не е по дисциплината. Защо е толкова сигурна? Хората се променят, стават неузнаваеми, когато са подложени на натиск. А Стивън? О, не, от черногледците не се очаква да вземат отношение по една или друга политическа платформа. Кой знае? Ами Джеймс? Изключено — той е непоколебим социалист, вярва. Но всичко може да се случи. Тогава Ейлийн? Едва ли, повече от всичко на света тя иска да се задоми и такава се очертава нейното бъдеще.

Погледнати така обаче, нещата се подценяват и омаловажават. Политическите действия напомнят все по-често движенията на марионетки или на играчки с механични пружини — щом ги навият, изпълняват дребните си зададени жестове, а стихията ги върти, обръща и разпилява във всички посоки.

Все пак, типични представители на своята среда, Браунови не бяха аполитични; за тях политиката представляваше онова, което бе религията за родителите им. През своя съзнателен живот и особено след войната, защото тя ги изгради като хора, те устояха и следваха избрания път благодарение на самоуважението и упованието си в думи

като свобода, независимост, демокрация. Всички около тях бяха повече или по-малко социалисти или либерали. Май нямаше ни един, който да не е. Но истината бе, че Кейт все по-често си мислеше (беше сигурна, Майкъл също) колко глупаво е всичко това. А дори само допускането на подобна мисъл бе непоносимо и за двамата.

Ожесточението ѝ към Филип всъщност беше страх. Може би активистката му разпаленост ще се окаже куклен театър, подобно на всичко останало, а неговите фронтове и лиги — празни думи?

Ако остави настрана думите, какво ѝ предложи Майкъл, когато се ожениха? Това ли? Не, той никога не би използвал думи като порядъчност, отговорност, организация — твърде ясно виждаше какво може да се спотаи зад тях; по онова време такива изрази определено намирисваха на причината за последната война, поведена от човечеството, за да я изтрие завинаги от лицето на земята. Тогава тези думи далеч не отекваха като новоизковани истини, както май ги възприемаше новото поколение десетина години след „анархията, слободията и самодоволството“, заклеямени от момчето срещу нея. Всъщност двамата с Майкъл водеха типичния, подреден, „отговорен“ живот на средната класа, подчинен на дълга към работата и семейството. Та нали младият човек насреща вярва тъкмо в този живот и желае да го сподели с Морийн! Тогава какво значение имат лозунгите? Само че нито тя, нито нейният Майкъл, нито който и да е от техните познати не би си помислил да „премахва гнилото“. Ето, пак се връща на същото, извървя пълния кръг и отново е в началната точка. Винаги става така.

— Филип — обърна се тя към младия мъж, — когато казваш, че ще унищожите от корен всичко гнило, не улавяш ли как подрънкват много стари призиви? Никога ли досега не си ги чувал?

— Някога и някъде всичко е било казвано — отговори той. Но погледът му беше гузен. На Кейт ѝ мина през ум, че може би тази вечер той за първи път излагаше последователно мислите си в думи и произнесени на глас, те изведнъж изразиха съждения, за които не бе подозирал да се въртят в съзнанието му. А как добре, как хубаво прозвучаха! Сега вече ще станат част от новата му програма, манифеста на „Младежки фронт“ или както и да се казваше организацията му.

— Ти да не си водач на тая ваша групировка?

— Може и така да се каже. Заедно с други. Но не съм основател. Началото му сложиха...

Сепна се, защото си спомни, че говори пред външни хора.

— Ясно, някакви мекушави либерали, но сега вие ще въведете по-твърд дух в движението — продължи Кейт. Той я погледна смаян.
— Логично е да предположа, че е станало така — добави тя по-меко.
— Така ще върви и нататък.

Едва не изгърва: *Следващият ще си ти*. Разбра, че трябва да изсипе раздражението си върху историята, а не върху един младеж на годините на втория ѝ син. Опита се да потуши гнева си, какъв е смисълът да спори? Но изпитваше страх.

— Изглежда, аз ще съм една от ония, които ще се наложи да премахнете.

— Но, моля ви, разбрали сте ме съвсем погрешно! — Той беше шокиран. — Не става дума за физическо унищожаване на хора. А за промяна на тяхното мислене. Наложително е. Неизбежно е. Възможностите днес са големи. Ето, последните научни изследвания показват, че поведението на хората може да се управлява — имам предвид антиобщественото поведение естествено, само онова, което е заплаха за другите. С лекарства. Засега не са напълно безопасни, но във всички случаи пред нас се отварят шансове, с каквито никой досега не е разполагал.

Морийн стана, раздигна чиниите и се върна с поднос със сирена в едната ръка и хляб в другата. Тръшна ги на масата доста отвисоко. После седна на стола си, облегна се назад, разтвори колене под фантазмагоричната си рокля и заби пети в пода, сякаш беше с ботуши (а носеше черни обувки на висок ток с катарамии), скръсти ръце и се втренчи в ъгъла на кухнята.

Филип отново се изчерви, започна да говори, прозвуча като начало на реч или декларация; после хвърли умоляващ поглед към Кейт. Тя не му помогна и сведе очи.

Филип се изправи. Видимо правеше усилия да не избухне.

След миг се овладя. С лек шеговит тон, който навярно е бил естественият му маниер, преди да се превъплъти в спасител на нацията, се обърна към Морийн:

— Не ми даваш никаква надежда, Морийн, така ли? — Застана зад момичето и постави ръце на раменете ѝ. Кейт видя как Морийн

първо се дръпна леко, после се отпусна и отново се напрегна: да, несъмнено той силно я привличаше. Искаше ли тя или не.

— Ще ти бъда добър съпруг — обеща ѝ Филип, възвърнал увереността си, с насмешка и към нея, и към себе си. — Обичам те. И господ не знае защо, но те обичам. Ще си луда да не се омъжиш за мен. Никога няма да намериш втори като мен.

— С теб никак няма да ми бъде скучно! — отговори Морийн малко злобничко, малко развеселено.

— Няма. Освен това не съм безработен. Сигурно няма и да бъда. Това все пак не е за пренебрегване, нали?

Шегуваше се, но в думите му имаше истинска гордост и не се срамуваше да я показва: революцията бе доведена докрай!

— Мечтата на живота ми! — възкликна Морийн.

И се разсмя. Той се наведе над нея, плъзна очи по напластеното ѝ с тъмен фон лице и задържа поглед на гърдите ѝ.

Тя не помръдна.

— Ще си тръгна, ако искаш — измърмори засегнат той. И понеже тя не реагира, добави: — Добре тогава.

— Не — спря го Морийн. — Недей!

Без да погледне Кейт, тя стана и двамата се отправиха към стаята на Морийн, пожелавайки ѝ мимоходом лека нощ.

Беше полунощ. Кейт бавно се разходи до Марбъл Арч и се върна, сподиряна от погледи, покани, нашепнати ласкателства, тихата ненавист, бълвана от пленниците на незадоволения секс. В този час и на тази улица тя приковаваше вниманието отдалеч, съвсем като разгонена кучка. През целия път си мислеше, че ако бе с другите си дрехи, никой нямаше да я забележи; щеше да е буквално невидима, нищо, че нейното вътрешно „аз“ щеше да си остане непроменено, каквито и маски да слагаше. Ако беше с другата си външност, щеше да мине покрай десетки стабилни мъже, глави на семейства, възпитани младежи, порядъчни бащи, дядовци, братя и съпрузи, щеше да извърви километри по лондонските тротоари, без да изпита на гърба си, че сексът е много търсена търговска стока. Защото след една определена възраст — по-точно след една определена възраст в определена външност — жената изведнъж усеща как някой е махнал с магическа пръчка над улицата: къде са се изпокрили всичките ловци на секс? Магическата пръчка ги е превърнала в благоприлични граждани.

Стига глупости и тъпотии, как можеш да си губиш времето с идиотицини!

Когато се прибра, апартаментът беше тъмен. В стаята, денем окъпана от слънцето, огласяна от птичи песни, уханна от дворските треви на тази раззеленена улица, Морийн лежеше в прегръдката на Филип. Лежеше свита в блажена топлина. Лежеше в безопасност. Лежеше в ръце, които я закриляха от всякакви злини. Обгърнатата от тях, лежеше. Спеше ли? Разбира се, как иначе, не помните ли топлия, дълбок и сладък сън на летенето от вашето юношество, съня, в който всички ваши мечти се сбъдват наведнъж?

На другия ден Кейт се събуди късно. Върху кухненската маса намери бележка от Морийн: „Отиваме на море за два-три дена. Ще се видим скоро. С обич. Морийн.“

Кейт усети как шаблонната за всяко писмо думичка „обич“ впръска топла струя в сърцето ѝ. Скъса бележката и изруга:

— Шибана лигла! — излетя от устата ѝ думата, която децата ѝ, Морийн също, употребяваха на всяка крачка, а нейният език досега не се бе обръщал да изрече. Този път обаче тя се почувства в правото си да я присвои: Как само я премята това момиче! Каква гадна и тъпа игра ѝ играе! Шибани номера!

За нея употребата на тази дума беше като влизане в забранена зона — самозабранена, автоцензурирана, дори в известен смисъл форма на тактичност, като например неотиването в Америка по едно и също време с дъщеря ѝ, за да не развали прекарването ѝ. Подобно нещо бе изпитала, преди да свикне с думата „еба“. Помнеше колко спорове бяха водили навремето за допустимостта в езика: нейното поколение хвърли предизвикателство с думата „кървав“, тогава тя дращеше слуха доста силно и затова я използваша за всичко. Но не пожелаха да усвоят „еба ти“, не можеха да преодолеят себе си, не на последно място защото изразът бе хулителен за секса, а това вече на нищо не приличаше. Така поне мислеха тогава. Само че не след дълго „еба“ се затъркаля от устата им гладко и леко, също както „кървав“. Не обаче и „шибан“, тая дума ѝ се опря, както преди това другата.

Децата ѝ слагаха във всяко изречение „шибан“, „нашибвам“ и „шибай си го“, както всяка втора дума в езика на работниците беше „еба“, „еби се“ и „еба ти“.

Ето, изплъзна се и от нейната уста, изобщо не разбра как стана.

Толкова за думите.

Кейт тръгна на пазар със старите си дрехи и разчорлена коса; обиколи като невидима уличния пазар от край до край и през цялото време си представяше как госпожа Браун обикаля (благовъзпитано е единственото възможно определение) своя си квартал, минава пред магазинчетата по търговската улица и всички я познават, усмихват ѝ се, поздравяват я, а тя сияе, признанието на околните я загарява, издува се от щастие, задето всички я забелязват — любезната госпожа Браун, която живее от толкова години на Байрон Парк Роуд и е купила, освен това и платила!, тонове продукти от всички тези обичливи, приветливи собственици на магазини, госпожа Браун, майката на толкова много потребители на храна, книги, екипировки за пътешествия и спорт, и...

Остана съвсем сама в апартамента. От време на време се отбиваха млади хора да питат за Морийн. Една нощ някакво намусено момиче преспа на възглавниците в хола, заяви още от вратата правото си да спи в апартамента — „винаги“ спяла тук — а на сутринта, без да каже нито добро утро, нито довиждане, изгледа Кейт с пълно безразличие и неодобрение. Изчезна и дума не отрони.

Кейт забеляза, че изобщо не я трогна неприязънта на момичето, а само преди седмица щеше да избухне в сълзи от подобно отношение.

Започна да се храни нормално, не получаваше пристъпи на повръщане. Но взе да не я свърта на едно място. Залови се да посвърши някои работи в апартамента, първо излъска мивката, после почисти бюфета. Осъзнавайки какво прави, тя довърши онова, което бе започнала — закалката ѝ беше твърде силна, за да ѝ позволи да остави започнатото по средата — и се възпря с воля да не мине пода с прахосмукачката. Ако ще върши всички тия работи, по-добре да си отиде вкъщи.

А кой ще се върне у дома, коя Кейт? Моментът за вземане на решения още не бе дошъл. До края на октомври разполагаше с още цял месец.

Пристигна писмо от Морийн. Кейт го прочете с фаталистично презрение: *Хайде, стига, какъв е смисълът? Нима очакваш нещо? От писмото, изпъстрено с ирония и шеги, се долавяше примирение.*

Морийн съобщаваше, че „горе-долу“ е решила да се омъжи за Филип. „В края на краищата... за кой друг... кой може да си представи, че тя, Морийн... какво толкова ще се опъва...“

Кейт хвърли писмото в кофата за смет и излезе на улицата, като забрави да провери в кой от многобройните си образи беше в момента (на порядъчна дама, оказа се по-късно), качи се на един автобус, отиде до Световната организация за изхранване на населението и прибра писмата за госпожа Браун.

Не ги отвори, преди да се прибере в квартирата си.

Липсвала на мъжа си, но извън това той си прекарвал много интересно. Дори смятал догодина отново да отиде на обмен на опит. Тогава тя непременно трябвало да дойде с него — как гледа на предложението му неговото поостаряло момиче? Щял да се върне около седмица по-рано. Ако домът им е все още под наем — не помнел от коя дата освобождават къщата им — можел да преспи няколко нощи в своята болница.

Кейт знаеше и минутата, в която къщата им отново щеше да е тяхна.

Стивън. Алжир е прекрасен. Правителството им е скапано. Ще се върне у дома на предвидената дата.

Ейлийн. Щатите са голяма работа. Всичко е адска бъркотия, но няма навсякъде не е така!

Джеймс. Судан е фантастичен. Англичаните нямат понятие какво става в останалите части на света, малко е да се каже, че имат островно мислене. Скоро ще се върне у дома.

Тим. Ухапан от насекомо, не знае какво. Бил доста болен, но не им писал, за да не развали ваканцията на останалите; ще се прибере три седмици по-рано, а тъй като са му препоръчали да не се преуморява, може би ще е най-добре...

Госпожа Браун мигом възкръсна и протегна ръка към телефона. Набра собствения си номер, на който отговори госпожа Ендърс, и я обсипа с възклицания какво чудесно съвпадение било, дето госпожа Браун се обадила точно сега, защото те неочаквано решили, че ще им е по-удобно да се върнат за Щатите малко преди уговорената дата.

Кейт можеше да влезе във владение на дома си само след три дена.

Стоеше до телефона и мислите ѝ потекоха по старите улеи. Най-напред ще разпрати телеграми до всички тях, после ще се обади в магазина за доставки по домовете... не, първо трябва да позвъни в службата за почистване да оправят къщата от безпорядъка, който

Ендърсови несъмнено щяха да оставят, и едва тогава ще поръча да заредят с храни. Добре ще е да има... Тя знаеше, че се усмихва, че от всяко нейно движение искри енергия, увереност, решителност. Ще настани Тим в свободната стая на втория етаж, той ще се нуждае от повесела обстановка, тонът на писмото му издава колко е потиснат, а в свободната стая грее слънце през целия ден.

Отново посегна към телефона.

— Службата за почистване ли е, моля? — започна и видя Морийн да я гледа от прага с ококорени очи. Зад нея стоеше Филип, прихванал кръста ѝ с две ръце, сякаш искаше да представи на Кейт нещо, което лично е сътворил. Морийн беше неузнаваема. Нямаше следа от ексцентричността ѝ. Беше с най-банален костюм и сплетени на плитки коси, които бе вдигнала нагоре, същинска Гретхен.

Кейт им отправи усмивка „Заета съм в момента“ и продължи да набира номера. Те отидоха в кухнята и седнаха. Смълчани. Оттам следяха всеки неин жест и дума. По-точно наблюдаваше я Морийн, а Филип гледаше Морийн, заинтригуван от интереса ѝ към Кейт.

Погълната да организира бита на семейството си, Кейт съвсем забрави за Морийн и Филип. В някакъв интервал между две обаждания тя направи чай, обърна се да предложи и на тях и установи, че не са в кухнята, бяха отишли в стаята на Морийн. Караха се. Докато звънеше на Мери Финчли, за да поръча на общия им мияч на прозорци извънредно измиване в нейния дом, тя се огледа и видя Морийн да седи на стол до масата с червени очи и подпухнало от плач лице. Момичето отново я наблюдаваше много внимателно.

— Не плачи! — подвикна ѝ ободряващо Кейт, а лицето на Морийн се изкриви от омраза.

— Не ми говори с тоя тон! — крясна Морийн и Кейт се сепна. Но не силно, още беше на върха на удовлетворението от собствените си способности — неприлагани, както ѝ се струваше, от десетилетия, а не от седмици. Докато слушаше телефонния сигнал на Мери, Кейт се вгледа изпитателно в момичето. Отсреща не отговориха. Кейт остави слушалката, отбеляза, че лицето на Морийн е разчувствано и омекнало от каквато и мъка да изживяваше. Лице на ужасено дете, впило поглед в нея.

— Какво се е случило? — попита Кейт и едва когато чу гласа си, разбра, че вече изразява всичко, което *липсваше* в него, когато

машинално бе подхвърлила: „Не плачи!“

Пряко волята на Кейт крайниците ѝ усетиха, че до неотдавна са били в болестно състояние, макар и затихващо: те просто бързо изгубиха удоволствието от нейната решимост. Кейт изведнъж се почувства изтощена и проумя, че в последните минути не е била съвсем на себе си. Тя гледаше изпитателно Морийн. Морийн гледаше изпитателно нея.

— Какво има, Морийн?

— Току-що заявих на Филип, че няма да се омъжа за него — отговори Морийн.

В думите ѝ прозвуча толкова силно обвинение, че Кейт веднага разбра: завръщането ѝ у дома отново се отлага. Бавно седна на стола до кухненската маса.

— Защо?

— Готова съм на всичко, готова съм да живея *вечно* сама, но няма да се превърна в *това*.

Безмълвно, Кейт погледна *това* — себе си отпреди няколко минути.

— За всичко съм виновна аз, така ли? — опита се да се измъкне със суховато иронично самообвинение, но нямаше да ѝ се размине толкова лесно.

Морийн избухна:

— Ужасно! Отвратително! Отблъскващо! Ти просто не можеш да си представиш, не се ли виждаш? Само да можеше да се зърнеш отстрани!

Захлупи лице върху ръцете си и се разрида. Кейт отговори:

— Може и да е така, но ти не искаше да се омъжваш за Филип от самото начало и ако не аз, то някой друг непременно щеше да ти повлияе да промениш решението си.

Морийн поклати глава, сякаш искаше да каже: „Работата не е в това.“ Сетне промълви:

— Изобщо не искам да се омъжвам, за никого — и продължи да плаче шумно.

Кейт седеше и мълчеше. Мислеше си, че през последните месеци е извървяла много дълъг път. Преди не би останала безучастна, когато момиче на годините на дъщеря ѝ ридае от мъка за това, че тя, Кейт, е помрачила бъдещето му. Онази Кейт, от началото на дългото пътуване

към себе си, щеше да се държи „мъдро“, щеше сдържано да изтъкне едно или друго, щеше да се опита да даде утеха, защото тогава все още вярваше, че е възможно да дадеш утеха някому. Да, точно в това беше промяната. На глас тя каза:

— Според мен се заблуждаваш, като смяташ, че ако откажеш да станеш нещо, другото, което избереш, непременно ще е по-добро.

Морийн кимна, без да вдига глава. Но спря да плаче, след малко вече се бе стегнала:

— Няма значение, още когато бях на десет години, видях какво е бракът и се зарекох да направя всичко, ако трябва даже да *умра*, но да не се превърна в *това*. То е ужасно.

— Само това съм овладяла до съвършенство.

— По цял ден заета, заета, заета... за какво?

— За да отгледаме вас — сухо отвърна Кейт.

— О, не, не ми натяквай! — изпищя Морийн очевидно срещу собствената си майка.

— Крециш на мен, защото никога не си посмяла да го сториш пред майка си — изсмя се Кейт и добави: — Кой знае, може би в този миг, някъде из Щатите Ейлийн вдига врява на някоя злощастна жена, защото никога не е викала на мен. Позволяваше си най-много...

— Какво?

— Да се цупи. Да мърмори. Да чупи чинии. Да тряска врати. Веднъж се престори, че е забременяла, та седмици наред държа цялата къща в непоносимо напрежение... и други подобни. *Ти* сигурно знаеш по-добре — каза Кейт във внезапен изблик на злоба, която бе насочена към миналото и нямаше нищо общо с Морийн.

— Грещиш — отвърна Морийн. — Аз й казвах всичко и направо. Казвах й го в очите, повтарях й го, всеки път. Но този тип жени са непоправими. Смятат, че всички трябва да са като тях и толкоз. И винаги са прави. Не мога за миг да си представя майка ми да се пита дали нещо не е сбъркала. През целия си шибан живот само се е щурала, щурала, щурала като муха без глава за нищо, нищо и нищо.

— Като да отгледа теб, и то не зле — настоя Кейт.

— Не, казах ти вече. Не ме е отгледала достатъчно добре.

— Както и да е. — Кейт се отпусна приятно в прилива на спомените за гнева. — Няма да позволя да прехвърлиш отговорността за разрива ти с Филип върху мен.

— Някой да е казал, че ти си виновна? — разкрещя се отново Морийн. — Кой? Не съм споменавала такова нещо. От къде на къде ти трябва да си отговорна? Защо? Защо трябва да има виновен за всяко нещо? Аз няма да бъда като вас — моята отговорност е да ви кажа „не“. Няма да съм като майка ми. Вие сте маниячки. Луди.

— Да — спокойно каза Кейт. — Зная. Значи не искаш да си като нас. Желая ти късмет. Каква ще бъдеш тогава?

При този въпрос очите на Морийн отново се наляха; тя започна да мига, за да прогони сълзите; гласът ѝ потрепери, когато промълви:

— Какво ще правя? Какво? Проблемът е в това, че май обичам Филип.

Лицето на Кейт, без да го съзнава, трябва да бе останало безучастно, защото Морийн настойчиво повтори:

— Да. Обичам, и не за първи път. Зная какво е. Да обичаш. Затова се жени човек. Обичала съм и преди, познавам чувството. Но и тогава отказах да сключим брак. Няма да се зачисля към техния вид.

— Кой вид по-точно? — попита Кейт, макар да се досещаше. От една страна — апартаментът, Морийн плащаше наема, а не печелеше. Освен това имаше небрежната, почти арогантна самоувереност на облагодетелстваните. От друга страна, същият маниер и самоувереност често се усвояват, при това безпогрешно, от всякакви авантюристи.

— Аристократите — отговори Морийн. — Не, не моето семейство. Ние сме обикновено средно семейство, нищо специално, нали разбираш. Но за мен искаше да се ожени най-малкият син на благородническа фамилия. Уилям. Много добро момче. Също като Филип, когато не изглупява... чакай, казвам „изглупява“, защото не искам да знам за неговите работи, но „глупав“ не е думата, която описва Филип, сигурна съм. Онова за яйцата и омлета обаче, дето го изтърси, сещаш се, е ново. Доскоро той беше съвсем като другите ми приятели, само по-надежден, винаги можеше да се разчита на него. Плаша се — изхлипа тя и сълзите ѝ отново рукнаха, — какво им става? С Уилям щях да бъда богата и така нататък, отказах му заради неговия кръг, нали знаеш, добри и мили, но не виждат по-далеч от ливадката си. А след като отказах на Уилям, как да се омъжа за Филип! Толкова ги обичам и двамата, обичам ги, много ги обичам! Когато се влюбих в Уилям, си помислих изненадана: „Значи това било, трябва ти силен мъж, опора, видя ли?“ Сега вече съм наясно, изглежда, е така. Първо

Уилям, после Филип. Не обичам Джери. Нито някой от останалите. Не ги приемам сериозно. Искам да кажа, с ума си ги приемам, но вътре в мен нещо ги отхвърля. Случва се, нали? Жените знаят какво им е необходимо... Джери ми е приятел от много години. С него сме от един дол... Ако щещ, вярвай, той е генералски син. И той като мен е избягал от всичко. Безделничи, медитира. Разбираш, нали? Само с това се занимава. Пълно отсъствие от света. О, той е душа, голям добряк, какво ли го одумвам? Не съм по-святна от него. Не съм се преработила, живея на гърба на баща си. Все пак, ако трябва да избирам между Джери и Филип, ще бъде Филип. Но не се налага. А това е вече нещо.

— Хубаво си приказваме — прекъсна я Кейт, — но имам работа да върша.

И отново развъртя телефона да отменя току-що направените поръчки, да съобщава на съседите, че плановете са се променили, да отказва хранителните продукти, които сигурно вече бяха снети от рафтовете (госпожа Браун е твърде ценна клиентка, за да си позволяват даже най-дребна небрежност в изпълнението на заявките ѝ), та да ги върнат по местата им.

Морийн седеше в мълчание, облегнала на стената главата си, очевидно пръскаща се от болка. Следеше какво прави Кейт.

Кейт изпрати следната телеграма до Щатите: „Много съжалявам. Моят план — връщам се в края на октомври.“ После добави: „Ейлийн да поеме домакинството“, но като видя усмивката на Морийн, бързо завърши: „С обич, Кейт“, надявайки се, че в края на октомври поздравът щеше да е валиден.

На Тим пусна следния текст: „Съжалявам, не мога да поема грижата за теб сега, къщата свободна от вдругиден.“

На Ендърсови писа: „Оставете ключовете на Мери Финчли, плановете ми се промениха.“

Денят се изниза. Правиха си кафета, чайове. На вратата се звънеше, телефонът трещеше, не отговаряха.

По едно време Кейт каза:

— Знаеш ли, сега си спомних, снощи те сънувах. Сънувах те като яркожълта птица, блъскаше се в стените на тоя апартамент; той приличаше на клетка, а ти се мяташе, изхвърчаше от тъмните ъгли и се стрелваше към заслепяващите лъчи на светлината... — Двете жени

погледнаха бледите слънчеви снопове, гъмжащи от пращинки, които вяло се провираха тук и там в подземния апартамент, изсмяха се. — Ти само повтаряше: „Не, не, не, в никакъв случай, няма да се съглася.“

Развеселиха се, после прихнаха неудържимо. Разтърси ги истеричен смях, запревиваха се, по страните им потекоха сълзи.

— Стига, трябва да се успокоим! — едва издума Кейт.

— Да, ето сега.

— Имам един сън, който много често ми се появява... не зная как точно да го определя. Нещо като сън с продължения, нали разбираш?

— О, да, много обичам такива сънища.

— Така ли? Ами... искаш ли да ти го разкажа? В момента май само той ме занимава... само това правя. Искам да кажа... в този период от живота ми... започна в началото на лятото. — Последва дълго мълчание, Морийн търпеливо чакаше, вперила очи в Кейт. — Да — продължи Кейт най-после, — като погледна назад към оня следобед, който промени всичко... падна като гръм, като възвестяване, от тоя род, така или иначе *излязох, излязох* от живота си и оттогава, мисля, истински ми се случва само едно нещо — той, сънят... Не митарствата ми по пътя. Или поне... — Отново замълча, сякаш изчакваше мисълта си да стигне до края. — ... или поне външните събития, работата ми, пътуванията и любовната ми връзка (междувременно изкарах и любовно приключение, ако изобщо може да се нарече така, съвсем глупава история) просто... подхранваха съня ми. Да. Точно така... Сънят черпеше жизнени сокове от всекидневните ми преживелици. Като зародиш в утроба. Едва сега го осъзнавам.

— Разкажи ми го, моля те.

Кейт започна разказа си за тюлена като приказка, като легенда:

— В далечна северна страна една жена вървяла надолу по тъмен скалист склон и зърнала нещо да лежи между камъните. Помислила си, че е охлюв, голям грозен охлюв, но като доближила, видяла, че е малък тюлен, който се опитва да мине през скалите. За да стигне до морето. На всяка цена трябвало да стигне морето, иначе бил обречен да загине.

Кейт млъкна. В разказа ѝ звънна фалш. Защото, разказвайки в трето лице, тя избягваше нещо много важно. Опитваше се да се предпази от силата на съня с безличното „Една жена, която... тя...“.

— Тогава забелязах, че кожата на бедния тюлен е пресъхнала и вкоравяла, мустаците му са очупени и го наплисках с вода...

Още докато произнасяше думите, изведнъж осъзна, че откакто е дошла в апартамента на Морийн, нощ след нощ е сънувала пътуването си с тюлена и често се е будила след поредния етап на съня, но всичко е забравяла до сутринта. Сънят ѝ отново бе потънал (да, тази дума май е най-подходяща) в мрака и тя не можеше да го стигне, освен в мигове на проблясък. Защо? Защото е стигнала много болезнена фаза от съня ли? Или будният ѝ живот в момента, в този апартамент, заедно с Морийн, е грешка, не охранва достатъчно съня, та да го помни? Но не е забравила самотната мъчителна борба да прекоси ледения мрак на север. Нощ след нощ мъкнеше и теглеше бедното животно с търпеливите очи през пронизващ студ, който хапеше и режеше телата им. Снежната буря ги биеше с мразовити камшици. При всяка стъпка режещи ръбове на скали и лед, незатрупани от снега, се забиваха като ножове в нейните крака, в опашката и перките на тюлена, които се влачеха по земята, защото не ѝ достигаха нито сили, нито височина да го крепи над земята. Мракът беше непрогледен. Тя не виждаше нищо. От време на време усещаше отпор или присъствие около себе си, знаеше, че са дърветата: няколко пъти налетя на съпротивата на натежали клони, те се блъскаха в нея, дращеха лицето ѝ, посягаха към очите ѝ и очите на тюлена, засипваха ги с вкочаняващ снежен порой. Тя не усещаше краката си. Ръцете ѝ здраво стискаха тюлена, а той се хлъзгаше и изплъзваше от прегръдката ѝ.

— Не зная колко далеч е морето. Дали изобщо има море. Умирам от страх да не съм поела в грешна посока. Може би никога няма да стигна до откритата морска шир, от която се нуждае тюленът. Може би там има само лед, сняг и мрак, вечни и безкрайни, може би с тюлена ще се строполим в бялата пустош и няма да се вдигнем повече. Но защо тогава го сънувам? Какъв е смисълът да сънувам сън, който завършва със смърт за тюлена и мен, независимо от нашите усилия, сън, в който ние просто ще умрем?

Кейт млъкна; Морийн я бе слушала в захлас, сякаш ѝ разказваха стара приказка, но сега рязко скочи и енергично заяви:

— Знаеш ли? Не е зле да се подкрепим. И малко да се пооправим. Я виж на какво приличаме и двете!

Тя нарязва филии и ги намаза с масло, извади чиния с плодове и друга със сирене и взе от лавицата две бурканчета с бебешки каши. Нахраниха се в мълчание.

Едва тогава Морийн каза:

— Мисля, че трябва да завършиш съня си.

— Да, но не мога да го върна.

— Имам предвид да завършиш съня си, преди да се върнеш при семейството си. Не трябва да се прибираш в дома си, преди да си го изсънувала докрай.

След това Морийн се изкъпа, среса се и се преоблече; Кейт направи същото, дори успя да укроти отчайващата си коса, като плътно я стегна отзад с ластична превръзка: малко по ученически, но поне успя да открие лицето си. Сивата ивица разполовяваше главата ѝ от челото до темето. И така щеше да остане занапред.

— О, не! — чу се Кейт да си мърмори на глас, докато оглеждаше отблизо косата си и ѝ се искаше сивотата по-бързо да се разпростре, природата да прогони боята. — Не, никога повече няма да я боядисвам, била съм луда.

По едно време следобед на вратата се зазвъня толкова настойчиво, че Морийн отиде и отвори. Беше Филип. Многозначително спокойно, но без следа от укор в поведението, той претъпи в коридора, погледна към Морийн, а после през нея и в кухнята към Кейт.

— Искам и двете да дойдете с мен. Ще ви покажа нещо.

— Какво?

— Моля ви. Нищо не ви коства.

На пръв поглед не се държеше обвинително, но самото му идване беше упрек. Личеше си отдалеч: изопнатата стойка, изправен лице в лице с Морийн, решителен, ръцете му опънати по тялото, очите му направо заповядващи на Морийн. В облеклото си, напомнящо униформа, той наистина приличаше на войник.

Решителността и надмощието му очевидно привличаха Морийн. Но в същото време я отблъскваха: тя стоеше пред него колеблива, пребледняла, изгубена. Накрая погледна към Кейт, която поклати отрицателно глава. А Филип мигом изкомандва:

— Вие също, госпожо Браун. Тръгвайте. Искам и двете да видите нещо.

Морийн сви рамене и се подчини. Кейт я последва. През отворената врата се виждаше как пращият вятър разнося окапалите листа. Жените изкачиха няколкото стъпала до равнището на улицата и излязоха пред колата на Филип. Малолитражна, цялата облепена с лозунги от рода на: *Изберете английското. Подкрепете страната си. Родината се нуждае от вашата помощ. Подпомагайте Англия, не хаоса. Изпълнете дълга си. Бъдете истински англичани.*

Колата беше украсена като за карнавално шествие или за мюзикъл от епохата на 30-те... За какво изписваха лозунги в ония години? За Япония ли? За Хонконг?

Филип отвори предната врата, а Морийн се опита да се намести на задната седалка. Филип сложи ръка на рамото ѝ и я задържа:

— Не, искам да седиш до мен.

Гласът му прозвуча ласкаво, но властно: цялото му поведение беше карикатура на облагородения от вярата в себе си авторитарен маниер. Цялата сцена, колата, всичко започваше да прилича все по-определено на маскарад, може би на „хепънинг“, и още докато се настаняваше отпред до Филип, Морийн недоумяващо възкликна:

— Но това е пълна глупост! Какво правя тук? Защо изобщо тръгнахме, Кейт?

— Доверете ми се — отговори Филип с най-чистосърдечно въодушевление. — Остави на мен, Морийн.

— Господи! — изпъшка Морийн, но двете жени вече бяха в колата, а Филип караше по улица „Еджуеър“. Сред обичайния несекващ поток на уличното движение стигнаха до ъгъла на Хайд парк, където обстановката рязко се смени. Цялото пространство беше задръстено от коли с цветни надписи като тази на Филип, групи хора от всякакви възрасти под развените знамена на Британската лига на действието издигаха плакати и лозунги като неговите. Стотици зяпачи от спрелите наоколо коли изразяваха с жестове одобрението си, една жена видя лозунга: *Назад към добрата стара Англия!* и извика: „Браво, страхотни сте, давайте смело!“

Продължиха покрай Бъкингамския дворец и обичайната тълпа, шляеща се наоколо, за да подиша кралски въздух, после излязоха на кея. Там по тротоара се бяха проточили дълги редици народ: стотици, хиляди. Плакатите и лозунгите бяха колкото хората, но всички бяха самодейни: видяха само един, направен професионално, и той

синтезираше каузата, извела хората на улиците: *Нахрани гладните пред своя праг. Нахрани своя народ.* По картони и големи листове обикновена хартия, издраскани с кредитни картици, цветни мастила и дори печатани на машина, можеха да се прочетат хиляди индивидуални призиви: *Вие искате ние да гладуваме безропотно! Далеч от очите, далеч от ума!... Днес нищо не сме яли! А вие?... Сити сте, нали! Щастливци!... Вие имате работа — аз съм безработен!*

Филип само поглеждаше Морийн и по всичко личеше колко е доволен от себе си. Караше съвсем бавно.

На пръв поглед демонстрантите не правеха впечатление на гладуващи. Бяха бедни, но не умираха от гладна смърт или поне не по драматичен начин. Те оцеляваха на ръба на глада, едва преживяваха от пенсии, помощи и благотворителност, които никога не стигаха за нищо, и от редките посещения на държавните фургони, раздаващи храни. Но ако се вгледаше по-отблизо в лицата им, човек безпогрешно щеше да различи печата на унието, безразличието и лишението; да, тези симптоми са ни отлично познати от телевизионните екрани, но защо винаги ги свързваме с други страни?

Мъже, жени, деца се тълпяха под пожълтелите дървета, а около тях се носеше вихрушка от листа и ако някой запиташе каква е разликата между тази демонстрация и други, отговорът (той не изпъкваше веднага, защото градът отдавна не бе виждал подобно явление) беше, че тук, на кея, са излезли цели семейства — майките, бащите и децата — а не профсъюзи, политически партии и групи за натиск. Семействата от хиляди, десетки хиляди лондонски домове стояха на улицата и мълчаливо обвиняваха ситите и осигурените в момента, които минаваха покрай тях и ги гледаха. Зяпачите не показваха самоувереност и превъзходство, ни най-малко; прекрасно съзнаваха колко лесно могат да се озоват отсреща, сред обезверените върволици. На тротоара вече не можеше да се разминеш от хора, които не откъсваха очи от мълчаливата демонстрация. От всички странични улици прииждаха още. Мълвата очевидно бе обходила кварталите наоколо и народът се стичаше да види собствените си страхове, приели плът и образ в демонстрантите.

Филип караше бавно. Опиваше се от това, което им показваше, целият сияеше. А Морийн пребледня, почервеня, наведе се напред да

види по-добре гладните, после му хвърли поглед на неверие, гняв, омраза и разбира се, възхита.

— Добре — отсече тя. — Хубаво. Дойдохме тук. Е, и? Какво искаш сега да направя? Да слеза и да раздам дребните пари, които са ми в портмонето? Да направя чудото с хляба и рибите? Това ли?

— Исках само да видиш — отговори Филип. Той направо трепереше от възбуда и решителност. Провинциалният му вид със свежия грубоват овал, здраво набито тяло и простодушни очи сякаш се стопи, физиономията му напълно се преобрази. С всеки миг вътрешната му необходимост Морийн да застане до рамото му и да го подкрепи видимо растеше и затваряше отвсякъде кръга около момичето. Морийн също трепереше, но се дръпна от него в най-далечния край на мястото си. Той забеляза и каза:

— Ясно, не мисли, че не разбирам; не ме желаеш; не съм толкова тъп, колкото ме смяташ; исках само да ти покажа.

Думите му, както думите на жената от колата, която бе извикала: „Браво, страхотни сте, давайте смело!“, прозвучаха като лозунги от плакатите.

Изминаха повече от километър между върволиците изтерзани хора и тротоара, преливащ от любопитна тълпа.

— Какво става с теб? — попита Морийн. — Каж ми! — Нейният въпрос прозвуча като от плакат или лозунг за лепене по колите. — Сега ли проглеждаш? От години милиони хора умират от глад всеки ден. Милиони и милиони. Милиони деца израстват уродливи и умствено непълноценни от недохранване. Всички го знаят. Защо изведнъж ни повлече по улиците? Щом пуснеш телевизора си, виждаш същата тази картина да се разиграва някъде по света. Човечеството решава проблема си с пренаселеността, като оставя да умират хора... Шибан свят, какво да приказваме! — завърши тя, бясна на себе си, защото собствените ѝ думи я разбиха с лозунгарството си.

— Само че това става у нас! — отбеляза Филип, след като изслуша Морийн с образцово изражение на благородство и всеотдайност. — В нашата страна. Не някъде си. Мен не ме засягат другите страни. Интересува ме моята. Англия.

— О, я стига! — простена Морийн и извърна лице от безкрайните колони демонстранти, но тъй като нямаше накъде да

гледа, освен към зяпачите, отклони очи и от тях и се вторачи напред. Пъплиха дълго сред бавния поток коли, пълни с любопитни пътници.

В стратегическите точки бяха струпани полицейски коли. Но полицаите не излизаха от тях. Седяха си вътре, зрители като ония от тротоарите с осигурената работа (засега), разполагащите със средства. Или с бижута, картини, земя...

Не щем милостиня! Искаме работа! Дайте ни работа! Искаме си правата, работа и хляб!

Един мъж с изпито лице се отдели от тълпата с плакатите и лозунгите и се обърна към зяпачите от тротоара:

— Не ви пречим, ако кротко си умираме от глад между четири стени, нали? Нямаме нищо против! Но вече излязохме на улицата и няма да помръднем оттук.

Двама полицаи изхвърчаха от една кола и предвидливо тракнаха вратите зад себе си. Приблжиха оратора, започнаха да клатят глави и да му размахват пръст като възпитателки на палаво дете: изглежда, речите не бяха позволени.

Човекът се покачи на раменете на двама свои приятели, а те вдигнаха ръце да го държат: за миг заприличаха на циркаджии, които ще правят акробатическа пирамида. Но човекът изкрещя:

— Ние сме тук. Ще гладуваме публично, не скрито. Ако трябва, докрай. Затова излязохме. Ще умираме от гладна смърт пред очите ви.

Нерешителни, полицаите гледаха оратора. Чисто човешки те съчувстваха на демонстрантите: подчертаваха го с погледи, жестове, усмивки.

Пристигна телевизионен фургон. От него наизскачаха мъже с камери и се втурнаха през движението. Правене на вечерни новини в действие.

— Нали няма да им позволят да останат тук? — попита Морийн, бушуваща от ярост, сякаш искаше сама да разгони демонстрантите или да изкомандва полицията да го направи. Лицето ѝ почервения от яд, разрева се, сълзи рукнаха по подпухналите ѝ страни.

Филип беше доволен от реакцията ѝ Морийн разбра и се опита да се овладее. Но колкото повече се бореше да обуздае чувствата си — каквито и да бяха те, преди всичко гняв, ако се съдеше по външния ѝ вид, — толкова по-неудържимо я тресяха те. Скоро Филип се насити, обърна колата и подкара към апартамента.

Морийн му обърна гръб и се загледа през прозореца навън, където вече нямаше и следа от глад и други сродни бедствия. Филип се усмихваше. Вероятно си даваше сметка, че не е много благородно от негова страна, но погледнеше ли Морийн, не успяваше да се сдържи: победоносната усмивка отново се изписваше на устните му и трябваше да я прогонва с усилие на волята.

— Щом е така — обади се най-после Кейт, — кажи какво предлагате вие да се направи, за да се премахне злото?

— Не бъди наивна, Кейт, не виждаш ли, че няма никаква идея, и той е като другите.

— Да мислим преди всичко за страната си.

— Възможно ли е да си толкова малоумен?

Той се обиди и крясна:

— Знаем какво трябва да се прави, ще видиш, като започнем.

— Не мога да повярвам! — изпищя Морийн, избухна в смях и плач едновременно, заблъска с юмруци облегалката, приличаше на умопомрачена. — Какви ги приказваш! Не е за вярване! Сериозно ли ги говориш тия работи, Филип? Не само ти, всички вие. Дрънките шибани глупости! Не е възможно наистина да го мислите!

Кейт, лечителката на недоразуменията, пазителката на равновесието, универсалната миротворка, се обади:

— Досега не си казал нищо конкретно, Филип, затова изкарваш Морийн от кожата й.

— Ами, няма какво конкретно да каже! — разкрещя се Морийн. — Шибан идиот — врецеше, — не виждаш по-далеч от носа си! Не можеш да видиш. Никога не си могъл.

— Трябва да подредим собствения си дом — отсече Филип решително.

Очевидно двамата щяха да продължават така, докато са заедно, тя истерично да пищи, той — непоклонимо самоуверен; те успяваха да разговарят само с лозунгови фрази или несвързано.

За щастие вече се носеха по булеварда с дърветата край канала за яхти, недалеч от апартамента на Морийн.

Филип спря колата.

— Няма да излизам — заяви той.

Морийн слезе, след нея Кейт. Морийн застана на тротоара и безпомощно гледаше Филип, който също не откъсваше очи от нея.

Вълните на взаимното привличане прииждаха от единия към другия и се връщаха обратно. Морийн възнегодува:

— По дяволите всичко! — и побягна към къщи, препъвайки се на високите си токове.

— Довиждане, госпожо Браун — произнесе сухо, учтиво и победоносно Филип и потегли.

Вътре Морийн вече бе пустила телевизора. Двете зачакаха новините. Ново земетресение в Турция. Конференция за съхраняването на ядрените отпадъци. Съобщение за решенията от заседанието в Чили на Световната организация за изхранване на населението. После кратка информация за демонстрацията на кея. Камерата се плъзна доста бързо по колоните от демонстранти, плакатите и лозунгите и се застоя малко повече само на: *Не искате да виждате как умираме от глад, за да не ви тежим на съвестта!* От някакъв фургон раздаваха на демонстрантите супа и хляб. Един оратор, същият с изпитото сърдито лице, крещеше: „Не ги вземайте, не ги вземайте, искат да ни затворят устата, затова ни подхвърлят милостиня.“ Но монахините раздаваха в пластмасови съдини супата и хляба на децата, подредени в стройни опашки от родителите им. На сцената се появи още един фургон: от правителствения фонд за помощи за безработните. Тълпата демонстранти се стопи и прегрупира в опашки за храна. Двама полицаи отведоха оратора — арестът беше деликатен, камерата показва съчувствените физиономии на полицаите, докато му извиваха ръцете на гърба, а той продължаваше да призовава: „Гладувайте, дръжте се докрай, нека гладуваме тук пред очите на обществото, а не като зверове в бърлогите си...“ Полицаите му помогнаха да се качи в тяхната кола, вратата хлопна и потеглиха.

„А сега прогнозата за времето...“

Щом свършиха новините, Морийн се изкъпа и се преоблече в строга рокля от груб кафяв памучен плат — женски вариант на униформата на Филип. Огледа се в голямото огледало и каза на Кейт:

— Май ми се носи униформа, не мислиш ли? Изглежда, подсъзнателно нещо ме влече към нея. Но няма да я бъде!

Втурна се към спалнята си и след малко се появи, безразборно навлякла първите дрехи и бижута, попаднали ѝ подръка.

— Ще приготвя вечеря за нас двете — каза тя на Кейт.

Минаха няколко часа, преди да извика Кейт в кухнята; Морийн поднесе варени ангинари и авокадо за предястие, телешко със спанак за основно блюдо, салата, сирене и пудинг. Беше ходила с такси до някакъв денонощен магазин, изхарчила бе доста пари. Имаше и изстудено бяло рейнско вино.

Вечеряха, без да бързат, мислеха за хората от кея и за милионите, които те представяха.

На другата сутрин Морийн каза, че иска да си купи нова рокля — а стаята ѝ беше буквално задръстена от дрехи. Излезе, прикрита зад масивни тъмни очила, търсеше си нова самоличност или може би нова маска. Защо не униформа? Можеше да се прибере у дома във всякакъв облик — беше способна да нахлузи и монашеско расо, и шалвари... абе, ти да не завиждаш? Изглежда, да! В рамките на един ден Морийн бе готова да се преобрази в циганка, момче, скромна домакиня; по този специфичен начин изразяваше свободата си. А щеше ли да седи цяла година на една веранда и да играе ролята на затворница под надзора на любещ дядо тиранин и възрастна дуеня само от тактическо послушание или просто на шега (впоследствие излезе, че не е шега, доказа го целият по-нататъшен живот на Кейт)? Не, Морийн никога нямаше, не можеше да го направи; тя бе преминала отвъд границата даже на престореното подчинение; природата ѝ, цялото ѝ същество не го допускаше. А дали е така? Наистина ли е така? Не е ли признак на носталгия Морийн да облича черната дантелена рокля в стила на 30-те години с цепката отзад до талията, дето я купи от сергия, да си слага ярко червило и да навива косата си на едри букли? Или неочаквано да се появи като героиня на Джейн Остин в рокля с толкова тесни ръкави, че да стои като вдървена? Дори да бе така, настроенията ѝ изтрайваха до една вечер или една сутрин. Ако девойката се издокарваше в облекла на определен тип жени от миналото от вътрешна необходимост да е като тях (да бъде себе си беше твърде голямо усилие за нея), то поне прищявките ѝ не продължаваха дълго и тя бързо си доставяше ново удоволствие. Защо Кейт използва израза „доставяше си удоволствие“: дали защото години наред бе потискала собствените си желаниа, за да ги сведе до поносимия за семейството ѝ праг? Ето, сега нищо не я спира да удовлетвори фантазията си, да излезе и да си купи всяка дреха, грабнала окото ѝ, а сетне да си я носи тук, в апартамента на Морийн. Реши да направи точно това.

На същата улица строяха висок ъглов блок с апартаменти към небето. Приземната му част беше завършена, заемаше цялото разрешено пространство и не оставяше един празен милиметър. Първите пет-шест етажа също бяха готови, не бяха измити само тебеширените знаци от стъклата на прозорците. По-нагоре започваше хаосът: сякаш сградата беше пречупена. Във висините мъже сновяха по дъски, носеха кофи, размахваха мистрии, управляваха кранове. Мъже работеха и долу, на земята — подготвяха материалите за горе. Кейт осъзна, че стои и ги гледа; от доста време, може би няколко минути. Никой не я забелязваше.

Това изведнъж я вбеси. Отдалечи се от строежа и свали жакета си, жакета на Морийн; остана по тъмната, прилепнала о тялото ѝ рокля. Върза ефектно косата си с шал. После се върна към строежа и мина бавно пред работниците, полюшвайки бедра. Буря от подсвирквания, подвиквания и предложения. Когато се изгуби от погледа им в другата посока, тя отново се преобрази в първоначалния си вид и се върна обратно: мъжете я погледнаха, но не я видяха. Разтрепери се от ярост, сякаш сподавяна цял живот. А яростта бе само външен израз на нещо по-тежко — болка, която тя не искаше да чуе, защото непрестанно ѝ натякваше: „Това си правила години, години, години наред.“

Мина още веднъж в образа на сексобект и погледът ѝ улови, че от отсрещния ъгъл едно момиче, облечено като холандска кукла, следи всяко нейно движение. Широка жълта пола, тесен червен жакет, разпуснати руси къдрици, яркорозов руж на двете страни, огромни сини очи. Кейт отиде при Морийн и ѝ каза:

— Толкова струва всичко.

Морийн замига многозначително с почернените си мигли и сама мина покрай строежа сред буря от гръмки подвиквания и подсвирквания от мъжете. Когато се скри от погледите на Кейт и работниците, спря и зачака. Кейт мина маршрута като невидима жена. И усети, че отново я обзема безумното желание да вдигне предизвикателно пред тях полата си и да им покаже задник, така са се подигравали чехкините на руските войници по време на окупацията; идеше ѝ да се изсекне в лицата им, да се изпикае като крава пред очите им. А всичко това нямаше нищо общо с мислите ѝ, с внимателно дозираното ѝ съчувствие към тези мъже на тежкия физически труд,

които трябва да са на седмото небе от щастие, че имат работа. Припомни си още, че когато едно животно показва задника си на друго, то изразява угодливост, поражение, послушание; без да съзнават, навярно това са правила и чешките жени. Дали всъщност не са казвали „Дойде ни твърде много“?

Морийн я погледна в лицето и я хвана за ръка: Кейт трепереше. Плахо и с лек укор я увещаваше:

— Успокой се, не бива да приемаш всичко така присърце, недей, това не си ти.

— Не съм ли? Ето за това съм живяла. Това е всичко. Година след година, след година.

Върнаха се в апартамента. Морийн предложи да направи чай, но Кейт тръсна глава и побърза да се прибере в малката си студена стая под земята, свря се под купчина завивки и се сви безмълвна с лице към стената. Заспа и засънува, но и този път не улови съня за тюлена, привиждаше ѝ се само Морийн като яркожълта птица, пееща в клетката си: „Не, не, не, не.“

Събуди се в тъмнина. А в апартамента бяха запалени всички лампи. Морийн седеше в кухнята, вече не беше холандска кукла, а малко момиченце в ефирна викторианска нощница, цялата в басти, къдри, дантели и бродерии. Ядеше царевични ядки със сметана. Забърка една чиния и за Кейт, без да каже дума.

После отидоха в стаята на Морийн, тя включи грамофона, но заради Кейт рязко намали звука. Седяха на възглавниците и Морийн лакира в яркорозово ноктите на краката и ръцете си. Кейт изпи чаша вино, Морийн изпуши една цигара марихуана, просто седяха, не правиха нищо. Сякаш чакаха нещо. Може би Кейт да стигне до края на съня си?

Дните изведнъж се занизаха бързо, един след друг, всеки като предния. В противоположния край на Лондон домът на Кейт отвори отново, семейството ѝ се завърна в родната къща и *нейният* живот пак започна да тече: но без нея. Сега тя им пращаше телеграми, както толкова пъти досега бяха правила те: „Ужасно съжалявам, много съм заета, ще ви съобщя по-късно кога пристигам.“ А веднъж дори им писа: „Прекарвам чудесно, до скоро.“ Съзнаваше, че посланията ѝ са детински и зловнички, но трябваше да изживее прелома си докрай.

Телефонът почти замлъкна. На вратата обаче продължаваха да звънят, както преди. Веднъж, точно когато излизаше, Морийн се сблъска на прага с млад мъж и го върна:

— Съжалявам, Станли, ела друг път, сега съм заета.

Морийн разказа на Кейт за Станли. Сложи го в една група с Филип и Уилям, не с Джери: работел в някаква организация в помощ на бедните и бездомните, бил с леви убеждения в традиционния смисъл, което днес изглеждало съвсем нелепо, и май бил готов да се ожени за Морийн, стига тя да го допуснела по-близо до себе си. Спали са, харесало им и на двамата, но тя не е влюбена в него.

— Какво не е наред с мен? Какво? Защо през цялото време всичко ми изглежда толкова абсурдно? Имам предвид целия шум около благотворителността и спасяването на човечеството. Зная, казвали са ми го милион пъти — аз съм безсърдечна. И зла. Но това не ми помага, не мога да възприема този стремеж като съществен. Ето, Уилям например и досега се чувства задължен на своите арендатори — не че са много, но колкото и да са. Ръси огромни пари за благотворителност. Виж го Филип, готов да чупи яйца, ако вече не е започнал, но не разбирам как е възможно да вярва в подобно нещо? Мисля го за луд, а може би лудата съм аз?

Станли също. Той прави най-много от тримата, от гледна точка на работата. Наистина върши добрини. Непрекъснато. Но когато съм с него, в главата ми не спира да се върти: „Важното не е в това, не е в това.“ Добре, осигуряваш подслон за триста души... а останалите? Той не гледа така на нещата, може би е прав? Какво ще правя, Кейт? Защо съм такава? Филип казва, защото съм разглезена буржоазна кучка и са ме научили да мисля само за себе си. Но не е вярно! Помагах на Станли цяла година, не съм ли ти споменала? Така беше. Живеех в малък мръсен апартамент с още петима души, работехме денонощно да настаняваме бедни хора под покрив. И през цялото време си мислех. Важното не е в това. В кое тогава?

— Не зная, как да ти отговоря?

Кейт започна да разказва случки от своя живот. Не помнеше откъде тръгнаха, но скоро нейните истории запълваха целите им дни. Никога преди не бе смятала спомените си за важни, нито дори за интересни: сега ги преценяваше през реакциите на Морийн. Те сякаш

изплуваха от миналото ѝ, защото Морийн се интересуваше и се нуждаеше от тях. Тя ли ги избираше?

Например веднъж, много отдавна, когато били родени само две от децата, Стивън и Ейлийн, две малки същества на четири и три години, а Майкъл отпътувал нанякъде, тя натоварила децата на колата и излезли извън града, сред природата. Забравила е името на местността, но било „сред девствена природа, разбираш ли, помня ясно, че цял ден не срещнах жива душа. Намирах се в гора с поточе“.

Седяла с децата край потока цял ден и нищо не правила: изучавали листата на дърветата, гледали пеперудите, любовали се на водните вихри по гладките камъчета. Децата пищели от радост и смях, слънцето се провирало през зеления гъстак, а той се полюшвал в лекия вятър и хвърлял трепкащи златни светлосенки по голите им тела.

Морийн настояваше да чуе всяка подробност за този отдавна отминал и толкова съвършено щастлив ден, че дори сега прелестта му осветяваше мрачния апартамент в сутерена. Защото зад прозорците на Морийн есента напредваше влажна, дъждовна, без слънце.

Морийн поиска да чуе историята още веднъж, за да я запомни добре, затова Кейт се върна по-назад, разказа как е станала рано сутринта и облякла децата — Ейлийн в жълта памучна рокличка с бродирани маргарити — как е пълзяла с колата през задръстеното движение и после стигнала гората, как тримата правили това или онова... и така нататък, картина след картина; колкото по-обстойно описваше, толкова денят изпъкваше по-ясен в спомена ѝ.

Разказа ѝ още и за майката на Майкъл, когато дошла веднъж да гледа децата — колко били тогава? Три ли? Или май всичките били вече родени? Няма значение, Кейт и Майкъл отпътували да прекарат почивните дни сами, за пръв път, откакто се появили децата. Отседнали в хотел на брега на Норфолк. Валяло, но в старомодния хотел запалили големите камини. Те се разхождали в дъжда, после се греели пред камината, състезавали се с местните в бирарията по забиване на перца, а сетне правили любов.

Морийн не можеше да се насити на тези спомени и щом свършеха обяда или вечерята си с бебешки кашички, хляб, масло, ябълков мармалад или нещо от този род, тя молеше Кейт:

— Разказвай ми още, Кейт, разказвай.

Отпускаше се на възглавниците и слушаше усмихната, а Кейт си спомняше на глас.

— Искам пак да чуя как сте се стреснали с Майкъл посред нощ и сте си помислили, че в къщата ви е влязъл крадец, оказало се котка и като сте разбрали, сте отишли в кухнята да отпразнувате, а Стивън се събудил и дошъл при вас.

Морийн изтананика изреченията като песен, с ритмични паузи, за да даде възможност на Кейт да улови спомена и да подеме разказа оттам, откъдето Морийн спря. Кейт продължи:

— Изведнъж стана ясно, че всички сме в кухнята без Тим и ние, тоест Майкъл и аз, непрекъснато шъткахме на децата да не го събудим, защото е по-малък от другите, но Стивън се опълчи: „Не, не е честно“... той винаги бранеше Тим... отиде горе и издърпа Тим от леглото: „Бързо ставай, майка и татко дават банкет, канят ни.“ И Тим слезе, тоест Стивън го донесе на ръце. Тогава Тим беше на три години, съвсем дребосък, и само повтаряше: „Бързо, бързо, дават банкет.“

— И сте останали в кухнята дълго и сте яли сладкиши, и сте пили какао, и изведнъж сте забелязали, че се разсъмва. И сте решили, че не си струва да лягате да спите в толкова прекрасно утро. Натоварили сте се всички на колата и сте отишли на брега. Морето не било много студено, нищо, че било април, и сте се къпали цял ден на плажа.

— Като се наобядвахме, децата, разбира се, трябваше да си починат, увихме ги в хавлии и ги сложихме да спят в сянката на вълнолома. После всички пихме чай и кафе. Следобед закусихме със сандвичи с шунка и яйца. И когато отмина пиковият час на движението, се прибрахме у дома. Децата още говорят за този ден. Всъщност доскоро говореха.

Дните им минаваха в опитите на Кейт да открие в паметта си щастието, но в нощите тя търсеше тюлена, мъчеше се да улови съня. И макар да знаеше, че често влиза в него, той ѝ се изплъзваше, щом отвореше очи. Боеше се, че не е в състояние да запомни съня, защото тюленът е умрял. Този етап на сънуването беше изпълнен с тъга, болка и чувство за загуба. Стряскаше се от усещането, че са ѝ отсечени краката, защото я режеха студ и болка, а нямаше такова нещо, краката ѝ бяха топли. Будеше я и изтръпване в ръцете от тежестта на тюлена.

Той като че ли ставаше по-тежък? Дали защото е умрял? Знаеше, че някъде далеч зад нея, зад хоризонта, слънцето още свети. Но нямаше да се изкачи нагоре, не бе изгрявало в съня ѝ от дни, от седмици. Тя вървеше все така на север, отдалечаваше се от слънцето. А пред нея се стелеха зима, лед и безкраен мрак.

— Разказвай ми още, Кейт. Как с Майкъл сте отишли на гости, а ти си била в лошо настроение, защото сте се карали от няколко дена, но там, у вашите приятели, сте открили, че се обичате по-силно от всички около вас, и сте се влюбили за втори път.

— Нека ти разкажа за Мери Финчли. Трябваше ми дълго време, за да разбера, че тя наистина е много различна от мен. От всички жени, които познавам. Хората казват „луда жена“, нали знаеш, някой мъж изведнъж изтърси: „Ти си луда жена“, мъничко се страхува от теб, но ти се възхищава. А ти се чувстваш поласкана и даже ти се иска да си поиграеш на луда. Само че няма такова нещо. Няма, Морийн, ето, ти например може да си мислиш: „Аз съм луда жена, никой не може да ми сложи юзди!“ Но вече са ти сложени. А Мери никога не е била укротявана. Сякаш нещо ѝ липсва по природа. Тя е като някои кучета, дресиращ ги месеци наред и накрая се отказваш: „Безсмислено е, не възприема.“ Мери нищо не е възприела. Не притежава чувство за вина — това е. Всички ние сме оковани в невидими вериги, измъчват ни вини, трябва да направя това, не трябва да върша онова, ще се отрази лошо на децата, несправедливо е към съпруга ми. Мери не е обременена със скрупули, те са извън нея. А е получила нормално възпитание. Така и не успях да установя какво в него е било изпуснато. Може би нищо — просто природата ѝ е спестила нещо. Омъжила се рано. За първи път ме смая, когато ми заяви: „Взех Бил, защото имаше по-добра работа от другите ми кандидати.“ Не, почакай, сигурно много жени си мислят същото или постъпват по същите съображения, но ще кажат: „Омъжих се за него, защото много го харесвах или бях влюбена в него, или беше изключително мъжествен.“ Не и Мери. Тя наистина го бе избрала затова. Родителите ѝ не били заможни. А той я обожавал. Още е така. Правели страхотен секс. До днес. Но Мери му изневеряваше от първия ден. Помня какъв шок изживях. Един ден седях до прозореца и шиех, погледнах навън и видях разносвача на продукти да влиза в къщата на Мери. Много се забави. Но през ум не ми мина. Помислих, че го е почерпила с чай. На другия ден случайно

се завъртя разговорът и аз споменах за него, а Мери ми отговори: „Биваше си го.“ Първо си помислих, че се шегува. После — просто, че се перчи. Нищо подобно! Тя е такава. Ако излезе на пазар и някой мъж по пътя ѝ хареса, и имат възможност, действа незабавно. След което никога повече не се сеща за случилото се. Правеше го непрекъснато — докато беше бременна, дори когато кърмеше. Питала съм я, а тя ми обясняваше: „Не мога само с един мъж!“ В такива случаи изглеждаше малко объркана, но само защото *ти* задаваш тъпи въпроси. Веднъж се влюбих — историята беше доста глупава — и едва тогава истински проумях, че Мери е различна. Тя никога в живота си не се е влюбвала. Просто не разбираше за какво ѝ говоря. Както обикновено, моята първа мисъл беше, че се шегува. А тя смяташе, че си измислям. Да, Мери е убедена, че любовта, влюбването, е заговор, нещо като царят е гол. Горедолу по това време открих, че тя не се интересува от книги, не гледа театралните продукции по телевизията. Каза ми: „В тях винаги показват хора, които се измъчват за глупости.“ Чете само кримки, юношески приключения и разкази за животни. По едно време се питах дали не е обратна. Нищо подобно. Просто е оперирана по рождение от инстинкта за любов — оная, романтичната, така де, цялата шантава работа, вековната ни цивилизация. Мери смята, че всички сме побъркани. При нея е ясно: харесваш мъж и той те харесва, чукате се, докато на единия или на другия му омръзне, тогава довиждане, без излишни емоции...

— А мъжът ѝ?

— Ето, видя ли, значи не си „луда жена“, щом задаваш такъв въпрос, *не* си като нея. Седиш тук, слушаш и питаш: „А мъжът ѝ, а децата?“ Да. Така... Мери спеше с други от самото начало. Но то изобщо не засягаше съзнанието ѝ и мина време, преди Бил да повярва, че е истина. Той я подложи на кръстосан разпит, а тя отговори: „Вярно е, но аз съм такава.“ Неловко ѝ беше заради *него*, задето не е като жена си. Той започна да прави ужасни сцени. Тя се разстройваше, ставаше ѝ неудобно. „За какво толкова вдига врява?“, недоумяваше. Това го стъписа — *нейното* отношение. Тя не изпитваше вина. После се родиха трите им деца. Мери често повтаряше: „Децата са хубаво нещо, но са пречка да си живееш живота.“ Е, не и за нейния. Веднъж Бил се върнал неочаквано вкъщи и заварил Мери в леглото с мъж, дори не знаела името му. Бебето било в люлката в същата стая, а по-големият

им син Седрик, прекрасно момченце, си играел на пода до люлката. Бил подаде молба за развод. Стопи се от мъка. Тя също. Разведоха се, съдът присъди децата на него. Мери не оспори, а и нямаше как. Около година по-късно отново се събраха. Той не се влюбил в друга жена. На всички разказваше как след Мери никоя не можела да му завърти ума: „Аморална е, но като изключим това, е чудесна жена.“ Предполагам, че понася изневерите ѝ, защото не ги възприема като обвинение и обида за собствената си мъжественост. Когато се случи той да ѝ изневери, тя повика, повика и се оправят в леглото. Това е, секс. Докато бяха разделени за около година, и двамата изпаднаха дълбоко — всеки съдеше за нещата от своята гледна точка. Той се бил развел от развратната си жена, която разваляла децата, а тя била жертва на луд мъж. „Какво ти става? — питаше го тя озадачена. — Та ние страхотно си попадаме!“ При повторната им женитба той ѝ постави какви ли не условия, за да задоволи самолюбието си, разбира се. Трябва да е бил наясно, че тя няма да се съобразява с тях. Но щеше ли да я прибере втори път, ако не си падаше по нея? Така я карат. Децата вече са юноши и по логиката на нещата трябва да са истински нехранимайковци. А с нищо не са по-лоши от останалите. Всъщност според Мери прекалено си позволявали — разправя, че щом малко кривнела, всички вкъщи започвали да изказват мнения по добрите и лошите страни на похожденията ѝ. Оплаква се, че никой не разбирал най-важното — няма добри и лоши страни. Харесва ѝ нещо и си го взема. Ако децата забележат — понякога тя наистина се старае да запазва дискретност — започват да обсъждат, да раздават присъди. Тя пък се нервирала: „Я ме оставете на мира! Дотегнали са ми вашите «защо» и «защото». Обичам секса, толкоз.“ Нейните деца са в къщата ми по цял ден — по-малки са от моите, но са неразделни. Моите, четиримата, обсъждат Мери, откакто се помнят. Обичат я. Всички я обичат. Те схванаха много преди аз да включа. На мен ми трябваша години. Загряха, че тя не е като другите жени, че е съвсем различна. Веднъж прелъсти мъжа ми. Дали това е думата? Не естествено, тя просто го хареса и си го взе. Аз изживях кошмар, съсипаха ме мисли за измяна и всякакви подобни глупости. А следващия път, когато пиехме кафе в нейната кухня, тя ми каза: „Майкъл е много добре. Достави ми голямо удоволствие.“

— И какво? — извиси предизвикателно глас Морийн. — Какъв извод искаш да си направя от всичко това?

— Аз самата не успях да си направя никакъв извод, освен че тя е коренно различна от мен. Това е всичко. Всеки път, когато направя нещо — тоест *не* го направя, защото аз само поглеждам мъжа, който ми е харесал, и си помислям, че не бих имала нищо против, но не предприемам нищо — всеки път в подобна ситуация се сещам за Мери. Дълго време сравнението с нея ми вдъхваше сила и увереност, въобразявах си, че съм по-добра, благородна и чувствителна от безотговорното същество Мери, но сега изобщо не съм сигурна в това. Наистина не съм. Седя в театралната зала и гледам как любов раздира душите на хората, а пред очите ми е Мери, която в буквалния смисъл на думата не разбира за какво са всички тия мъки. Или в киното... ходили сме понякога с нея и все едно че... Като излезем, тя веднага дава оценка: „Пълна измишльотина!“ Отначало, като кажеше подобно нещо, си представях, че тя пуска в действие защитния си рефлекс, всички го правим от време на време, но когато проумееш, че човекът до теб наистина, ама съвсем наистина приема вдън душата си (ако изобщо изразът може да се отнесе до Мери) всичко на шега, тогава ти става странно, изменя ти се перспективата, през която гледаш на живота. Знаеш ли, в някои моменти начинът, по който възприемам света, се обръща наопаки. Сега целият ми живот след детството ми изглежда различен, а себе си виждам като умопомрачена. Любов и дълг, да си влюбена и да не си влюбена, да обичаш, да се държиш така, че всички да те одобряват, да трябва да свършиш едно и да не трябва да правиш друго, да си позволяваш и да не си позволяваш. Ами това е болест! Понякога наистина си мисля, че всичко е болест.

— Веднъж, когато бях малка, си въобразих, че майка ми е влюбена в някого. До днес не зная колко сериозно е било. Но бях разбита — каза Морийн. — Ужасих се. Помислих, че ще ни остави с татко. Никога след това не успях да я погледна със същите очи. Зная, че е глупаво. Беше най-страшното ми преживяване в детството.

— Децата на Мери и моите обсъждат нейните забегки като симптоми на болест, която трябва да бъде понасяна.

Разказвайки историята на Мери, Кейт не подозираше, че слага край на молбите на Морийн: „Още нещо, Кейт, моля ти се, разкажи ми.“

Но стана точно това.

Кейт сънува отново тюлена, този път запомни съня си. Тюленът се въртеше неспокойно в ръцете ѝ, искаше тя да забележи нещо. Кейт спря, снегът падаше беззвучно, покриваше всичко наоколо. Тя гледаше как се стеле: не е ли по-лек въздухът отпреди? Пред нея затрепка светлина и като самотна свещ в снега блесна разцъфтяла сребристорозова череша. Кейт прегази през дълбокия сняг, стигна до дървото, откъсна клонче, натежало от цвят, стисна го с премръзнали пръсти и го понесе, отминавайки нататък в мрака.

Разказа на Морийн за новия развой на съня си и момичето отговори:

— Е, мисля, че няма да е още дълго.

Каза го несъзнателно, отчаяно. Кейт видя, че момичето е натъжено и безразлично. Беше изгубило живеца си. Кейт седна до нея, прегърна я, притисна я, сякаш беше дъщеря ѝ. Морийн сведе глава на рамото ѝ и се остави да я притискат и гаят. Така заспаха.

Когато се събуди, Морийн седеше, кръстосала крака върху една възглавница пред себе си. Видът ѝ стресна Кейт, накара я да се вгледа по-внимателно и да застане нащрек. Лицето на Морийн беше ново или поне ново за Кейт.

— Знаеш ли — изсъска Морийн, — събудих се с палец в устата.

Морийн бе чакала върху възглавницата, без да мръдне, Кейт да се събуди, за да запрати обвинението право в лицето ѝ. След като го изрече, тя стана и отиде в кухнята. Кейт не се спусна подире ѝ. Разбира се, чувстваше се виновна, сякаш беше сторила нещо лошо. Замисли се къде бе сгрешила, кое бе лошото.

Час по-късно завари Морийн в кухнята да яде от бебешките каши, седна до нея и поиска да узнае присъдата ѝ. Морийн каза:

— Не разбираш ли? Работата е в твоите истории. Ние с теб харесваме различни неща. Ти обичаш да разказваш за децата си като малки. Това са най-живите ти спомени. Искаше да споделяш за тях, а когато те помолих да ми опишеш щастливите ти дни с Майкъл, реши да превключиш на Мери.

— Това ли било?

— Да. Това беше удар под лъжичката. Така смятам. Каква поука може да е за мен или дори за теб историята на Мери? Никаква.

Морийн се нахрани, изми съдовете и почисти кухнята; Кейт седеше и я наблюдаваше. После момичето метна през рамо торбичка и излезе.

Върна се вечерта и веднага потърси Кейт, за да ѝ съобщи:

— Ходих в зоологическата градина. — Беше силно възбудена. Кипеше от ярост.

Към Кейт ли? Тя ли бе причината? Защо нахълта така устремено в нейната неприветлива стая?

— Останах цял ден в зоологическата градина.

— Вината не е моя — Кейт се опита да го обърне на шега. А Морийн се тросна:

— Има ли значение кой е виновен? Това ли е важното? — На излизане от стаята, спря на прага, обърна се и попита: — Защо го каза? Защо трябва ти да си виновна? Това си е чиста проба мегаломания. Ти страдаш от мания за величие.

Кейт онемя. Морийн съжали:

— Ох, извинявай, извинявай. За теб е добре, но за мен? — Избяга от стаята, шумно разревана, без да се стеснява, същинско напляскано дете, което знае, че сълзите са част от цялото и няма за какво да им се обръща много внимание.

Всъщност искаше да каже: „За добро или лошо, ти вече си минала по тоя път, а аз тепърва трябва да решавам дали да тръгвам по него или не.“

Загрижеността ѝ за състоянието на Морийн ѝ подсказваше, че обвинението на момичето е справедливо. Морийн бе станала нейно дете: тревожеше се за нея, както за четиримата. Дори повече — упорстваше тя и издаваше колко здраво се е вкопчила и защитава нещо, на което няма право, защото *не го е заслужила*; последните седмици донесоха на Кейт радост от общуването с младо същество, каквато не бе изпитвала със собствените си деца от... за малко да каже от *години*, но преувеличението я възпря. Браунови винаги са изживявали щастливи мигове заедно (от спомена за тях Кейт изпита остър копнеж незабавно да се върне къщи) дори когато децата са се опълчвали на родителите си — Майкъл също си имаше трудни моменти, за които тя предпочиташе да не се сеща; тя дълго време бе отказвала да приеме, че бащата и синовете често се бореха за надмощие, мълчаливо се съпротивляваха един на друг или си

съперничеха и това тревожеше Майкъл. В края на краищата всичко се свеждаше до едно: понеже семейният живот на моменти се усложняваше (неизбежност според всеки човек с опит), понеже Кейт изпълняваше отредената ѝ роля на майка и нямаше как децата да не ѝ се противопоставят, да не воюват с нея и да не посрещат на нож всяко нейно желание, понеже невинаги я обсипваха с любов и признание, тя заклея целия си живот досега и го видя в черна светлина, грозен като... Нима реакциите ѝ през последните няколко месеца не доказват именно това? Не се ли ожалва, задето не е била достатъчно обичана, забелязвана, ласкана и галена? За това ли бяха терзанията ѝ?

Готова бе да приеме, че това е истината; и този път преобръщането на представата за себе си бе преломно (нищо, че настъпи постепенно), както предния, когато видя себе си, семейството си и мъжа си, оплетени в паяжина от горчиви самоизмами.

Но мислите ѝ по въпроса навярно нямаха никакво значение.

Тя отново щеше да се озове на прага на дома си в неуместно състояние на духа: *това* бе важното, *това* бе истината. Цял живот ние преценяваме, претегляме, проверяваме мислите и чувствата си... и какво? След време изживяното и осъзнатото някога добиват съвсем друг смисъл. Случило се е *еди-какво си*, теглим чертата, а разсъжденията и емоциите ни от оня минал момент ни изглеждат смехотворни и кухи.

Как ще вижда след година или повече това лято, далеч от семейството? Със сигурност не в светлината, в която ѝ се появява сега. Защо тогава се измъчва да анализира постъпките си и да прави изводи: „Понеже смятам така, трябва да свърша онова, за да се получи...“ Морийн влезе и прекъсна размишленията на Кейт (разбира се, тя се занимаваше точно с онова, което миг по-рано бе отхвърлила като безсмислено) с думите:

— Знаеш ли, Кейт, кое е основното? Че е все едно. Няма абсолютно никакво значение. Каквото и решение да взема.

И изчезна.

На другата сутрин тя помоли Кейт да излязат заедно на покупки. По пътя насреща им се зададе млада жена, приблизително на годините на Морийн. Тя буташе седяща количка, към която здраво бе привързано малко дете; с другата ръка влачеше по-голямо. Детето в количката беше обляно в сълзи, защото майката беше натрупала пакети

на стъпалото и крачетата му стърчаха над пакетите в най-неудобна поза. На пръв поглед то си беше дете в количка като всички други, но объркването и нещастieto му крещяха за помощ към цялата улица, да го избави от стегнатите каишки, неудобните пакети, мощния рев на движението край тротоара и заслепяващото слънце в очите му. Майката, обезумяла от раздразнение към двете деца, блъскаше количката на резки силни тласъци, когато голямото дете, изостанало малко назад, я дръпна за ръката. То беше нацупено и сърдито. Личеше, че току-що бе изяло шамар. Едната му буза пламтеше.

— Хайде, върви — нареди младата майка, — мърдай, защото ще отнесеш още един, предупреждавам те.

Детето продължи да я тегли назад; обида, а не съзнателна съпротива, бе мобилизирала всичките му сили.

Майката пусна ръката на детето и го плесна най-напред с длан по едната буза, после с опакото на китката по другата и отново по първата. Детето се вкамени и я гледаше с широко отворени очи. Бавно в тях избиха сълзи и рукнаха по пламналите страни.

— Тръгвай! — крясна разярена майката. Грабна отново ръката му и го повлече: момченцето изгуби равновесие, политна към нея, за да се задържи, сграбчи я за полата, но и това не му помогна — падна на четири крака върху тротоара. Остана така, със зачервено лице, запенена от плач уста и стичащи се сополи от носа.

— Виж какво ми направи роклята! — изпищя майката. Момченцето беше оставило петна от мазно, пот, сълзи и лепкава захар от близалката, която допреди малко държеше в свободната си ръка, а сега лежеше сплескана на тротоара. — Ако не станеш веднага и не тръгнеш, такъв бой ще изядеш, че няма да можеш да седиш на дупето си — просъска над ухото му майката, а от очите ѝ святкаше омраза.

Момченцето бавно се надигна. Тя сграби отново ръката му. В това време бебето в количката се разрева на глас. То плачеше, защото бе нещастно, не от обида или гняв. Но бебешкият вой отприщи още по-безутешно ридание у момченцето. То ситнеше отчаяно след майка си, а тя се носеше по улицата с големи бързи крачки, тикайки едното дете пред себе си и влачейки другото. Когато се изравни с Кейт и Морийн, лицето ѝ беше също толкова злочесто, като на децата ѝ. Забеляза как двете жени са се вторачили в нея и ги измери

предизвикателно, сякаш недвусмислено им заповядваше: „Гледайте си работата!“

Вниманието ѝ привлече Морийн, облечена тази сутрин в бяла рокля на сини бродирани цветя и привързала на две опашки русата си коса. Погледът на младата жена към Морийн изразяваше всичко, което бе изгубила, за да стане майка на двете деца. Очите ѝ се замъглиха, трите същества отминаха, забавили ход, облени в сълзи.

— А ти не помниш нито един такъв случай — обърна се Морийн към Кейт. — Защо?

Кейт понечи да отговори: „Защото никога не се е случвало подобно нещо“, но продължи да върви в мълчание, опита се да си спомни дали наистина не се е случвало.

След малко Морийн подхвана:

— Ако се омъжа за Уилям, няма да ми тежат такива работи, нали? Винаги ще разполагам с дойки, гледачки. Може би в края на краищата ще избира точно това. Ще бъде в моя стил, нали? Няколко свободни години по широкия свят и хайде обратно в домашния двор.

Морийн пребледня; видът ѝ стана болен. Вече нямаше нищо общо с момичето, сякаш създадено за ярката ефектна рокля. Щом влязоха в апартамента, Морийн се втурна към стаята си и започна да се съблича още от коридора. Върна се в строга тъмна рокля. Седна в кухнята, опря глава на стената и затвори очи. По страните ѝ се затъркаляха сълзи. Не след дълго обаче избърса делово лицето си, наплиска го с вода и излезе.

Кейт се спретна и също напусна апартамента, тоест пещерата, защото мястото беше буквално вкопано в земята и облицовано с тухли. Както и да му викаха, беше си пещера. С тази мисъл стигна до спирката и взе автобуса за зоологическата градина.

Щом мина входа ѝ, зърна пред себе си Морийн. По-скоро мярна две лъскави светли плитки на фона на черен муселин.

Беше работен ден и нямаше много посетители. Ни едно облаче не замрачаваше пладнешкото слънце. Над градината слягаше тежка, гъста светлина. Кейт не беше дошла да следи Морийн, затова пое по своя посока. Видя табела: „Към гривестите тюлени“, озова се при техния басейн и прилежно пусна монета в информационния автомат. Докато наблюдаваше екземплярите на породата, по-големи и тромави от недораслото животинче, чиято тежест вече усещаше постоянно в

ръцете си, тя чу в слушалката, че гривестите не са обикновени тюлени, защото имат малки уши и не се затрудняват да преодоляват скали и земя. Не, нейният тюлен не е толкова подвижен. Разходи се до водоема на същинските, наведе се, два тюлена кръжаха като златни рибки във фонтан. За да разнообразят досадата на своето затворничество, те си измисляха игри. Част от маршрута минаваха по гръб, после се извъртаха по корем; гмуркаха се навътре и навън от водната струя, впръсквана от дъното, която се разнасяше на бълбукащи лъчи; плуваха един през друг, един под друг, един около друг.

Кейт усети, че Морийн е до нея. Обърна се и наистина я видя на крачка от себе си. Двете погледаха тюлените, сетне, без да разменят дума, отминаха нататък.

Пред тях вървеше момиче — можеше да е сестра на Морийн. На около тринайсет. Русата ѝ коса — като на Алиса в страната на чудесата, носеше джинси и светла блуза. Беше пълничка, в онова състояние на девическата физика, когато тялото и дрехите се разминават. Джинсите бяха твърде тесни; блузата — сякаш измъкната от гардероба на майка ѝ. Беше красива, реноаров тип, цялата от заоблености и слънчева светлина, но лицето ѝ бе застинало в отчаяние. Следваше по петите момче на около петнайсет. Високо, гъвкаво, с особено привлекателно лице; всичко в него пленяваше и двете жени прекрасно разбираха защо момчето върви подире му. Момчето също бе отчаяно за нещо си, също изживяваше смут. Морийн тръгна след двамата юноши. Кейт я последва: четиримата напредваха навътре през рехавата публика.

Смръщило лице, момчето спря пред една маймунска клетка. Момчето стоеше зад него.

Току-що бяха хвърлили храна през някакъв отвор; на един рафт млад мъжкар се бе изтегнал по гръб в най-зрелищна поза на наслада и ръфаше кочан от прясна зелка. Маймунът беше жива картина на ленивото блаженство и момчето се засмя. Неволно, не съзнаваше, че маймуната го очарова. Трите жени не сваляха очи от тях и тревожното им чувство относно младежа изведнъж се разреши, сякаш успяха да го прегърнат и предпазят от нещо. Докато маймуната се излежаваше и сладко си похапваше, друг мъжкар от насрещен рафт се надигна и се втренчи в него: удоволствието на съкафезника му възбуди наблюдаващия звяр и той се хвърли към неговия рафт. Лежащият уж не

го поглеждаше, но още докато нападателят летеше във въздуха, се изстреля към трети рафт. Натрапникът, изгонил дразнителя си, поровичка огризките от зеле, моркови и портокали, но не беше гладен: завиждаше на кефа на другия, не на храната му. Тоя, завистникът, получи ерекция: дългият му червен бастун щръкна. Беглецът, зарязал удоволствието, не сваляше очи от узурпатора, неговият penis също се издължи и той започна да мастурбира. Лицето на момчето се изкриви и пребледня. Досега той не бе показал, че забелязва момичето, но изведнъж рязко се обърна и я отведе, не искаше да позволи тя да гледа как една маймуна мастурбира. Момичето обърна веднъж назад глава да зърне онова, което ѝ се забраняваше; после, отново послушна, взе да хвърля изпод златистите си вежди влюбени погледи към момчето. А той вече я забравяше, дръпна ръката си от нея и след миг я изпревари. Момичето пак тръгна по петите му, двете жени след тях.

Следващото му спиране беше пред едно ограждение, в което се разхождаха три антилопи гну. Момчето имаше пълен джоб с фъстъци и без да обръща внимание на табелите, забраняващи раздаването на лакомства, протегна шепа, пълна с ядки, към най-малкото от животните. Едното от двете големи мигом изблъска мъника и лапна храната от ръката на момчето. Поучено от случката, момчето изчака търпеливо двете големи животни да се отдалечат. И отново подаде фъстъци на малкото гну. Но пак се разигра същият епизод: отново и отново момчето изгребваше ядки от джобовете си и се опитваше да ги даде на невръстното; отново и отново силните го изблъскваха и изяждаха предназначенията за него. Момчето побесня от яд, но упорстваше. Големите животни изядоха всичките фъстъци, малкото не можа да докопа ни един. Момчето се притисна в оградата, в погледа му гореше пламенно желание да го закриля. Жените видяха как, ако ги нямаше решетките, младежът щеше да прегърне антилопчето, може би щеше да зарови лице в четината му и да си поплаче. Морийн и Кейт вече обичаха момчето, колкото го обичаше и момичето. А тя агонизираше от любов, не можеше да откъсне очи от него, лепнала се бе за гърба му, изгаряше от копнеж да я забележи и да оцени стремежа ѝ да му помогне в неговото безнадеждно начинание да нахрани малкото животно.

Момчето веднъж не я погледна. Отърси се от болката на провала си и се отдалечи. Момичето се спусна след него. Той побягна — от нея

ли? Тя също се затича. Той влезе в палата на птиците. Когато жените го настигнаха там, той гледаше една ярко шарена птица в малък кафез, колкото кашон, с надпис, отбелязващ, че птицата е дарена на зоологическата градина през 1925 година. Лицето на момчето бе почервенияло и подпухнало: като на шамаросаното дете от тротоара. Започна да обикаля клетка след клетка, четеше табелките, осведомяващи от колко време птиците са в тях. Появи се някакъв пазач, момчето отиде при него и попита:

— Пускате ли понякога от кафеза тоя папагал?

— Как да пускаме хвъркатите, нали ще избягат?

— Ама никога, никога ли не излизат навън?

Пазачът реагира на момчешката емоция, като си тръгна, но подхвърли през рамо:

— Не, стоят си, където им е мястото.

— Не схващате ли, че тази птица живее в клетка от половин век! Петдесет години! — възмути се момчето и samozабравило се от негодувание, задърпа за ръкава униформения мъж.

— Такъв им е животът, аз какво да направя? — отвърна мъжът. Откачи от стената една дълга метла и премете пода, обърна гръб на момчето.

То направо получи изстъпление от мъка. Момчето стоеше до него, но не смееше да го докосне, само го ободряваше с усмивки, подсказващи, че могат да излекуват всяка болка на света. Но момчето се поболя от преживяното, лицето му се изопна, прорязаха го линии и сенки; цялата мекота на плътта се стопи.

— Разбираш ли, Джейн, тук има птици, затворени в клетки от години! *От десетилетия!* По-дълго от живота на родителите ни!

Нейното лице му предлагаше само утеха: той я отбутна и продължи напред.

До алеята имаше някакъв уред; навярно косачка.

Беше изоставена, просто си стоеше там. Момчето спря и загледа устройството. Зад него спря Джейн, която го обичаше. Зад нея Морийн. Кейт застана малко встрани. Тя наблюдаваше тримата. Виждаше картината така — те представляваха едно цяло, а тя не беше част от него. Красивото нещастно момче, което не можеше да понесе света, хубавото момиче, което знаеше, че възлюбленият е краен във

всичко, но ще му мине, разкошната млада жена, която се оглеждаше какво бъдеще да избере.

Момчето извади от другия си джоб прозрачно пликче с няколко останали фъстъка и ги поднесе, както си бяха в пликчето, към машината. Когато — във въображението му — машината посегна да ги вземе, той ги дръпна назад с жеста на палячо.

Разиграването на тази сценка даде повод на Кейт да се замисли дали момчето не бе забелязало Морийн и дали не знаеше, че го следи повече от една жена.

Не изглеждаше да е така.

Той отново подаде пакетчето с изкусителните ядки и когато машината откликна, отново си ги дръпна.

Избухна в театрален смях и Кейт вече беше сигурна, че е наясно поне с присъствието на Морийн, което стана очевидно, след като той рязко се завъртя, подаде пакетчето на Морийн, също както на машината преди това, и се изсмя заплашително в лицето ѝ. Морийн нито отстъпи назад, нито се усмихна, нито се смръщи. Стоеше и го гледаше. Той се усмири. Едва сега я огледа, красивата млада жена с лъскавите руси плитки на опашки над тъмната прозрачна рокля. В тежката опалова светлина на деня тя го омагьоса. Лицето му, доскоро изкривено от болката да понася възрастта на юношеството, омекна. Отвори пликчето и го поднесе на Морийн. Тя протегна ръка към него и почти го докосна. Наложил се той да придърпа леко назад своята, за да изсипе фъстъците в шепата ѝ, изглеждаше, като че ли изтръсква пликчето върху собствените си гърди. Засмя се. Тя също и хвърли ядките в устата си, показвайки ослепителните си зъби. Продължиха заедно, един до друг. Зад тях се влачеше опечаленото момиче. Накрая пристъпваше жената на средна възраст.

Сподирящите не виждаха лицата на двойката. Те изглеждаха оживени. Май се смееха. Подминаха змийския дом и влязоха в аквариума.

След тях Джейн, после Кейт.

В полумрака на аквариума четиримата преминаваха край осветените стени, зад тях гъмжеше от риби. Двамата отпред не разговаряха. Напредваха невъзмутимо и отделяха поравно внимание на всички контейнери. Изведнъж се задържаха пред една витрина, зад която една тръба вкарваше мощен приток разпенена вода. В

пречистения басейн си играеше морска лисица. Сякаш танцуваше, помахваше с опашка и се виеше наред свежата струя: опияняваше я въздухът от външния свят, който нахлуваше в резервоара.

Усмехната, Морийн целуна момчето.

Пламенно, момчето целуна Морийн.

Ръка за ръка, те продължиха нататък.

Зад тях се тътреше Джейн, наблюдаваше ги, не ги изпускаше от поглед, не виждаше нищо друго, не забеляза рибите, пропусна волната игра на морската лисица сред мехурчетата.

Кейт излезе от аквариума с намерението да се прибере, но и тя като Джейн трябваше да види края, да присъства на смъртта, да я заковат на собствения ѝ кръст. Зачака. Видя Морийн и момчето да излизат, хванати за ръце. Зад тях се влачеше Джейн.

Морийн отново се засмя и целуна момчето — стръвно, победоносно и предизвикателно, удряйки плесница в лицето на света. Зърна Кейт и повтори. Но момчето се дръпна от нея; почувства се използвано. Погледа безучастно как Морийн си отива. После, макар да не бе давал знак, че е забелязвал Джейн, отиде при момичето, прегърна я и каза раздразнен, но търпелив:

— О, Джейн, моля те недей, защо все правиш проблеми от нищо?

— Защото не мога иначе! — избухна в сълзи тя и зарови глава в рамото му. Той я прегърна още по-плътно и опря лице в косата ѝ. Но очите му следяха отдалечаващата се Морийн.

Кейт настигна Морийн, а тя ѝ каза:

— Реших, ще се омъжа за Филип.

— Добре.

— А защо не за Станли? Той не е безразличен, нали така? Към животните, птиците и рибите. Да не говорим за хората.

— Я стига! Не бъди така гадно... — Кейт беше бясна. Давеше се от гняв. Избяга от Морийн, която се спусна след нея:

— Извинявай, Кейт.

След известно време Кейт се поуспокои и каза:

— Няма защо, аз се извинявам. — Прозвуча надутото.

Когато пристигнаха в апартамента, Морийн обобщи:

— Само се извиняваме една на друга.

— Да, като в семейство.

— Да.

— Няма да е за дълго.

Тази нощ Кейт започна да сънува, щом заспа. Мракът беше все така непроницаем и леден. Тюленът беше толкова тежък, че едва успяваше да го влачи по снега. Вече не се страхуваше за него, не се боеше, че умира или може да умре: знаеше, той кипи от живот и както самата нея, е изпълнен с надежда.

Остър дъх на сол я блъсна в лицето; вдиша на големи глътки солен морски въздух. Снегът спря да вали. Лицето ѝ докосваха не снежинки, а свеж топъл полъх.

Под краката ѝ снегът се бе стопил, стъпваше по млада пролетна трева — свежи и нежнозелени стръкчета в тъмната влажна земя. В тревата пъстрееха пролетни цветя. Напред се издигаше стръмнина. Тя я изкачи и се озова с тюлена на ръце на върха на малък нос; морето долу отразяваше огряно от слънцето небе, синевата отгоре насищаше в още по-синьо дълбината в краката ѝ. По скалите лежаха тюлени и се грееха на слънцето.

Със сетни сили Кейт повдигна тюлена, колкото можа по-високо, за да не разранява опашката му, ако я повлече по земята, и залитайки, тръгна надолу по тясната пътека към морската ивица. Там от една плоска и гладка скала тя плъзна тюлена във водата. Той потъна и изчезна от очите ѝ, после изплува и за раздяла сложи глава на ръба на скалата: тъмните му благи очи се вгледаха в нейните, после затвори ноздри и се гмурна в дълбокото. Морето кипеше от тюлени — плуваха на групи, преобръщаха се, пореха по гръб водата, мятаха се, гмуркаха се, играеха. Край скалата се мярна гръб, целият в белези, и Кейт си помисли, че е нейният тюлен, съществото, което бе пренесла през толкова опасности. Но той не я погледна.

Пътуването беше свършило.

Тя видя слънцето пред себе си, не някъде далеч зад гърба си, под хоризонта, където се бе притаявало толкова дълго. Гледаше го — огромно, ярко, грейнало, весело, огнено слънце и като че ли пееше.

Обърна се с усещането, че е завършила съня си. Събуди се.

Разказа на Морийн, а момичето попита:

— Тогава всичко е наред, нали?

— Би трябвало.

— Искам да кажа, за теб всичко е наред.

Морийн седеше до кухненската маса и в гласа ѝ прозвуча укор.

— Значи според теб смисълът на сънищата е само за сънуващите? Така ли?

— Не сънувам такива работи, откъде да знам? — тросна се Морийн.

— И какво от това?

— Кейт, аз не сънувам такива неща. В моя стил са клетките, затварянето, права беше.

Не искаше да говори повече, затова Кейт отиде до телефона, обади се вкъщи и съобщи, че се връща на другия ден. Насреща беше Ейлийн. Тя бе поддържала къщата, докато Кейт отсъстваше.

— Всичко е изрядно, мамо, справяме се отлично.

Кейт се върна в кухнята и каза:

— Знаеш ли, Морийн, излиза, че съм безработна! Няма задачи за мен. Какъв е твоят съвет, с какво да се захвана? Благотворителност? Да помагам в кухня за бедни? Или да се върна в Организацията за изхранване на населението, която май също е кухня за бедни.

Морийн сви раздражено рамене и Кейт я остави. По-късно момичето влезе в стаята на Кейт и заяви:

— Вдигам купон.

— Защо го казваш с такъв тон?

— Защото е вятърничаво да си устройваш купони в такива моменти, нали това ще кажеш, Кейт? Нечестно е? Цинично?

— Кога го вдигаш?

— Довечера. Ще бъдеш с нас, нали? Моля те, много искам, наистина искам.

Останалата част от следобеда Морийн прекара на телефона, а доставките на храни и напитки пристигаха една след друга.

Морийн влезе в стаята, където Кейт лежеше на леглото като пътник пред път, куфарите — стегнати, вещите — спретнато подредени, и каза:

— За живота няма абсолютно никакво значение с какво ще се занимаваш ти. Или аз. Това е истината, която нямаме сили да погледнем в лицето.

— Не съм съгласна — отговори Кейт.

— Все ми е тая дали си съгласна, или не. — Морийн излезе от стаята, но пак се върна. — Твоят тюлен е жив и здрав, нали? Спасен е,

на сигурно място.

— Не мисля, че тюленът е *мой*.

— Аха! И ако тупнеш утре да умреш, ще е все едно, така ли?

Морийн беше в истерия. Кейт се възпря точно когато се оформи решението ѝ да *направи* нещо — какво. Да ѝ даде аспирин? Или добър съвет? Може би чаша чай? Телефонът иззвъня и на излизане от стаята Морийн извика:

— Ако има нещо важно в живота, ако изобщо нещо наистина е важно, то на мен никой никога не ми е говорил за него.

Кейт се повъртя в очакване да свърши телефонният разговор. През ума ѝ пробягаха какви ли не фрази, вероятно запомнени от вестници или телевизионни проповеди. От рода на: „Светът не за пръв път се сблъсква с отчаянието“ или „Меланхолията не помага да се оправят нещата“.

После придойдоха собствените ѝ мисли: „Милиони умират в момента и други ще умрат, сред тях и ние с теб, но все някъде трябва да има разумни и трезви хора, които ще успеят“, „Историята на нашата планета е поредица от катастрофи, войни, бедствия, просто този път е по-лошо отпреди“, „Ти всъщност търсиш мъж, който знае всички отговори и може да те напътства — направи това, направи онова. Но такова животно не съществува.“

Дочу Морийн да казва:

— Да, купон. Реших в последния момент. Добре, чудесно, ще те чакам. — Говореше подчертано любезно, както я бяха възпитавали в детството ѝ.

Кейт не можеше да помогне на Морийн. Но имаше свои деца; да им занесе подаръци: има достатъчно пари от хонорара на Световната организация. Тръгна по магазините. Заглеждаше отражението си във витрините; тялото ѝ си възвръщаше познатите очертания. Лицето ѝ бе застаряло. Видимо. *Те* нямаше да го пропуснат. Какво щяха да кажат? Щяха да се престорят, че не се е случило: „Изглеждаш чудесно, мамо!“ Излъчването ѝ, тоест желанието да се харесва на всички, беше угаснало. А и беше крайно време... Косата ѝ... нея със сигурност никой нямаше да отмени мълчаливо!

Преживяното през последните месеци — откритията ѝ, самоанализът, всичко, което, надяваше се, бе станало нейна сила — се съсредоточаваше в една постъпка: да се завърне у дома с неподредена

и небоядисана коса, опъната и привързана назад за по-удобно; твърда, на сплъстени кичури, с разпростираща се сива ивица в средата, свидетелство за нейната непоколебимост. Сякаш всяка друга част от нея — тялото, краката, дори лицето, което остаряваше, но можеше да се оправи — принадлежеше на останалите. Но не и косата ѝ! Никой повече нямаше да я пипне. През цялото си съзнателно съществуване, по-точно откакто напусна къщата на дядо си в Лоренсу Маркиш, тя бе живяла в климат, където всичко се облича в думи: мислите, чувствата, импулсите трябваше веднага да се разпознават, от нея и от другите в семейството, защото отлагането на обсъждането или неяснотите криеха опасности; а после се класифицираха, каталогизираха и поставяха на подобаващото място и лавица в паметта. Или ако предпочитате, в компютъра на мозъка. Беше прекарала живота си сред думи и хора, научени да използват и да бъдат използвани от думите. Но сега, когато беше толкова насъщно важно за нея и нейното самосъхраняване да формулира послание, да бъде разбрана, тя предпочете да се изрази чрез косата си, чрез онова вещество, изникващо от порите на темето ѝ като спагети от машина, единствената част от нейното тяло, която не усещаше дали я гаят, щипят или опипват. Тоалетите, прическите, обноските, осанката, гласът на госпожа Браун (или на езика на търговците — на модела на фирмата „Jolie Madame“) бяха репродукция, най-малкото отклонение от която донесе на Кейт такива тежки страдания, каквито навярно изпитва опитният плъх, когато лаборантът натисне съответния лост на експерименталното устройство. Но сега тя заявява *не*: не, не, не, НЕ — и това послание щеше да разпрати нейната коса.

Завари Морийн на своето легло, просто седеше, не правеше нищо. Наближаваше седем. Пригответенията за гостите бяха приключили, но Морийн не се бе преоблякла. Не помръдна от леглото. Може би отново предявяваше правата си над стаята, щеше да ѝ трябва — на нея, на приятелите ѝ. Кейт каза:

— Открих нещо. Завръщането ми вкъщи по този начин и в този вид е заявяване на позиция, каква точно, още не ми е ясно. Но знаеш ли докъде се е стеснил периметърът ми на избор? До прическата! Невероятно, нали?

Морийн сви рамене.

— Премислих много неща — продължи Кейт. — През последните дни споделих с теб всичко, което преживявах. Абсолютно всичко. Години наред, преди да те срещна, делях всяка своя мисъл, дума и чувство на малки дози. Непрекъснато си повтарях: не трябва да казвам едно на този или онзи, мога да го разкрия само на Ейлийн, но в никакъв случай на Тим... Мери не разбира друго: никога например няма да узнае за тюлена. Мога обаче да го доверя на Тим. Разбира се, с Майкъл обсъждаме почти всичко, но той ме слуша, сякаш му говоря за нещо безкрайно далечно и несвързано с него. Питам се дали усеща, че и аз също толкова давам ухо, когато ме занимава със своите работи. Той, разбира се, никога не сънува, поне така твърди. Неговият живот е изцяло свързан с външното. Не мога да повярвам какво разстояние лежи между нас. След всичките ни години съвместен живот! Не казвам, че моите приказки го изненадват или шокират, но очевидно за него те са съобщения от друг континент, на който той не е стъпвал и не възнамерява да го посети. Имам чувството, че съм раздала късчета от себе си на семейството ми — на Тим, на Майкъл, на Ейлийн и така нататък. По-скоро — че те са ме поделили. Някога. В миналото и веднъж завинаги. А с теб мога да говоря свободно и за всичко.

— Срещнали се кораби в морето и се разминали — промълви Морийн. — Като пътешественици на организирана екскурзия. Сигурно никога повече няма да се видим.

Излезе и затвори вратата.

Час по-късно в апартамента още цареше тишина и Кейт потърси Морийн. Намери я облечена във вечерна рокля в стила на трийсетте години, веревна, но плътно обгръщаща тялото ѝ. С дълбоко деколте на гърба и кръстосани тънки презрамки. Беше от черен атлаз. Морийн бе отрязала косата си. На равна черта по линията на ушите. Беше я прихванала с шнолки и гребенчета и ако от шията до петите имаше вид на стандартна красавица, лицето ѝ беше като на жена, току-що пусната от затвора или от приют за бедни.

Седеше на възглавниците в хола и майстореше нещо от отрязаната си коса. Вдигна предмета. Очите ѝ нарочно избягваха Кейт. От кичурите беше сплела нещо като сламена кукла.

Кейт се вкамени, каквато беше и целта на Морийн.

— Хубав купон се задава! — изпъшка Кейт.

— Права си.

На вратата се позвъни. Първите гости.

— Здравейте! Здравсти! — Целувки. — Какво си направила, Морийн? Какво е това в ръцете ти?

— Косата ми. Не виждате ли? Тава е бебето ми.

Морийн започна да танцува пред тях, не ги поглеждаше, вдигнала нагоре ръце, от които висеше куклата, яркожълта и крехка.

Скоро стаите се препълниха. Настана стълпотворение, множество млади мъже, които следяха с очи черно атлазеното тяло на Морийн — тук бяха Станли и Филип, и един човек, доста по-възрастен от останалите, солиден и авторитетен, който можеше да бъде само Уилям — нейният паспорт за връщане към висшето общество, ако пожелаеше да го използва; многолика тълпа, едновременно географска карта и удостоверение за богатите възможности в живота пред Морийн. Но гостите посрещаше куклата от коси, а не стопанката. Морийн, изглежда, нямаше сили да ги гледа в очите, да остане с кой да е от тях по-дълго насаме и да поговори; тя прелиташе от група на група, танцуваше няколко такта с един мъж, после бързо се изплъзваше от него или изобщо изчезваше от стаята под предлог, че трябва да се погрижи за напитките и закуските.

Една мисъл внезапно проряза съзнанието на Кейт: защо да не си отиде у дома сега, в този миг, тази вечер; за какво да чака до утре?

Остави на Морийн бележка и — тъй като не може да измисли нищо по-подходящо и добро, което да не е обидно — шишенце парфюм.

Застана в коридора с куфара и потърси с поглед Морийн.

Тя бе в прегръдките на Уилям. Облегнат на стената прав, здраво стъпил на краката си, той държеше здраво Морийн през кръста с двете си големи ръце.

Отпусната в прегръдката му, тя си играеше с куклата от коса, закачена на китката ѝ, мръщеше се и не го поглеждаше.

— Прекрасно знаеш, че в края на краищата ще се омъжиш за мен, защо не сега?

— Зная! Я виж ти! — измърмори Морийн и продължаваше да подмята куклата.

— Дай ми тая играчка, не ми харесва. — Но моментът не беше най-подходящ да я притиска и Морийн не предаде куклата.

— Някой да те кара да я харесваш?

В гласа ѝ отекна раздражение; може би ясен знак за неговите шансове?

Лесно бе да си ги представи заедно в просторна къща в Уилтшър или другаде, огласяна от деца, коне и кучета, където всичко тече гладко, по правилата, включително и ироничните забележки за семейното им всекидневие.

На вратата към кухнята зад Уилям се появи Филип, както обикновено в облекло като униформа; придружаваше го спретнато миловидно английско момиче, чиято женственост бе напълно сплескана от чувство за отговорност, дълг, служене — целия набор. От пръв поглед си личеше, че момичето е специалистка по омлетите, доброволен носач на общественото бреме, готова да избира верни пътища; роклята ѝ, както и облеклото на Филип, напомняше военния вкус — от тъмносин креп, с бяла якичка и брошка като медал върху пристегнатата ѝ гръд. Двамата се допълваха идеално, тя го бе хванала под ръка; но Филип не можеше да сдържа гневните си копнеещи погледи към Морийн, равнодушно отпусната в ръцете на своя Уилям.

— Просто ти забранявам тия глупости! — заяви Уилям с тона на по-голям брат и се опита да изтръгне русите кичури, завързани за китката ѝ.

— Не! — изпищя Морийн. — Да не си посмял!

Но не се дръпна от него.

Филип не откъсваше очи от тях; а момичето наблюдаваше ревниво Филип.

Никой не забеляза Кейт с нейния куфар. Тя го взе, изниза се от апартамента и тръгна към автобусната спирка, за да се завърне у дома.

Издание:

Автор: Дорис Лесинг

Заглавие: Лятото преди мрака

Преводач: Рада Шарланджиева

Година на превод: 2008

Език, от който е преведено: Английски

Издание: Първо

Издател: „Летера“

Град на издателя: Пловдив

Година на издаване: 2008

Националност: Английска

Печатница: „Абагар“ АД

Редактор: Надя Фурнаджиева

Художник: Димитър Келбечев

Коректор: Жанет Желязкова

ISBN: 978-954-516-796-6

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/3197>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.